

**გურამ თავართქილაძის სასწავლო
უნივერსიტეტის სამეცნიერო შრომათა
კრებული
№3**

გამომცემლობა „უნივერსალი“
თბილისი 2013

**გურამ თავართქილაძის სასწავლო უნივერსიტეტის
სამეცნიერო შრომათა კრებულის სარედაქციო საბჭო**

სარედაქციო საბჭოს თავმჯდომარე

პროფ. გიორგი მათიაშვილი

სარედაქციო საბჭოს შემადგენლობა:

პროფ. რევაზ ბალანჩივაძე – მთავარი რედაქტორი

პროფ. ამირან თავართქილაძე — პასუხისმგებელი მდივანი

პროფ. გელა ალადაშვილი

პროფ. ჩერეკ ბუსტრა /ნიდერლანდების სამეფო/

პროფ. ინგა დიაკონიძე

პროფ. ვალერი ვაშაკიძე

პროფ. დიკ ვეინანდს /ნიდერლანდების სამეფო/

პროფ. მარინა ვეკუა

პროფ. სერგეი იაკუბოვსკი /ოდესა/

პროფ. გივი ლობჯანიძე

პროფ. ამიდ ნიზჰად /აშშ/

პროფ. თალიკო ჟვანია

პროფ. თემურ ყლენტი

პროფ. ჟილ რუე /საფრანგეთი./

პროფ. ჩარლზ მორგან სტრომე/აშშ/

პროფ. მაია უკლება — პრორექტორი

პროფ. შენგელი ფიცხელაური

პროფ. ლალი ჩაგელიშვილი

პროფ. ბარბარა ჰაინესი /აშშ/.

© გურამ თავართქილაძის სასწავლო უნივერსიტეტი, 2013

გამომცემლობა „**უნივერსალი**“, 2013

თბილისი, 0179, 0. შავსაპის ბაზ. 19, ☎: 222 36 09, 5(99) 17 22 30
E-mail: universal@internet.ge

ISBN 978-9941-22-144-6

**SCIENTIFIC PROCEEDINGS OF GURAM
TAVARTKILADZE TEACHING UNIVERSITY
VOLUME
№3**

Publishing House **“UNIVERSAL”**

Tbilisi 2013

**Scientific Proceeding of Guram Tavartkiladze
Teaching University**

Head of the Editorial Board –

Prof. Giorgi Matiashvili

Editorial Board:

Prof. Revaz Balanchivadze – Chief Editor

Prof. Amiran Tavartkiladze – Secretary Editor

Prof. Gela Aladashvili

Prof. Tjerk Busstra – /Netherlands/

Prof. Lali Chagelishvili

Prof. Inga Diakonidze

Prof. Barbara Haines /USA/

Prof. Nezhad Hameed /USA/

Prof. Sergei Yakubovskiy /Ukraine/

Prof. Givi Lobjanidze

Prof. Shengeli Pitskhelauri

Prof. Gilles Rouet /France/

Prof. Charles Morgan Stromme /USA/

Prof. Maia Ukleba

Prof. Valeri Vashakidze

Prof. Marina Vekua

Prof. Taliko Zhvania

Prof. Temur Zhghenti

Prof. Dik Weijnands /Netherlands/

ISBN 978-9941-22-144-6

გურამ თავართქილაძის სასწავლო უნივერსიტეტის სამეცნიერო შრომათა კრებული, როგორც მრავალდარგობრივი ჟურნალი, აერთიანებს ეკონომიკურ, სოციალურ, ჰუმანიტარულ და სამართლის მეცნიერებებს. ამ ჟურნალთან თანამშრომლობა, გარდა ჩვენი უნივერსიტეტის პროფესორებისა, შეუძლიათ სხვა უნივერსიტეტების პროფესორებსაც, მათ შორის, უცხოელ ავტორებსაც.

ჟურნალის მიზანია ხელი შეუწყოს ზემოაღნიშნულ დარგებში, უპირველეს ყოვლისა, უმაღლეს სასწავლებლებში მოღვაწე პროფესორ-მასწავლებლების მეცნიერული კვლევა-ძიების შემდგომ განვითარებას, ორიგინალური კონცეფციებისა და ინოვაციების წარმოჩენას, ამ დარგების წინსვლაში ჩვენს მონაწილეობას, სამეცნიერო საქმიანობაში ახალგაზრდა სპეციალისტების ჩართვას, მათი სამეცნიერო პოტენციალის ამაღლებას.

კრებულის სარედაქციო საბჭოს შემადგენლობაში შედიან ქართველი და უცხოელი მეცნიერები, ზემოაღნიშნული დარგების კვალიფიციური სპეციალისტები. უცხოელ მეცნიერთა მონაწილეობა სარედაქციო საბჭოს შემადგენლობაში აამაღლებს კრებულის ავტორიტეტს, საშუალებას მოგვცემს გავაფართოოთ აკადემიური კონტაქტები და ხელს შეუწყობს სხვადასხვა ქვეყნის მეცნიერთა მოზიდვას კრებულში სათანამშრომლოდ. თავის მხრივ, ეს შესაძლებელს გახდის იმას, რომ მათი სამეცნიერო პროდუქცია, ორიგინალური კონცეფციები და კვლევები გავაცნოთ ქართულ სამეცნიერო ინტელიგენციას, დავგეგმოთ ერთობლივი პროექტები.

საერთაშორისო კონტაქტების გაფართოების მიზნით სასურველად მიგვაჩნია, კრებულში სათანადო ადგილი დავუთმოთ საქართველოში მოქმედი საერთაშორისო ორგანიზაციების კვლევის შედეგებს, მათ მიერ შემოთავაზებული დასკვნებისა და რეკომენდაციების გაშუქებას.

Scientific Proceedings of Guram Tavartkiladze Teaching University are a multi branch journal covers economic, social and humanitarian and law sciences. Professors of other HEI as well as foreign authors can cooperate with our scientific journal.

The purpose of the journal is to foster scientific research development in different scientific fields mentioned above, support the introduction of the innovations, our participation in the development of these fields. It will also support the involvement of the young specialists, raise their scientific potential.

The editorial board of the journal consists of well-known Georgian and foreign scientists, highly qualified specialists. Participation of the foreign authors will support the exchange scientific product between Georgian and foreign scientists that will make it possible to carry out joint scientific projects.

In order to enhance international cooperation, the journal presents and reviews the conclusions and recommendations, the research results carried out by the international organizations acting in Georgia.

შ ი ნ ა ა რ ს ი

სამართლის მაცნეირებები

დავით ლობჯანიძე, გივი ლობჯანიძე — იტალიის ადგილობრივი თვითმმართველობის კონსტიტუციური საფუძვლები	11
გივი ლობჯანიძე — ილია ჭავჭავაძის შეხედულებანი ადგილობრივი თვითმმართველობისა და მართლმსაჯულების შესახებ	16
შენგელი ფიცხელაური — კრიმინალისტიკის საგანი, ცნება, მიზნები და მისი ადგილი იურიდიულ და სხვა მეცნიერებათა სისტემაში	22
დავით ხობელია, ნუგზარ თევდორაძე — საერთაშორისო სისხლის სამართალი და მისი თავისებურებანი.....	26

ეკონომიკური მაცნეირებები

ბესიკ ალადაშვილი — საქართველოს ეროვნული უსაფრთხოების კონცეფცია და ეროვ- ნული ეკონომიკური უსაფრთხოების პრობლემები.....	30
ამირან /სიმონ/ თავართქილაძე — საქართველოს სავაჭრო პოლიტიკა და ევროკავშირთან თავისუფალი ვაჭრობის შესახებ ხელშეკრულება: რეალობა და მომავალი.....	35
ლია თოთლაძე — ტურიზმის ეკონომეტრიკული მოდელირების თეორიული ასპექტები.....	41
მამუკა თორია — საქართველო სამუშაო ძალის საერთაშორისო მიგრაციის პროცესში.....	45
დავით კბილაძე — კოჰაბიტაციის სტატისტიკური ასპექტი.....	49
ზურაბ ლაოშვილი, გიულან რაჰიმოვა, გიორგი ზედგინიძე — საქართველოს ტურიზმის უსაფრთხოების გეოინფორმაციული სისტემა.....	53
შალვა მაჭავარიანი — სისტემური მიდგომის საჭიროება საქართველოს აგრარულ სექტორში არსებული ვითარების გასაუმჯობესებლად.....	59
თალიკო ჟვანია, მაია მიქელაძე — კლასტერული ანალიზის გამოყენების ცალკეული ასპექტები.....	67
პოლ სანკესი — ევროკრიზისმა ევროპა უნდა გამოაღვიძოს. უფრო სავარაუდოა, რომ ევროკრიზისი კომპრომისით ან შემცირებით დასრულდება /ინგლისურ ენაზე/	72
მაია სეთური — კომპანიის მარკეტინგული საქმიანობის ეფექტიანობის შეფასებისათვის	75
ჩარლზ მორგან სტრომე — ფინანსური კრიზისი /ინგლისურ ენაზე/	80
ლაშა ტაბატაძე — სავაჭრო ბალანსი — ექსპორტისა და იმპორტის ტენდენციები და საპროგნოზო მაჩვენებლები	83
მაია უკლება — ტურიზმის განათლება: დილემა თეორიასა და პრაქტიკას შორის.....	85
ლიანა ყარალაშვილი, დავით კალანდარიშვილი — ერთეულოვანი მატრიცის მსგავსი ზოგიერთი ცენტრსიმეტრიული მატრიცების თვისებები.....	90
ლალი ჩაგელიშვილი - აგლაძე — ცოდნის ეკონომიკა და ცოდნის განვითარების საკითხები საქართველოში.....	96

სოციალური და ჰუმანიტარული მაცნეირებები

ნანა გოგიჩაშვილი — სიყვარულის ბიოქიმიური მახასიათებლები.....	101
მაყვალა /ზაია/ კოლუაშვილი — პლასტიკური თეატრის განვითარების ძირითადი ტენდენციები /ტენესი უილიამსი „შუშის სამხეცე“/	106
ლაურა კუტუბიძე-ზუბაშვილი — კომუნიკაციის სახეთა ევოლუცია - სიტყვიდან ვირტუალურ რეალობამდე.....	112
სოფიო მორალიშვილი — დისკურსის სტრუქტურული თავისებურებანი	115
ალექსანდრე ნონეშვილი, თემურ თოდუა — რომაული არტეფაქტები ქვემო ქედდან	119

ნატო ონიანი — „სანავარდოს“ მითოსური ხატები /დემნა შენგელაიას რომანის მიხედ-ვით/.....	121
თემურ ყლენტი — „მამული, ენა, სარწმუნოება“ როგორც სამი უმაღლესი ღირებულება ილია ქავჭავაძის პედაგოგიურ მემკვიდრეობაში	127
თამარ ფანცულაია — საინფორმაციო გარემო და მისი ზემოქმედება ადამიანის ფსიქიკაზე	132
მარინე ჩაგელიშვილი — მეორე ენის შეძენა კულტურის გზით.....	136
ნუნუ ჩარკვიანი — წინადადების ნევრთა წყობის ტიპები მოკლე მოთხრობებში / ქართველ და ამერიკელ ავტორთა მოკლე მოთხრობების მიხედვით/	139
დიანა ჭანკოტაძე — როგორ სწავლობენ და ასწავლიან საფრანგეთში პროფესია „ჟურნალისტიკას“	144
ლია ჯანგებაშვილი — სამყაროს გრიგოლ რობაქიძისეული გააზრება /ინგლისურ ენაზე/.....	149
ნათია ჯიქია — ჰატჩინსი — პრესის პასუხისმგებლობის თეორიის ავტორი	152

რეცენზია

ვენედი ბენიძე — პროფ. გივი ლობჯანიძის ნაშრომი „საერთაშორისო ჰუმანიტარული სამართალი“	155
---	-----

CONTENTS

SCIENCES OF LAW

David Lobzhanidze, Givi Lobzhanidze – Constitution of Italy and legal evolution of Foundations in the local self-administration	11
Givi Lobzhanidze – Ilia Chavchavadze'S view upon local self-Government and Justice.....	16
Shengeli Pitskhelauri – Subject, Concept, Goals and Place of Criminology in Juridical and other Sciences	22
David Khobelia, Nugzar Tevdoradze –International Criminal Law and its Specificity	26

SCIENCES OF ECONOMICS

Besik Aladashvili – Concept of National Security of Georgia and National Economic Safety Issues.....	30
Amiran /Simon/ Tavartkiladze – Trade policy of Georgia and Free Trade Agreement with the Europea Union:Reality and Future	35
Lia Totladze – Theoretical Aspects of Econometric Modeling of Tourism	41
Mamuka Toria - Georgia in the Process of International Labour Migration	45
David Kbiladze – Statistical Aspects of Cohabitation	49
Zurab Laoshvili, Giulshan Ragimova, Georgi Zedginidze – Tourism Security Geo-information System of Georgia	53
Shalva Machavariani – The importance of systematic approach for improving rural situation in Georgia	59
Taliko Zhvania, Maia Mikeladze – Some aspect of using the Cluster Analysis	67
Paul Sankess – The euro crisis might wake Europe up, but more Likely, it will lead to compromise and decline	72
Maia Seturi –For Evolution of marketing efficiency	75
Charlz Morgan Stromme – The Financial crisis.....	80
Lasha Tabatadze – Trade Balance-Export and Import Tendencies and Predicted Date.....	83
Maia Ukleba – Tourism education: Dilemma between Theory and Practice	85
Liana Karalashvili, David Kalendarishvili – Properties of the Certain Centro-Symmetric Matrices Similar to the Unit Matrix.....	90
Lali Chagelishvili – Agladze - Knowledge Economy and its Development Issues in Georgia	96

SOCIAL AND HUMANIT SCIENCES

Nana Gogichashvili – Bio- chemical Characteristics of Love	101
Mayvala /Baia/ Koguashvili – Te main tendencies of development of `Plastic Theatre /Tennessee Williams „Glass Menagerie“/.....	106
Laura Kutubidze-Zubashvili – Evolution of means of communication – From word to Virtual Reality.....	112
Sophio Moralishvili – Structural Characteristics of Discourse	115
Aleksandre Noneshvili, Temur Todua – Romanian Artefact from Kvemo Kedi.....	119
Nato Oniani – Mythical Icons of Sanavardo /after a novel by Demna Shengelaia/	121
Temur Zhghenti - `Motherland, Language and Faith as three Highest Values in Ilia Chavchavadze Pedagogical Heritage.....	127
Tamar Pantsulaia – Informational Environment and its Impact of Human Mentality	132
Marine Chagelishvili – Second Language acquisition through culture /on the example of Georgian Language/.....	136
Nunu Charkviani – TheTypes of Sentence part order in short stories /According to Georgian and American short stories/.....	139

Diana Chankotadze – The ways of Teaching the Profession of Journalism in France.....	144
Lika Jangebashvili – Grigol Robakidze’s Comprehension of the World	149
Natia Jikia - R. M. Hutchens – The author of the pressTheory of social responsibility.....	152

REVIEW

Venedi Benidze – Review on the book by Prof. Givi Lobzhanidze „International Humanitarian Law”	155
---	-----

სამართლის მეცნიერება

დავით ლოქანიძე გივი ლოქანიძე

იტალიის ადგილობრივი თვითმმართველობის კონსტიტუციური საფუძვლები

კონსტიტუციონალისტები ერთხმად აღიარებენ, რომ იტალიის კონსტიტუცია, მდგრადობის თვალსაზრისით, მყარ კონსტიტუციითაა რიცხვს განეკუთვნება. ამის თქმის უფლებას იძლევა ის ფაქტი, რომ თითქმის 65 წლის მანძილზე მან მხოლოდ 15-მდე შესწორება განიცადა, მაგრამ არ შეხებია ფუნდამენტალურ პრინციპებს.

რაც შეეხება ადგილობრივ თვითმმართველობას და ადმინისტრაციულ ტერიტორიულ დანაწილებას, იტალიის კონსტიტუციის მე-5 თავის შესაბამისად რესპუბლიკა დაყოფილია ოლქებად, პროვინციებად და თემებად.¹

იტალიაში ადგილობრივი მმართველობის სამდონიანი სისტემა ჩამოყალიბდა, ქვეყანა დაყოფილია 20 ოლქად, 95 პროვინციად და 8098 კომუნად. ამასთანავე არსებობს ორი კატეგორიის ოლქი, სპეციალური და ჩვეულებრივი. ოლქების ორგანოთა სისტემა შედგება საოლქო საბჭოს, საოლქო ჯუნტას და მისი თავმჯდომარისაგან. საბჭო წარმომადგენლობითი საკანონმდებლო ორგანოა, რომელიც პროპორციული წესით მოსახლეობის მიერ აირჩევა 5 წლის ვადით, საოლქო საბჭოს წევრთა რაოდენობა დამოკიდებულია მოსახლეობის რიცხოვნობაზე და იგი მერყეობს 30-დან 80 - მდე. საბჭოს ჰყავს თავმჯდომარე, რომლის განკარგულებაშია პრეზიდენტის ბიურო ორი ვიცე თავმჯდომარით. თავმჯდომარის და მისი მოადგილეების უფლებამოსილებათა ვადა განისაზღვრება ორწლნახევრით. ოლქის აღმასრულებელ ორგანოს წარმოადგენს ჯუნტა, რომელსაც ხელმძღვანელობს თავმჯდომარე, იგი შედგება ექვსი მუდმივი და ორი სათადარიგო ასესორისაგან. ჯუნტას გააჩნია საკანონმდებლო ინიციატივის უფლება, მას შეუძლია მოამზადოს ბიუჯეტის პროექტი, ტერიტორიული ერთეულის განვითარების გეგმა. ოლქს აკონტროლებს ცენტრალური ხელისუფლების მიერ დანიშნული კომიტეტი ან სამთავრობო კომისია.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, იტალია ადმინისტრაციული დაყოფის თვალსაზრისით მუნიციპალურ დონეზე შედგება პროვინციებისა და კომუნებისაგან, რეგიონალურ დონეზე კი - ოლქებისაგან. პროვინციის ორგანოთა საქმიანობა ოლქის მმართველობის სისტემის ანალოგიურია და აერთიანებს საბჭოსა და ჯუნტას. პროვინციის საბჭო აირჩევა 4 წლით და შედგება 24-დან 45 -მდე წევრისაგან, ხოლო ჯუნტაში 4-დან 8-მდე ასესორია. პროვინციებში ცენტრალური ხელისუფლების მიერ ინიშნება პრეფექტი, რომელსაც ნიშნავს პრეზიდენტი შინაგან საქმეთა მინისტრის რეკომენდაციით. პრეფექტს საქმიანობის წარმართვაში დახმარებას უწევს პრეფექტის საბჭო.

პრეფექტის გამგებლობას მიკუთვნებულ საკითხთა შორის მნიშვნელოვანია ზედამხედველობა საზოგადოებრივი უშიშროების დაცვასა და კონტროლი პროვინციის პოლიციაზე. პრეფექტი უფლებამოსილია გამოიძახოს შეიარაღებული ძალები, მაგრამ მის კონტროლს არ ექვემდებარება ტრანსპორტი, არმიის ქვედანაყოფები და მართლმსაჯულები ორგანოები. პრეფექტი პასუხისმგებელია მხოლოდ შინაგან საქმეთა მინისტრის წინაშე. პრეფექტთან იქმნება პროვინციის პრეფექტის სამწევრიანი საბჭო, რომლის დახმარებითა და მონაწილეობით ხორციელდება კონტროლი პროვინციისა და თემების ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოების საქმიანობაზე.²

სათემო საბჭო ხმათა აბსოლუტური უმრავლესობით ირჩევს სათემო ჯუნტას, რომლის შემადგენლობაც 2-დან 14-მდე მერყეობს. საბჭოს სესიებს შორის პერიოდში სათემო ჯუნტა, აღმასრულებელი ფუნქციების გარდა, საბჭოს უფლებამოსილებებსაც ახორცილებს, თუმცა ამ უკანასკნელთა რეალიზაციის პროცესში ჯუნტას მიერ მიღებული გადაწყვეტილებების სათემო საბჭოს მიერ შემდგომ დამტკიცებას ექვემდებარება. სათემო ჯუნტა მეთვალყურეობს კომუნის მუნიციპალურ სამსახურს, ამზადებს სათემო საბჭოს გადაწყვეტილებისა და კომინების ბიუჯეტის პროექტებს და სხვა.³

იტალიაში ქვეყნის მასშტაბით ადგილობრივი თვითმმართველობის ადრეულ ფორმად ითვლება კომუნა, თემი (სინდიკოსი), ასევე მოსახლეობის მიერ საყოველთაო და პირდაპირი არჩევნების გზით ყალიბდება თემის საბჭო, რომელიც მაჟორიტარული წესით 4 წლით აირჩევა.

¹ ა. დემეტრაშვილი მსოფლიო ქვეყნების კონსტიტუციები, თბ. 1992წ. გვ. 202

² ო. მელქაძე, ნ. ეზუგაბია, მინიციპალური სამართალი, თბ. 2002 წ. გვ 152

³ იქვე, გვ 153

1993 წლიდან იტალიაში დაწესდა მერის თანამდებობა, რომელიც პირდაპირი არჩევნების გზით იკავებს თანამდებობას, მთავარ ქალაქებში კი შეიქმნა სარაიონო სისტემა. ამჟამად საქალაქო დაქვემდებარების 8 ქალაქის ბაზაზე შექმნილია რაიონები, რომელთა თავისებურებად ითვლება არა მარტო ქალაქის, არამედ მასთან ეკონომიკურად დაკავშირებული ოლქების ტერიტორიაზე მყოფი მუნიციპალიტეტების გაერთიანებაც.¹

თითოეული მუნიციპალიტეტი შედგება ხელისუფლების სამი ინსტიტუტისაგან ესენია, საბჭო (Consiglio comunale), გამგეობა (ginta comunale) და მერი (sindaco).²

ოლქი, პროვინცია, კომუნა ერთმანეთთან ფინანსებით არიან დაკავშირებული, რადგანაც ოლქია კანონით ვალდებული პროვინციებსა და კომუნებს გამოუყოს მათთვის გათვალისწინებული ფულადი სახსრები, ის მათ დაფინანსებას პრაქტიკულად ახდენს 3 ძირითადი წყაროს მეშვეობით.

კონსტიტუციაში დადგენილი პრინციპების თანახმად, ოლქები წარმოადგენენ საკუთარი უფლებების და ფუნქციების მქონე ავტონომიურ ერთეულებს.

კანონით დამტკიცებული სპეციალური სტატუსის თანახმად, სიცილიას, სარდინიას, ტრენტინო-ალტო ადიჯეს, ფრიული-ვენეცია ჯულიას და ვალე დ' აოსტას გააჩნიათ ავტონომიის განსაკუთრებული მდგომარეობა და უფლებები. რესპუბლიკის კანონებით დადგენილი ძირითადი პრინციპების ფარგლებში. მაგრამ იმ პირობით, რომ ეს არ უნდა ეწინააღმდეგებოდეს საერთო ეროვნულ და სხვა ოლქების ინტერესებს, ამასთან, ოლქს უფლება აქვს მიიღოს საკანონმდებლო ნორმები ისეთ საკითხებთან დაკავშირებით, როგორებიცაა:

ოლქს დაქვემდებარებული უწყებებისა და ადმინისტრაციული დაწესებულებების ორგანიზაცია; თემების საზღვრები;

საქალაქო და სასოფლო ადგილობრივი პოლიცია;

ბაზრობები და ბაზრები;

საზოგადოებრივი ქველმოქმედება, სანიტარული და სამედიცინო დახმარება;

პროფესიული განათლება და სკოლის დახმარება;

ადგილობრივი მნიშვნელობის მუზეუმები და ბიბლიოთეკები;

ქალაქთმშენებლობა;

ტურიზმი და სასტუმროების საქმე;

ტრამვაი და საოლქო მნიშვნელობის საავტომობილო გზები;

საოლქო მნიშვნელობის საგზაო, წყალსადენისა და სხვა საზოგადოებრივი სამუშაოები;

ნაოსნობა ტბებზე და ნავმისადგომები;

მინერალური და სამკურნალო წყლები;

კარიერები და ტორფის მოპოვების ადგილები;

ნადირობა;

თევზჭერა;

სოფლის მეურნეობა და ტყეები;

ხეობები;

ასევე კონსტიტუციურ კანონებში მითითებული სხვა საკითხები, რომელთა ძალით ოლქებს ენიჭებათ კანონების ცხოვრებაში გატარებისათვის საჭირო ნორმების მიღების უფლება.

კანონმდებლობის შესაბამისად ოლქი ასრულებს ადმინისტრაციულ ფუნქციებს, გარდა ადგილობრივი მნიშვნელობის ისეთი საკითხებისა, რომელთა მონესრიგების უფლება რესპუბლიკის კანონით შეიძლება გადაეცეს პროვინციებს, თემებს ან ადგილობრივ თანასაზოგადოებებს.

სახელმწიფოს შეუძლია საკანონმდებლო წესით ოლქებს გადასცეს სხვა ადმინისტრაციული ფუნქციების განხორციელების უფლებამოსილებაც.

ოლქი თავის ადმინისტრაციულ ფუნქციებს ახორციელებს პროვინციებისა და თემებისათვის სათანადო დავალებების განაწილების გზით, აგრეთვე ამ ტერიტორიული ერთეულების ორგანოთა გამოყენების საშუალებით.

ქვეყნის კანონმდებლობით დადგენილი ნორმების ფარგლებში ოლქები სარგებლობენ ფინანსური ავტონომიით, რაც შეწონასწორებული უნდა იყოს სახელმწიფოს, პროვინციებისა და თემების ფინანსებთან.

ოლქების განკარგულებაში რჩება ადგილობრივი გადასახადები, ასევე მათი ფუნქციების ნორმალური განხორციელებისათვის საჭირო ხარჯების დასაფარად უნარჩუნდება სახელმწიფო გადასახადების ნაწილი.

გარდა ამისა, გარკვეულ ამოცანათა გადაწყვეტისათვის, კერძოდ, სამხრეთისა და კუნძულების განვითარებისათვის, საკანონმდებლო წესით სახელმწიფო ცალკეულ ოლქებს გამოუყოფს სპეციალურ სახსრებსაც.

რესპუბლიკის კანონების შესაბამისად, ოლქებს გააჩნიათ საკუთარი სახელმწიფო და საზოგადოებრივი ქონება. ამასთან ერთად კანონმდებლობა ითვალისწინებს გარკვეულ შეზღუდვებსაც, ასე მაგ. ოლქს არ შეუძლია დაადგინოს ბაჟი შემოზიდვებზე, გატანაზე და ოლქებს შორის ტრანზიტზე, დაუშვებელია

¹ საზღვარგარეთის ქვეყნების კონსტიტუციური სამართალი კრებული I თბ. 1999წ. გვ 223

² Месное Сомоуправление (управление) В зарубежных странах, под.ред. А.С. прудникова М.2008г.стр.140

ისეთი ღონისძიებების გატარება, რომლებიც ხელს შეუშლიან ოლქებს შორის მოქალაქეების ან ქონების თავისუფალ გადაადგილებას. ამასთან დაუშვებელია შეიზღუდოს მოქალაქეთა უფლება, რომ ეროვნული ტერიტორიის ნებისმიერ ნაწილში ენოდეს, თავისი პროფესიის მიხედვით სამუშაოს.

ოლქს ხელმძღვანელობს მისი ორგანოების საოლქო საბჭო, აღმასრულებელი კომიტეტი და თავმჯდომარე. საოლქო საბჭო ახორციელებს ოლქის კომპეტენციაში შემავალ საკანონმდებლო და განმკარგულებელ ხელისუფლებას, კონსტიტუციით კი უფლება აქვს საკანონმდებლო წინადადებებით შევიდეს პალატებში.

კანონმდებლობით საოლქო აღმასრულებელი კომიტეტი არის ოლქის აღმასრულებელი ორგანო.

აღმასრულებელი კომიტეტის თავმჯდომარე მოიაზრება, როგორც ოლქის წარმომადგენელი; იგი თავის საქმიანობაში იყენებს ოლქის კანონებსა და დადგენილებებს, ცენტრალური მთავრობის ინსტრუქციების შესაბამისად ხელმძღვანელობს სახელმწიფოს მიერ ოლქისათვის დელეგირებულ ადმინისტრაციული ფუნქციების განხორციელებას.

რესპუბლიკის კანონი ადგენს საარჩევნო სისტემას და მიუთითებს, თუ რის საფუძველზე შეიძლება პირისათვის საოლქო მრჩევლის თანამდებობაზე არჩევის უფლების ჩამორთმევა, ადგენს ამ სახელოსთან კონკრეტული პირის ქცევის შეუთავსებლობას.

არავის შეუძლია ერთდროულად იყოს საოლქო საბჭოსა და პარლამენტის ერთ-ერთი პალატის ან სხვა ოლქის საბჭოს წევრი.

მუშაობის უკეთ წარმართვისათვის საბჭო თავის შემადგენლობიდან ირჩევს თავმჯდომარესა და ბიუროს.

თავისი ფუნქციების შესრულებისას გამოთქმული აზრების, ან ხმის მიცემა-არმიცემისათვის საოლქო მრჩევლებს არ შეიძლება დაეკისროთ პასუხისმგებლობა.

რაც შეეხება აღმასრულებელი კომიტეტის თავმჯდომარეს და წევრებს, მათ თავის წევრთა შემადგენლობიდან ირჩევს საოლქო საბჭო.

ყოველ ოლქს აქვს თავისი სტატუსი, რომელიც რესპუბლიკის კონსტიტუციისა და კანონების შესაბამისად ადგენს ოლქის შინაგანი ორგანიზაციის მარეგულირებელ ნორმებს. სტატუსი აწესრიგებს ოლქის საკანონმდებლო ინიციატივის განხორციელებისა და რეფერენდუმის ჩატარებასთან დაკავშირებულ საკითხებს და აგრეთვე ოლქის კანონების, დადგენილებების გამოქვეყნებისა და ადმინისტრაციულ ღონისძიებათა ჩატარების წესს.¹

სტატუსს საოლქო საბჭო იღებს წევრთა ხმების აბსოლუტური უმრავლესობით და ამტკიცებს რესპუბლიკის პარლამენტი შესაბამისი კანონის მიღების გზით.

მთავრობის კომისარი, რომელსაც ოლქის მთავარ ქალაქში აქვს რეზიდენცია, ხელმძღვანელობს სახელმწიფო ადმინისტრაციის საქმიანობას და კოორდინაციას უწევს ოლქის მიერ განხორციელებულ ადმინისტრაციულ ფუნქციებს.

კონტროლს ოლქის ადმინისტრაციული აქტების კანონიერებაზე დეცენტრალიზებულ ფორმებში, რესპუბლიკის კანონით დადგენილ ფარგლებში ახორციელებს სახელმწიფოს სპეციალური ორგანო. კანონით შესაძლებელია გარკვეულ შემთხვევებში დაუშვას არსებითი კონტროლი, რომელსაც მხოლოდ ერთი მიზანი ექნება – მოტივირებული შეკითხვის გზით მოითხოვოს საოლქო საბჭოს გადაწყვეტილების ახალი განხილვა.

რესპუბლიკის კანონით დადგენილი წესით ოლქში ყალიბდება ადმინისტრაციული იუსტიციის პირველი რიგის ორგანოები. შეიძლება შეიქმნას ამ ორგანოთა ქვეგანყოფილებები, რომელთა რეზიდენცია ოლქის მთავარ ქალაქში არ იქნება.

კანონმდებლობა ითვალისწინებს საოლქო საბჭოს დათხოვნას იმ შემთხვევაში, თუ იგი ჩაიდენს კონსტიტუციის საწინააღმდეგო ქმედებებს, კანონის სერიოზულ დარღვევებს, ან არ ასრულებს მთავრობის წინადადებას გადააყენოს აღმასრულებელი კომიტეტი, ან მისი თავმჯდომარე, რომლებმაც ჩაიდინეს ანალოგიური ქმედებანი თუ დარღვევები. ასევე საბჭო შეიძლება დათხოვნილ იქნას იმ შემთხვევაშიც, თუ გადაცდომების შედეგად ან უმრავლესობის შექმნის შეუძლებლობის გამო მას არ ძალუძს ფუნქციონირება. გარდა ამისა იგი შეიძლება დათხოვნილი იყოს აგრეთვე ეროვნული უშიშროების მოსაზრებით.

რაც შეეხება თემის მერის სამართლებრივ მდგომარეობას, იგი ორმაგი სტატუსით ხასიათდება იმის გამო, რომ ერთდროულად სათემო ჯუნტის მეთაური კომუნაში სახელმწიფო წარმომადგენელია. თემის მერს, როგორც წესი, სათემო საბჭო ირჩევს, რის შემდეგაც ახალარჩეული მერი ფიცს დებს პრეფექტის წინაშე. პრეფექტს უფლება აქვს გააუქმოს საბჭოს გადაწყვეტილება მერის არჩევის შესახებ, რაც შესაძლებელია გასაჩივრდეს მთავრობაში. მერი ავტომატურად კარგავს მანდატს დაკისრებული მოვალეობების შეუსრულებლობის, ან არჩევის შემდეგ ერთი თვის განმავლობაში საპატიო მიზეზების გარეშე სამსახურში გამოუცხადებლობის შემთხვევაში. მერი იწვევს სათემო საბჭოსა და ჯუნტის სხდომებს, თავმჯდომარეობს ორივე ორგანოს მიერ მიღებულ გადაწყვეტილებათა შესრულებას, წარმოადგენს კომუნას სასამართლოში, ასრულებს სანოტარო მოქმედებებს, აწარმოებს სამოქალაქო მდგომარეობის აქტების ჩაწერას, შესაბამისი მოწმობებისა და ცნობების გაცემას, უზრუნველყოფს ქვეყნის კანონებსა და ცენტრალური დაწესებულების სხვა ნორმატიული აქტების გამოქვეყნებას, მეთვალყურეობს კომუნის ტერიტორიაზე საზოგადოებრივი წესრიგის დაცვას, გამოსცემს საკუთარ სამართლებრივ აქტებს – ორდონია-

¹ Муниципальное право зарубежных стран, под.ред.В.В Еремня М. 2008, стр.105

ნებს და სხვ. მერს, მისი ფუნქციების განხორციელებაში ეხმარება კომუნის მდივანი. საყურადღებოა, რომ იტალიური სინდიკატორი, ხშირად, ასრულებს შუამავალ-მედიატორის როლს საბჭოსა და ჯუნტაში წარმოდგენილ სხვადასხვა პოლიტიკურ ძალას შორის.¹

ადგილობრივ ხელისუფლებათა დათხოვნის ფორმალური საფუძველია რესპუბლიკის პრეზიდენტის მოტივირებული დეკრეტი, რომელსაც მიიღებს რესპუბლიკის კანონის შესაბამისად შექმნილი საოლქო საკითხების დეპუტატთა და სენატორთა ერთობლივი კომისიის აზრის გაგების შემდეგ.

ადგილობრივ ხელისუფლების დათხოვნის დეკრეტით ინიშნება კომისია სამი ისეთი მოქალაქისაგან, რომელთაც აქვთ უფლება არჩეული იყვნენ საოლქო საბჭოში. კომისია ნიშნავს არჩევნებს არაუგვიანეს სამი თვისა და ახორციელებს აღმასრულებელი კომიტეტის კომპეტენციაში შემავალ ჩვეულებრივ მმართველობას და ყველა გადაუდებელ ღონისძიებებს, რომელნიც შემდგომში დასამტკიცებლად უნდა წარედგინოს ახალ საბჭოს.

საოლქო საბჭოს მიერ მიღებული კანონი გადაეცემა კომისარს, რომელმაც ოცდაათი დღის განმავლობაში ვიზა უნდა დაადოს მას, თუ არ არის სანააღმდეგო აზრი მთავრობის მხრიდან.

კანონი უნდა გამოქვეყნდეს ვიზირებიდან ათი დღის განმავლობაში, ხოლო ძალაში შევა გამოქვეყნებიდან სულ ცოტა თხუთმეტი დღის შემდეგ. თუ საოლქო საბჭომ მთავრობის თანხმობით გამოაცხადა კანონის სასწრაფოობა, მაშინ იგი ქვეყნდება და ძალაში შედის დაუყოვნებლივ.

იმ შემთხვევაში თუ რესპუბლიკის მთავრობა ჩათვლის, რომ საოლქო საბჭოს მიერ მიღებული კანონი სცილდება ოლქის კომპეტენციას, ეწინააღმდეგება ეროვნულ ან სხვა ოლქების ინტერესებს, იგი ვიზირებისათვის დადგენილ ვადებში აბრუნებს მას საოლქო საბჭოში.

თუ საოლქო საბჭო კვლავ მიიღებს ამავე კანონს ნევრთა აბსოლუტური უმრავლესობით, მაშინ თხუთმეტი დღის განმავლობაში რესპუბლიკის მთავრობას შეუძლია აღძრას საკითხი საკონსტიტუციო სასამართლოში ან ინტერესთა წინააღმდეგობათა გამო – პალატების წინაშე. დაეჭვების შემთხვევაში საკონსტიტუციო სასამართლო წყვეტს, ვის კომპეტენციაში შედის ეს საქმე.

რესპუბლიკის საერთო კანონებით დადგენილი ძირითადი პრინციპების ფარგლებში პროვინციები და თემები არიან ავტონომიური ერთეულები. ეს კანონები განსაზღვრავენ მათ ფუნქციებს.

პროვინციები და კომუნები წარმოადგენენ აგრეთვე სახელმწიფო და საოლქო დაყოფის ტერიტორიულ ერთეულებს.

შემდგომში დეცენტრალიზაციის მიზნით პროვინციების ტერიტორია შეიძლება დაყოფილ იქნას მხოლოდ და მხოლოდ ადმინისტრაციული ფუნქციების მქონე ოკრუგებად.

პროვინციების, თემების და სხვა ადგილობრივი დაწესებულებების აქტების კონტროლს დეცენტრალიზებულ ფორმებში ახორციელებს რესპუბლიკის კანონით დადგენილი წესით შექმნილი საოლქო ორგანო.

ოლქების დონეზე ადგილობრივი თვითმმართველობის განხორციელებაზე სახელმწიფოებრივი კონტროლის ზემოთ აღნიშნული ზოგიერთი ფორმის გარდა, უდავოდ მნიშვნელოვანია საოლქო ჯუნტის თავჯდომარეობის მიერ, მისივე უფლებამოსილების ვადით ფორმირებული პროვინციის კონტროლის საოლქო კომიტეტი, რომლის სტრუქტურაში რამდენიმე სპეციალიზებული ქვედანაყოფი შედის. კომიტეტს თელი რიგი სამართლებრივი ბერკეტი აქვს პროვინციებისა და კომუნების ორგანოების არასასურველი აქტების მოქმედების შეჩერების ან გაუქმების მიზნით.²

ეს კონტროლი შეიძლება განხორციელდეს კანონით განსაზღვრულ შემთხვევებში გადაწყვეტილების მიმღებ ორგანოში გადასინჯვის შესახებ მოტივირებული მოთხოვნის შეტანის გზით.

კონსტიტუციურ კანონს, საოლქო საბჭოების აზრის გათვალისწინებით შეუძლია დაუშვას არსებული ოლქების გაერთიანება, ან ახალი ოლქების შექმნა, თუ ამ ოლქში სულ ცოტა ერთი მილიონი კაცი ცხოვრობს და ამას მოითხოვენ დაინტერესებული მოსახლეობის ერთი მესამედის მუნიციპალური საბჭოები და თუ ეს წინადადება მოწონებულია რეფერენდუმზე, ამავე მოსახლეობის უმრავლესობით.

საოლქო საბჭოს აზრის გათვალისწინებით, რეფერენდუმისა და რესპუბლიკის კანონის მეშვეობით შეიძლება ნება დაერთოს პროვინციებსა და თემებს მათი სურვილისამებრ გამოვიდნენ ერთი ოლქის შემადგენლობიდან და შევიდნენ მეორეში.

რესპუბლიკის კანონი, თემების ინიციატივის საფუძველზე, შესაბამის საოლქო საბჭოსთან კონსულტაციების შემდეგ ქმნის ახალ პროვინციებს, ან ცვლის პროვინციის საზღვრებს ერთი და იგივე ოლქის ფარგლებში.

ოლქს შეუძლია დაინტერესებული მოსახლეობის აზრის გათვალისწინებით გამოსცეს კანონი, რომელიც ოლქის ტერიტორიაზე შექმნის ახალ თემებს, ან შეცვლის მათ დასახელებებსა და საზღვრებს.

და ბოლოს, იტალიის ადგილობრივი თვითმმართველობის სისტემამ თავის დროზე იმდენად განიცადა ფრანგული გავლენა, რომ შეიძლება მას ფრანგული სისტემის „კოპირებაც“ ეწოდოს, მაგრამ ისე შეუხამა ეროვნულ ტრადიციებსა და ინტერესებს, რომ შემდგომში აისახა კონსტიტუციაში და მრავალი განვითარებული ნორმა თუ მექანიზმი დაამკვიდრა, რითაც მსოფლიო ქვეყნების კონსტიტუციონალიზმის შედარებითი სამართლის სივრცეში „სავტორო უფლების სტატუსიც“ კი შეიძინა.

¹ ო. მელქაძე, ზ. ეზუგბაია, მუნიციპალური სამართალი, თბ. 2002წ. გვ. 152

² ო. მელქაძე, ზ. ეზუგბაია, მუნიციპალური სამართალი, თბ. 2002წ. გვ. 153

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ო. მელქაძე, ზ. ეზუგბაია, მინიციპალური სამართალი, თბ. 2002 წ.
2. საზღვარგარეთის ქვეყნების კონსტიტუციური სამართალი კრებული I თბ. 1999წ.
3. ა. დემეტრაშვილი მსოფლიო ქვეყნების კონსტიტუციები, თბ. 1992წ.
4. Местное Сомоуправление (управление) В зарубежных странах, под.ред. А.С. прудникова М.2008г.
5. Муниципальное право зарубежных стран, под.ред.В.В Еремня М. 2008

**დავით ლობჯანიძე
გივი ლობჯანიძე**

**იტალიის კონსტიტუცია და ადგილობრივი თვითმმართველობის სამართლებრივი
ევოლუცია საფუძვლები**

რეზიუმე

ნაშრომში განხილულია იტალიის ადგილობრივ თვითმმართველობასთან დაკავშირებული მთელი რიგი საკითხები. დეტალურადაა განხილული იტალიაში მმართველობის სისტემა ისტორიულ-პოლიტიკური თვალსაზრისით. ნაშრომში მოცემულია მართვის სისტემის, წყობისა და ფუნქციონირების ქრონოლოგიური აღწერა.

ავტორები ნაშრომში დეტალურად ახასიათებენ ამ სისტემაში შემავალი ყოველი ელემენტის ფუნქციონირებას.

**Davit Lobzhanidze
Givi Lobzhanidze**

CONSTITUTION OF ITALY AND LEGAL EVOLUTION OF FOUNDATIONS IN THE LOCAL SELF-ADMINISTRATION

Summary

Presented work presents number of issues connected with the local self-administration of Italy. The authors give detailed description of the governmental system of the state from the historic and political standpoint. They offer the chronological characterization of the state administration system, order and performance. The authors characterize and describe the performance of all the elements within the system.

გივი ლოჟანიძე

ილია ჭავჭავაძის შეხედულებანი ადგილობრივი თვითმმართველობისა და მართლმსაჯულების შესახებ

როდესაც მსჯელობა გვაქვს იმ თეორიების შესახებ, რომელიც მეტ-ნაკლებად მისაღებია თანამედროვე მუნიციპალური სამართლის მეცნიერებისათვის, შეუმჩნეველი არ უნდა დარჩეს ქართველი მწერლისა და საზოგადო მოღვაწის ილია ჭავჭავაძის მიერ ადგილობრივი თვითმმართველობისა და მართლმსაჯულების მიმართ გამოთქმული შეხედულებანი, რომლებსაც არ დაუკარგავს აქტუალობა და ნათლად ეხმაურებიან დღევანდელობას.

ილია ჭავჭავაძე, როგორც იურისტი და პოლიტოლოგიური ხედვის დიდოსტატი, კარგად იცნობდა სახელმწიფო მმართველობის ფორმებს და იმ დროისათვის განვითარებული ქვეყნების პოლიტიკურ სტრუქტურებს. მის პუბლიცისტურ ნერილებში დიდი ადგილი აქვს დათმობილი მსჯელობებს იმის თაობაზე, თუ რა როლი და მნიშვნელობა აკისრია ადგილობრივი მმართველობის სისტემის სრულყოფას ქვეყნის წინსვლა — განვითარებისათვის.

სახელმწიფო მმართველობას ი. ჭავჭავაძე ორ ძირითად მიმართულებად ყოფს: ესაა ცენტრალური ანუ ვერტიკალური (ცენტრალიზაცია), „ცენტრალიზაციური სისტემა იმგვარს მოწყობილობას ნიშნავს, როცა უფლება და გამგეობა საზოგადოებრივი, ანუ სახელმწიფოებრივი, ერთი კაცის ხელშია, ანუ ბევრთა ხელშია — მაგრამ ერთ ადგილას კი“.¹ დეცენტრალიზაცია გულისხმობს ერთი ხმით ადგილობრივ საქმეთა დაწყობას თვითმმართველობის მიერ, მეორე ხმით უმაღლესი მთავრობის ხელისუფალ ორგანოთა საქმიანობას.² ერთიცა და მეორეც უნდა ემსახუროდეს ქვეყნის ერთიანობას და მთლიანობას. ი. ჭავჭავაძის ნააზრევი განსახილველი პრობლემის ირგვლივ სცილდება იმ საზოგადოებრივ სტანდარტებს, რაც მოცემული და გაანალიზებულია თანამედროვე თეორიებში. ამ მიზეზით გადავწყვიტეთ, მოკლედ ჩამოგვეყალიბებინა ი. ჭავჭავაძის კონცეფცია ადგილობრივი თვითმმართველობის და მართლმსაჯულების შესახებ, რომელსაც საყოველთაო მნიშვნელობა გააჩნია.

ი. ჭავჭავაძის აზრით, მსოფლიოს ნებისმიერი ქვეყნისათვის მმართველობის ფორმის სფეროში ბევრი რამ საერთოა და უნივერსალურ ხასიათს ატარებს, ამიტომ „ქვეყნიერებაზე მმართველობას ორგვარი ნყობა და აგებულება ჰქონდა და აქვს. თუ სადმე რაიმე ცვლილება არის, მაინც შეიძლება, რომ მმართველობა ან ერთისაკენ იყოს მიდრეკილი, ამ მეორისაკენ. „ერთგვარი მმართველობა იგია, საცა სახელმწიფო ადგილობრივი მნიშვნელობის საქმესაც თვით განაგებს და საზოგადოებრივსაც, ყველგან და ყველა ნაწილში. ამ შემთხვევაში მთავრობა ყოველგვარი საქმის დამწყები და მოთავეა, ყოველგვარის საქმის მწარმოებელია — ყოველის მზრუნველი და გამგეა, ასე რომ ყოველივე მისგან წარმოსდგება და ყოველივე მასვე ერთვის. ამგვარ გამგეობისათვის მას თავისი საკუთარი მოხელეკაცნი ჰყვანან, რომელთაც თვით ირჩევს, თვით ნიშნავს, თვით გადააყენებს და რომელნიც მხოლოდ მის წინაშე არიან პასუხისმგებელნი. ამგვარს მართველობას ცენტრალიზაციას ეძახიან“.³ რაც შეეხება ადგილობრივი თვითმმართველობის „მეორე სახის მმართველობას, იგია, საცა მმართველობა ხელთ საზოგადოებას განუსაკუთრებია, მერე ასე, რომ ყოველს ნაწილს თვისნი ადგილობრივნი საქმენი აქვს ხელშეუვალად მინდობილნი და განიგებიან უსათუოდ ადგილობრივთა მოხელეთა შემწეობით, რომელთაც ირჩევს თვით ადგილობრივ მცხოვრებთა საზოგადოება და რომელნიც ამავე საზოგადოების წინაშე პასუხისმგებელნი არიან. ამგვარს გამგეობას თვითმმართველობას უწოდებენ, რადგანაც ამ შემთხვევაში თითოეული ნაწილი ერთსა და იგივე სახელმწიფოსათვის თავის საკუთარს საქმეს პატრონობს, თვით უფლის და თვით ჰმართავს.“⁴

ი. ჭავჭავაძის აზრით, თვითმმართველობის ძალა თვით საზოგადოების ერთობაშია და იგი წარმატებას მამინ აღწევს, როდესაც ადგილობრივი ერთეულის მოსახლეობის ძალისხმევა ერთ მიზანს ემსახურება“. თვითმმართველობა ერთი იმ ძალთაგანია წერს, ილია ჭავჭავაძე, რომელიც შებმულია წარმატების უღელში და ეწევა მას სხვებთან ერთად.“⁵ მისი აზრით, თვითმმართველობა სოფლისა, როგორც ჭეშმარიტი ორგანო სოფლის გამგეობისა და მზრუნველობისა, ღონემოკლებული არ იქნება, თუ იგი სოფლის ერთობად იქნება დამყარებული, სოფლის თვითმმართველობაში იგი ნებისმიერი დონის თვითმმართველ ერთეულს გულისხმობს, რადგანაც თვითონ ცხოვრება წარმოშობს თავისთავშივე წესს, რჯულსა და კანონს, რომელთაც განმარტება სჭირდებათ, რათა ხალხისათვის გასაგები იყოს, ამ შემთხვევაში იგი აუცილებლად იქნება რეალიზებული და ადგილობრივი საქმეები ადგილობრივ მცხოვრებთა მიერ იქნება განგებულნი.⁶ ადგილობრივი თვითმმართველობის ილიასეული კონცეფციები მიესადაგება ევროპულ ქარტიას და შესაძლებელია მის ანალიზს დაუუკავშიროთ.

¹ ი. ჭავჭავაძე, თხზ. ტ. V, გვ. 316

² ი. ჭავჭავაძე, თხზ. ტ. VI, გვ. 41

³ ი. ჭავჭავაძე, თხზ. ტ. V, გვ. 33-34

⁴ იქვე

⁵ ი. ჭავჭავაძე, თხზ. ტ. VI, გვ. 48

⁶ გ. ლობჯანიძე, საქართველოს ადგილობრივი თვითმმართველობის კონსტიტუციურ-სამართლებრივი საფუძვლები, თბილისი, 2011 წ. გვ. 244

სახელმწიფოს მმართველობის ორი სისტემის დახასიათების შემდეგ სრულიად ბუნებრივი და ლოგიკურია გაჩნდეს კითხვა, თუ საით იხრება ი. ჭავჭავაძე. საკმარისია მისი სხვა აზრის შემდგომი ციტირება თვითმმართველობის შესახებ და ნათელი გახდება მისი დამოკიდებულება ამ საკითხისადმი.

„ყოველი სახელმწიფო, თუნდ გვარტომებით ერთისა და იგივე ხალხით იყოს შემდგარი, მაინც ადგილობრივის სხვადასხვაობის გამო, ბევრს სხვადასხვა თვისების მხარეებს წარმოგიდგენს. ყოველს მხარეს, ყოველს ნაწილს ერთისა და იგივე სახელმწიფოსას, თავისი საკუთარი ჭირი და ლხინი აქვს. თავისი საკუთარი გაჭირვება ადგია, თავისი საკუთარი მზრუნველობა და ფიქრი უმძიმებს გულსა.“

უმაღლესი მთავრობის პირდაპირი დანიშნულება იგია, რომ ყოველს ქვეშევრდომს მისი სატკივარი გაუგოს, მისი ნამალი დასდოს, ყოველ სიკეთისა და კეთილდღეობის გზა გაუხსნას. ამისათვის საჭიროა უმაღლესმა მთავრობამ უტყუარად, პირუთვნელად, ზედმინევი იცოდეს ყოველის კუთხის ნამდვილი ვითარება, მისი ავ — კარგიანობა, რომ საცა შესაძლოა შეველა, უშველოს, შემწეობა მიანვიდინოს.“¹

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, არსებობს სრული საფუძველი იმისათვის, რომ დავასკვნათ, — ილიას პოლიტიკური სიმპათიები მთლიანად ქვეყნის მმართველობის დეცენტრალიზაცია-თვითმმართველობის მხარესაა, მაგრამ მისი სრულყოფილი განხორციელებისათვის აუცილებლად მიაჩნია შესაბამისი პირობების შექმნა. ე.ი. სახელმწიფოებრივი განვითარების გარკვეული დონე და შესაბამისი სტრუქტურებისა და მექანიზმების სისტემის ჩამოყალიბება.

„ყველგან უმაღლეს მთავრობასა და ხალხს შორის დგას ხოლმე მთელი რაზმი მოხელეებისა, რომელნიც მახლობელნი გამომთქმელნი არიან უმაღლესის მთავრობის ნადილისა, მიმართულებისა და ავ — კარგიანობისა. ხალხი თუ იცნობს მთავრობას, ამ მოხელეებით იცნობს, რადგანაც იგინი არიან მისდა მახლობლად, მათ უდგათ მის ცხოვრების დირეზედ ფეხი, იგინი განაგებენ ყოველდღეს მის ავსა და კარგსა და ყოველ-დღე თვალწინ ტრიალებენ, უმაღლესი მთავრობა თუნდ კარგიც იყოს, შესაძლოა მოხელეების ნყალობით ხალხმა აითვალწუნოს იგი და იმდენად დაფრთხეს, რომ მამა-პაპეული ბინაც მოშალოს და ცხრა მთას იქით გადავარდეს. ამიტომაც კეთილად, გონიერად და ცნობიერად აგება ხალხის მახლობელ მმართველობისა, კაი კაცების შერჩევა — შეადგენს ერთს იმისთანა უპირველეს და აუცილებელს საჭიროებას, ურომლისოდაც მთავრობა მთავრობა კი არ არის, ნენვა — გლეჯვაა, ზედმისევაა, თავზარია ხალხისათვის.“² როგორც ვხედავთ, ილია ჭავჭავაძე უდიდეს მნიშვნელობას ანიჭებდა სახელისუფლო სტრუქტურებში საკადრო პოლიტიკის გატარებას, ანუ „კარგი მოხელის“ ინსტიტუტის ჩამოყალიბებას.

ილია ჭავჭავაძის სამართლებრივი და პოლიტიკური მოძღვრების მკვლევარები თვლიან, რომ თვითმმართველობის სასარგებლოდ ილია ევროპის იმ პოლიტიკურ ლიდერებსაც კეთილგანწყობით მოიხსენიებს, რომლებსაც სხვა შემთხვევაში კრიტიკულ შეფასებებს არ აკლებდა. მისი აზრით, როცა პრუსიამ საფრანგეთს ელზასი და ლოტარინგია წაართვა, გერმანიის მთავრობაში დადგა ახალი ტერიტორიების მმართველობის მოწესრიგების საკითხი. ბისმარკმა მხარი დაუჭირა იქ თვითმმართველობის შემოღებას და ადგილობრივი მოხელეების არჩევას მმართველობის ორგანოებში. ი. ჭავჭავაძე თვლიდა, რომ გერმანიიდან დანიშნული მოხელე ადგილობრივთათვის უცხო იქნებოდა და მის ერთ არასწორ ნაბიჯს დიდი უარყოფითი შედეგები მოჰყვებოდა ახალ შემოერთებულ ტერიტორიებში.

ილია მმართველობის პრობლემას მრავალგზის უბრუნდება, მაგრამ მისი თეორიული მემკვიდრეობის მკვლევარები ერთ ასპექტს უსვამენ ხაზს და მიაჩნიათ, რომ სამართლიანობის პრინციპი ორგანულად ჯდება მისი თეორიის კონსტრუქციებში და ამავე დროს მნიშვნელოვანია ილიას საერთო მსოფლმხედველობის მნიშვნელოვანი დასკვნებისათვისაც. კერძოდ, ჯერ კიდევ სოფლის თვითმმართველობის წესდების განხილვის პროცესში, მან სერიოზული შენიშვნები გამოთქვა იმის გამო, რომ ეს წესდება „წოდებრიობის“ პრინციპზე იყო აგებული: მას მიაჩნდა, რომ წარმატებისათვის, კეთილდღეობისათვის საჭიროა, რომ ყოველნი ძალნი ერთობისანი ერთად, ერთგვარად იყვნენ მიდრეკილნი და მიწვეულნი. იმპერიულმა ხელისუფლებამ კანონი და შესაბამისად სასოფლო თვითმმართველობა მაინც „წოდებრიობის“ პრინციპზე ააგო და თვითმმართველობის სფეროში მხოლოდ გლეხები დატოვა, ხოლო ყველა დანარჩენი თავადნი, აზნაურნი, მღვდელნი, დიაკვნები, მოქალაქენი, სოფლად მოვაჭრენი, მეზატონეების შინამოსამსახურეებიც კი თვითმმართველობის გარეთ დარჩა. ამასთან დაკავშირებით, ილია აღნიშნავს, რომ კანონთან თანასწორობის და კანონის მიერ დაწესებული თანასწორობის გარეშე ნამდვილი თვითმმართველობა არ არსებობს. „ამ კანონმა კი უარყო პირადი თანასწორობა, რომელიც სულია და გულია ყოველგვარის ნყოფისა და ნამეტნავად თვითმმართველობისა.“³ ილიას პუბლიცისტური მემკვიდრეობის მკვლევარები ერთხმად აღიარებენ, რომ მისი ისტორიულ-თეორიული ნიაღვრეები, ადგილობრივი მმართველობისა და თვითმმართველობის კონცეფცია, სახელმძღვანელო იდეებად გამოადგება მომავალ თაობებს, რადგანაც ყურადღასაღებია ილია ჭავჭავაძის ანალიზი ევროპის სხვადასხვა ქვეყნების დახასიათებისას, ადგილობრივი თვითმმართველობისა და მმართველობის კუთხით. ეს კარგად სჩანს უცნობი ავტორის („ერთი მწერალი“) აზრის შეფასების დროს, რომ თვითმმართველობა უნივერსალური თვისების ფენომენია, რომელიც გამოსადეგია განვითარების ყველა დონისა და ტერიტორიული სიდიდის, ნებისმიერი პოლიტიკური სისტემის ქვეყნისათვის. ის ერთნაირად მისაღებია ინგლისისათვის, სადაც არისტოკრატიაა გაბატონებული ძალა და ამერიკისთვისაც, სადაც თანასწორობაა მიღებული სახელმწიფოს ქვაკუთხედად. თვითმმართვე-

¹ ი. ჭავჭავაძე, თხზ. ტ. VI, გვ. 39-40

² იქვე

³ ი. ჭავჭავაძე, თხზ. ტ. V, გვ. 34-35

ლობა ერთიანი წარმატებით მოქმედებს ისეთ პატარა ქვეყანაში, როგორც შვეიცარია და ისეთ „უდაბნო მინდვრების“ ქვეყანაშიც, როგორც ჩრდილოეთ ამერიკაა, იქაც „კეთილგანწყობა“, სადაც „სახელოვანი განათლება“, ვთქავთ ლონდონში, და იქაც, სადაც შედარებით დაბალგანათლებული ხალხია — კანადაში, ავსტრალიაში, ინგლისის სხვა კოლონიებში.¹

არ შეიძლება არ დავეთანხმეთ პროფ. ო. გოგიაშვილის დასკვნებს იმის თაობაზე, თუ რამდენად ეხმიანება ილიას თვალსაზრისი XXI საუკუნის დასაწყისში პოლიტიკურ მეცნიერებაში მიღებულ შეხედულებებს:

1. თვითმმართველობა გაცილებით ეფექტურია თანამედროვე ეკონომიკის სირთულის მიუხედავად და ნებისმიერი სამეურნეო პრობლემის გადაწყვეტის გზები ადგილიდან უკეთესად ჩანს, ვიდრე დაშორებული ბიუროკრატიული ცენტრიდან.

2. თვითმმართველობითი სტრუქტურები ხელს უწყობს დემოკრატიულ კონტროლს ადგილობრივ ხელისუფლებაზე, ამდიდრებს და ააქტიურებს მოქალაქეების პოლიტიკურ ცნობიერებას, საკუთარი და საზოგადო კეთილდღეობის ამალგებისათვის თითოეულ ინდივიდს აქტიურ მონაწილედ ხდის.

3. ფართო თვითმმართველობა უფრო აშკარა და ხელმისაწვდომი ხდება, რადგანაც ერთი სახელმწიფოს მოსახლეობა განსხვავდება ეთნიკურად, კულტურულად, რელიგიურად და საჭიროა მათი უფლებების დაცვა.

არანაკლებ მნიშვნელოვანია ი.ჭავჭავაძის თვალსაზრისი ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული მართვის მოდელთან და დემოკრატიულ პროცესთან მიმართებაში. მისი აზრით, „დემოკრატია და ფედერაცია შორის არსებული ნათესაური კავშირი უნივერსალურია, იგი მაქსიმალურად აახლოებს მოქალაქეებს იმ უფლებამოსილებებთან, რაც მათ მიმართ დელეგირებული აქვს ხელისუფლებას და ხელწინფება საერთო პრობლემის გადაწყვეტა; ხელს უწყობს ადგილობრივი და რეგიონალური ექსპერიმენტების ჩატარებას და საუკეთესო გადაწყვეტილების საყოველთაო დანერგვას. ფედერალური სტრუქტურის დიდი უპირატესობაა, რომ იგი აადვილებს მოსახლეობის ისეთი ჯგუფების პოლიტიკურ თანაარსებობას, რომელთაც აქვთ სრულიად სხვადასხვა ისტორია, კულტურა, რელიგია ან რომლებიც მიეკუთვნებიან სხვადასხვა რასას.

ფაქტია, რომ სახელმწიფო მმართველობის სფეროში ილია მემარჯვენე კონსერვატორი და კონსტიტუციური მონარქიის მომხრე იყო. ამ თვალსაზრისის გასაძლიერებლად კომენტარს აკეთებს პროფ. ო. გოგიაშვილი, რამდენადაც ილია თავისი ეპოქის შვილი იყო და კვლევის მისივე მეთოდი რომ გამოვიყენოთ, ჭეშმარიტების დადგენისას, ჯერ „იმ დროების ქერქში უნდა ჩავჯდეთ და მერე განვიკითხოთ თვითონ დროების შვილიცა“. აქ ილიას ეს ციტატა მისი „განკითხვის“ მიზნით კი არაა გამოყენებული, არამედ იმ მოსაზრების განსამტკიცებლად, რომ კონსტიტუციური მონარქია მსოფლიო პოლიტიკური ცივილიზაციის ერთ-ერთი უმაღლესი მიღწევაა და წარმატებით ფუნქციონირებს მსოფლიოს 50 ქვეყანაში; გარდა ამისა, უდავოდ საინტერესოა ის პოლიტიკური წინამძღვრები და საზოგადოებრივი ფონი, რასაც ილიას თვალსაზრისი ეფუძნებოდა.

რუსეთის იმპერიის პოლიტიკური ხელისუფლება პროვინციებსა და რეგიონებს მიიჩნევდა განუვითარებელი ხალხით დასახლებულ ტერიტორიებად, ამიტომ მათთვის ზოგიერთ შემთხვევაში ცალკე წერდა სამართლებრივ აქტებს, ამის თაობაზე ილია ჭავჭავაძე აღნიშნავდა, „ჩვენი ქვეყნისათვის კანონები უნდა იწერებოდეს ჩვენი ქვეყნის მიერ არჩეულ წარმომადგენელთა კრებულისაგან“.² აქედან გამომდინარე, ი. ჭავჭავაძის პოლიტიკური და სამართლებრივი შეხედულებების მკვლევარს, პროფ. ვ. მეტრეველს მიაჩნია, რომ ი. ჭავჭავაძე წინააღმდეგაა რუსეთის იმპერიისათვის შედგენილი კანონების უცვლელად ან ადგილობრივი ტრადიციების გათვალისწინების გარეშე გავრცელებისა საქართველოში. ეს ეხება 1865 წლის 11 აპრილის წესდების პროექტს, რომელიც ითვალისწინებდა სოფლის თვითმმართველობის რეფორმას, რომელიც არ მოიაზრებდა ყველა ფენას და სოფლის თვითმმართველობის პროცესს გამოაკლო ზოგიერთი ნოდებანი, რის გამოც ფაქტობრივად გაათავისუფლა ისინი სოფლის მმართველობის ქვემდებარეობიდან. ამის არგუმენტად მოტანილია წესდების პროექტის „23—ე, 36—ე და 39-ე მუხლები, რომლის ძალით ყველანი, ვინც კი გლეხკაცობას არ ეკუთვნის — თავადნი, აზნაური, მღვდელნი, დიაკვნები, მოქალაქენი, სოფლად მოვაჭრენი, მეზატონეების შინა მოსამსახურეებიც კი — თავისუფალნი არიან სოფლის სამმართველოს გამგეობისაგან, ვერც სოფლის სასამართლო მათ ვერ შეეხება. ამით წესდებამ ხელ-ფეხი შეუკრა სოფლის მმართველობას. უფრო მეტიც, ი. ჭავჭავაძის აზრით, წერს ვ. მეტრეველი, წესდების 24-ე მუხლი, (რომლის ძალით სოფლის მამასახლისმა უნდა დაიცვას საზოგადოებრივი წერიგი, ასევე მოქალაქეთა პირადი საკუთრება) და უკმაყოფილებას გამოთქვამს, იმის გამო, რომ თუ სოფელში დანაშაულს გლეხის გარდა სხვა ვინმე ჩაიდენდა, მასზე სოფლის მამასახლისს ხელი არ მიუწვდებოდა, რადგან ისინი სოფლის მმართველობას არ ექვემდებარებოდნენ. სასამართლო სისტემაში ყველაზე დაბალ რგოლს სოფლის სასამართლო წარმოადგენდა, რომლის კომპეტენცია გლეხის დასჯა იყო, რომელსაც უსამართლობის გარჩევა მხოლოდ მომრიგებელ მოსამართლესთან შეეძლო, რომელიც რუსეთმა 1864 წლის სასამართლო რეფორმის გატარების შემდეგ შემოიღო. ისინი იქმნებოდნენ მაზრებსა და ქალაქებში. ილიას აზ-

¹ პოლიტოლოგია, ო. გოგიაშვილის რედ. თბილისი, 2004 წ. გვ. 95-96

² ი. ჭავჭავაძე, თხზ. ტ. IX, გვ. 265

რით, გლეხისათვის ზემდგომი ინსტანციის სასამართლოებისათვის მიმართვა დიდ დაბრკოლებას წარმოადგენდა, რაც დაკავშირებული იყო მის ეკონომიკურ-სოციალურ და დროის პრობლემებთან. ამის თაობაზე ილია ჭავჭავაძე წერდა, „გლეხი იძულებულია ათს, ოცს, ოცდაათს ვერსზედ გაიქცეს, მომრიგებელ მოსამართლეს მიჰმართოს, რამდენიმე დღეს ნასვლა-მოსვლაში დაკარგოს, მერე რამდენიმე თვე საქმის გარჩევას ელოდოს, მერე კიდევ დაიბარონ, კიდევ მოსცდეს რამდენიმე დღე ნასვლა-მოსვლაში“.

ასეთი ბიუროკრატიული მიდგომა გლეხს აიძულებდა ხელი აელო თავის საჩივარზე, რადგან ამას განაპირობებდა მათი სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობა.

საინტერესოა ილია ჭავჭავაძის შეხედულებანი მოსამართლეთა მიმართ. მან, როგორც იურისტმა და მოსამართლემ, კარგად იცოდა, თუ რა თვისებები უნდა ჰქონოდა მოსამართლეს. ამ პოზიციიდან იგი „ცხოვრება და კანონის“-ს მეექვსე წერილში მიმოიხილავს მომრიგებელი მოსამართლის ინსტიტუტს და უფარვის მოხელეებს უწოდებს. თავის მონოგრაფიაში პროფ. ვ. მეტრეელი ფართოდ განიხილავს მომრიგებელი მოსამართლის ინსტიტუტის შემოღების ისტორიას.¹

ი.ჭავჭავაძე თავისი პოზიციით ფარდას ხდის საგლეხო და სასამართლო რეფორმების რეალურ მიზანს. ერთი შეხედვით წესდებებსა და დებულებებში ხაზი ესმება გლეხობის ინტერესების დაცვასა და მათი უფლებამოსილებების გაზრდას თვითმმართველობაში. სინამდვილეში კი მათზე სხვა წოდებების მხრიდან ზეწოლის ბერკეტების გაძლიერებას გულისხმობდა.

იმპერიის უმრავლეს ნაწილებში და ამიერკავკასიაშიც იმ პერიოდში მომრიგებელ მოსამართლეებს ირჩევდნენ, ხოლო თბილისში მომრიგებელი მოსამართლეები ინიშნებოდნენ. ამიერკავკასიაში შექმნილი იყო რამდენიმე სასამართლო ოკრუგი, რომელიც დაყოფილი იყო მომრიგებელ განყოფილებებად, მოსამართლეებს ჰყავდათ თანაშემწეები (ამხანაგები), რომელთა დახმარებით ისინი საგამოძიებო ფუნქციებსაც ახორციელებდნენ.

ილია ჭავჭავაძე თვლის, რომ ადგილობრივი პრობლემების ცოდნა და ავტორიტეტი გაცილებით ღირებულია მოსამართლისათვის, ვიდრე სასამართლო პრაქტიკის ხანგრძლივი სტაჟი და გამოცდილება. მისი აზრით, „ადგილობრივი ვითარების ავიცა და კარგიც უფრო საჭიროა იცოდეს მოსამართლემ, უფრო საჭიროა ჰქონდეს შინაკაცის საქმიანი სიბრძნე, ვიდრე კანონების ცოდნა და მოსამართლეობის გამოცდილება.“ მისი აზრით, ისე არ უნდა გავიგოთ, თითქოს იგი უგულვებელყოფდეს კანონების ცოდნასა და მოსამართლის გამოცდილებას, რა თქმა უნდა, არა. მან ორივეს მნიშვნელობა კარგად იცის, მაგრამ უპირატესობას ანიჭებს ხალხის გულისტკივილის, მათი გაჭირვების თუ დაღმარების გათავისებებს, სწორედ ასეთი მიდგომით „არ არის ქვეყანაზედ კაცი, რომელმაც მართალი ყალბს არ ამჯობინოს, რაც უნდა ეს ყალბი სამაცდური იყოს.“

ი.ჭავჭავაძე დიდ დროსა და ადგილს უთმობს თავის პუბლიცისტიკაში მომრიგებელი მოსამართლის ინსტიტუტზე მსჯელობას. ამ საკითხზე ჩემზე ადრე გაუმახვილებიათ ყურადღება ილიას მემკვიდრეობის მკვლევარებს, მაგრამ თემა იმდენად აქტუალურია, მასზე მსჯელობას მომავალშიც არაერთხელ დაუბრუნდებიან სახელმწიფოსა და სამართლის ისტორიის სპეციალისტები.

„მომრიგებელ მოსამართლეს გამჭრიახი გონება უნდა ჰქონდეს, პატიოსანი ხასიათი და უჩირქო ყოფა-ცხოვრება“, რადგან მოვალეობა ხალხის ცხოვრებისა და სახელმწიფო მმართველობის საყოველთაო მხარეს შეეხება, მისი უპირატესი ზემოქმედება საზოგადოებრივი წესრიგისა და მშვიდობის დაცვა—გამყარებას უნდა ემსახურებოდეს.

ილია ჭავჭავაძე არაერთგზის უბრუნდება საკითხს, რომ მომრიგებელი მოსამართლე სასურველია ადგილობრივი მცხოვრები იყოს, მისი აზრით, „მომრიგებელი მოსამართლე უსათუოდ იმ ადგილის შვილი უნდა იყვეს, საცა მოსამართლეობა უნდა და გარდა ამისა, იქაურ ცხოვრებთაგანვე ამორჩეული. ხალხი მხოლოდ ისეთს ირჩევს, ვისაც სანდო და სარწმუნო კაცის სახელი აქვს მცხოვრებთა თვალში“.

გაზეთ „ივერიის“ ერთ-ერთ მონინავე სტატიაში ილია წერდა, „მოსამართლემ უსათუოდ უნდა იცოდეს ენა იმ ერისა, საცა ჰსამართლობს, რადგან, მისი აზრით, მოსამართლეს მომჩივარის ენა უნდა ესმოდეს იმიტომ, რომ თავის ყურით გაგონილი, თავის ყურით მოსმენილი, უფრო უტყუარია, უფრო ზედმინევილია, უფრო მართალია და რადგანაც მართალია, უფრო შეუცდომელს საბუთს მოიპოვებს შეუცდომლის განკითხვისა და განაჩენისათვის. მოსამართლემ თავისი ყურით უნდა მოისმინოს მონმის ჩვენება, საცა ხშირად ერთი სიტყვა, ასე თუ ისე გამოთქმული, უფრო დიდის და ცხოველის ნათლით მოჰყენს ყოველს საქმის გარემოებას, ვიდრე მთელი ლაქლაქის უვიცის და ბრიყვის მთარგმნელისა — ის რა მოსამართლეა? მოხელე, რომელსაც მე ჩემსას ვერას გავაგებინებ და ის თავისას, ის რა ჩემი მომვლეელია? აქ მარტო სახეა და არა სული და ხორცი“. ამით ი. ჭავჭავაძე აკრიტიკებს და წინაღობდა რუსული იმპერიული პოლიტიკისა, რომლის რეალიზაცია ხდებოდა პერიფერიებში, სადაც ინიშნებოდნენ რუსი ეროვნების მოსამართლეები, რომლებმაც არაფერი იცოდნენ იმ ქვეყნის, იმ კუთხის ტრადიციებისა, ხალხის ბედ-იღბლისა და მხოლოდ იმპერიის პოლიტიკის გამტარებლად გამოდიოდნენ და არა ხალხის, სამართლისა და სიამართლის მსახურად, სინამდვილეში კი, ილიას აზრით, „მოსამართლეობა, მსაჯულობა, ჩუმი, წყნარია, უხმაურო, უდაფ-ნადარო, ღვანლი მოსამართლისა, ისეთი ერთნაირი არ არის, როგორც მაგალითებრ ციხის აღება, ქვეყნის დაპყრობა, ომის მოგება და სხვა რამ ამგვარი დიდი, თვალსაჩინო და ერთბაშად დასანახავი საქმე, რომელიც ერთბაშადვე აცვიფრებს ადამიანს, იგი განუწყვეტელი ძენკვია ყოველდღიურის ღვანლისა, იგი ერთი ერთმანეთზედ ზედასხმული მარცვლებია ადამიანის საყოველდღიური მოქმედების“.

¹ ვ. მეტრეელი, ილია ჭავჭავაძის შეხედულებანი სახელმწიფოსა და სამართალზე, თბ. 1997 წ. გვ. 130

არა მგონია ამაზე კარგი ფორმულა არსებობდეს სამოსამართლო სამართალში, რაც ილია ჭავჭავაძემ მოგვცა, ნუ ვიქნებით უმადურნი და ყველას თავისი მოვუნყოთ ხოლმე, რადგანაც ღირსება და პატივი ადამიანისათვის ძვირფასი რამ არის, კანონი უნდა ფრთხილობდეს უმართლო განაჩენმა არავის შეულახოს ადამიანური პატივი განზრახ თუ განუზრახველად. უამისოდ ბრალდებულთა სკამზე დასმა ადამიანის პიროვნების წარწყმედაა, მიწასთან გასწორებაა, პირქვე დამხობაა იმ საკაცობრიო სიმართლისა, მართლმსაჯულებისა, რომელზედაც აშენებულია მთელი ადამიანური ურთიერთობა, მთელი ადამიანური ყოფა-ცხოვრება.

ილიასათვის სამართალი და სიმართლე ერთი მთლიანი ცნებაა, სამართალი ზოგადად ხომ სიმართლიდან მოდის, ამიტომ მოსამართლის მიერ გამოტანილი სამართლიანი განაჩენი სამართლისა და სიმართლის რეალიზაციაა. ამის დასტურად ილია ამბობს „სამართალი და კანონი უნდა ყველას სწამდეს თავის მფარველად, თავის სახსნელად, სამართალს, სხვა რა აქვს საგნად, თუ არა მართლის მფარველობა, სამართლიანი განკითხვა არავისათვის სათაკილო არ არის, პირიქით, უამისობა სიკვდილია, დედაბოძის გამოცლაა შენობისათვის, და ბოლოს სამართალით მოჭრილი ხელი არ მეტკინებაო, ამბობს ჩვენი ქართველი კაცი და რაოდენ ყურადღების ღირსია ამისათვის რწმენა ხალხისა-ასკვნის ი. ჭავჭავაძე.

ასე რომ საქართველოში ადგილობრივი სასამართლო და თვითმმართველობა, როგორც სახელმწიფო მმართველობის ორგანოთა დამოუკიდებელი ორი შტო, იყო და პარალელურად არსებობდა. თითოეული მათგანის უპირატესი ძალა დამოკიდებული იყო სამეფო ხელისუფლების სიძლიერესა და სისუსტეზე. ისე როგორც მასზე იყო დამყარებული მთლიანად ქვეყნის ბედი.

და ბოლოს, პროფესორმა ლ. სანიკიძემ თავის დროზე ი. ჭავჭავაძის თეორიული მემკვიდრეობის კვლევას „ილიოლოგია„ უწოდა, ხოლო მკვლევარებს, რომლებიც მისი პოლიტიკური, ეკონომიკური, სამართლებრივი მოძღვრების შესწავლით არიან დაკავებული, „ილიოლოგები„. ყველას აზრი ერთია, ი. ჭავჭავაძე ენციკლოპედიური აზროვნების მოღვაწეა, არ არსებობს საზოგადოებრივი ცხოვრების არც ერთი სფერო, სადაც მისი თვალსაწიერი სიღრმემდე არ სწვდებოდეს, ილ. ჭავჭავაძის საქმიანობა ადამიანური დიდებუნივნება, თეორიული და ლიტერატურული ნააზრევი, პრაქტიკული მოღვაწეობა ნებისმიერ ქვეყანას დაამშვენებდა დედამიწის ზურგზე. ხშირად ვამბობთ, რომ მას მსოფლიო სათანადოდ არ იცნობდა და ამის ერთ-ერთი მიზეზი ჩვენებურობაა, კიდევ კარგი, რომ იგი მართლაც სულით—ხორცამდე ქართველია. რაც შეეხება ცნობადობას და პოპულარობას, ეს ჩვენზე დამოკიდებული, რისთვისაც ყველაფერი უნდა გავაკეთოთ და ამით არა მარტო ი. ჭავჭავაძეს კი არა, არამედ ერის აწყმოსა და მომავალსაც განვადიდებთ.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ი. ჭავჭავაძე, თხზ. ტ.V
2. ი. ჭავჭავაძე, თხზ. ტ.VI
3. ი. ჭავჭავაძე, თხზ. ტ.IX
4. გ. ლობჯანიძე, საქართველოს ადგილობრივი თვითმმართველობის კონსტიტუციურ-სამართლებრივი საფუძვლები, თბილისი, 2011წ.
5. პოლიტოლოგია, ო. გოგიაშვილის რედ. თბილისი, 2004წ.
6. ვ. მეტრეველი, ი. ჭავჭავაძის შეხედულებანი სახელმწიფოსა და სამართალზე, თბ. 1997წ.

გივი ლობჯანიძე

ილია ჭავჭავაძის შეხედულებანი ადგილობრივი თვითმმართველობისა და მართლმსაჯულების შესახებ

რეზიუმე

მოცემული ნაშრომი ეხება ილია ჭავჭავაძის პოლიტიკურ და სამართლებრივ შეხედულებებს. მისი მოღვაწეობა და მოქალაქეობრივი პოზიცია მუდამ ეყრდნობოდა სამართლიანობასა და ობიექტურ ხედვას. როგორც იურისტმა, ილია ჭავჭავაძემ მშვენივრად უწყოდა პოლიტიკური მმართველობის ფორმები და განვითარებული ქვეყნის სტრუქტურა - რაც ნათლადაა მოცემული მის პუბლიცისტურ ნაშრომებში.

ილია ჭავჭავაძე ცდობდა სასამართლო სისტემა გამხდარიყო რაც შეიძლება სამართლიანი, გამჭვირვალე და ხელმისაწვდომი უბრალო ხალხისათვის. მან წამოგვიდგინა მთელი რიგი იმ თვისებებისა, რომლებიც დამახასიათებელი უნდა ყოფილიყო მოსამართლისათვის, რათა გამოეტანა სამართლიანი განაჩენი.

Givi Lobzhanidze

ILIA CHAVCHAVADZE'S VIEWS UPON LOCAL SELF-GOVERNMENT AND JUSTICE

Summary

The article deals with Ilia Chavchavadze's political and legal views. His activities and civil stand were always based upon the justice and objective vision.

As a lawyer, Ilia Chavchavadze perfectly knew the political governmental forms and structures of the developed country - given in his journalistic papers.

Ilia Chavchavadze tried to make Georgian court system as just as possible and he did his best to make the juridical system transparent and accessible for the ordinary people. He presented the number of the qualities, necessary for the objective justice to make a fair verdict.

შენგელი ფიცხელაური

კრიმინალისტიკის საგანი, ცნება, მიზნები და მისი ადგილი იურიდიულ და სხვა მეცნიერებათა სისტემაში

სამართლის თეორიის მიხედვით ყოველ სამეცნიერო დარგს თავისი კვლევის საგანი (ობიექტი) გააჩნია, რადგანაც მეცნიერების ესა თუ ის დარგი, უპირველეს ყოვლისა, შეისწავლის საზოგადოებრივი პროცესებისათვის ან ბუნებრივი მოვლენებისათვის დამახასიათებელ კანონზომიერებებს.¹

კრიმინალისტიკას, როგორც იურიდიული მეცნიერების განსაკუთრებულ დარგს თავისი კვლევის საგანი (ობიექტი) აქვს, თუმცა სამეცნიერო წრეებსა და სპეციალისტებს შორის ამ საკითხზე აზრის სხვადასხვაობაა. ამას განაპირობებს კრიმინალისტიკის სპეციფიკურობა. იგი, როგორც დამოუკიდებელი მეცნიერება, სათავეს იღებს XIX საუკუნის დასასრულიდან, რომლის ფუძემდებლად ითვლება ჰანს გროსი, რომელიც კრიმინალისტიკას თვლიდა სისხლის სამართლის დამხმარე დარგად. საბოლოოდ იგი ჩამოყალიბდა, როგორც გამოყენებითი მეცნიერება, თუმცა თანამედროვე კრიმინალისტიკები მას დამოუკიდებელ იურიდიულ მეცნიერულ მიმართულებად მიიჩნევენ, რომელსაც მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია სამართლის სისტემაში. კრიმინალისტიკის, როგორც დარგის ჩამოყალიბების დღიდან საგნის განსაზღვრება ერთ-ერთ პრობლემურ საკითხად იყო ქცეული, კრიმინალისტიკა აზრით, საკითხის გადაწყვეტას ართულებდა მისი შინაგანი ბუნება, რადგანაც ის, როგორც მეცნიერება, იყენებს საბუნებისმეტყველო დარგების მოღვაწეთა შედეგებს, საკითხის გადაწყვეტას ასევე აძნელებდა საგნის ერთიანი მწყობრი სისტემის არარსებობა.

დღემდე მეცნიერებს არ მიუციათ საგნის შესახებ ცალსახა ცნება, რადგანაც თანამედროვე კრიმინალისტიკა ისევეა ევოლუციურ პროცესში, როგორც საბუნებისმეტყველო და საზოგადოებრივი მეცნიერებანი, მიუხედავად ამისა, სწორად მიგვაჩნია ცნება შემდეგნაირად ჩამოყალიბდეს: „კრიმინალისტიკა არის იურისპრუდენციის სფეროს სპეციალური დარგი, რომელმაც შეიძინა დამოუკიდებლობა დანაშაულთა გახსნისა და თავიდან აცილების პროცესში, რასაც იგი აღწევს საექსპერტო, საგამოძიებო, სასამართლო პრაქტიკის, საბუნებისმეტყველო მეცნიერების მიღწევების კრიმინალისტიკური მიზნებისათვის შესაძლო გამოყენების გათვალისწინებით. კანონმდებლობის ფარგლებში ადგენს მტკიცებულებათა აღმოჩენის, ფიქსაციის, დამაგრების, შემონახვის, გამოკვლევისა და შეფასების გზებს: შეიმუშავებს ტაქტიკურ ხერხებს და მეთოდოლოგიას დანაშაულთა გახსნისა და პრევენციის მიზნით. შესაძლოა, ჩვენს მიერ შემოთავაზებული ცნება არ იყოს ყოვლისმომცველი, მაგრამ იგი ძირითადად ასახავს კრიმინალისტიკის, როგორც დარგისა და მეცნიერების სამართლებრივ ბუნებას.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, კრიმინალისტიკა ის მეცნიერებაა, რომელიც იკვლევს დანაშაულებრივ ქმედებათა კანონზომიერებას. მისი მიზანია საინფორმაციო წყაროებში ასახოს ყველა სახის დანაშაულის გამოძიების თავიდან აცილების და მათი თავისებურების მექანიზმები, რომლის საფუძველზე შეიმუშავებს იურიდიულ და სხვა მეცნიერებათა მონაცემების გამოყენების გზით დანაშაულებრივი ქმედებების გახსნის საშუალებებსა და მეთოდებს. ასევე უზრუნველყოფს მატერიალური და პროცესუალური ნორმების სათანადო გამოყენების შესაძლებლობას.

კრიმინალისტიკის ადგილი სისხლის-სამართლებრივ მეცნიერებათა სისტემაშია და სისხლის სამართალსა და პროცესთან განისაზღვრება, პირველ რიგში დანაშაულის შესახებ კრიმინალისტიკური ფუნქციისა და დანაშაულებრივი ქმედების გახსნის აუცილებლობით. იგი მოიაზრება სისხლის-სამართლის მეცნიერებაში ცოდნის დაგროვების ერთ-ერთ წყაროდ, ამ თვალსაზრისით გამოყოფენ 4 დონეს: კრიმინალისტიკურს, პროცესუალურს, კრიმინოლოგიურს და მატერიალურ-სამართლებრივს.

კრიმინალისტიკური ცოდნა (ინფორმაცია გამოსაკვლევი მოვლენაზე), რომელიც მიღებულია კრიმინალისტიკური ძიებისა და ობიექტების კვლევის შედეგად, არის საწყისი, რომელიც უზრუნველყოფს მტკიცებულებითი ინფორმაციის მიღებას და წარმოადგენს კრიმინალისტიკური (მეთოდური, ტაქტიკური და ტექნიკური) და პროცესუალური გადაწყვეტილებების გამოტანის საფუძველს. კრიმინალისტიკური ინფორმაცია შეიძლება იყოს გამოყენებული როგორც სასამართლო მტკიცებულებათა ფორმით, ასევე პროცესუალურად განმტკიცებული მონაცემთა სახით.

პროცესუალური ცოდნა დანაშაულის შესახებ მიღებული შეიძლება იყოს მხოლოდ სასამართლო მტკიცებულებათა კვლევის საფუძველზე საპროცესო მოქმედებების განხორციელების გზით, ანუ ატარებს ნორმატიული ცოდნის ხასიათს. იგი უზრუნველყოფს პროცესუალურ გადაწყვეტილებათა მიღებას, რომელიც დაკავშირებულია სისხლის სამართლის პროცესში საქმის მოძრაობასთან.

კრიმინოლოგიური ცოდნა აძლევს არა მარტო დანაშაულობის, მისი წარმოქმნის, ფორმების არსებობის და ცვლილებების კანონზომიერებების, მისი დეტერმინანტების, დანაშაულის კონტროლის სისტემის და კრიმინალური ციკლის სოციალური ახსნის, არამედ ცალკეული დანაშაულის დახასიათებას.² ეს ცოდნა, აგრეთვე, არის კრიმინალისტიკური და პროცესუალური გადაწყვეტილებების მიღების საწყისი,

¹ გ. ლობჯანიძე, სახელმწიფოსა და სამართლის ზოგადი თეორია. თბ. 2009წ. გვ.8

² კრიმინოლოგია. გ. ლლონტის რედაქტორობით. თბ. 2008წ. გვ. 2

რომელიც ეხება პრევენციული მოქმედებების ჩატარებას გამოსაძიებელ სისხლის სამართლის საქმეების რეაგირების პარალელურად.

მატერიალურ-სამართლებრივი ცოდნა არის ინფორმაცია სისხლის სამართლის დანაშაულის შემადგენლობის შესახებ მიღებული პროცესუალური მტკიცების შედეგად, აგრეთვე წარმოადგენს ნორმატიულ ცოდნას. იგი უზრუნველყოფს საქმის არსებით გადანყვეტას, ანუ ქმედების კვალიფიკაციას და ჩადენილი დანაშაულისათვის სასჯელის დანიშვნას.

გასათვალისწინებელია კრიმინალისტიკის მჭიდრო კავშირი სისხლის-სამართლებრივი ციკლის სხვა მეცნიერებებთან (ს/ს პროცესი, ს/ს ოპერ-სამძებრო საქმიანობის თეორია, სასამართლო სტატისტიკა, კრიმინოლოგია) რაც სრულიად ბუნებრივია და კანონზომიერი. უფრო მეტიც, ეს კავშირი მის დარგობრივ ფუნქციებთან ერთად, ბევრ რამეში განსაზღვრავს იურიდიულ ბუნებას და დანიშნულების გეოგრაფიას. ისტორიულად კრიმინალისტიკა წარმოიშვა ს/ს საპროცესო მეცნიერების ნიაღში. ამიტომაც არ არის გასაკვირი, რომ კრიმინალისტიკის თეორიული საფუძვლები და მათზე დამყარებული რეკომენდაციები პრაქტიკული გამოყენებისათვის, უპირველეს ყოვლისა, მჭიდროდ არის დაკავშირებული ს/ს/ პროცესის მეცნიერებასთან და ბევრ რამეში ეყრდნობა ს/ს პროცესუალურ ცოდნას.

ამასთან ერთად, თავისი მონაცემებით, კრიმინალისტიკა ამდიდრებს ს/ს პროცესის მეცნიერებას და ემსახურება კანონმდებლობის სრულყოფას ამასთანავე არანაკლებ მნიშვნელოვანია კრიმინალისტიკის კავშირი სისხლის სამართალთან, რომლის დებულებებიც ინტეგრირებულია კრიმინალისტიკის ბუნებაში. ნიგნის `კრიმინალისტიკის ასი წელი~ ავტორი ი. ტორვალდი აღწერს სისხლის სამართლის მრავალ კონკრეტულ საქმეს, ხაზს უსვამს მეცნიერულ-ტექნიკურ საშუალებათა და ექსპერტიზის დიდ როლს. მათი კვლევის საქმეში, ყურადღებას აქცევს კვლევის პროცესს. ამასთან ნათელყოფს, რომ წნორად წარმართული კვლევა-ძიება ამხელს დამნაშავეს, რაც უნდა ემშაქურად ჰქონდეს სუბიექტს ჩაფიქრებული და განხორციელებული დანაშაული.¹

კერძოდ, ს/ს/ მონაცემები დანაშაულის და მისი მიზეზების შესახებ, აგრეთვე ბრალის, დანაშაულებრივი მოქმედების სტადიების, თანამონაწილეობის შესახებ მნიშვნელოვანია კრიმინალისტიკისათვის, დანაშაულებათა კლასიფიკაცია გამომწვევი მიზეზების შესწავლისა, აგრეთვე საგამოძიებო ვერსიების შემუშავება და ა.შ.

არსებობს მჭიდრო კავშირი კრიმინალისტიკასა და ოპერ-სამძებრო საქმიანობას შორის, რაც განპირობებულია მათი მნიშვნელოვანი როლით დანაშაულობათა გამომწვევი მიზეზების შესწავლისა და მათი წარმატებით გახსნის უზრუნველყოფაში.

ობიექტისა და საგნის შესწავლის, ძირითადი ამოცანების მიღწევისათვის, გამოყენებული საშუალებების, გამოძიების ხერხებისა და მეთოდების ერთობლიობა გვავალდებულებს გავითვალისწინოთ ოპერ-სამძებრო საქმიანობის შესაძლებლობები, ხოლო ტექნიკურ-ტაქტიკური და მეთოდური არსენალის შემუშავებისას – გავითვალისწინოთ კრიმინალისტიკის რეკომენდაციები და სისხლის სამართლის თეორიის დებულებები. ტექნიკურად კარგად ორგანიზებულ და ყოველმხრივ უზრუნველყოფილ დანაშაულებრივ ქმედებებს აუცილებლად დავუპირისპიროთ სათანადო ძალა, მათ შორის „ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობა“, რათა თავიდან ავიცილოთ ის საფრთხე, რაც შეუძლია მოუტანოს ქვეყანას კონკრეტულმა დანაშაულებრივმა ქმედებამ.²

სასამართლო სტატისტიკის მონაცემები კრიმინალისტიკაში გამოიყენება თავისი რეკომენდაციების ქმედითობის შეფასების მიზნით, აგრეთვე კრიმინალისტიკური საქმიანობის იმ მხარეთა განსაზღვრისათვის, რომლებიც საჭიროებენ შესწავლასა და შესაბამისი რეკომენდაციების შემუშავებას.

არანაკლებ მჭიდრო კავშირშია კრიმინალისტიკა და კრიმინოლოგია. კრიმინალისტიკა, რომელსაც აქვს თავისი შესწავლის ასპექტი, ეყრდნობა დანაშაულის თავიდან აცილების კრიმინოლოგიურ თეორიას.

ზემოთ აღნიშნული მოსაზრება ვარაუდობს კრიმინალისტიკაში დანაშაულის აცილების ცალკეული პრობლემების თეორიულ შემუშავებას, რომელიც უზრუნველყოფს კრიმინალისტიკური პრევენციის სათანადო დონეს, ანუ კრიმინალისტიკური საშუალებებით აღიკვეთება დაწყებული და აღიკვეთება მზადებაში მყოფი დანაშაული.

როგორც უკვე აღინიშნა, კრიმინალისტიკა თავისი წარმოშობის მომენტიდან აქტიურად და შემოქმედებითად იყენებს ტექნიკურ და საბუნებისმეტყველო მეცნიერებათა მონაცემებს. მათი როლი კრიმინალისტიკის, როგორც მეცნიერების, ფორმირებაში დიდია, ისინი ამდიდრებენ მას მნიშვნელოვანი ცოდნით, და ამალეებენ მისი მეცნიერული რეკომენდაციების ეფექტურობას პრაქტიკაში. მაგრამ მათი გამოყენება არანაირად არ ართმევს კრიმინალისტიკას ცოდნის დამოუკიდებელი დარგის მნიშვნელობას და იურიდიულ არსს. ლიტერატურაში გამოითქმებოდა აზრი დამოუკიდებელი სასამართლო-საგნობრივი მეცნიერებების შექმნის მიზანშეწონილობაზე (სასამართლო ფიზიკა, სასამართლო ქიმია, სასამართლო ბიოლოგია და სხვა), გამომდინარე იქიდან, რომ ასეთი საბუნებისმეტყველო-სამეცნიერო მეთოდები და კვლევის საშუალებები შემუშავდება არა კრიმინალისტიკაში, არამედ შესაბამის ფუნდამენტურ დარგობრივ მეცნიერებებში.

¹ ი. ტორვალდი, კრიმინალისტიკის ასი წელი, თბ. 1978წ. გვ.6

² ო. მინდაძე, გ. მინდაძე, ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის სამართლებრივი საფუძვლები, თბ. 2004წ. გვ. 31

გასათვალისწინებელია ისიც, რომ კრიმინალისტიკაში საბუნებისმეტყველო-სამეცნიერო მეთოდების გამოყენება ხორციელდება არა რომელიმე ცალკეული საგნობრივი მეცნიერული დარგის სფეროში, არამედ კომპლექსური მეთოდოლოგიის ბაზაზე, რომელთა სტრუქტურაც განისაზღვრება აღმოჩენის, ფიქსაციის, კვალის გამოკვლევის, თუ ამ კვლევის ობიექტის იდენტიფიკაციის კრიმინალისტიკური ამოცანით. კვლევის მეთოდების ამგვარი კომპლექსები შეიცავენ ფიზიკის, ქიმიის, ბიოლოგიის, მათემატიკისა და კიბერნეტიკის მონაცემთა ერთობლიობას, შესაბამისად აღნიშნულ მეცნიერებათა მონაცემები არ შეიძლება იყოს აღთქმული როგორც დამოუკიდებელი სასამართლო მიმართულება.

აღნიშნული არ ეხება სასამართლო მედიცინას და სასამართლო ფსიქიატრიას, რომელიც მჭიდრო კავშირშია კრიმინალისტიკასთან, ისინი არა მხოლოდ იყენებენ ცალკეულ კრიმინალისტიკურ ცოდნას, არამედ ისტორიულად კრიმინალისტიკაში ფორმირებულ და დამოუკიდებელ ცალკე საკითხებად ერთიანდებიან, რომლებიც დაფუძნებულია ქიმიის, ფიზიკის და პათოლოგიური ანატომიის, ფიზიოლოგიის, ფსიქოლოგიის და ფსიქიატრიის კანონზომიერებებზე.

აგრეთვე, მჭიდრო კავშირი არსებობს კრიმინალისტიკასა და იურიდიულ ფსიქოლოგიას შორის, იურიდიული ფსიქოლოგიის მონაცემები ფართოდ გამოიყენება გამოძიების მეთოდის და კრიმინალისტიკური ტაქტიკის ფსიქოლოგიური საფუძვლების შემუშავების დროს. კრიმინალისტიკა ფართოდ და შემოქმედებითად იყენებს ლოგიკის დებულებებს, განსაკუთრებით, ლოგიკური მსჯელობის ისეთ ხერხებს, როგორც არის ანალიზი, სინთეზი, დედუქცია და ინდუქცია, ანალოგია, აბსტრაქცია და ა.შ. ლოგიკის დარგიდან მონაცემთა გამოყენებამ საშუალება მისცა შემუშავებულიყო „გამოძიების ლოგიკა“, ანუ კრიმინალისტიკური ტაქტიკის ლოგიკური საფუძვლები.

ფსიქოლოგიის და ლოგიკის ფართო კავშირმა კრიმინალისტიკასთან შექმნა პირობები კრიმინალისტიკური ხერხებისა და გამოძიების მეთოდების შემუშავებაში მათემატიკური მეცნიერული ჯგუფების გამოყენებისათვის (რეფლექსური თამაშების თეორია), აგრეთვე კიბერნეტიკის როლი კრიმინალისტიკური აზროვნებისა და ფორმირების პროცესში.

იმისათვის, რომ უფრო მეტად ეფექტურად წარიმართოს საქმეთა გამოძიება, ცალკეული საგამოძიებო ქმედებები, კრიმინალისტიკა ეყრდნობა მართვის მეცნიერების მონაცემებს. წარმოუდგენელია კრიმინალისტიკურ, ტექნიკურ საშუალებათა, ტაქტიკური და მეთოდური ხერხების შემუშავება ეთიკის დებულებათა გათვალისწინების გარეშე.

ყოველი მეცნიერება შედგება ელემენტთა ერთობლიობისგან, რომლებიც არიან ლოგიკურ კავშირში ერთმანეთთან ასეთ ურთიერთობას თანამედროვე კრიმინალისტიკის სისტემა ეწოდება, იგი შეიცავს 4 სტრუქტურულ ელემენტს: კრიმინალისტიკის თეორიას და მეთოდოლოგიას, კრიმინალისტიკურ ტექნიკას, კრიმინალისტიკურ ტაქტიკას და დანაშაულობათა ცალკეული სახეობის გამოძიების კრიმინალისტიკურ მეთოდებს. კრიმინალისტიკის თეორია და მეთოდოლოგია – ეს არის მისი თეორიული კონცეფციების, მეთოდოლოგიური პრინციპებისა და ცნებათა სისტემა. როგორც კრიმინალისტიკის სტრუქტურული ნაწილი, იგი შეიცავს საკითხებს, რომელიც ერთობლიობაში იძლევა წარმოდგენას კრიმინალისტიკის საგნისა, ობიექტის ძირითად ზოგადთეორიულ, მეთოდოლოგიურ და ინფორმაციულ ასპექტებზე.

დიდი ყურადღება ეთმობა კრიმინალისტიკის მეთოდოლოგიურ საკითხებსა და მეთოდებს. ამავდროულად იხსნება თეორიული კრიმინალისტიკისა და პრაქტიკული კრიმინალისტიკური კვლევის ამოცანათა გადაწყვეტის მეთოდები. რაც შეეხება პრაქტიკულ კრიმინალისტიკურ კვლევებს, განსაკუთრებულად ხაზი ესმება კრიმინალისტიკის მეთოდოლოგიის პრინციპულ მდგომარეობას იმის შესახებ, რომ დანაშაულის გახსნის მეთოდები განპირობებულია კრიმინალისტიკური კვლევის თავისებურებით, რომელიც ვლინდება დანაშაულის ჩადენის ხერხში, მექანიზმსა და გარემოებაში, აგრეთვე დანაშაულის პიროვნულ ტიპოლოგიურ თავისებურებებში.

თეორიული და მეთოდოლოგიური საფუძვლები კონკრეტდება და დეტალურად განიხილება კრიმინალისტიკის დანარჩენ ნაწილებში.

კრიმინალისტიკური ტექნიკის საგანს წარმოადგენს მატერიალურ საშუალებათა ურთიერთქმედების მექანიზმების შესწავლა, რომელიც გამოიყენება სხვა სახეობის დანაშაულებრივ ქმედებათა გასახსნელად.

კრიმინალისტიკური ტექნიკის ძირითადი ამოცანა შედგება გამოსაძიებელი მოვლენის შესახებ ინფორმაციის აღმოჩენის, ფიქსაციის, შენახვისა და კვლევის მეთოდების და საშუალებების შემუშავებაში. როგორცაა: ბუნებაში მიმდინარე ფიზიკური პროცესის, მექანიკური, სინათლის, ბგერითი, ელექტრო და სხვა იმპულსის გამოყენება, შესაბამისად იხსნება კანონზომიერებები, რომლებიც ხსნიან კვალის წარმოქმნის მექანიზმებს, იმ ინფორმაციის მოპოვების და გამოკვლევის ხერხები და საშუალებები, რომელსაც შეიცავს კვალი, მისი ფიქსაცია, კვალის შემცველი ობიექტების იდენტიფიკაციის მიზნით, მისი შედარების ხერხები და ჩატარებული კვლევების შედეგების მიხედვით დასკვნების ფორმირების და შეფასების ხერხები, ამასთან განიხილება კვალის წარმოშობის რეალობის ყველა სახეობა (ადამიანის, ცხოველების, ხელსაწყოების, იარაღის, სატრანსპორტო საშუალებების და სხვა მატერიალური ობიექტები).

კრიმინალისტიკური ტაქტიკის საგანს წარმოადგენს საინფორმაციო – შემეცნებითი ტაქტიკური და ქცევითი ასპექტები დანაშაულებრივი ქმედების და მისი გამოძიების პროცესი. როგორც შემეცნების, პრევენციის და ოპტიმიზაციის ობიექტი.

კრიმინალისტიკური ტაქტიკის ძირითადი ამოცანა მდგომარეობს მისი საქმიანობის აუცილებელი ტაქტიკური არსენალით აღჭურვაში, საქმის გამოძიების მიზნების შესაბამისად.

არსებითი მნიშვნელობა აქვს კრიმინალისტიკური ტექნიკის, ტაქტიკის და გამოძიების მეთოდების თანაფარდობის საკითხს. კრიმინალისტიკური ტექნიკური საშუალებების და ხერხების რეალიზება ხდება ძირითადად საგამოძიებო მოქმედებების დროს, რომელიც გადაჯაჭვულია მის ტაქტიკაში. ამიტომაც კრიმინალისტიკური ტაქტიკა თავისი მოთხოვნების გათვალისწინებით გამოიყენებს ტექნიკურ საშუალებებს და მიზნად ისახავს საგამოძიებო მოქმედების მოთხოვნებთან მათ შენონადობას. ამასთან კრიმინალისტიკური ტაქტიკის საგანს წარმოადგენს მატერიალური ნივთების, საგნების და პროცესის ურთიერთქმედებების ერთობლივად შესწავლა, როგორც ადამიანური ფაქტორის და მიზანმიმართული ინტელექტუალური გამოვლენა.

და ბოლოს თანამედროვე კრიმინალისტიკა ჩამოყალიბდა, როგორც დამოუკიდებელი მეცნიერება და სასწავლო დისციპლინა, რომელსაც გააჩნია სისტემური ხასიათი და სპეციფიკური წყაროები, რასაც განაპირობებს მისი იურიდიული ბუნება.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. გ. ლობჯანიძე, სახელმწიფოსა და სამართლის ზოგადი თეორია. თბ. 2009წ.
2. კრიმინოლოგია. გ. ლლონტის რედაქტორობით. თბ. 2008წ.
3. ი. ტორვალდი, კრიმინალისტიკის ასი წელი, თბ. 1978წ.
4. ო. მინდაძე, გ. მინდაძე, ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის სამართლებრივი საფუძვლები, თბ. 2004წ.

შენგელი ფიცხელაური

კრიმინალისტიკის საგანი, ცნება, მიზნები და მისი ადგილი იურიდიულ და სხვა მეცნიერებათა სისტემაში

რეზიუმე

მოცემული ნაშრომი დეტალურად აღწერს კრიმინალისტიკის საგნის, ცნების, მიზნების მნიშვნელობასა და ადგილს იურიდიულ მეცნიერებათა სისტემაში.

კრიმინალისტიკა ის მეცნიერებაა, რომელიც იკვლევს დანაშაულებრივ ქმედებათა კანონზომიერებას. მისი მიზანია საინფორმაციო წყაროებში ასახოს ყველა სახის დანაშაულის გამოძიების თავიდან აცილების და მათი თავისებურების მექანიზმები, რომლის საფუძველზე შეიმუშავებს იურიდიულ და სხვა მეცნიერებათა მონაცემების გამოყენების გზით დანაშაულებრივი ქმედებების გახსნის საშუალებებსა და მეთოდებს. ასევე უზრუნველყოფს მატერიალური და პროცესუალური ნორმების სათანადო გამოყენების შესაძლებლობას.

Shengeli Pitskhelauri

SUBJECT, CONCEPT, GOALS AND PLACE OF CRIMINOLOGY IN JURIDICAL AND OTHER SCIENCES

summary

The presented work thoroughly discusses the subject, meaning and place of criminalistics in the system of juridical sciences.

The criminology is a science researching the regularity of criminal acts aiming to describe investigation activities and mechanisms of preventing crimes in the informational sources based on which the means and methods of opening criminal cases will be possible and also it will assist and provide the proper and corresponding application of the material and procedure norms.

**დავით სოხელია
ნუგზარ თავდორაძე**

საერთაშორისო სისხლის სამართალი და მისი თავისებურებანი

საერთაშორისო სისხლის სამართალს, როგორც საერთაშორისო საჯარო სამართლის დარგს გააჩნია მასთან საერთაშორისო წყაროები, საერთაშორისო ხელშეკრულებები, შეთანხმებები, სამართლის საყოველთაო პრინციპები და ა.შ.[1] საერთაშორისო სისხლის სამართალი მჭიდრო კავშირშია შიდასახელმწიფოებრივ სისხლისსამართლებრივ სისტემებთან მაგრამ იგი ხასიათდება მთელი რიგი უნიკალური თავისებურებებით. ზოგი მათგანი მკვეთრად გამოიხატავს საერთაშორისო სისხლის სამართალს საერთაშორისო სამართლის სხვა დარგებისაგან, ზოგი კი ანსხვავებს მას ნაციონალური სისხლის სამართლისაგან. საერთაშორისო სისხლის სამართლის საგანს წარმოადგენს კონკრეტულ დანაშაულზე პასუხისმგებელთა ბრალის დადგენა. სამართლის აღნიშნულ დარგს კავშირი აქვს საერთაშორისო დანაშაულის ჩამდენ პირებთან. აღნიშნული თავისებურება შეიძლება ითქვას ფუნდამენტურია ვინაიდან იგი გამოყოფს სამართლის აღნიშნულ დარგს საერთაშორისო საჯარო სამართლისგან.

საერთაშორისო სისხლის სამართალი შეიქმნა იმ დანაშაულთა აღსაკვეთად, რომლებიც საშიშროებას უქმნიან საერთაშორისო მშვიდობას და სტაბილურობას, მსოფლიოს განვითარებასთან ერთად იზრდებოდა იმ დანაშაულთა რიცხვი, რომლებიც სცილდებიან ერთი კონკრეტული სახელმწიფოს ინტერესებს და შესაბამისად სახელმწიფოები ერთიანდებიან (ხელშეკრულებით, შეთანხმებით) ასეთ დანაშაულთან ბრძოლისათვის, ასეთი გაერთიანებები არ წარმოადგენს სიახლეს და ისინი არსებობენ ისტორიულად, საერთაშორისო სამართლის წარმოშობამდე. მართალია მათი მიზანი არ იყო ჰუმანიზმისა და საერთაშორისო მშვიდობის პრინციპი, არამედ ეფუძნებოდა კონკრეტულ ინტერესებს, ასე მაგალითად მონათმფლობელური სახელმწიფოს საფრთხეს წარმოადგენდა მონათა აჯანყებები, ამიტომ ისინი დებდნენ ურთიერთ დახმარების შეთანხმებებს მონათა აჯანყების ჩასახშობად. ეგვიპტის ფარაონ რამზეს II და ხეთების მეფე ხათუსილ III შორის შეთანხმებაში (1926 წ.წ.აღ.-მდე) ნათქვამია “თუ რამზესი გაუწყრება თავის მონებს, როცა ისინი აჯანყდებიან და წავა მათ დასარბევად ხეთების მეფე მასთან ერთად უნდა მოქმედებდეს“.[2] რომის სამართლის დროიდან მეკობრეები ითვლებოდნენ მთელი კაცობრიობის მტრებად (HOSTIS HUMANIS GENERIS). 1815 ვენის კონგრესმა საფუძველი დაუდო მონათვაჭრობის დანაშაულად მიჩნევას.[3] საერთაშორისო სისხლის სამართლის კონცეფცია ლიტერატურაში გამოჩნდა XIX –XX სს.[4]

ხანგრძლივი დროის მანძილზე ითვლებოდა, რომ საერთაშორისო სისხლის სამართლის სუბიექტები შეიძლება იყვნენ მხოლოდ სახელმწიფოები, მხოლოდ მათ შეეძლოთ მონაწილეობა მიეღოთ საერთაშორისო სამართლით რეგულირებად საკითხებში.[5] შესაბამისად თუ რაიმე ქმედება მიჩნეული იქნებოდა საერთაშორისო სამართლის ნორმათა უხეშ დარღვევად მხოლოდ სახელმწიფო აგებდა პასუხს ასეთი ქმედებისათვის და არანაერი პასუხისმგებლობა არ მოყვებოდა იმ პირთა ქმედებას, რომლებიც ამა თუ იმ სახელმწიფოს სახელით მოქმედებდნენ.[6] კონკრეტულ დანაშაულთა ჩამდენ პირთა სამართლებრივი დევნა ცალკეულ სახელმწიფოთა პრეროგატივად იყო მიჩნეული. აღნიშნული მიდგომა შეიცვალა მეორე მსოფლიო ომის შემდგომ.

ნიურბერგის პროცესმა მოგვცა დებულებები, რომელთა მიხედვითაც პასუხისმგებლობა ეკისრებათ არა მხოლოდ სახელმწიფოებს არამედ ფიზიკურ პირებსაც. ნიურბერგის ტრიბუნალის განაჩენში ნათქვამია “მიჩნეული იყო, რომ საერთაშორისო სამართალი განიხილავს მხოლოდ სუვერენულ სახელმწიფოთა ქმედებას და არ ადგენს ცალკეულ პირთა პასუხისმგებლობისა და დასჯის საკითხებს. მიღებული იყო, რომ განსახილველი ქმედება წარმოადგენდა სახელმწიფოს მიერ ჩადენილად, ხოლო მისი ჩამდენი პირი პირადად არ აგებს პასუხს, არამედ ის სახელმწიფოს სუვერენიტეტის დოქტრინის დაცვის ქვეშ იმყოფება. ტრიბუნალის აზრით ასეთი მიდგომა უარყოფილი უნდა იქნეს ვინაიდან საერთაშორისო სამართალმა პასუხისმგებლობა უნდა დააკისროს, როგორც სახელმწიფოებს ასევე ცალკეულ პირებს.“[7] შემდგომ ნიურბერგის ტრიბუნალმა დაასკვნა, რომ საერთაშორისო ნორმათა დარღვევისათვის პასუხისმგებლობა ეკისრებათ ცალკეულ პირებსაც.[8]

საერთაშორისო ნორმებში აღნიშნული მიდგომის განმტკიცებამ და სასამართლო პრაქტიკამ საერთაშორისო დანაშაულისათვის ინდივიდუალური პასუხისმგებლობის პრინციპი საყოველთაო პრაქტიკის ნორმად აქცია. როგორც აღნიშნავს პიერ მარი დიუპონი “დღეს ადამიანი გახდა საერთაშორისო სამართლის სრულფასოვანი სუბიექტი, სამართლისა, რომელიც ერთის მხრივ იცავს მას და მეორეს მხრივ აკისრებს მას პასუხისმგებლობას აღნიშნული სამართლის ნორმათა დარღვევისათვის“.[9]

დიდი ხნის განმავლობაში აღნიშნული დებულებები გამოიყენებოდა მხოლოდ სახელმწიფოთაშორისო ომის პერიოდში მომხდარ დანაშაულთა მიმართ. მაგრამ XX საუკუნის ოთხმოცდაათიანი წლებიდან დაწყებული აღნიშნული ნორმები გავრცელდა შიდასახელმწიფოებრივი კონფლიქტების დროს მომხდარ დანაშაულებებზე. აღნიშნული ქმედებების კრისტალიზაცია ხდება გაეროს რეზოლუციით რუანდაში სამხედრო ტრიბუნალის ჩამოყალიბების შესახებ (1994 წელი), საერთაშორისო ტრიბუნალის სააპელაციო კამერის ისტორიული გადაწყვეტილება (1995) ყოფილ იუგოსლავიასთან მიმართებაში, ხდება შემდგომი ფორმირება ამ სასამართლოთა პრეცედენტული სამართლისა რასაც საბოლოოდ მივყავართ 1998 წლის საერთაშორისო სისხლის სამართლის რომის სტატუტის მიღებამდე.

საერთაშორისო სისხლის სამართლის თავისებურებას აგრეთვე წარმოადგენს მისი განმასხვავებელი ნიშნები შიდასახელმწიფოებრივი კანონმდებლობისგან. განსხვავება მდგომარეობს იმაში, რომ საერთაშორისო სისხლის სამართალში გამოიყენება შიდასახელმწიფოებრივი კანონმდებლობისგან პრინციპულად განსხვავებული კრიმინალიზაციის მეთოდები. ყოფილი იუგოსლავიის ტრიბუნალმა აღნიშნა “თუ შიდასახელმწიფოებრივ საკანონმდებლო სისტემაში კრიმინალიზაციის პროცესი დამოკიდებულია კანონმდებელზე მაგ.: (სისხლის სამართლის კოდექსის მიღება), საერთაშორისო სამართალწარმოებაში აღნიშნული მიზანი მიიღწევა შეთანხმებათა და კონვენციათა მიღებით, ან საერთაშორისო ტრადიციების ფორმირებათა გზით“.[10]

საერთაშორისო სისხლის სამართლის შემდგომი განმასხვავებელი ნიშანი არის მისი მკვეთრად გამობატული ჰიბრიდული ბუნება.[11] მიუხედავად იმისა, რომ საერთაშორისო სისხლის სამართალს გააჩნია რეგულირების თავისი განსაკუთრებული სამართალურთიერთობათა საგანი იგი გააფლენილია ეროვნული კანონმდებლობისა და ადამიანის უფლებათა სამართლის პრინციპებითა და კონსტრუქციით.[12] აგრეთვე საერთაშორისო სისხლის სამართალი ზეგავლენას ახდენს ხსენებული დარგების პროგრესულ განვითარებაზე.[13]

საერთაშორისო სამართლის ნორმათა უმრავლესობა, სახელმწიფოს მიერ მათი რატიფიცირების შემდეგ, პირდაპირ შეიძლება იქნეს გამოყენებული, მაგრამ საერთაშორისო ჰუმანიტარული სამართლის მთელი რიგი ნორმების გამოყენება შეიძლება მხოლოდ მისი შიდასახელმწიფოებრივ სამართლებრივ აქტებში იმპლემენტაციის გზით. საერთაშორისო სამართლის ნორმების იმპლემენტაცია სისხლის სამართლის სფეროში ნიშნავს სახელმწიფოს მიერ სისხლის სამართლის სფეროში აღებული საერთაშორისო ვალდებულებების შიდასახელმწიფოებრივ ურთიერთობებში ფაქტობრივ რეალიზაციას, რომელიც ხორციელდება საერთაშორისო-სამართლებრივი ნორმების შიდასახელმწიფოებრივ სამართლებრივ აქტებში ტრანსფორმაციის გზით. სახელმწიფომ იმპლემენტაციის ღონისძიებები უნდა გაატაროს ჯერ კიდევ მშვიდობიანობის დროს, რათა შეიარაღებული კონფლიქტის შემთხვევაში შეუფერხებლად იმოქმედონ საერთაშორისო ჰუმანიტარული სამართლის იმ ნორმებმა, რომელთა გამოყენება, სპეციალური იმპლემენტაციის ღონისძიებების გატარების გარეშე შეუძლებელია. ჟენევის კონვენციისა და პირველი დამატებითი ოქმის თანახმად, ხელშეკრულების მონაწილე სახელმწიფო ვალდებულია ნაციონალურ დონეზე აღკვეთოს ის ქმედებები, რომლებიც განსაზღვრულია როგორც “სერიოზული დარღვევები”, ანუ “ომის დანაშაული”.

თანამედროვე სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლოს ისტორია იწყება წარუმატებელი წინადადებებით, ჩამოყალიბებულიყო საერთაშორისო ტრიბუნალი პირველი მსოფლიო ომის შემდეგ. მეორე მსოფლიო ომის შემდგომ კი ნიურბერგისა და ტოკიოს სამხედრო ტრიბუნალმა მსოფლიო საზოგადოების თვალთახედვის არეში წინა პლანზე წამოიწია მუდმივმოქმედი სასამართლოს შექმნის აუცილებლობა.

საერთაშორისო სისხლის სამართლის კოდიფიკაციის დასაწყისად და სისხლის სამართლის საერთაშორისო სამართლის ჩანასახად შეიძლება მივიჩნიოთ 1945 წლის საერთაშორისო სამხედრო ტრიბუნალის წესდება და 1946 წლის ნიურბერგის სამხედრო ტრიბუნალის განაჩენი. აღნიშნული დოკუმენტებისათვის იურიდიული ძალის მინიჭების მიზნით, გაეროს გენერალურმა ასამბლეამ 1946 წლის დეკემბერში სპეციალური რეზოლუციით დაადასტურა ნიურბერგის ტრიბუნალის სტატუტით აღიარებული საერთაშორისო სამართლის პრინციპები.

1992 წელს ბოსნია-ჰერცეგოვინაში გენოციდისა და ომის დანაშაულებმა, რასაც მოჰყვა იუგოსლავიისათვის დროებითი “ad hoc” [14] ტრიბუნალის დაფუძნება, გააძლიერა დისკუსიები სახელმწიფოებს შორის სისხლის სამართლის მუდმივი სასამართლოს ჩამოყალიბების შესახებ. 1993 წელს საერთაშორისო სამართლის კომისიამ გაეროს გენერალურ ასამბლეას განხილვისათვის წარუდგინა სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლოს სტატუტის პროექტი.

1994 წელს რუანდაში განვითარებულმა მოვლენებმა გაეროს უშიშროების საბჭო იძულებული გახადა დაეარსებინა მეორე ad hoc ტრიბუნალი რუანდისათვის. ამ და სხვა მნიშვნელოვანი ისტორიული მოვლენების შემდგომ, 1998 წლის 15 ივლისიდან - 17 ივლისამდე რომში გაეროს ეგიდით ჩატარდა დიპლომატიური კონფერენცია სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლოს დასაფუძნებლად. კონფერენციაზე წარმოდგენილი იყო 162 სახელმწიფო, აქედან 120 მონონებით შეხვდა სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლოს შექმნის იდეას.

“სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლოს წესდება“ ძალაში შევიდა 2002 წლის პირველ ივლისს. დღევანდელი მდგომარეობით, რომის სტატუტის რატიფიცირება უკვე მოახდინა 110-მა სახელმწიფომ.

საქართველო თითქმის ყველა იმ უმნიშვნელოვანესი საერთაშორისო ხელშეკრულებების მონაწილეა, რომლებშიც მოცემულია საერთაშორისო სამართლებრივი ვალდებულებები სისხლის სამართლის სფეროში. ამ სახის ხელშეკრულებათა რიცხვს განეკუთვნება რომის “სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლო სტატუტი (1998 წლის 17 ივლისი)“.

საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი შესაბამისობაშია უმნიშვნელოვანეს საერთაშორისო სამართლებრივ აქტებთან, მათ შორის რომის სტატუტის დებულებებთან. ამიტომაც საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის პირველი მუხლის მე-2 ნაწილში პირდაპირ წერია “ეს კოდექსი შეესაბამება

საქართველოს კონსტიტუციას, საერთაშორისო სამართლის საყოველთაოდ აღიარებულ პრინციპებს და ნორმებს“.[15]

როგორც ავღნიშნეთ საქართველო საერთაშორისო ხელშეკრულებებში, მათ შორის საერთაშორისო სისხლის სამართლის სფეროში მონაწილეობს, აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ საქართველომ მიიღო კანონი სისხლის სამართლის სფეროში თანამშრომლობის შესახებ, რომელიც მიღებულ იქნა 2010 წლის 21 ივლისს, ხოლო ამოქმედდა ი/ნ 1 ოქტომბრიდან.[16] აღნიშნული კანონით განსაზღვრულია სისხლის სამართლის საქმეებზე სამართლებრივი დახმარების აღმოჩენის, ექსტრადიციის, საქმის მასალების, განაჩენის აღსრულების და სხვაგვარი თანამშრომლობის პირობები, აღნიშნული საკითხები რეგულირდება სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლოს რომის წესდებით და აღნიშნული კანონმდებლობით, რაც მიუთითებს იმ გარემოებაზე, რომ საქართველო, როგორც საერთაშორისო სამართლის სრულფასოვანი სუბიექტი ჩაბმულია საერთაშორისო დანაშაულთან ბრძოლის ფერხულში. სისხლის სამართლის სფეროში საერთაშორისო თანამშრომლობა, როგორც წესი ხორციელდება საქართველოს საერთაშორისო ხელშეკრულებების საფუძველზე. სისხლის სამართლის სფეროში თანამშრომლობა შესაძლებელია არამარტო საერთაშორისო ხელშეკრულებების არამედ ცალკეულ შემთხვევებში ინდივიდუალური შეთანხმებების ან ნაცვალგებობის პრინციპის საფუძველზე, ეს პრინციპი საშუალებას იძლევა, რომ თანამშრომლობა მოხდეს ისეთ სახელმწიფოსთანაც, რომელთანაც საქართველოს არ აქვს დადებული საერთაშორისო ხელშეკრულება, აღნიშნული მიუთითებს იმაზე, რომ საქართველო არ იზღუდავს თავს საერთაშორისო ხელშეკრულებებით და იგი ღიაა ნებისმიერი თანამშრომლობისათვის საერთაშორისო დანაშაულთან ბრძოლის სფეროში. ნაცვალგებობის პრინციპის საფუძველზე თანამშრომლობა დასაშვებია ნებისმიერ საკითხზე საერთაშორისო სისხლის სამართლის სფეროში გარდა ექსტრადიციისა და განაჩენის აღსრულებისა, ასეთი თანამშრომლობისას აუცილებელია განისაზღვროს ნაცვალგებობის პრინციპები, რომლებიც უნდა შეიცავდნენ სისხლის სამართლის სფეროში საერთაშორისო თანამშრომლობის შესახებ საქართველოს კანონით დადგენილ მინიმალურ გარანტიებს. ხოლო ინდივიდუალური შეთანხმება იდება მხოლოდ კონკრეტული შემთხვევისათვის. ნაცვალგებობის პრინციპის გამოყენებისას საქართველო იყენებს დიპლომატიურ არხებს. სისხლის სამართლის სფეროში შესაძლებელია გამოყენებულ იქნას ინტერპოლის არხები ან კომუნიკაციის სხვა საშუალებები. თუ საერთაშორისო ხელშეკრულებით ან ინდივიდუალური შეთანხმებით სხვა რამ არ არის გათვალისწინებული. სისხლის სამართლის სფეროში საერთაშორისო დახმარების ხარჯებს, რომლებიც დაკავშირებულია საქართველოს ტერიტორიაზე დახმარების განხორციელებასთან თავის თავზე იღებს საქართველო. მიუხედავად სახელმწიფოს მიერ საერთაშორისო სისხლის სამართლის სფეროში ნაკისრი ვალდებულებებისა და აუცილებლობის შემთხვევაში გასანევი ხარჯებისა საქართველო სხვა ქვეყნებთან ერთად სრულყოფილია ნევრია საერთაშორისო სისხლის სამართლისა.

[1,11,12,13] Antonio Cassese International criminal law, 2003

[2,3,4] http://www.studylaw.narod.ru/lukashuk2/lukashuk2_15_1.htm

[5] Международное право. Ред. Игнатенко Г.В., Тиунов О.И. м.2006 с. 535

[6,9] Pierre Marie Dupuy 2002

[7,8] Нюрберский процесс 1968

[10] МТБЮ. Решение Судебной камеры по делу Делалича и др. от 16 ноября 1998г.

[14] http://ru.wikipedia.org/wiki/Ad_hoc

[15] საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი. თბილისი, 1999 წელი

[16] საქართველოს კანონი სისხლის სამართლის სფეროში საერთაშორისო თანამშრომლობის შესახებ. თბილისი, 2010 წელი

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Antonio Cassese International criminal law, 2003

2. studylaw.narod.ru

3. Международное право. Ред. Игнатенко Г.В., Тиунов О.И. м.2006

4. Pierre Marie Dupuy 2002

5. Нюрберский процесс 1968

6. МТБЮ. Решение Судебной камеры по делу Делалича и др. от 16 ноября 1998г.

7. ru.wikipedia.org

8. საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი. თბილისი, 1999 წელი

9. საქართველოს კანონი სისხლის სამართლის სფეროში საერთაშორისო თანამშრომლობის შესახებ. თბილისი, 2010 წელი

**დავით ხობელია
ნუგზარ თევდორაძე**

საერთაშორისო სისხლის სამართალი და მისი თავისებურებანი

რეზიუმე

სტატიაში საუბარია საერთაშორისო სისხლის სამართლის განვითარების ისტორიაზე, იმ თავისებურებებზე რამაც გამოიწვია აუცილებლობა იმისა, რომ საერთაშორისო საჯარო სამართლის ცალკე დარგად გამოყოფილიყო საერთაშორისო სისხლის სამართალი. ასევე საუბარია საქართველოს მონაწილეობაზე საერთაშორისო სისხლის სამართლის სფეროში და ნაკისრ ვალდებულებებზე იმისათვის, რომ საქართველო იყოს სრულუფლებიანი წევრი საერთაშორისო სისხლის სამართალში მონაწილე ყველა სახელმწიფოსთან ერთად.

**Davit Khobelia
Nugzar Tevdoradze**

INTERNATIONAL CRIMINAL LAW AND IT SPECIFICITY

Summary

The article deals with the development history of International Criminal Law and those specificities that caused the necessity to establish International Criminal Law as a separate branch of International Public Law.

The article also discusses Georgia's participation in International Criminal Law sphere and the responsibilities imposed on our country to become an authorized member state among those participating in International Criminal Law.

ეკონომიკური მეცნიერებები

ბასიკ ალდაშვილი

საქართველოს ეროვნული უსაფრთხოების კონცეფცია და ეროვნული ეკონომიკური უსაფრთხოების პრობლემა

ეროვნული უსაფრთხოების კონცეფცია ქვეყნის კონსტიტუციის შემდეგ მნიშვნელოვან მემორე დოკუმენტია, სადაც უნდა აისახოს, თუ რამდენად ადეკვატურად აფასებს ხელისუფლება ქვეყნის შიგნით და მის გარეთ შექმნილ მდგომარეობას და არის, თუ არა მზად არსებული და მოსალოდნელი საფრთხეების თავიდან ასაცილებლად ან გასაძლიერებლად.

ეროვნული უსაფრთხოების კონცეფცია ესაა ქვეყნის უსაფრთხოების საკითხებზე ზოგად შეხედულებათა სისტემა, სადაც ჩამოყალიბებულია ქვეყნის პრიორიტეტული ინტერესები, სტრატეგიული მიზნები და მიზნის მიღწევის ძირითადი გზები კონცეპტუალურ დონეზე. კონცეფციის საფუძველზე უნდა დამუშავდეს ეროვნული უსაფრთხოების სტრატეგია.

უნდა აღინიშნოს, რომ ეროვნული უსაფრთხოების საკითხების შესწავლა და მისი თეორიულ დონეზე დამუშავება ჩვენს ქვეყანაში სერიოზულ მეცნიერულ დონეზე ჯერ კიდევ არ წარმართულა, რაც შეეხება ეროვნული უსაფრთხოების პრაქტიკულ მხარეს, აქ უფრო სავალალოდაა საქმე — საქართველოს ეროვნული უსაფრთხოების დღევანდელი რეალური დონე ვერანაირ კრიტიკას ვერ უძლებს.

ეროვნული უსაფრთხოების კონცეფცია ფარაგინა ქალაქიდან დარჩება, თუ მასში დასახული მიზნები რეალურად არ განხორციელდება. მას მოქმედების სტრატეგია უნდა მოჰყვებოდეს, რომელიც ანვითარებს და აკონკრეტებს ეროვნული უსაფრთხოების საკითხებს ცალკეული უმნიშვნელოვანესი ინდიკატორებისა და პარამეტრების მიხედვით, გამოყოფს ეროვნული უსაფრთხოების უზრუნველყოფის პრიორიტეტულ მიმართულებებს ქვეყნის წინაშე მდგარი გრძელვადიანი (5-15წ.) და საშუალოვადიანი (3-5წ.) ამოცანებიდან გამომდინარე. ეროვნული უსაფრთხოების სტრატეგიის ფორმირების ლოგიკური თანმიმდევრობა ამგვარია: **პრობლემა — საფრთხე — მოქმედება.**

სტრატეგიის საფუძველზე უნდა დამუშავდეს ეროვნული უსაფრთხოების მიზნობრივი პროგრამები და მოდელები (მაგ. "ეკოლოგიური უსაფრთხოება", "ენერგეტიკული უსაფრთხოება", "სასურსათო უსაფრთხოება", "კომუნიკაციების უსაფრთხოება", "სტრატეგიული რესურსებით უზრუნველყოფის უსაფრთხოება", "დემოგრაფიული უსაფრთხოება" და ა.შ.), რომლებიც თავის მხრივ ეროვნული უსაფრთხოების პოლიტიკის გატარების საფუძველს წარმოადგენს.

ეროვნული უსაფრთხოების პოლიტიკა კი აერთიანებს პიროვნების, საზოგადოების და სახელმწიფო ინსტიტუტების ერთობლივი ძალისხმევით გატარებულ კონკრეტულ ღონისძიებებს ქვეყნის ეროვნული უსაფრთხოების დასაცავად. ამ დროს რეალიზდება ეროვნული უსაფრთხოების მიზნობრივი პროგრამები და მიმდინარეობს მათი შესრულების მართვა, კონტროლი და კორექტირება. კონცეფციით დასახული მიზნების ფინანსური უზრუნველყოფა სახელმწიფო ბიუჯეტში უნდა აისახოს, რაც ეროვნული უსაფრთხოების კონცეფციის რეალიზაციის ერთ-ერთი უმთავრესი წინაპირობაა.

ეს ლოგიკური თანმიმდევრობა თუ დაირღვა, მაშინ კონცეფცია მხოლოდ საერთაშორისო ორგანიზაციების წინაშე თავის მოსაწონებლად შედგენილი ფარაგინა ქალაქი იქნება. სამწუხაროდ ჩვენთან აქამდე სწორედ ასე იყო.

“ავგისტოს ომი” და ეროვნული უსაფრთხოების მძიმე გაკვეთილები

საქართველოს ეროვნული უსაფრთხოების პირველი კონცეფცია, რომელიც 2005 წელს იყო მიღებული, მხოლოდ “კეთილი სურვილების დოკუმენტად” ჩაბარდა ისტორიას.

ქვეყნის წინაშე არსებული საფრთხეები და გამოწვევები მასში საკმაოდ კარგად იყო ფორმულირებული, მაგრამ ვერც ერთი მათგანის თავიდან აცილება ვერ შევძელით.

“ავგისტოს ომის” დროს ქვეყანაში განვითარებული მოვლენების შედეგად (რუსეთის მიერ ბათუმი-სა და ფოთის პორტების პარალიზება და სატრანსპორტო მაგისტრალის ბლოკირება) შეჩერდა საგარეო ვაჭრობა და ექსპორტ-იმპორტის ოპერაციები. შეფერხდა წარმოება. მნიშვნელოვნად შემცირდა იმპორტის მოცულობა. თუ გავითვალისწინებთ, რომ საქართველოს სამომხმარებლო ბაზარი 75-80% იმპორტზეა დამოკიდებული, პანიკა და ქაოსი სამომხმარებლო ბაზარზე არსებული რეზერვების გამოყენების შედეგად იქნა თავიდან აცილებული.

თუმცა ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ რუსეთის მიერ საზღვაო პორტების, ცენტრალური ავტომაგისტრალისა და რკინიგზის ბლოკირება რამდენიმე დღით კიდევ, რომ გაგრძელებულიყო, საქართველოს აღ-

მოსავლეთი ნაწილი სურსათის გარეშე, ხოლო დასავლეთ საქართველო სანავისა და ბუნებრივი გაზის გარეშე დარჩებოდა. ეს კი პირველადი მოხმარების საგნების დეფიციტსა და სამომხმარებლო ბაზრებზე სერიოზულ პანიკას გამოიწვევდა. ამ პერიოდის განმავლობაში რიგი იმპორტირებული საქონლის ფასმა საგრძნობლად იმატა. პრაქტიკულად ჩავარდა ტურისტული სეზონი.

“ავვისტოს ომის” შემდგომ საქართველოს, როგორც სატრანზიტო და ტურისტული ფუნქციის მქონე ქვეყნის სტატუსი საკმაოდ შეირყა. უნდა აღვნიშნოთ ერთი საინტერესო ფაქტი: საომარი მოქმედებებისას რუსული მხარის მიერ აფეთქებულ იქნა სარკინიგზო ხიდი, რომელიც აკავშირებს აღმოსავლეთ და დასავლეთ საქართველოს, რამაც პარალიზებულ მდგომარეობაში ჩააგდო სარკინიგზო მიმოსვლა. მართალია ხიდი მალევე იქნა აღდგენილი, მაგრამ აღნიშნული ფაქტი აშკარად მიუთითებს სარკინიგზო ინფრასტრუქტურის არასაკმარის განვითარებაზე. ანალოგიური შეიძლება ითქვას ერთადერთ საავტომობილო მაგისტრალზეც, რომელის აღმოსავლეთ და დასავლეთ აკავშირებს.

უცხოური ინვესტიციების მოზიდვის ერთერთი აუცილებელი პირობა ქვეყნის პოლიტიკური სტაბილურობაა. ავვისტოში განვითარებული მოვლენებისა და შიდა პოლიტიკური დაპირისპირებების ზრდის შედეგად ქვეყნის საინვესტიციო მიზიდვლობა საგრძნობლად შემცირდა, რაც ინვესტიციების მოცულობის მკვეთრ შემცირებაში აისახა. პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოცულობა 2007 წელთან შედარებით უკანასკნელი ხუთი წლის მანძილზე სამჯერ შემცირდა. ბოლო წლებში საქართველოში მიმდინარე “აგრესიული პრივატიზების პროცესი”, ბიუჯეტის შევსების ძირითად წყაროდ იქცა. თუმცაარ ხორციელდებოდა ამ პროცესის რაციონალურად წარმართვა, ეროვნული ინტერესების მაქსიმალური გათვალისწინება და პრივატიზების პროცესის გამჭვირვალობის უზრუნველყოფა. სათანადო ყურადღება არ ექცეოდა ოფშორულ ზონებში დარეგისტრირებული კომპანიების შემოსვლას საქართველოს ეკონომიკაში, ვინაიდან ამ დროს ძალიან ძნელია, ზოგჯერ კი საერთოდ შეუძლებელია იმის გარკვევა, თუ რომელი სახელმწიფო დგას ამ კაპიტალის უკან. “მტრულმა ინვესტიციამ” შეიძლება მნიშვნელოვნად შეარყიოს საქართველოს ეკონომიკური სუვერენიტეტი, რისი საფრთხეც დღეს ჩვენს ქვეყანაში უაღრესად დიდია.

საქართველოს ეკონომიკა ავვისტოს მოვლენების შემდგომ ინვესტიციურ “შიმშილს” განიცდის და ამ პირობებში საქართველოსთვის არახელსაყრელი საპრივატიზაციო გარიგების გაფორმების საშიშროება ძალზე რეალურია.

სამწუხარო ფაქტია ის, რომ საქართველოს გეოსტრატეგიული მდგომარეობა ძალზე არამყარია და მეზობლების (უპირველესად კი რუსეთის) კეთილმეგობრულ დამოკიდებულებაზეა დამყარებული. წინააღმდეგ შემთხვევაში ჩვენი ქვეყნის სატრანსპორტო არტერიების უმრავლესობა ბლოკირებული იქნება (რაც გვიჩვენა “ავვისტოს ომაც”), ვერ მივიღებთ სურსათსა და ნედლეულს, ბუნებრივ გაზს, ვერ გავყიდით ჩვენს პროდუქციას სხვა ქვეყნების ბაზარზე და ა.შ.

ამ გეოპოლიტიკურ სივრცეში საქართველოს ნებისმიერი ხელისუფლება უფრო ყურადღებით და ფხიზლად უნდა იყოს და უკვე მომხდარ მოვლენების შემდგომ კი არ უნდა რეაგირებდეს, არამედ წინასწარ უნდა ჰქონდეს მოვლენათა შესაძლო განვითარების სიტუაციური მოდელები დამუშავებული. დღემდე არ მომხდარა “ავვისტოს ომის” სამხედრო-პოლიტიკური, ეკონომიკური და გეოპოლიტიკური შედეგების ობიექტური ანალიზი და შედეგების შეფასება.

ამ დროს კი “ავვისტოს ომი” უდიდესი გეოპოლიტიკური მოვლენა იყო, რომელმაც “მსოფლიოს ახალი წესრიგის” კონტურები გამოკვეთა. რუსეთმა მაშინ ღიად და აგრესიულად დააფიქსირა საკუთარი ეროვნული ინტერესების პრიორიტეტულობა საერთაშორისო სამართლის ნორმებთან მიმართებაში. მსოფლიოში დღეს არსებული პოლიტიკური და ეკონომიკური კრიზისისა და ქაოსის ფონზე რუსეთის მხრიდან ახალი პოლიტიკურ-ეკონომიკური საფრთხეები გამოიქცხლებოდა არ არის.

ჩვენი აზრით საქართველოს ეროვნული უსაფრთხოების პირველმა კონცეფციამ ტესტირება ვერ გაიარა და სიცოცხლისუნარიანობა ვერ დაამტკიცა. სამწუხაროდ იგივე ბედი ელის 2011 წელს მიღებულ ახალ დოკუმენტსაც, რადგან მასში კვლავ არაა გათვალისწინებული ძველი შეცდომები. დღეისთვის მოქმედ ეროვნული უსაფრთხოების კონცეფციაში საქართველოს ეროვნული ინტერესები 12 ძირითად მიმართულებად დაჯგუფებული: სუვერენიტეტისა და ტერიტორიული მთლიანობის უზრუნველყოფა; ეროვნული უსაფრთხოების უზრუნველყოფა; მდგრადი ეკონომიკური განვითარება; ენერგეტიკული უსაფრთხოება; ქვეყნის სატრანზიტო ფუნქციის განმტკიცება; ეროვნული და კულტურული თვითმყოფადობის უზრუნველყოფა; ინფორმაციული სივრცის უსაფრთხოება და დემოგრაფიული უსაფრთხოების უზრუნველყოფა. ეს ჩამონათვალი, ფაქტობრივად სიტყვა-სიტყვით, 2005 წლის კონცეფციაშიცაა მოყვანილი, თუმცა საქმე-საქმეზე, რომ მიდგა ქვეყნის ეროვნული ინტერესები დაუცველი დარჩა. ასე იქნება ამჟამადაც, თუ მაშინდელი მძიმე გაცვეთილები არ გავითვალისწინებთ და მოსალოდნელი საფრთხეების თავიდან აცილების რეალური მექანიზმი არ გვქონდა.

“მდგრადი განვითარების” ლამაზი ილუზიები

ახალ კონცეფციაში, ძველის მსგავსად, ყველაზე სუსტი წერტილი ქვეყნის ეკონომიკური უსაფრთხოების დაცვის საკითხებია. ამ დროს კი ნებისმიერი ქვეყნის პოლიტიკურ, სამხედრო, სოციალურ, კულტურულ და ა.შ. განვითარებას საბოლოო ანგარიშით ეკონომიკური განვითარება განსაზღვრავს.

ეკონომიკური გლობალიზაციის ერთ-ერთი მთავარი კომპონენტი “თავისუფალი ვაჭრობა” ორლსე-ული მახვილივითაა: პოზიტიურ ეკონომიკურ პროცესებს, ხშირად ეროვნული ეკონომიკისათვის ნეგატი-ური შედეგის მომტანი ფაქტორები ახლავს. ამიტომ ეროვნული ეკონომიკური სივრცის და ადგილობრივი ბაზრის დაცვის მოქნილი სისტემის ფორმირება ეროვნული ეკონომიკური უსაფრთხოების უზრუნველყო-ვის უმნიშვნელოვანესი ამოცანაა.

ტურიზმი გადაარჩენს საქართველოს?

ჩვენ ქვეყანაში დღეს სახეზეა ეკონომიკის დარგების არათანაბარი განვითარება: ვაჭრობისა და მომსახურების (იგივე ტურიზმი და სასტუმრო ბიზნესი) წინმსწრები განვითარება ადგილობრივ სამრეწ-ველო და სოფლის მეურნეობის დარგებთან შედარებით. რაც “ნეგატიური იმპორტის” ზრდას, კონვენტი-რებული ვალუტის გადინებას, ადგილობრივი წარმოების შემცირებას და უმუშევრობის ზრდას იწვევს. იმ-პორტზე დამოკიდებულება კი ყოველწლიურად იზრდება – ამჟამად საქართველოს სამომხმარებლო ბაზ-რის 75-80% იმპორტზეა დამოკიდებული. ამიტომ მსოფლიო ფასების ზრდა, სატრანსპორტო არტერიების ბლოკირება, ეკონომიკური ბლოკადა და ა. შ. ეროვნულ ეკონომიკას დიდ საფრთხეს უქმნის. ჩვენი ხელი-სუფლების მიზანი: ხუთი მილიონი ტურისტი წელიწადში – კიდევ უფრო დამოკიდებულს გაგვხდის იმპორ-ტზე და გარეშე ფაქტორებზე.

ფულად-საკრედიტო სფეროს სტაბილურობა

ეროვნული ვალუტის გაცვლითი კურსი ძირითადად საერთაშორისო ორგანიზაციებიდან მიღებულ გრანტებსა და კრედიტებს ემყარება. საქართველოში ბანკების 70%-ს უცხოური კაპიტალი აკონტროლებს და ამ ვითარებაში საბანკო სისტემა ძალზე არამდგრადია და მთლიანად გლობალურ გეოპოლიტიკურ ფაქტორებზეა დამოკიდებული.

ამავე დროს საბანკო სისტემაში ძალზე მაღალია მოკლევადიანი დეპოზიტების ხვედრი წილი ანაბ-რების მთელ მოცულობაში, ხოლო “დოლარიზაციის

კოეფიციენტი” (ანუ უცხოურ და ეროვნულ ვალუტაში დეპოზიტების თანაფარდობა) 70%-ს აღწევს, მაშინ, როცა ეკონომიკური უსაფრთხოების კრიტერიუმებით კრიტიკული ზღვარი 25-30%-ია.

სასურსათო უსაფრთხოების დონე

სასურსათო უსაფრთხოების დონე განისაზღვრება ძირითადი სასურსათო პროდუქტების დღიური მარაგებით. “ფაო“-ს (სურსათის მსოფლიო ორგანიზაცია) მიერ შემუშავე-ბული კრიტერიუმების მიხედვით, უსაფრთხოების მინიმალური დონე შეადგენს სასიცოცხლო მნიშვნე-ლობის სურსათის (ხორბალი, ფქვილი, შაქარი, ზეთი, ხორცის და თევზის კონსერვები და ა. შ.) მოხმარე-ბის 60 დღის მარაგს. სამწუხაროდ საქართველოში ეს საკითხები ჯერ კიდევ არ რეგულირდება.

თვითუზრუნველყოფის კოეფიციენტი განისაზღვრება სურსათის საერთო მოხმარების მოცულობის შეფარდებით ადგილზე წარმოებული სურსათის მოცულობასთან. ეკონომიკურად განვითარებულ ქვეყნებში ეს კოეფიციენტი უკანასკნელ ოც წელიწადში 99-დან 113%-მდე გაიზარდა, ხოლო განვითარებად ქვეყნებში პირიქით, შემცირდა 103-დან 98%-მდე. პოსტსაბჭოთა ქვეყნებში ბოლო ათი წლის მან-ძილზე თვითუზრუნველყოფის კოეფიციენტი 99-დან 94%-მდე შემცირდა. ეს მაჩვენებელი საქართველო-ში 20-30%-ია.

ენერგოუსაფრთხოება

ენერგეტიკული რესურსებით შეუფერხებელი უზრუნველყოფა საქართველოსათვის კვლავ „№1“ ეკონომიკურ-პოლიტიკური პრობლემაა. საჭიროა ჩამოყალიბდეს ისეთი ენერგოუსაფრთხოების მექა-ნიზმი, რომელმაც უნდა უზრუნველყოს იმპორტირებულ ენერგიაზე დამოკიდებულების შემცირება საკუ-თარი რესურსების თანდათანობითი ათვისების გზით. ქვეყანა კვლავ დამოკიდებულია ბუნებრივი გაზის ერთ მომწოდებელზე, რამაც ნეგატიური შედეგები შეიძლება მოგვიტანოს.

მსოფლიო გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ ქვეყნის ენერგეტიკულ უსაფრთხოება ძირითადად სამი გზით მიიღწევა: ადგილობრივი რესურსების მაქსიმალური მობილიზაციით, რესურსების მომწოდებელთა დივერსიფიცირებით და მარაგების შექმნით. აქამდე თუ მხოლოდ რუსეთი იყო ბუნებრივი გაზის მომწო-დებელი, ამჟამად მხოლოდ აზერბაიჯანია. ტერაქტის ან სტიქიური უბედურების შემთხვევაში საიდან მი-ვიღებთ ბუნებრივ გაზს? ამ რამდენიმე წლის წინ ინტენსიური საუბარი იყო ბუნებრივი გაზის ორი საცა-ვის მოწყობაზე, მათ შორის ეროვნული უსაფრთხოების 2005 წლის კონცეფციაში, შემდეგ კი ეს საკითხი მივიწყებული იქნა. ქვეყანას არ გააჩნია სანავის მარაგები, რათა ენერგეტიკული კრიზისის დროს ოდნავ მაინც შეძლოს სიტუაციის დაბალანსება.

სომხეთმა შეძლო ბუნებრივი გაზის საცავების მოწყობა და ამჟამად რამდენიმე თვე ჩრდილოეთი-დან (რუსეთი და საქართველოს გავლით) ტრანსპორტირება რომ შეწყდეს, საკუთარი მარაგები აქვს, რაც

უკვე არაერთხელ გამოიყენა. ახალ კონცეფციაში გაკვრითაა ნახსენები ბუნებრივი გაზის საცავები. ბუნებრივი გაზის საცავის მოწყობა საკმაოდ ძვირი სიამოვნებაა, თუმცა ქვეყნის ეკონომიკური უსაფრთხოებისთვის აუცილებელი ღონისძიებაა.

ინტელექტუალური პოტენციალის უსაფრთხოება

ქვეყნის მეცნიერულ-ტექნიკური და ინტელექტუალური პოტენციალი განსაზღვრავენ სოციალურ-ეკონომიკური პროგრესის ტემპებს და ის ქვეყნები, რომლებიც მნიშვნელოვნად ჩამორჩებიან ამ პარამეტრებს ეკონომიკური განვითარების მარგინალურ (პერიფერიულ) შრეებში რჩებიან. მათი როლი და მნიშვნელობა მსოფლიო გლობალურ ეკონომიკურ პროცესებში, მხოლოდ დამხმარე და ვინროსპეციალიზაციის (ტურიზმი და სასტუმრო მომსახურება) ფუნქციებით შემოიფარგლება. ჩვენი ქვეყნისთვის ასევე მნიშვნელოვანი პრობლემაა მაღალკვალიფიციური სპეციალისტების ქვეყნიდან წასვლა (ანუ "ტვინების გადინება"). ამ დროს: იკარგება სპეციალისტის მომზადებაზე განუყოფელი თანხები; მცირდება ქვეყნის ინტელექტუალური პოტენციალი; ემიგრირებული სპეციალისტები უკვე სხვა ქვეყნისთვის ქმნიან კონკურენტუნარიან პროდუქტს.

სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურის უსაფრთხოება

კვლავ ერთი სარკინიგზო ხაზი, კვლავ ერთი საავტომობილო მაგისტრალი.

2008 წლის "აგვისტოს ომმა" ცხადად დაგვანახა, რომ მონინაალმდეგის ერთ სადაზვერვო-დივერსიულ ასეულს შეუძლია საქართველოს სატრანსპორტო არტერიების ბლოკირება და საქართველოს რამდენიმე, ერთმანეთისგან მოწყვეტილ ტერიტორიულ ერთეულად დანაწილება. სამწუხაროდ სატრანსპორტო მაგისტრალების რეალური დივერსიფიცირებისთვის ჯერ კიდევ არაფერი კეთდება.

თუ არა სახელმწიფომ, მაშ ვინ?

დღეს მოქმედ ეროვნული უსაფრთხოების კონცეფციაში ჩანერილია: "მდგრადი ეკონომიკური განვითარების უზრუნველყოფა ეკონომიკის ფუნქციონირებაში სახელმწიფოს მინიმალურ ჩარევის გზით". ეს სრულიად მცდარი შეხედულებაა, რადგან სახელმწიფოს მდგრადი განვითარება და დამოუკიდებლობის დაცვა სახელმწიფოს მონაწილეობის გარეშე ვერ განხორციელდება. ეს ჩარევა კი ხან, მინიმალური შეიძლება იყოს, ხან უფრო მეტი. ხაზგასმით უნდა აღინიშნოს, რომ ეროვნული ეკონომიკური უსაფრთხოების დაცვა სახელმწიფო-ადმინისტრაციული მექანიზმის აქტიურ გამოყენებას მოითხოვს. ამ რეალობამ არ უნდა დააფრთხოს "თავისუფალი ბაზრის" თავისისმცემლები, რადგანაც ისტორიული გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ ეკონომიკური საფრთხის (მით უფრო ომების და გლობალური კრიზისის დროს) ღრმა კრიზისში გადაზრდის თავიდან აცილება, მხოლოდ სახელმწიფოს აქტიური ჩარევითა და მოქმედებით მიიღწევა. თვით აშშ, სადაც თავისუფალი საბაზრო სისტემის პრონციპები სახელმწიფო იდეოლოგიის რანგშია აყვანილი, გლობალური კრიზისების დროს სახელმწიფო რეგულირების მექანიზმს ძალზე აქტიურად იყენებს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ბ. ალადაშვილი, "ეკონომიკური უსაფრთხოება: თეორია, მეთოდოლოგია, პრაქტიკა", თბ. 2011 წ.
2. ბ. ალადაშვილი, "სამხრეთ კავკასია გეოპოლიტიკურ გზაჯვარედინზე: ეკონომიკური ინტეგრაცია თუ ომი?" თბ., 2010 წ.
3. ჰ. ჰერსტი., გ. ტომპსონი., "გლობალიზაცია, კრიტიკული ანალიზი", თბილისი 2005.

ბესიკ ალადაშვილი

საქართველოს ეროვნული უსაფრთხოების კონცეფცია და ეროვნული ეკონომიკური უსაფრთხოების პრობლემები

რეზიუმე

სტატიაში განხილულია საქართველოს ეროვნული უსაფრთხოების კონცეფციისა და ეკონომიკური უსაფრთხოების პოლიტიკის აქტუალური საკითხები.

ნაჩვენებია, რომ ერთიან მსოფლიო ეკონომიკურ სივრცეში, ამა თუ იმ ქვეყნის კონკურენტუნარიანობის ამაღლება დამოკიდებულია ეროვნული უსაფრთხოების უმნიშვნელოვანესი შემადგენელის – ეკონომიკური უსაფრთხოების საკითხების სიღრმისეულ დამუშავებაზე.

დასაბუთებულია, რომ გლობალურ მსოფლიოში ეკონომიკური უსაფრთხოების უზრუნველყოფა მოითხოვს გლობალიზაციისა თანმხვედრი ნეგატიური შედეგებისა და გეოპოლიტიკური სიტუაციის მუდმივ პროგნოზირებას და თანმიმდევრული სახელმწიფო პოლიტიკის გატარებას.

Besik Aladashvili

Concept of National Security of Georgia and National Economic Safety Issues

Summary

The article deals with the concept of national security of Georgia and actual issues of economic policy.

The paper shows that in economic sphere, the increase in the competitiveness of this or that country depends on deep processing of the economic security issues as of the most significant constituents of the national security.

It is proved that securing the world economics requires constant prognostication of negative outcomes of the globalization and geopolitical situation as well as implementation of consequent state policy.

ამირან (სიმონ) თავართქილაძე

**საქართველოს სავაჭრო პოლიტიკა და ევროკავშირთან
თავისუფალი ვაჭრობის შესახებ ხელშეკრულება, რეალობა და მომავალი**

საქართველოს დასავლეთთან ინტეგრაციის ვექტორი რამდენიმე საბაზო მიზანზე გადის. პირველ რიგში, ცხადია, ნატოსა და ევროკავშირში გაერთიანებაზე. თავის მხრივ ევროკავშირმა შექმნა სპეციალური პროგრამა საქართველოსათვის და აღმოსავლეთ ევროპის რამდენიმე ქვეყნისათვის, რათა ისინი რუსეთის გავლენას საბოლოოდ ჩამოაშორონ. ეს არის ასოცირებული წევრობის სპეციალური სტატუსი. ამ სტატუსის მისაღწევად შეიქმნა ე.წ. „ახალი გზა“, ევროკავშირის თავისებური „მაპი“. საუბარია აღმოსავლეთ პარტნიორობის ხელშეკრულებაზე. მის ფარგლებში თანამშრომლობის ძირითადი მიმართულებები გამოხატულია ე.წ. თემატურ პლატფორმებში. რომელიც მოიცავს ისეთ სფეროებს, როგორცაა ენერჯეტიკა, ადამიანის უფლებები და კანონის უზენაესობა, მიგრაციის საკითხები და ა.შ. შეთანხმება აღმოსავლეთ პარტნიორობის შესახებ, რომელიც ევროკავშირმა რამდენიმე წლის წინ ჯერ კიდევ 1999 წელს, ექვს ქვეყანასთან (საქართველო, სომხეთი, აზერბაიჯანი, ბელარუსი, უკრაინა და მოლდოვა) გააფორმა, რომელიც ითვალისწინებდა ევროკავშირისა და ამ ქვეყნებს შორის გაღრმავებულ ეკონომიკურ დაახლოებას. ევროკავშირსა და საქართველოს შორის ორმხრივი ვაჭრობის საკითხებში ურთიერთობა რეგულირდება ევროკავშირისა და საქართველოს შორის შეთანხმებით პარტნიორობისა და თანამშრომლობის შესახებ, რომელიც ძალაშია 1999 წლიდან. თანამშრომლობას ეკონომიკურ საკითხებში მოიცავს აგრეთვე, ევროპის სამეზობლო პოლიტიკა და მისი სამოქმედო გეგმაც.

საქართველო სხვა ქვეყნებისგან განსხვავებით კარგახანია სარგებლობს ევროკავშირის მიერ მინიჭებული განზოგადებული პრეფერენციებისგაფართოებული სისტემით, ანუ GSP+-ით. იგი ითვალისწინებს ქართული ექსპორტის თითქმის უტარიფო დამუშავას ევროკავშირის ბაზარზე. ქართული პროდუქცია ევროპულ ბაზარზე საკმაოდ სერიოზული პრეფერენსირების სისტემით სარგებლობს. 10000 სატარიფო პოზიციიდან, რომელთაც ევროკავშირის ერთიანი საბაჟო კოდექსი ითვალისწინებს, დღეს 9300 დასახელების პროდუქცია, საქართველოდან ექსპორტის შემთხვევაში, გათავისუფლებულია საბაჟო გადასახადისაგან. მათგან 2100 სასაქონლო კატეგორიაზე ტარიფები, ქვეყნისთვის ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის ეგიდით ადრე მინიჭებული უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმის ფარგლებში, გაუქმდა, 7200 დასახელების პროდუქციაზე კი — ევროკავშირის მიერ 2005 წლიდან დანესებული პრეფერენციების განზოგადებული სისტემის დამატებითი სატარიფო დათმობის ფორმატში (GSP+). მანამდე პრეფერენციების განზოგადებული სისტემა (GSP) 6900 დასახელების პროდუქციაზე ვრცელდებოდა და მათგან ნულოვანი განაკვეთით მხოლოდ 3300 სარგებლობდა.

ამის მიუხედავად, ევროპის ბაზარზე საქართველოდან მხოლოდ რამდენიმე ათეული დასახელების პროდუქცია გადის. აქედან GSP+-ის შეღავათების რეჟიმს უშუალოდ 34 დასახელების პროდუქცია ექვემდებარება. GSP+ რეჟიმის ამოქმედებამდე მინერალურ წყლებზე საბაჟო ტარიფი 6,1% — ს შეადგენდა, ამონიუმის სულფატზე — 3%ს, ხოლო თხილზე — 2,1 %ს. ევროპის ბაზარზე ქართული კაკალი და თხილი განსაკუთრებული მოთხოვნით სარგებლობს.

2008 წლიდან კი ევროკავშირი საქართველოს სთავაზობს ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი ვაჭრობის შესახებ ხელშეკრულებას. ყოვლისმომცველი ნიშნავს ვაჭრობის ფართო სპექტრს, ანუ იგი არ შემოიფარგლება მხოლოდ საქონლისა და მომსახურების ცალკეული ჯგუფებით. „ღრმა“ კი იმას ნიშნავს, რომ ხელშეკრულება ტარიფების შემცირების გარდა გაითვალისწინებს არასატარიფო ბარიერების შემცირებასა და ვაჭრობასთან დაკავშირებული სფეროების რეგულირების დაახლოებას.

ევროპა, მხარს უჭერს იმ ქვეყნების ნახალისებას, რომლებიც მისი პოლიტიკურად სტრატეგიულ პარტნიორებად მოიაზრებიან. დღესაც, თუ კი ევროკავშირი ამკარად გრძნობს, რომ ნაკლებად განვითარებული ქვეყანა დემოკრატიული სტანდარტების შესაბამისად განვითარებას ცდილობს და ევროპული ცივილიზაციის მნიშვნელოვან პრინციპებს არ ღალატობს, მასთან ნახალისების მიზნით, თავისუფალი ვაჭრობის შესახებ ხელშეკრულების გაფორმების შესაძლებლობას ქმნის. დღეს საქართველოს სწორედ ამ ჭრილში განიხილება. საქმე სწორედ იმაშია, თუ რამდენად სწორად და დროულად გამოვიყენებთ ამ შესაძლებლობას.

თავისუფალი ვაჭრობა - საბაჟო ტარიფების და ქვოტების გარეშე ვაჭრობას ნიშნავს და ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის მოთხოვნები (WTO) სწორედ არასატარიფო ბარიერების მოხსნას ემსახურება. თავისუფალი ვაჭრობის შესახებ ხელშეკრულება, საერთაშორისო პრაქტიკის მიხედვით მარტივად არ ფორმდება. მის მომზადებას წინ უძღვის გრძელვადიანი მოლაპარაკებების პროცესი, როდესაც მხარეები ერთმანეთს რეგულაციების შესახებ კონკრეტული ვალდებულებების შესრულების მოთხოვნას აყალიბებენ.

ევროკავშირმა საქართველოსთან ვაჭრობის ლიბერალიზაციის მიმართულებით პროცესების დაჩქარებისათვის **პოლიტიკური ნება** ჯერ კიდევ ევროპული საბჭოს 2008 წლის 1 სექტემბრის გადაწყვეტილებით დაადასტურა.

2008 წლის 13-15 ოქტომბერს თბილისს სამუშაო ვიზიტით ეწვია ევროკომისიის ექსპერტთა სპეციალური მისია ვაჭრობის საკითხებში გენერალური დირექტორის მოადგილის ბატონი პიტერ ბალაშის

ხელმძღვანელობით. მისიის მიზანი იყო, შეესწავლათ საქართველოში არსებული ვითარება, მიმდინარე ეკონომიკური რეფორმები და შეეფასებინათ საქართველოს მზაობა თავისუფალი ვაჭრობის შესახებ შეთანხმებაზე მოლაპარაკებების დასაწყებად.

2009 წლის მარტში გამოქვეყნდა ზემოთაღნიშნული მისიის დასკვნა. დასკვნაში დელიკატურად და დიპლომატიური ენით აღნიშნულია, რომ საქართველომ მიაღწია გარკვეულ პროგრესს ეკონომიკის რეფორმირების თვალსაზრისით, მაგრამ არსებობს სფეროები რომლებშიც ასევე აუცილებელია შესაბამისი რეფორმების განხორციელება. დასკვნაში ასახულია ის სფეროები, რომლებშიც საჭიროა რეფორმები განხორციელდეს. აქვე მოცემულია შესაბამისი რეკომენდაციები. აღნიშნული რეკომენდაციები დაყოფილია ორ ნაწილად: პირველი, რომელთა შესრულება მიჩნეულია აუცილებლად თავისუფალი ვაჭრობის შესახებ შეთანხმებაზე მოლაპარაკებების დასაწყებად და მეორე, რომელთა შესრულება მიჩნეულია აუცილებლად ამ შეთანხმების გასაფორმებლად.

2010 წლის ნოემბერში, საქართველოს პრეზიდენტთან შეხვედრისას, ევროკომისიის პრეზიდენტმა ჟოზე მანუელ ბაროზომ ღიად მიანიშნა, რომ ქვეყანას მათ განსახორციელებლად „მეტი ძალისხმევა“, სჭირდება, რათა ევროკავშირთან ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი ვაჭრობის ხელშეკრულებაზე დაიწყოს მოლაპარაკებები. რაც შეეხება ხელშეკრულების გაფორმების ვადებს, ბაროზომ ისიც აღნიშნა, რომ „სავაჭრო მოლაპარაკებებისთვის დროის განსაზღვრა საქართველოს ხელშია“. მაგრამ გავიდა კიდევ 2 წელი და აღმოჩნდა, რომ ჩვენი ქვეყანა თავისუფალი ვაჭრობის ხელშეკრულების გასაფორმებლად კი არა, მოლაპარაკებების დასაწყებადაც არ იყო მზად. ასეთი მემკვიდრეობა დახვდა ახალ არჩეულ ხელისუფლებას. ინტენსიური საქმიანობის მიუხედავად, ჯერჯერობით დასრულებული არ არის ევროკავშირის მხრიდან შეფასებებისა და კონსულტაციების პროცესი. ევროკავშირს უბრალოდ არ აქვს ნათქვამი, რომ მათ მტკიცედ აქვთ გადაწყვეტილი საქართველოსთან დაიდოს მსგავსი ხელშეკრულება, ასევე მტკიცედ ითქვა ისიც, რომ ეს ხელშეკრულება უნდა დაიდოს მხოლოდ მაშინ, როდესაც საქართველო ამისთვის მზად იქნება.

საქართველოს ყოფილმა მთავრობამ მრავალჯერადად დეკლარირებული სურვილის გარდა, რომ მსგავსი ხელშეკრულება უნდა გაფორმდეს, კონკრეტული ნაბიჯები არ გადაუდგამს. ამის თვალსაჩინო დადასტურებაა ის, რომ ევროკავშირის და ევროკომისიის მრავალჯერადი შეხსენების მიუხედავად, რამდენიმე წელია საქართველოს მთავრობა ჯიუტად არ ასრულებდა ევროკავშირის 4 მოთხოვნიდან არც ერთს. აღნიშნულ მოთხოვნებს ევროკავშირი განიხილავს საქართველოსთან თავისუფალი ვაჭრობის დადების წინაპირობად. **ეს ოთხი მოთხოვნაა: სტატისტიკის უწყებისა და სტატისტიკის სისტემის რეფორმირება, შრომის კოდექსის შეცვლა, სურსათის უვნებლობის პრობლემის მოგვარება, ანტიმონოპოლიური რეგულირების საკანონმდებლო უზრუნველყოფა და ანტიმონოპოლიური სრულფასოვანი მარგულირებელი უწყების შექმნა.** არც ერთი მიმართულებით საქართველოს 2013 წლამდე ქმედითი ნაბიჯები არ გადაუდგამს. ძირითადად, კარგად ორგანიზებული პიარ კომპანიით, ამ მოთხოვნების ფარგლებში მხოლოდ „ზოგიერთი“ და ისიც „ფასადური“ ცვლილებები განხორციელდა. მაგალითისთვის, თითქოსდა შეიცვალა ანტიმონოპოლიური კანონმდებლობა, მაგრამ ის პუნქტები და მუხლები რაც ამ კანონმდებლობაში შევიდა, რეალურად ქართულ ბაზრებზე არსებულ მდგომარეობას არ და ვერ ცვლის. ყოველივე ადვილად შეამჩნიეს ევროკავშირის ექსპერტებმა, ჯერ კიდევ კანონპროექტის განხილვამდე და განხილვის პროცესში არაერთი რეკომენდაცია გამოიგზავნა, მაგრამ..... ევროკომისიის რეკომენდაციის თანახმად უნდა მოხდეს კონკურენციის შესახებ ახალი კანონის შემუშავება.

ევროკავშირს მკაფიოდ აქვს ჩამოყალიბებული პოლიტიკა. მოლაპარაკების „ლუფტი“, დიდი არაა, მაგრამ შედეგი - მოლაპარაკებით აღებულ ვალდებულებათა იმპლემენტაციაზე დამოკიდებული. ამოცანა იმაში მდგომარეობს, რომ საქმე გაკეთდეს სწორად. რა აუცილებელი პირობები აქვს საქართველოს მთავრობას შესასრულებელი იმისათვის, რომ ევროკავშირმა მოლაპარაკებები დაიწყოს ჩვენს ქვეყანასთან? ამ რეკომენდაციების შესრულება მოლაპარაკებების დაწყების წინაპირობად განისაზღვრა.

მოლაპარაკებების დასაწყებად აუცილებელი პირობების შესრულებასთან დაკავშირებით, 10 მიმართულებიდან (სატარიფო და არასატარიფო ბარიერები, სანიტარული და ფიტოსანიტარული ღონისძიებები, სახელმწიფო შესყიდვები, საბაჟო ადმინისტრირება, ინვესტიციები და მომსახურება, წარმოშობის სერტიფიკატი, ტექნიკური ბარიერების მოხსნა ვაჭრობისთვის, კონკურენციის პოლიტიკა, ინტელექტუალური საკუთრების დაცვა, მდგრადი განვითარება (გარემო, სოციალური საკითხები) ევროკავშირმა საქართველოსთვის 4 შედარებით პრობლემატური სფერო გამოყო. რეკომენდაციების საფუძველზე საქართველოს მთავრობამ აიღო შესაბამისი ზომების მიღების ვალდებულება ოთხივე მიმართულებით:

1. ტექნიკური ბარიერების მოხსნა ვაჭრობისთვის - საქართველოს მთავრობამ თითქოსდა ვადებში შეიმუშავა ყოვლისმომცველი სტრატეგია და სამუშაო გეგმაც, მაგრამ პრაქტიკულად რეალურად ხელშესახები ქმედებები არ განხორციელებულა.

2. სანიტარული და ფიტოსანიტარული ღონისძიებები სოფლის მეურნეობაში; — საქართველოს მთავრობამ ხანგრძლივი პერიოდისა და ვალდებულების რამდენჯერმე გადავადების შემდგომ, ამოქმედა მხოლოდ სურსათის უვნებლობის კანონმდებლობის შეჩერებული მუხლები და 2010 წლის 1 ივლისიდან დაიწყო მხოლოდ **საექსპორტო** პროდუქციის კონტროლი. ევროკავშირის მოთხოვნა ახალი კანონის შემუშავება არ და ვერ მოხდა.

3. კონკურენციის პოლიტიკა — ანტიმონოპოლიური რეგულაციების საკითხი და ეფექტური კონკურენციის პოლიტიკა არ განიხილებოდა წინა მთავრობის დერეგულაციის პოლიტიკის პირობებში პრიორიტეტულად. შესაბამისად, ფასადურმა საკანონმდებლო რეგულაციამ ევროკომისიის მოთხოვნა მინიმალურ დონეზეც კი ვერ დააკმაყოფილა.

4. ინტელექტუალური საკუთრების დაცვა — საყურადღებოა რომ, ევროკომისიის რეკომენდაციების თანახმად, საწყის ეტაპზე საქართველოს მხარეს უნდა ჩაეტარებინა შესაბამისი კვლევა, მაგრამ რამდენადაც იგი ხანგრძლივი პერიოდის მანძილზე არ ჩატარდა. კვლევა დაიგეგმა და ჩატარებული იქნა UNDP-მიერ. საქართველოს მთავრობამ თითქოსდა შეასრულა მოთხოვნა მიიღო კანონი სამრეწველო პროდუქტების დიზაინის შესახებ, ჩამოყალიბდა ინტელექტუალური საკუთრების სამსახური. რომელიც სრულად არ შეესაბამება ევროკომისიის რეგულაციებს და საქართველოს მხარეს მოუწევს ევროკავშირის სტანდარტებთან თანდათან ჰარმონიზაცია.

მოკლედ, გავიდა 5 წელი მოლაპარაკებები ჯერ კიდევ არ დაწყებულა. ანუ საქართველომ ვერ შეასრულა მოლაპარაკების დაწყებისათვის საჭირო მინიმალური მოთხოვნები. ევროკავშირის ექსპერტები ღიად აფიქსირებდნენ თავიანთ საფუძვლიან ეჭვს აზრს: „თუ რამდენად არის მზად საქართველო ინტენსიური მოლაპარაკებების ეტაპზე გადასასვლელად. თუ რამდენად არის საქართველოს მთავრობა და მისი სტრუქტურები მზად საამისოდ.“ და აქვე აყალიბებდნენ კრიტიკულ დასკვნას: „მოლაპარაკებების პროცესში მთავრობა და მისი სტრუქტურები უნდა ხედავდნენ, რამდენად შესაძლებელია სხვადასხვა სახეობის ვალდებულებების აღება და მათი რეალურად გადანყვება დადგენილ ვადებში.“

მკითხველისათვის ამით ყველაფერი ნათქვამია, ევროკავშირის შეფასებები მკაცრი და სრულიად სამართლიანია. ამავდროულად, მათი მხრიდან კვლავ დარჩა საქართველოს მიმართ (სხვა ქვეყნებისგან განსხვავებით) კეთილგანწყობის დამოკიდებულება. შემთხვევითი არ იყო ევროპარლამენტის ძირითადი რეზოლუციის პათოსი გამსჭვალულია აზრით, რომ: „სავაჭრო მოლაპარაკებებისთვის დროის განსაზღვრა საქართველოს ხელშია“. საყურადღებოა, რომ ამ პროცესების პარალელურად საქართველოში ე.წ. სახელისუფლებო ბექდურ და ტელე მედიაში სულ უფრო და უფრო მეტად წარმოჩინდა იმ ექსპერტ სპეციალისტთა მოსაზრებები, რომელიც მკითხველისა და მსმენელისათვის აჩენდა კითხვას, „თუ რამდენად მისაღებია მსგავსი ხელშეკრულება ისეთი სახით, როგორსაც ევროკავშირი მოითხოვს? რამდენად მოგახერხებთ ბაზრის, ინსტიტუტებისა და კანონის მკაცრი, ევროპული მოთხოვნების შესაბამისობაში მოყვანას? რომ ევროპას მხოლოდ თავისი ინტერესები ამოძრავებს და თავისი საქონლის ბაზარი სჭირდება, და სხვა. რითაც თითქოსდა შეფარულად ხდებოდა საზოგადოებრივი აზრის ფორმირება თავისუფალი ვაჭრობის ხელშეკრულების საწინააღმდეგოდ. მით უმეტეს, როცა ხელისუფლებაში მყოფმა ლიბერტარიანული მსოფლმხედველობის ადამიანებმა საქართველოს ეკონომიკა გარკვეულ კალაპოტში უკვე მოაქციეს. მათი ხედვით, ეს იყო ღია ბაზრის პრინციპი, რითაც ინვესტიციების მოზიდვის ხელშეწყობა შესაძლებლობების დამკვიდრებას ცდილობდნენ. ამ კონცეფციის ოპონენტთა აზრით კი, რამდენიმეწლიანი პერიოდის შემდეგ ჩანს, რომ საქართველოს სინამდვილეში ეს სტრატეგია უშედეგო აღმოჩნდა. ცალხმრივად ბაზრის გახსნითა და ნულოვანი ტარიფებით ინვესტიციების მოზიდვის პერსპექტივას აგვისტოს ომმა წერტილი დაუსვა. ამიტომაც, გლობალური თვალსაზრისით, ჩვენთვის უკვე ძალზე მნიშვნელოვანია ევროკავშირის მიერ შემოთავაზებული ეკონომიკური შეთანხმება.

ცალსახაა, რომ საქართველოსთან ღრმა და ყოვლისმომცემი სავაჭრო ხელშეკრულების ამოქმედება ევროპელთა მხრიდანაც კეთილგანწყობილი და მხოლოდ პოლიტიკური გადაწყვეტილებაა, რადგან პრაგმატული თვალსაზრისით საქართველო ძალზე მცირე ბაზარია – ევროპული სავაჭრო სივრცის საერთო ბრუნვაში ჩვენი წილი, ალბათ, 00,01 პროცენტი თუ იქნება.

ზოგადად, ევროკავშირი, რომელიც დახვეწილი და კომპლექსური სავაჭრო ბერკეტების მქონეა, მსგავს თემებზე მძიმე მომლაპარაკებელია. მით უმეტეს, როცა ვსაუბრობთ ახალი თაობის თავისუფალი ვაჭრობის ხელშეკრულებაზე, რომელიც მისთვისაც სიახლეა. საყურადღებოა, რომ დღეისათვის ევროპელებს იგი მხოლოდ სამხრეთ კორეასთან აქვთ გაფორმებული.

რას მოუტანს თავისუფალი ვაჭრობის ხელშეკრულება საქართველოს?

ეს იქნება ძალიან ღრმა და ყოვლისმომცემი თავისუფალი ვაჭრობის ხელშეკრულება. საექსპორტო მიმართულებით საქართველოს გაეხსნება ძალიან დიდი პოტენციალი. ბევრად უფრო გაადვილდება საქართველოდან ნებისმიერი სახეობის პროდუქტის ექსპორტი ევროკავშირში. ჩვენ ვიცით, რომ ვაჭრობაში ძირითადი ბარიერები არის არა ტარიფები, ისინი ევროკავშირის საკმაოდ დაბალი აქვს. დაბრკოლებებს პროდუქტისათვის უფრო მეტად ქმნის არასათარიფო, ტექნიკური ბარიერები. ყოველივე, კი იმის გამო იქმნება, რომ ერთი ქვეყნის სტანდარტები და საკანონმდებლო გარემო განსხვავდება მეორესგან და ამის გამო ძალიან რთულდება საქონლის შეღწევა ბაზარზე. აქ, უწინარეს ყოვლისა, საუბარია ტექნიკურ რეგლამენტებზე. მაგრამ, თუ ტექნიკური რეგლამენტები იქნა ჰარმონიზებული ევროკავშირთან, უკვე შესაძლებელი იქნება შეთანხმების დადება ხარისხის შესაბამისობის შეფასების სისტემების ურთიერთცნობაზე. **ეს კი იმას ნიშნავს, რომ საქართველოში გაცემულ ხარისხის შესაბამისობის სერტიფიკატებს ავტომატურად აღიარებენ ევროკავშირის ტერიტორიაზე.** ამის მიღწევა ძალიან მნიშვნელოვანია.

ყველასათვის გასაგები ხდება, რომ ევროპული სტანდარტები მაღალი და მომსახურება ხარისხიანია და **თუ საქართველო ამ სტანდარტებში ჩაჯდება მისთვის ღიაა არა მარტო ევროპული არამედ**

ყველაზე მსყიდველუნარიანი ქვეყნის ამერიკის შეერთებული შტატების ბაზარიც. შესაბამისად, ბევრად უფრო ადვილად მიიღწევა აშშ-სთან ანალოგიური თავისუფალი ვაჭრობის შეთანხმების გაფორმება. ასევე გაადვილდება ქართული პროდუქციის მარკეტინგი.

მას შემდეგ, რაც ახალი ხელშეკრულებით საქართველო ევროპული ბაზრის ნაწილად იქცევა, ბევრად მიმზიდველი ვხდებით ფინანსურად ყველაზე დიდი შესაძლებლობების მქონე ქვეყნების, ამერიკელი და ევროპელი, იგივე იაპონელი დათუნდაც ჩვენი მეზობელი ქვეყნის ინვესტორებისთვის. რადგან, საქართველოში მუშახელის და ადგილობრივი ნედლეულის სიიაფის, სოფლის მეურნეობაში ეკოლოგიურად სუფთა პროდუქციის წარმოების გათვალისწინებით, საკუთარ ბრენდულ ნაწარმს უკვე ჩვენთან შექმნიან. ბიზნესის ყველა ლოგიკით, ინვესტორი აქ აამუშავებს მაღალი ტექნოლოგიური პროტენციის მქონე საწარმოს, რადგან საქონელს ევროპულ ქვეყნებში ყოველგვარი ბარიერის, ბაჟისა და დამატებითი ფორმალუბების გარეშე შეიტანს. ამასთან, მათ უკვე უკეთ იციან, საქართველოდან ევროპულ ქვეყნებში რისი შეტანა აჯობებს, ბაზარიც კარგად აქვთ შესწავლილი და მოთხოვნა მიწოდების მარკეტინგ განსახლდნენ.

ამასთან, ევროპასთან ღრმა და ყოვლისმომცველი ხელშეკრულების გაფორმება ეფექტიან საშუალებად იქცევა იმ თალსაზრისითაც, რომ იგი წინააღმდეგ ექცევა ჩვენთან უხვად შემომავალ უხარისხო, მავნე თურქულ ან ჩინურ იაფფასიან პროდუქციას. ჩინური პროდუქცია ევროპაშიც თითქმის იგივე ფასობს, რაც საქართველოში, მაგრამ იქ შეტანილი მათი საქონელი ბევრად ხარისხიანია. ხელშეკრულების ამოქმედების შემდეგ კი იძულებული გახდებიან აქაც სწორედ ის მაღალხარისხიანი პროდუქტი გაყიდონ.

ჯერ კიდევ რამდენიმე წლის წინ ცნობილი კვლევითი ჯგუფის CASE - ს კვლევამ, Global Insight თან ერთად აჩვენა, რომ ევროპასთან ღრმა და ყოვლისმომცველი ხელშეკრულებას (DSFTA-ს) მნიშვნელოვანი პოზიტიური გავლენის მოხდენა შეუძლია საქართველოს ეკონომიკაზე. განსაკუთრებით იმ დარგებში, სადაც ქვეყანას უკვე აქვს გამოვლენილი ფარდობითი უპირატესობები. კვლევის მიხედვით, მაგალითისთვის: ხელშეკრულების დადებიდან 5 წლის განმავლობაში შესაძლებელია საფეიქრო პროდუქციის გამოშვება დაახლოებით 55 % ით გაიზარდოს. DCFTA-ამ დადებითად შეიძლება იმოქმედოს სამთომოპოვებითი მრეწველობისა და კარიერების დამუშავების გამოშვებაზე, რამაც 5 წლის შემდეგ შეიძლება 21 % ით მოიმატოს. 19 % ზრდა შეიძლება ჰქონდეს ქიმიური, რეზინის და პლასტიკის პროდუქციის წარმოებასაც. ვაჭრობის რეჟიმის პოზიტიური გავლენა აისახება მეტალურგიაზეც, რომლის წარმოება შესაძლებელია 30 % ით გაიზარდოს. მნიშვნელოვანია ასევე ის გარემოება, რომ DCFTA ს ამოქმედებამ რეალურად შესაძლებელია საქართველოში ხელფასების დონე გაზარდოს და ა.შ. ყოველივე ეს იქიდან გამომდინარეობს, რომ ზრდის მეტი პერსპექტივა შესაძლებელია იმ დარგებს ქონდეთ, რომლებიც შრომის მაღალი ინტენსივობით ხასიათდებიან. (მეტალურგია, საფეიქრო წარმოება და ა.შ) ამასთანავე, თავისუფალმა სავაჭრო რეჟიმმა შესაძლებელია მნიშვნელოვანი დადებითი იმპულსები შემატოს საექსპორტო პროდუქციის ზრდას. მომდევნო ხუთი წლის განმავლობაში მთლიანი ქართული ექსპორტის ზრდის ტემპმა შესაძლებელია 13 % ზრდას მიაღწიოს. შესაძლებელია მნიშვნელოვნად მოიმატოს ლითონის ნაწარმის ექსპორტმა, ასევე სასურსათო პროდუქტებისა და სასმელის ექსპორტმა. (განსაკუთრებით ნატურალური ღვინოებისა და სპირტიანი სასმელების) საფეიქრო პროდუქციის ექსპორტის ზრდამ კი მომდევნო ხუთი წლის განმავლობაში შესაძლოა 158 % შეადგინოს. ზრდის პერსპექტივა აქვს ავეჯის, ტყავგალანტიერის, საიუველირო ნაკეთობების, სათამაშოების, სპორტული ინვენტარის ექსპორტს და სხვა.

რა არის ის მთავარი მოთხოვნები, რომელიც საქართველომ უნდა შეასრულოს მოლაპარაკებების ეტაპამდე მისასვლელად?

იმ მისიამ, რომელიც საქართველოში ევროკავშირიდან იყო ჩამოსული ჯერ კიდევ 2009 წლის შემოდგომაზე შეისწავლა ეს სფეროები და წარმოადგინა დასკვნები. მოლაპარაკებების დასაწყებად აუცილებელია საქართველომ გაითვალისწინოს მათი დირექტივები და შენიშვნები და გამოასწოროს სიტუაცია. უნდა მოხდეს წინსვლა კანონმდებლობისა და ინსტიტუტციონალური მშენებლობის თვალსაზრისით. ყველაზე მნიშვნელოვან სფეროებად განიხილება ტექნიკური რეგლამენტები. **საქართველოში უნდა აენწყოს სისტემა მომხმარებლის უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად.** აუცილებელია სამრეწველო საქონელზე ტექნიკური რეგლამენტების დანერგვა. უნდა გვექონდეს სტანდარტების ისეთი განვითარებული სისტემა, რომელიც ევროპულ სტანდარტებს უახლოვდება; ასევე, შესაბამისი ევროპული სტანდარტის დონე უზრუნველყოფილი უნდა იყოს სტატისტიკაში; კონკურენციის სფერო უნდა იყოს რეგულირებადი. მნიშვნელოვან სფეროდ განიხილება ასევე ინტელექტუალური საკუთრების დაცვა. ინტელექტუალური საკუთრების დაცვის სფეროში სახელმწიფოს სჭირდება ქმედითი სტრუქტურები და ინსტიტუტები, რომლებიც მოახდენენ ამ კანონების განხორციელებას. მაგალითად, იმისათვის, რომ სათანადო დონეზე აწარმოონ ინტელექტუალურ საკუთრებასთან დაკავშირებული დავები, სასამართლოები უნდა იყოს აღჭურვილი შესაბამისი კადრებითა და სპეციალისტებით. ასევე, პოლიციას ინტელექტუალურ საკუთრებასთან დაკავშირებით უნდა ჰქონდეს მოკვლევის უფლებები; საბაჟოზე უნდა იყოს შესაბამისი სამსახურები, რომლებიც აქტიურად შეამოწმებენ ინტელექტუალურ საკუთრებას და დაიცავენ. უნდა არსებობდეს არაერთი ინსტიტუტი, რომელიც უნდა უზრუნველყოფდეს არა მარტო კანონების არსებობას, არამედ მათ იმპლემენტაციას. ძალიან მნიშვნელოვანი სფერო, რომელსაც ევროკავშირი ასევე

დიდ ყურადღებას უთმობს, არის სანიტარია და ფიტოსანიტარია. საუბარია სურსათის უვნებლობაზე. აქ ძალიან ბევრი რამ არის გასაკეთებელი. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია სანიტარიული და ფიტოსანიტარიული კონტროლი, რომელიც უნდა ტარდებოდეს როგორც იმპორტირებული პროდუქციის ხარისხისა და უვნებლობის შემოწმებისას, ასევე ადგილობრივი ნაწარმის შემთხვევაშიც.

მოლაპარაკებების პროცესზე კეთილსასურველ გავლენას მოახდენს ახლახანს საქართველოს პარლამენტში ინიცირებული შრომის ახალი კოდექსი. ძალზე მნიშვნელოვანი იქნება, რომ საქართველოს შრომის კანონმდებლობა მოვიდეს სრულ თანხვედრაში შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის მოთხოვნებთან.

თუმცა, წარსულში ევროკავშირის ექსპერტებთან კონსულტაციების თითქმის ყველა ეტაპზე ძალიან მკაცრად მახვილდებოდა ყურადღება მასზე და შრომის ახალი კოდექსის მიღების აუცილებლობა ევროკავშირის ძირითად პირობებში თავიდანვე, ჯერ კიდევ 2008 წელს განისაზღვრა, მაგრამ „ნაციონალურ“ ხელისუფლებას მის შესრულებაზე არც უფიქრია. უფრო მეტიც, დღესაც პარლამენტში ამჟამად უკვე „ოპოზიციური ძალა“, კვლავ არ ეთანხმება ახალი კანონის მიღებას.

სახეცვლილება დასჭირდება ასევე საგადასახადო (საბაჟო) კანონმდებლობასაც, რადგან მოთხოვნები აინვესტიციურ რეესპორტთან დაკავშირებითაც — საქართველოში გამავალი პროდუქციის წარმოშობის ნამდვილობა მეტად გაკონტროლდება. ბუნებრივია, DCFTA ასევე სოფლის მეურნეობის პროდუქტების სანიტარიულ და ფიტოსანიტარიულ კონტროლსაც გულისხმობს, ანუ ქართველ ფერმერებს უკვე ისეთი ტიპის პროდუქტის შექმნას დაავალდებულებენ, როგორც ევროსტანდარტებში ჩაჯდება. სხვა საკითხებთან ერთად, განსაკუთრებული ყურადღება დაეთმობა ინტელექტუალურ საკუთრებას. თვალსაჩინო მაგალითად გამოდგება კომპიუტერული პროგრამა WINDOWS. საქართველოში არსებული ასე ათასობით კომპიუტერის დიდი უმრავლესობა „გატეხილი“ პროგრამით მუშაობს. მომავალში კი, როგორც ცივილიზებულ სამყაროში, ყველას მოუწევს WINDOWS-ის მოხმარებისთვის სალიცენზიო თანხის გადახდა.

ქართული პროდუქცია, რომ ევროპაში შევიდეს საექსპორტო საქონელმა საერთაშორისო აღიარების მქონე სასერტიფიკაციო ცენტრებში სერტიფიცირების პროცესი უნდა გაიაროს და პარმონიზებული სტანდარტები დაინერგოს. რასაც, რამდენიმე წელი და სერიოზული ინვესტიციის მოძიება დასჭირდება. სერიოზული ინვესტიცია კი რეალურად, მხოლოდ ამ ქვეყნებთან თავისუფალი ვაჭრობის ხელშეკრულებით მიიღწევა. სწორედ ამიტომ ევროპასთან თავისუფალი ვაჭრობის ხელშეკრულების გაფორმება უმნიშვნელოვანეს სახელმწიფო სტრატეგიულ მიზნად უნდა იქცეს.

მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოს ხელისუფლებისთვის ევროკავშირთან ღრმა და ყოვლისმომცველი სავაჭრო ურთიერთობების დანერგვა პრიორიტეტული საკითხია, ექსპერტთა ნაწილი მიიჩნევს, რომ აღნიშნული ხელშეკრულება საქართველოს მყიდვე ეკონომიკას მძიმე ტვირთად დაანეება, რაც ცხოვრების გაძვირებაზე აისახება. ყველაზე უფრო რთულად მოსაწესრიგებელი სავაჭროდ სურსათის უვნებლობისა და ინტელექტუალური საკუთრების სფეროები იქნება. მაგალითისთვის: სურსათის უვნებლობის რეგულაციების გამკაცრების მოთხოვნა, ეკონომიკის ექსპერტების აზრით, კიდევ უფრო გაზრდის ისედაც მაღალ ინფლაციას. „ახალი ეკონომიკური სკოლა საქართველოს“, ვიცე პრეზიდენტი გაია ჯანდიერის განცხადებით, იმ მოთხოვნების დროის მოკლე მონაკვეთში შესრულება, რომელსაც ევროკავშირი DCFTA ს ფარგლებში ითხოვს, დიდ ზიანს მოუტანს საქართველოს ეკონომიკას და ა.შ. აქ შეიძლება დავეთანხმო ოპონენტებს, უბრალო ჭეშმარიტებაა: ნებისმიერ ცუდად შესრულებულ საქმეს, რა თქმა უნდა უარყოფითი შედეგი მოსდევს.

ამ შემთხვევაში ჩვენთვის ევროკავშირის მიერ შემოთავაზებული ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი ვაჭრობის შესახებ ხელშეკრულება პროგრესისკენ მიმავალი გზის გარკვეული მონაკვეთია. თუ, როგორ გავივლით ამ „მონაკვეთს“, ჩვენზეა დამოკიდებული. მაგრამ, გასათვალისწინებელია ისიც, რომ ყოველივე ზემო ჩამოთვლილს ცივილიზებული სამყარო ითხოვს და ეს გარდაუვალი პერსპექტივაა.

თავისთავად, ნებისმიერ ერთ კონკრეტულ ქვეყანასთან “თავისუფალი ვაჭრობის ხელშეკრულების” გაფორმება გარკვეულ დადებით შედეგზეა ორიენტირებული. მაგრამ, ისეთ ქვეყნების გაერთიანებასთან, როგორც ევროკავშირია, ასეთი დონის თანამშრომლობა შეიძლება, განვიხილოთ, როგორც საქართველოს უსაფრთხოების ერთგვარი არაპირდაპირი გარანტია. შესაბამისად, ასეთი ხელშეკრულების პერსპექტივა სრულიად განსხვავებულ და განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს.

აღსანიშნავია, რომ ხელშეკრულება თავისუფალი ვაჭრობის თაობაზე, ასოცირების შესახებ შეთანხმების ერთ-ერთი შემადგენელი ნაწილია. შესაბამისად, სანამ არ დასრულდება DCFTA-ის შესახებ მოლაპარაკებები, ვერ მოხერხდება ასოცირების შესახებ შეთანხმების ხელმოწერა. ასოცირების ხელშეკრულებაში განისაზღვრება მიზანი, რომ შექმნას თითოეულ პარტნიორ ქვეყანასთან ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი ვაჭრობის ხელშეკრულების შეთანხმება და მოხდეს მასთან დაკავშირებული ვალდებულებების მიღება.

ეს არ არის ფანტაზია და ამისი მიღწევა საქართველოსთვის აბსოლუტურად შესაძლებელია. ამ ეტაპზე მთავრობა ევროკავშირის რეკომენდაციების შესრულებაზე აქტიურად მუშაობს. ბოლო რამდენიმე თვის განმავლობაში საკითხთა უმრავლესობა დამუშავდა და შესაბამისი დოკუმენტა-

ცია ევროკავშირში გადაიგზავნა. სავარაუდოდ, 2013 წლის ბოლომდე იმ ვადების განსაზღვრაც მოხდება, როდესაც ფორმალური მოლაპარაკებების დაწყება შესაძლებელი გახდება. ეს, ალბათ, 2014 წლის მეორე ნახევარი იქნება. თავად ის ფაქტი, რომ ევროპასთან თავისუფალი ვაჭრობა შეიძლება, რეალობა გახდეს, ძალზედ დადებითია, მაგრამ ჯერ-ჯერობით ეს ყველაფერი მისაღწევია.

ამირან (სიმონ) თავართქილაძე

საქართველოს სავაჭრო პოლიტიკა და ევროკავშირთან თავისუფალი ვაჭრობის შესახებ ხელშეკრულება, რეალობა და მომავალი

რეზიუმე

საქართველოს სავაჭრო პოლიტიკა და ევროკავშირთან თავისუფალი ვაჭრობის შესახებ ხელშეკრულება, რეალობა და მომავალი.

საქართველოს დასავლეთთან ინტეგრაციის ვექტორი რამდენიმე საბაზო მიზანზე გადის. პირველ რიგში, ცხადია, ნატოსა და ევროკავშირში გაერთიანებაზე. ევროპა, მხარს უჭერს იმ ქვეყნების ნახალობას, რომლებიც მისი პოლიტიკურად სტრატეგიულ პარტნიორებად მოიაზრებიან. თუ კი ევროკავშირი აშკარად გრძნობს, რომ ნაკლებად განვითარებული ქვეყანა დემოკრატიული სტანდარტების შესაბამისად განვითარებას ცდილობს და ევროპული ცივილიზაციის მნიშვნელოვან პრინციპებს არ ღალატობს, მასთან ნახალობის მიზნით, თავისუფალი ვაჭრობის შესახებ ხელშეკრულების გაფორმების შესაძლებლობას ქმნის.

დღეს საქართველოს სწორედ ამ ჭრილში განიხილება.

თავისთავად, ნებისმიერ ერთ კონკრეტულ ქვეყანასთან “თავისუფალი ვაჭრობის ხელშეკრულების” გაფორმება გარკვეულ დადებით შედეგზეა ორიენტირებული. მაგრამ, ისეთ ქვეყნების გაერთიანებასთან, როგორც ევროკავშირია, ასეთი დონის თანამშრომლობა შეიძლება, განვიხილოთ, როგორც საქართველოს უსაფრთხოების ერთგვარი არაპირდაპირი გარანტია.

აღსანიშნავია, რომ ხელშეკრულება თავისუფალი ვაჭრობის თაობაზე, ასოცირების შესახებ შეთანხმების ერთ-ერთი შემადგენელი ნაწილია. სავარაუდოდ, 2013 წლის ბოლომდე იმ ვადების განსაზღვრაც მოხდება, როდესაც ფორმალური მოლაპარაკებების დაწყება შესაძლებელი გახდება. ეს, ალბათ, 2014 წლის მეორე ნახევარი იქნება.

Amiran (Simon) Tavartkiladze

Trade Policy of Georgia Free trade Agreement with the European Union-Reality and Future

Summary

Trade Policy of Georgia and Free Trade Agreement with the European Union _ Reality and Future.

The track of Georgia’s integration with the West crosses several basic goals. First and foremost, of course, it is membership of NATO and the European Union. Europe supports those countries, which are considered its strategic partners politically. Today, when the EU really sees that less developed country tries to follow democratic standards and does not give up important principles of the European civilization, as an encouragement, the EU creates opportunities to sign a free trade agreement with such country. Today, Georgia is put on such a lookout. Definitely, signing of a free trade agreement with any concrete country is oriented on some positive result. However, cooperation of this scale with such conglomerate as the European Union can be viewed also as kind of an indirect guarantee of Georgia’s security.

It is worth emphasizing that a free trade agreement is one of the components of the association agreement. Presumably, until the end of 2013 the dates when formal talks could be started on this issue will be agreed upon. It looks like it will be the first half of 2014. The very fact that free trade with Europe may become real, is very positive.

ლია თოთლაძე

ტურიზმის ეკონომიკური მოდელირების თეორიული ასპექტები

XXI საუკუნის დასაწყისში ტურიზმი გახდა მსოფლიოს მრავალი ქვეყნისა თუ რეგიონის სოციალურ-ეკონომიკური, კულტურული და პოლიტიკური მოღვაწეობის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მიმართულება. მოგზაურობა გადაიქცა არა მხოლოდ სიამოვნებად და გართობად, არამედ თანამედროვე ადამიანის ყოფის განუყოფელ ნაწილად.

ტურიზმს უმნიშვნელოვანესი ადგილი უკავია სოციალური პრობლემების გადაწყვეტაში, ასტიმულირებს რა დამატებითი სამუშაო ადგილების წარმოქმნას, უზრუნველყოფს დასაქმებასა და მოსახლეობის ცხოვრების დონის ზრდას. იუნესკოს განსაზღვრის თანახმად ტურიზმი წარმოადგენს კულტურული და ჰუმანიტარული განვითარების ერთ-ერთ მთავარ ფაქტორს, რომელიც ხელს უწყობს მშვიდობასა და ხალხთა დაახლოებას „კულტურათა შორის დიალოგის“ წარმოების გზით. ტურიზმთან პირდაპირ თუ ირიბად დაკავშირებულია ეკონომიკის 30-ზე მეტი დარგი. მისი წარმატებით განვითარებისათვის აუცილებელია ხარისხიანი ინფრასტრუქტურა.

რამდენად მიზანშეწონილია ტურიზმის ცალკე დამოუკიდებელ დარგად განხილვა? შემთხვევითი არაა რომ რიგი მკვლევარებისა განიხილავენ ტურიზმს არა როგორც დარგს, არამედ ერთმანეთთან დაკავშირებული დარგების ჯგუფს. საყოველთაოდ აღიარებულია ტურიზმის დეფინიცია, რომელიც თავის თავში მოიცავს საქმიანობისა და მომსახურებების შემდეგ ჯგუფებს:

- ტურისტული ორგანიზაციების - ტუროპერატორებისა და ტურისტული სააგენტოების - საქმიანობა;
- სამგზავრო ტრანსპორტის უმეტესი სერვისი ავტომობილების არენდის და ტრანსპორტის ექსკურსიებისათვის გამოყენების ჩათვლით;
- განთავსებისა და კვების ობიექტები;
- რეკრეაციული, კულტურული, სპორტული და სხვა გასართობი უსლუგები;
- დამატებითი (დამხმარე) უსლუგები.

ზემოთაღნიშნულიდან გამომდინარე ტურიზმის ცალსახად განსაზღვრა და დახასიათება რთულია. შეუძლებელია მისი რომელიმე სტრუქტურული ასპექტის აბსოლუტურიზება. ტურიზმი განხილული უნდა იყოს როგორც დიდი ეკონომიკური სისტემა მრავალფეროვანი კავშირებით მის ცალკეულ ელემენტებს შორის.

ტურიზმი თავადაც მრავალნაზნაგოვანი ობიექტი, განიცდის სხვადასხვა ფაქტორების ზემოქმედებას. მათი როლი დროის ცალკეულ მომენტში სხვადასხვაგვარი შეიძლება იყოს როგორც სიძლიერით, ასევე ზეგავლენის ხანგრძლივობით.

ეკონომიკის დღევანდელი განვითარებისათვის დანახასიათებელია არა იმდენად განცალკევებული დარგების განვითარება, რამდენადაც სხვადასხვა დარგთაშორისი კომპლექსების ფუნქციონირება. შესაბამისად ტურიზმი უნდა განვიხილოთ, როგორც ეკონომიკის მსხვილ დამოუკიდებელ დარგთაშორის კომპლექსი. რამდენადაც ტურიზმის სფერო აერთიანებს სხვადასხვა დარგებს, მოიცავს სანარმოებსა და ორგანიზაციებს სხვადასხვა დარგობრივი მიკუთვნებით. გაჩნდა ახალი დეფინიციები: ტურისტული პროდუქტი, ტურისტული მომსახურება, ტურისტული ბაზარი და ა.შ. ტურისტული ბაზარი განიხილება როგორც ეკონომიკური კატეგორია, რომელიც გამოხატავს სოციალურ-ეკონომიკური პროცესების ერთობლიობას და დამოკიდებულებას მომხმარებელსა და მწარმოებელს შორის მომსახურების გაცვლის სფეროში.

აქედან გამომდინარე, ტურიზმის შესწავლა მიზანშეწონილი იქნებოდა ამ კავშირების რაოდენობრივი კავშირების შესწავლისა და ანალიზის ასპექტში. ეს საშუალებას მოგვცემს შევაფასოთ მისი რეალური პოტენციალი, გამოიკვეთოს სწორედ ის ფაქტორები, რომლებიც არსებითად მოქმედებენ მის დინამიკაზე.

მიზეზ-შედეგობრივი კავშირების ანალიზისა და შესწავლისათვის კი საუკეთესო ინსტრუმენტს ეკონომეტრიკული მოდელირება წარმოადგენს. მოდელირების პროცესის ეტაპობრივი განხორციელება საშუალებას მოგვცემს განისაზღვროს ტურიზმის მთავარი დეტერმინანტები, მისი ეფექტიანობის გამომხატველი მაჩვენებლები.

ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ამ პროცესში შედეგობრივი - დამოუკიდებელი ცვლადის განსაზღვრაა (ეს ცვლადი უნდა იძლეოდეს ტურისტული ინდუსტრიის შეფასების საშუალებას), ასევე მნიშვნელოვანია სწორად შეირჩეს ის ფაქტორული ცვლადები, რომლებიც ზემოქმედებენ შედეგობრივ ცვლადზე (მაკროეკონომიკური და სხვა სახის მაჩვენებლების რომლებიც განაპირობებენ შედეგობრივი ცვლადია დინამიკას). ცხადია მოდელირების პროცესის სწორად წარმართვა საჭიროებს სტატისტიკური ბაზის არსებობასა და აღრიცხვიანობის სრულყოფილ სისტემას.

ყველაზე უფრო გავრცელებულია მოსაზრება, რომლის მიხედვითაც შედეგობრივი ცვლადის ეკონომიკური შინაარსი შემდეგია - ესაა ქვეყანაში შემოსული ტურისტების მიერ გაწეული დანახარჯები. ტურისტის დანახარჯები ერთ-ერთი საზომია, რომელსაც შეუძლია უშუალო ზეგავლენა მოახდინოს ეკონომიკაზე, მაგრამ ამ მონაცემთა მიღების სირთულისა და ცდომილებათა დიდი ალბათობის გამო (მისი გა-

ანგარიშება კი დიდ სირთულეს წარმოადგენს და ხშირ შემთხვევაში შეუძლებელია) შემოსულ ტურიზმის საზომად ხშირ შემთხვევაში გამოიყენება ტურისტული ნაკადი.

ზემოთაღნიშნულიდან გამომდინარე, უკანასკნელ წლებში ტურიზმზე მოთხოვნის ყველაზე პოპულარული საზომი არის ცვლადი - შემოსული ტურისტის რაოდენობა. იგი გაიაგარიშება ტურისტთა სრული ნაკადით წარმოშობის ადგილიდან დანიშნულების ადგილამდე. შემდგომში ხდება ნაკადების კლასიფიკაცია ჩამოსვლის მიზნების მიხედვით: შვებულება, ბიზნესი, მეგობრებთან და ნათესავებთან ვიზიტი. თუმცა ზოგიერთი მკვლევარი მაინც იყენებს ტურისტთა დანიშნულების ადგილზე განეულ დანახარჯებს, როგორც მოთხოვნის ცვლადს. ჩვენი მისაზრებითაც მიზანშეწონილია სწორედ შემოსული ტურისტების რაოდენობის განხილვა დამოუკიდებელ ცვლადად.

ტურიზმზე მოთხოვნის დეტერმინანტებია:

1. ესაა ფაქტორები - ტურისტული ბაზრის მახასიათებლები, რომლებიც ხელს უწყობენ მოგზაურობას, როგორცაა მოსახლეობის რიცხოვნობა, მშპ-ს ან შემოსავლების დინამიკა, შემოსავლების განაწილება, ასაკისა და განათლების განაწილება, დასვენებისათვის გამოყოფილი დრო, ოჯახების სტრუქტურა, ქვეყანაში მუზეუმების, ეროვნული პარკების, ნაკრძალების, სასტუმროების და სხვა დასასვენებელი კერების რაოდენობა, ინფრასტრუქტურა (სახმელეთო, სანჟალოსნო, საჰაერო მომოსვლის)

2. დანიშნულების ბაზრის ფაქტორები, მეგობრებისა და ნათესავების არსებობა, კლიმატი და ამინდი, კომერციული, სოციალური და კულტურული კავშირები, მარკეტინგული პროგრამების მიმართულება, განაწილების არხები.

3. არსებობს ფაქტორები, რომლებიც ზღუდავენ მოგზაურობას დანიშნულების ადგილსა და წარმოშობის ადგილს შორის: ფასები, კონკურენტების ქმედებები, მინოდების მოცულობა, მანძილი, მოგზაურობის დრო, სასაზღვრო კონტროლი, ომები, ტერორიზმი, დამნაშავეობა, ბუნებრივი და ხელოვნური კატასტროფები, ფიზიკური ბარიერები.

კლასიკური ეკონომიკური თეორიის მიხედვით მთვარი დეტერმინანტები ტურიზმზე მოთხოვნისა არის ტურისტების შემოსავლები, საქონლისა და მომსახურების ღირებულება, სახელმწიფო და კერძო სექტორის ტურიზმის მარკეტინგი და რეკლამა, პოლიტიკური სიტუაცია. დანიშნულების ადგილზე საცხოვრებლის ღირებულება, გაცვლითი კურსიც ასევე დიდ გავლენას ახდენენ საერთაშორისო მოთხოვნაზე.

აღნიშნულიდან გამომდინარე ეკონომეტრიკულ მოდელში ამხსნელ ცვლადებად განხილული უნდა იქნას:

- შემოსავლები, იგულისხმება ტურისტების პირადი შემოსავლები (ამ მონაცემების მიღება ხშირ შემთხვევაში შეუძლებელია) - მიზანშეწონილია მის ალტერნატივად განხილული იქნას მშპ ერთ სულ მოსახლეზე ან ეროვნული შემოსავალი ერთ სულ მოსახლეზე. ამ შემოსავლების ზრდა გამოიწვევს ტურისტთა ნაკადის ზრდას;

- მოსახლეობის რიცხოვნობა ან ეკონომიკაში დასაქმებულთა საშუალოწლიური რაოდენობა. ეს მაკროეკონომიკური მაჩვენებელი გამოხატავს ქვეყნის პოტენციალს სამუშაო ძალის თვალსაზრისით. მასზეა დამოკიდებული ტურისტული სექტორის განვითარებაც;

- სატრანსპორტო დანახარჯები. იგი წარმოადგენს დასვენებაზე განეული საერთო დანახარჯების მნიშვნელოვან ნილს და რა თქმა უნდა მოქმედებს ტურისტულ ნაკადზე. სხვა დანახარჯებისაგან განსხვავებით, მათი განსაზღვრის პრობლემა დიდ სირთულეს არ წარმოადგენს ვინაიდან ავიაბილეთების ღირებულება ცნობილია (ასევე შესაძლებელია განვიხილოთ არა მხოლოდ საჰაერო, ასევე სარკინიგზო, წყლის ტრანსპორტზე ბილეთების ღირებულება);

- დანიშნულების ადგილზე საცხოვრებლის ღირებულება. მოდელში მეორე საფასო ცვლადი სწორედ შეიძლება იყოს ტურისტულ ცენტრში ცხოვრების ღირებულება (შესაძლებელია განხილულ იქნას სასტუმროს ნომრების დღიური ღირებულება). აქ შესაძლებელია განვიხილოთ ასევე ტურისტული სერვისებზე სამომხმარებელი ფასების ინდექსიც;

- ტურიზმის სფეროში დასაქმებულთა რიცხოვნობა, ასევე შესაძლებელია განვიხილოთ ამ სფეროში დასაქმებულთა საშუალოწლიური ხელფასი (ცხადია საშალო ხელფასის ზრდა მოტივაციაა სფეროში დასაქმებისათვის და შესაბამისად მისი პოტენციალის ზრდისათვის);

- გაცვლითი კურსი. მომხმარებელმა უკეთ იცის გაცვლითი კურსი, ვიდრე ცხოვრების ღირებულება ქვეყანაში ამიტომ მოდელში მიზანშეწონილია ჩართული იქნას სწორედ ეს პარამეტრი, როგორც ფასების ფარდობითი საზომი (თეორიულად შეიძლება ვიფიქროთ რომ გაცვლითი კურსის შემცირება გაზრდის ტურისტულ მოთხოვნას).

- ლაგური დამოუკიდებელი ცვლადი. ლაგურ დამოუკიდებელ ცვლადად შესაძლებელია განხილული იქნას ისეთი ფაქტორები როგორცაა დამოკიდებულება იმ ადგილებთან სადაც უკვე იმყოფებოდა ტურისტი (საკმაოდ ხშირია როდესაც ტურისტები ისევ მიდიან უკვე ნაცნობ ადგილებში რამდენჯერმე, ანუ ირჩევენ უკვე ნაცნობ ადგილებს)

- მოდელში შესაძლებელია ფიქტიურ ცვლადის ჩართვაც. ეს უკავშირდება ისტორიულ მოვლენებს, რამაც საგრძნობლად შეიძლება გაზარდოს ტურისტული ნაკადი.

ანალიზის შედეგად უნდა შეირჩეს ის ფაქტორები, რომლებიც განაპირობებენ შემოსული ტურისტების ნაკადის ვარიაციას. უნდა განისაზღვროს თუ კონკრეტულად რომელი ფაქტორების ჩართვა მოხდება მოდელში. უპირველესი პრობლემა, რაც ამგვარი კვლევის განხორციელების დროს წარმოიშობა სტატისტიკური ინფორმაციაა. ცხადია ყველა შემოთაღნიშნულ პარამეტრზე უნდა არსებობდეს საიმედო მონაცემები.

მოდელში ჩასართვი ფაქტორების განსაზღვრისათვის კი უნდა ჩატარდეს მათი კორელაციური ანალიზი (აგებული იქნას კორელაციური მატრიცა) რაც საშუალებას მოგვცემს განისაზღვროს ფაქტორებს შორის დამოკიდებულების სიმჭიდროვე და მოხდეს იმ ფაქტორთა გამორიცხვა რომელთა შორის საკმაოდ ძლიერი კორელაციური კავშირია. ფაქტორების გამორიცხვისას ცხადია უნდა ვიხელმძღვანელოთ ეკონომიკური მოსაზრებებით.

ამის შემდეგ კი შეგვიძლია ავარგოთ ეკონომეტრიკული მოდელი, რომელიც აღწერს დამოკიდებულებას შედეგობრივ ცვლადს - შემოსული ტურისტების რაოდენობასა და მასზე ზემოქმედ ფაქტორებს შორის. მოდელისა და კოეფიციენტების სტატისტიკური მნიშვნელოვნების შეფასება (t-ტესტი, F - ტესტი, ავტოკორელაციის დარბინ-უოტსონის ტესტი, მულტიკოლინიარობის შემოწმება) საშუალებას მოგვცემს შევაფასოთ მოდელის მნიშვნელოვნება, მოვახდინოთ მისი ვერიფიკაცია.

უნდა აღინიშნოს, რომ ზემოთღნიშნული მოდელის პრაქტიკული რეალიზაცია მნიშვნელოვანი ანალიტიკური ინსტრუმენტი შეიძლება გახდეს:

- მისი გამოყენება ხელს შეუწყობს ტურისტულ სფეროს კომპლექსური ანალიზს;
- იგი საშუალებას მოგვცემს გამოიკვეთოს ის ფაქტორები, რომლებიც უფრო მნიშვნელოვანია შედეგობრივ ცვლადზე ზემოქმედების სიძლიერის თვალსაზრისით;
- ეკონომეტრიკული მოდელი შესაძლებელია გამოყენებულ იქნას პროგნოზირებისათვის, რაც საშუალებას მისცემს გატარებულ იქნას სწორი პოლიტიკა ამ სფეროში.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Haiyan Song, Stephen F. Witt, Gang Li The Advanced Econometrics of Tourism Demand. Taylor and Francis. UK, 2008
2. Nikolaos Dritsakos Spiros Athanasiadis. AN ECONOMETRIC MODEL OF TOURIST DEMAND: The Case of Greece. Studies in Economics and Econometrics Vol. 22, No 1 p. 115 - 122.
- 3.. www.hse.ru/data/2012/03/11/1266392615/
4. Беднова М.А., Ратникова Т.А. Эконометрический анализ спроса на въездной туризм в России. Ж Прикладная эконометрика, 2011. № 1. С. 97—113

ლია თოთლაძე

ტურიზმის ეკონომეტრიკული მოდელირების თეორიული ასპექტები

რეზიუმე

ტურიზმის სფერო აერთიანებს სხვადასხვა დარგებს, მოიცავს რა საწარმოებსა და ორგანიზაციებს სხვადასხვა დარგობრივი მიკუთვნებით. აქედან გამომდინარე, ტურიზმის შესწავლა მიზანშეწონილია იმ კავშირების რაოდენობრივი ასპექტების შესწავლისა და ანალიზის საფუძველზე. ამისათვის კი მისი მიზანშეწონილი სწორედ ეკონომეტრიკული მოდელირებაა.

სტატიაში განხილულია ტურიზმზე მოთხოვნის ეკონომეტრიკული მოდელირების თეორიულ-მეთოდოლოგიური საკითხები. გამოკვეთილია ის დეტერმინანტები, რომლებიც განხილულ უნდა იქნეს მოდელირების პროცესში და რომლებიც განაპირობებენ ტურიზმზე მოთხოვნის დინამიკას.

აღნიშნულია, რომ ეკონომეტრიკული მოდელის პრაქტიკული რეალიზაცია მნიშვნელოვანი ანალიტიკური ინსტრუმენტი შეიძლება გახდეს:

- მისი გამოყენება ხელს შეუწყობს ტურისტულ სფეროს კომპლექსური ანალიზს;
- იგი საშუალებას მოგვცემს გამოიკვეთოს ის ფაქტორები, რომლებიც უფრო მნიშვნელოვანია შედეგობრივ ცვლადზე ზემოქმედების სიძლიერის თვალსაზრისით;
- ეკონომეტრიკული მოდელი შესაძლებელია გამოყენებულ იქნას პროგნოზირებისათვის, რაც საშუალებას მოგვცემს გატარებულ იქნას სწორი პოლიტიკა ამ სფეროში.

Lia Totladze

Theoretical Aspects of Econometric Modeling of Tourism

Summary

Article deals with the issues of econometric modeling of tourism. It discussed the determinants of modeling process that course dynamics of tourism demand.

Econometric modeling is an important analytical tool to:

- Carry out the complex analysis of the sphere of tourism;
- Give the chance to allocate factors which strongly influence dependent variable;
- The econometric model can be used for forecasting and for the corresponding policy in the sphere.

ბაგუკა თორია

საქართველო სამუშაო ძალის საერთაშორისო მიგრაციის პროცესი

თანამედროვე მსოფლიოს სამეურნეო საქმიანობისა და სოციალურ-კულტურული ცხოვრების ინტერნაციონალიზაციისა და დემოკრატიზაციის ერთ-ერთ გამოვლინებას მოსახლეობისა და სამუშაო ძალის მსხვილმასშტაბიანი საერთაშორისო მიგრაცია წარმოადგენს.

მიგრაცია საზოგადოებრივი ცხოვრების ურთულესი მოვლენაა, რომელიც ასახავს ქვეყნებისა და რეგიონების სოციალურ-პოლიტიკურ და ეკონომიკური განვითარების სხვადასხვა მხარეებს. მიგრაციული მოძრაობის კვლევის აქტუალობა იმითაცაა გამოწვეული, რომ იგი მჭიდროდაა დაკავშირებული საზოგადოებრივი ცხოვრების სხვადასხვა მხარესთან, გააჩნია მრავალმხრივი და მნიშვნელოვანი შედეგები. ამასთან, მიგრაციული პროცესები ყოველთვის როდი მიმდინარეობენ ოპტიმალურად საზოგადოებრივი ინტერესების თვალსაზრისით. ამიტომ, მისი ეფექტიანი მართვისათვის აუცილებელია იმ მექანიზმებში გარკვევა, რომლებიც განაპირობებენ მიგრაციის წარმოშობის მიზეზებს, მის მიმართულებებს, ინტენსიობას და ა.შ.

სამუშაო ძალის საერთაშორისო მიგრაცია, საერთაშორისო სამეურნეო ცხოვრების ინტერნაციონალიზაციის პროცესის განუყოფელი ნაწილია. შრომითი პოტენციალი, რომელიც წარმოების უმნიშვნელოვანეს ფაქტორს წარმოადგენს, როგორც ეროვნული სახელმწიფოს ფარგლებში, ასევე საერთაშორისო დონეზე, ეძებს ადგილსა და საშუალებებს, სადაც მისი შედარებით ეფექტიანი გამოყენება იქნება შესაძლებელი.

თანამედროვე პერიოდში სამუშაო ძალის საერთაშორისო მიგრაცია - ესაა მრავალმხრივი საზოგადოებრივი პროცესი, რომელიც განპირობებულია ეკონომიკის სტრუქტურული ძვრებითა და წარმოების განლაგების ცვლილებით, ასევე სხვადასხვა ქვეყნის მოქალაქეთა სოციალური და ტერიტორიული მობილურობის ამაღლებით. იგი ხელს უწყობს ამა თუ იმ ქვეყნის შრომის ბაზრის რაოდენობრივ და ხარისხობრივ პარამეტრების ფორმირებას ყველა დონეზე. სამუშაო ძალის საერთაშორისო მიგრაცია როგორც სხვადასხვა სახელმწიფოებს შორის ადამიანების სივრცობრივი გადაადგილება დაკავშირებულია მუდმივი საცხოვრებელი ადგილის შეცვლასთან და განპირობებულია სხვადასხვა ფაქტორებით. შრომითი მიგრაცია წარმოდგენილია შრომისუნარიანი ასაკის ადამიანებით, რომლებიც ტოვებენ სამშობლოს და გარკვეული ვადით უფრო მაღალი ანაზღაურების საძებრად მიემართებიან სხვა ქვეყნებში. ამასთან, ისინი უმეტეს შემთხვევაში არ წყვეტენ კავშირს ოჯახის ნევრებთან და ახლობლებთან, ანუ სამშობლოში დარჩენილ ნათესავებს ფულადი გზავნილებით უხმარებიან, რაც მათი მატერიალური უზრუნველყოფის მნიშვნელოვან წყაროს წარმოადგენს. გარე შრომითი მიგრაცია როგორც წესი დაბრუნებითი ხასიათისაა. თანამედროვე მსოფლიო ეკონომიკის ფუნქციონირებაში სულ უფრო მზარდ როლს ასრულებენ შრომითი მიგრანტები, რომლებიც დამსაქმე—ბელთათვის იაფ სამუშაო ძალას წარმოადგენენ. მიუხედავად ამისა, რომ თანამედროვე პერიოდში, მომსახურებისა და საქონლის საერთაშორისო მოძრაობის სფეროში გაბატონებულ ტენდენციას საგარეო ეკონომიკური კავშირების ლიბერალიზაცია წარმოადგენს, შრომით რესურსებთან მიმართებაში მოქმედებენ მიგრაციის სახელმწიფო და სახელმწიფოთაშორისი რეგულირების მკვეთრი სისტემები, რომელიც ვითარდება სულ უფრო მეტად გამკაცრების მიმართულებით. სწორედ ამაში მდგომარეობს სამუშაო ძალის საერთაშორისო მიგრაციის ძირითადი განსხვავება საქონლითა და მომსახურებით საერთაშორისო ვაჭრობისგან.

გლობალურმა ეკონომიკურმა კრიზისმა, რომელსაც ბოლო წლებში ქონდა ადგილი ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციის წევრ ქვეყნებს შორის მიგრაციული ნაკადების მასშტაბების შემცირება გამოიწვია. თუმცა, 2011 წლიდან მან კვლავ ზრდის ტენდენცია შეიძინა. ამ პერიოდისათვის ევროზონის ცალკეულ ქვეყნებში, კერძოდ საბრძნეთში, ირლანდიაში, იტალიაში, პორტუგალიაში და ესპანეთში ადგილი ქონდა ეკონომიკური განვითარების პირობების გაუარესებას, რამაც ამ ქვეყნებიდან ემიგრირებულთა რიცხვის უმნიშვნელო, მაგრამ მაინც გადიდება გამოიწვია. მიგრაციის მასშტაბები ჩამოთვლილი ქვეყნებიდან ყველაზე მაღალი ირლანდიისათვის იყო დამახასიათებელი. დროებითი შრომითი მიგრაციის მასშტაბები მკვეთრად შემცირდა 2008-2009 წლებში, რაც ეკონომიკური კრიზისით იყო განპირობებული, თუმცა 2009 წლისთვის ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციის წევრ ქვეყნებში მიგრანტი სტუ—დენტების რაოდენობა 6 %-თ გაიზარდა და 2,6 მილიონი ადამიანი შეადგინა. აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ სტუდენტ მიგრანტებს შორის ჩინეთსა და ინდოეთზე მოდის 25 %-ი. მთლიანობაში, მიგრაციულ ნაკადებში ყველაზე მრავალრიცხოვან ჯგუფს ჩინელები წარმოადგენენ, რომლებზეც მოდის მიგრანტთა საერთო რაოდენობის 10%, რუმინეთის, იტალიისა და პოლონეთის წილი დაახლოებით 5-5 პროცენტს შეადგენს.

მიუხედავად ამისა, რომ ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციის წევრ ქვეყნებში დროებითი შრომითი მიგრაციის მასშტაბები მცირდებოდა, იმ ადამიანების რიცხვი, რომლებიც სასწავლებლად ჩამოდიოდნენ მუდმივად იზრდებოდა.

საქართველოში 1990-იან წლებში განვითარებულმა პოლიტიკურმა, სოციალურ-კულტურულმა კრიზისმა, ყოფილი ეკონომიკური კავშირების მოშლამ, ქვეყანაში განვითარებულმა ეთნოკონფლიქტებმა, სამოქალაქო ომმა, მნიშვნელოვნად განაპირობა მოსახლეობის ტერიტორიული მობილობის ზრდა. შედეგად, ბოლო ათწლეულის განმავლობაში განვითარდა მიგრაციული პროცესები, რომელსაც თავისი მას-

შტაბებითა და სოციალური შედეგებით უპრეცედენტო მოვლენაა საქართველოს ისტორიაში. ასე მაგალითად, საქართველოს მოსახლეობა 1897-1992 წლებში მუდმივ მატებას განიცდიდა. კერძოდ, ამ პერიოდში იგი 2.5-ჯერ გაიზარდა. მოსახლეობის ასეთი მატება განპირობებული იყო, მისი, როგორც ბუნებრივი, ასევე მექანიკური მოძრაობის ტენდენციებით. ცნობილია, რომ თბილისი და საქართველო ყოველთვის წარმოადგენდა მეზობელი ქვეყნებიდან მოსახლეობის მიზიდვის ცენტრს.

სრულიად საპირისპირო მოვლენები განვითარდა 1992 წლის შემდგომ პერიოდში, როცა 1992-2003 წლებში საქართველოს მოსახლეობა 5467 ათასიდან 4571 ათასამდე ანუ 16.4 %-ით შემცირდა. ცხადია, რომ მოსახლეობის რიცხოვნობის ასეთი შემცირება არ იყო გამონეულები მხოლოდ ბუნებრივი მოძრაობის ტენდენციებით, თუმცა მისი უარყოფითი გავლენაც სახეზეა. კერძოდ, 1990 წელს საქართველოში ბუნებრივი მატების სართო კოეფიციენტი 7.8 პრომილეს წარმოადგენდა, მაშინ როდესაც 2001 წელს მან 0.3 პრომილე შეადგინა. აღნიშნულიდან შეიძლება გავაკეთოთ დასკვნა, რომ 1992-2003 წლებში საქართველოში მოსახლეობის რიცხოვნობის შემცირება, უმნიშვნელოვანეს ნილად გარე ანუ საერთაშორისო მიგრაციის შედეგად იყო გამოწვეული. სამწუხაროდ, ქვეყნის ოფიციალური სტატისტიკური მონაცემები საშუალებას არ იძლევიან ზუსტად განვსაზღვროთ საერთაშორისო მიგრაციის მასშტაბები, თუმცა მათში ძირითადი ტენდენციები მაინცაა ასახული. ჩვენ სავსებით საიმედოდ მიგვაჩნია ქართველ მკვლევართა საქსპერტო შეფასებები საქართველოში გარე მიგრაციის მასშტაბების შესახებ. კერძოდ, გ. ნულაძის, ნ. მაღლაფერიძის და ა. ვადაჭკორიას¹ შეფასებით 1990-2001 წლებში გარე მიგრაციის უარყოფითმა სალდომ საქართველოში 1008.9 ათასი კაცი შეადგინა. იგივე ავტორთა მოსაზრებით აღწერათაშორის პერიოდში (1989-2002წწ.) სსსდ მონაცემებიდან გამომდინარე, გარე მიგრაციის უარყოფითმა სალდომ საქართველოსათვის 998.5 ათასი კაცი შეადგინა.

ამგვარად, საქართველოში გარე მიგრაციის არსებული მასშტაბები, მიმარ-თულეები, სოციალურ-ეკონომიკური და დემოგრაფიული შედეგები მოითხოვენ ამ პროცესის სიღრმისეულ შესწავლას, არსებული ტენდენციების ანალიზასა და მათზე მოქმედი ფაქტორების გამოვლენას, რაც უნდა დაედოს საფუძვლად ქვეყანაში ოპტიმალური მიგრაციული პოლიტიკის შემუშავებასა და რეალურ გატარებას. ცხადია, რომ ყოველივე ეს კიდევ ერთხელ მიუთითებს სამუშაო ძალის საერთაშორისო მიგრაციის შესწავლის აქტუალობაზე.

საკვლევ პერიოდში ემიგრირებული სამუშაო ძალის მიგრაციული ნაკადების ანალიზიდან ჩანს, რომ საქართველოდან ემიგრირებული სამუშაო ძალის 39 % მიემართებოდა რუსეთში, მიუხედავად ამ ქვეყანასთან გართულებული სავაჭრო რეჟიმისა, 14 % მიემართება საბერძნეთში, 13 % — გერმანიაში, 14 % — აშშ-ში.

აღნიშნულთან დაკავშირებით გვინდა აღვნიშნოთ შემდეგი: ის, რომ საქარ-თველოდან ემიგრირებული სამუშაო ძალის უმეტესი ნაწილი რუსეთისკენ მიემართებოდა, არ შეიძლება აიხსნას მხოლოდ ეკონომიკური ფაქტორის მოქმედებით. მართალია ეკონომიკური ფაქტორი აქ უკანასკნელ როლს ნამდვილად არ ასრულებდა, მაგრამ ისინი მოქმედებენ კულტურული, პოლიტიკური და გეოგრაფიული ფაქტორების სიღრმეში და მხოლოდ მათი ურთიერთკავშირის სწორად გაგების საფუძველზე შესაძლებელი წარმოვიდგინოთ იმ გარემოებათა რთული კომპლექსი, რომლებიც გავლენას ახდენდნენ სამუშაო ძალის საერთაშორისო მიგრაციაზე. იქნება ეს ათწლეულების მანძილზე ჩამოყალიბებული კულტურული ურთიერთობები, ენობრივი ბარიერის არ არსებობა თუ გეოგრაფიული სიახლოვე და ა.შ. ამასთან, ქვეყნიდან გასულებს შორის მნიშვნელოვანი ხვედრითი წილით არაქართული მოსახლეობა ხასიათდებოდა. ბუნებრივია, რომ დროთა განმავლობაში საქართველოდან წასული მიგრაციული ნაკადების მიმართულებები შეიცვლება, რაზეც აუცილებლად იქონიებს გავლენას ჩვენი ქვეყნის კულტურული და სოციალურ-ეკონომიკური კავშირების განმტკიცება მსოფლიოში მიგრაციული მიზიდვის ისეთ ცენტრებთან, როგორცაა აშშ-ი და დასავლეთ ევროპა.

სამუშაო ძალის საერთაშორისო მიგრაცია თანამედროვე პერიოდში მსოფლიო ეკონომიკის ინტერნაციონალიზაციის პროცესის განუყოფელი ნაწილია. მე-20 საუკუნის ბოლოს ევროპაში დაახლოებით 6-12 მლნ. უცხოელი მომუშავეს შრომა გამოიყენებოდა. უცხოური სამუშაო ძალის გამოყენება მნიშვნელოვანი ფაქტორი გახდა ევროკავშირის ქვეყნების ეკონომიკის განვითარებაში. მიუხედავად ამისა, ევროკავშირის სტატისტიკური უწყების მიერ გამოქვეყნებული მონაცემების თანახმად, ევროპა ნაკლებად მიმზიდველი ხდება უცხოელი მომუშავეებისათვის, რაც უპირველეს ყოვლისა ევროპული ქვეყნების მიერ მიგრაციის რეგულირების პოლიტიკის გამკაცრების შედეგია. ამ ქვეყნებში სამუშაო ძალის მიგრაცია სულ უფრო სელექციურ ხასიათს ატარებს. ეკონომისტთა უნრავლესობა სამუშაო ძალის საერთაშორისო მიგრაციის ძირითად გამომწვევ მიზეზად ეკონომიკურ ფაქტორებს მიიჩნევენ. მართლაც, უმეტეს შემთხვევაში გამოკითხული შრომით ემიგრანტები უცხოეთში სამუშაოდ წასვლის ძირითად მიზეზად მატერიალური პირობების გაუმჯობესებას ასახელებენ.

მაღალკვალიფიციური უცხოური სამუშაო ძალის გამოყენების შედეგად მიღებული ეფექტი მეტად მაღალია. ამასთან, უცხოელი მომუშავეები გამოიყენებიან არაპრესტიჟულ, მძიმე და მავნე სამუშაოებზე, რომელთა შესრულებასაც ადგილობრივი მომუშავეები არსებული ანაზღაურების პირობებში უარს ამბობენ. ბუნებრივია ასეთი სიტუაცია ხშირად ხდება კონფლიქტის საგანი ადგილობრივ და უცხოელ მომუშავეებს შორის, რაც შესამჩნევად დაბავს სიტუაცია შრომის ბაზარზე. მსგავსი სიტუაცია ხშირად უბიძგებს

¹ ნულაძე გ. მაღლაფერიძე ნ. ვადაჭკორია ა. საქართველოს დემოგრაფიული წელიწდეული 2001, თბილისი 2002, გვ. 153.

სა-მუშაო ძალის იმპორტიორ ქვეყნებს მიმართოს მკაცრ პოლიტიკას მიგრანტების მიმართ. კერძოდ, გასული საუკუნის 70-იან წლებში აშშ-ში მექსიკიდან, როგორც ლეგალურმა, ასევე არალეგალურმა მიგრაციამ კოლოსალურ მასშტაბებს მიაღწია, რამაც ცალკეულ სენატორს უბიძგა წარედგინათ სენატში კანონპროექტი, რომელიც მნიშვნელოვნად შეზღუდავდა სამუშაო ძალის მიგრაციას ამ ქვეყნებს შორის¹.

მიუხედავად იმისა, რომ უცხოელი მიგრანტები დასავლეთის განვითარებულ ქვეყნებში აბალანსებენ შრომის ბაზარის მოთხოვნას, წარმოადგენენ რა იაფ სამუშაო ძალას, ამავდროულად ამ ქვეყნებს მრავალ სოციალურ-ეკონომიკურ, დემოგრაფიულ და პოლიტიკურ პრობლემას უქმნიან. ასე მაგალითად, გასული საუკუნის ბოლოს ლუქსემბურგში მუშათა 34% უცხოელი იყო, შვეიცარიაში — 19%, გერმანიაში — 8%, საფრანგეთში — 7%, შვეციაში — 5%. ასეთი დიდი დემოგრაფიული დანოლის გამო ამ ქვეყნების მოსახლეობას დაახლოებით 15 მლნ. უცხოელი მიგრანტი შეერწყა. ბუნებრივია, რომ მსგავსმა მდგომარეობამ დასავლეთ ევროპის ქვეყნებში განაპირობა მიგრანტთა მიმართ შეზღუდვების გატარება. დაიწყო ნებაყოფლობითი რეპატრაციის სტიმულირება. გერმანიიდან დაახლოებით 300 ათასი მიგრანტი დასთანხმდა რეპატრაციას, რაც გერმანიის მთავრობას 600 მლნ. დოლარი დაუჯდა. მიუხედავად მიგრანტთა მიმართ გამკაცრებული ზომებისა 4.5 მლნ. მიგრანტმა მაინც მოახერხა საფრანგეთში კანონიერად ჩასახლება.

თანამედროვე პერიოდში გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის რიგი დანესებულებები, ასევე რეგიონული საერთაშორისო ორგანიზაციები ამუშავებენ პრობლემებს, რომლებიც მოსახლეობისა და შრომითი რესურსების საერთაშორისო მიგრაციას ეხება. ასე მაგალითად გაეროს კომისია ხალხთმოსახლეობის შესახებ ფლობს შესაბამის ფონდებს, რომელთა ნაწილიც გამოიყენება იმ ეროვნული პროგრამების სუბსიდირებაში, რომლებიც მოსახლეობის მიგრაციას ეხება. შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის საქმიანობა ერთ-ერთ თავის მიზნად ისახავს მოსახლეობის საერთაშორისო მიგრაციის რეგულირებას. რიგი საერთაშორისო შეთანხმებებისა, რომლებიც ჯანდაცვის მსოფლიო ორგანიზაციის მიერ იქნა მიღებული, შეიცავს სპეციალურ ნორმებს, რომელიც ეხება მომუშავე მიგრანტების ჯანმრთელობის მდგომარეობას.

საერთაშორისო შეთანხმებების მიღწევისას იზრდება მიგრაციის საერთაშორისო ორგანიზაციის როლი და ავტორიტეტი, რომლის მიზანსაც წარმოადგენს საერთაშორისო მიგრაციული ნაკადების მონესრიგება, მის ორგანიზაციას, ასევე ინფორმაციისა და გამოცდილების გაზიარების თვალსაზრისით. დასავლეთ ევროპაში მომუშავე მიგრანტების უფლებების დაცვაზე ზრუნავს მიგრაციის საკითხებთან დაკავშირებული სამთავრობოთაშორისი კომისია. აქვე უნდა ავლნიშნოთ, რომ შრომითი რესურსები საერთაშორისო მიგრაციული პოლიტიკის ფორმირებისას ნაციონალურმა მთავრობებმა უნდა გაითვალისწინონ საერთაშორისო კონვენციების მოთხოვნები.

შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის კონვენციის ერთ-ერთი უმთავრესი მოთხოვნა მომუშავე მიგრანტებთან დაკავშირებით არის იმ სახელმწიფოების მიერ, რომლებმაც მოცემული დოკუმენტის რატიფიცირება მოახდინეს, მიგრანტებთან დაკავშირებით მათი თანასწორუფლებიანობის აღიარება მათი ეროვნების, რასის, აღმსარებლობის, თუ სხვა ნიშნების მიუხედავად. მოცემული კონვენცია შეიცავს მუხლებს, მიმართულს იმ პირობების რეგულირებისაკენ, რომლებშიც მიგრანტი მუშებიც იმავე უფლებებით ისარგებლებენ, როგორც უფლებითაც ადგილობრივი მომუშავეები სარგებლობენ.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. მ. თორია, სამუშაო ძალის საერთაშორისო მიგრაციის რეგულირება ეკონომიკის გლობალიზაციის პირობებში, ჟ. „სოციალური ეკონომიკა“, N 6. 2008 წ.
2. პ. ლინდერტი, საერთაშორისო ეკონომიკა თარგმანი, „სიახლე“, თბ. 2001 წ.
3. მ. ტუხაშვილი, მ. თორია, აფხაზეთიდან იძულებით გადაადგილებულთა შრომითი ემიგრაცია, შრომების კრებული „მიგრაცია“, ტ. 3, თბ. 2009 წ.
4. ნ. ნულაძე, მალლაფერიძე ნ. ვადაჭკორია ა. საქართველოს დემოგრაფიული წელიწადული 2001, თბილისი 2002 წ.
5. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემები.

¹ პ. ლინდერტი. საერთაშორისო ეკონომიკა. თარგმანი. “სიახლე”, თბ. 2001 წ. გვ.8

მამუკა თორია

საქართველო სამუშაო ძალის საერთაშორისო მიგრაციის პროცესში

რეზიუმე

თანამედროვე მსოფლიოს სამეურნეო საქმიანობისა და სოციალურ-კულტურული ცხოვრების ინტერნაციონალიზაციისა და დემოკრატიზაციის ერთ-ერთ გამოვლინებას მოსახლეობისა და სამუშაო ძალის მსხვილმასშტაბიანი საერთაშორისო მიგრაცია წარმოადგენს. მიუხედავად ამისა, მიგრაციული პროცესები ყოველთვის როდი მიმდინარეობენ ოპტიმალურად საზოგადოებრივი ინტერესების თვალსაზრისით. ამიტომ, მისი ეფექტიანი მართვისათვის აუცილებელია იმ მექანიზმებში გარკვევა, რომლებიც განაპირობებენ მიგრაციის წარმოშობის მიზეზებს, მის მიმართულებებს, ინტენსიობას.

საქართველოში გარე მიგრაციის არსებული მასშტაბები, მიმართულებები, სოციალურ-ეკონომიკური და დემოგრაფიული შედეგები მოითხოვენ ამ პროცესის სიღრმისეულ შესწავლას, არსებული ტენდენციების ანალიზასა და მათზე მოქმედი ფაქტორების გამოვლენას, რაც უნდა დაედოს საფუძვლად ქვეყანაში ოპტიმალური მიგრაციული პოლიტიკის შემუშავებასა და გატარებას.

Mamuka Toria

Georgia in the Process of International Labour Migration

Summary

International labor migration is one of the consequences of the modern world economy, internationalization of social-cultural life and the democratization process. However, migration process is not always carried out for the best interests of the society. Therefore, for effective management of migration, it is absolutely necessary to study the mechanisms that govern the appearance, directions and intensity of the migration process.

Scales of outer migration, its tendencies, social-economic and demographic consequences in Georgia require thorough investigation and study of the process, tendencies and the factors influencing them. This will form a solid basis for working out and realization of the optimal migration policy throughout the country.

დავით კვიციანი

კოჰაბიტაციის სტატისტიკური ასაქმები

კოჰაბიტაცია ლათინური წარმოშობის სიტყვაა და თანაცხოვრებას ნიშნავს. საქართველოში, ისევე როგორც მსოფლიოს მრავალ ქვეყანაში კოჰაბიტაციის პროცესი გარკვეული სირთულეებით მიმდინარეობს, რაც იმაში გამოიხატება, რომ პოლიტიკური პროცესების შედეგად (პარლამენტის არჩევნები) ძველ სახელმწიფო შტოებს არ სურთ სრულად დათმონ ძალაუფლება, ხოლო ახალ ხელისუფლებას არ უნდა შეეგუოს იმას, რომ სრულად ვერ ფლობს ძალაუფლებას და საფუძვლიანად ვერ აკონტროლებს სიტუაციას ხელისუფლების აღმასრულებელ, საკანონმდებლო და სასამართლო შტოებში.

საქართველოს ეკონომიკური და პოლიტიკური დამოუკიდებლობის აღდგენის პერიოდიდან მოყოლებული, 1990 წლიდან, მეოთხედ მოხდა ხელისუფლების ცვლა. პირველი, 1990 წლებში, როდესაც ბატონი ზვიად გამსახურდიას ხელმძღვანელობით მრგვალი მაგიდა, თავისუფალი საქართველო მოვიდა ხელისუფლებაში და ქვეყნის პირველ პრეზიდენტად 1991 წელს ბატონი ზვიად გამსახურდია აირჩიეს. მართალია, ხელისუფლებადამთმობილი კომუნისტები მზად იყვნენ ახალ სახელისუფლებო ძალასთან ერთად მშვიდობიანი თანაარსებობის პირობებში წარმართათ საზოგადოებრივი ცხოვრება, მაგრამ ზვიად გამსახურდიას მთავრობის ყველაზე რადიკალური წევრები მოითხოვდნენ კომუნისტებისათვის ნიურბერგის პროცესის მოწყობას. იმდროინდელმა უზენაესმა საბჭომ მიიღო სამარცხვინო გადანყევტილება კომუნისტი დეპუტატების დათხოვნის შესახებ. რადიკალიზმითა და სეპარატიზმით გამორჩეულმა ხელისუფლებამ ვერ მოახერხა ქვეყნის გაძლიერება, ეკონომიკის განვითარების მყარი საძირკველის ჩამოყალიბება და ნაცვლად საზოგადოებაში ნონასწორების აღდგენისა და მშვიდი თანაცხოვრებისა მივიღეთ სამხედრო გადატრიალება და ზვიად გამსახურდიას მთავრობის დამხობა.

სამხედრო გადატრიალების შემდეგ დროებითი მთავრობა არა თუ ძველ ხელისუფლებასთან მშვიდი თანაცხოვრებისა და ქვეყნის აღმშენებლობის გზას დაადგა, არამედ გამეფდა ეროვნული სიმდიდრის ძარცვის, კულტურულ მემკვიდრეობათა დაუფასებლობის და ადამიანთა სიცოცხლის ხელყოფის გარემო.

ამის შემდეგ, იწყება ბატონი ედუარდ შევარდნაძის და მისი მთავრობის უკვე მეორედ მოსვლა ხელისუფლებაში და ბუნებრივია, რევანშისტულად განწყობილ ძალებთან (ბატონი ზვიად გამსახურდიას მთავრობის მომხრეები) ეკონომიკის გაძლიერებასა და სახელმწიფოს აღმშენებლობის საკითხებში ყოველგვარ კოჰაბიტაციაზე ლაპარაკი ზედმეტი იყო. 1996—2003 წლების მმართველობის შემდეგ უკვე არა იარაღით, არამედ ეგრეთწოდებული ვარდების რევოლუციით მოხდა მოქალაქეთა კავშირის ნაციონალური მოძრაობით ჩანაცვლება. მიხეილ სააკაშვილის მთავრობამ არა თუ უარი განაცხადა წინა ხელისუფლებასთან თანამშრომლობაზე, არამედ სახელმწიფოებრივი აღმშენებლობის თითქოსდა ნულიდან დაწყებით, თითქმის არ დარჩა სახელმწიფო სტრუქტურა საიდანაც არ დაეთხოვათ ძველი ხელისუფლების მუშაკები, მათ შორის ღირსეული სპეციალისტებიც. პრეზიდენტი სააკაშვილი არა ერთჯერ აკეთებდა საჯარო განცხადებებს, თითქოს საქართველოში ადგილი ჰქონდა ეკონომიკურ სასწაულებს, რაზედაც ქვემოთ უფრო დანვრილებით შევჩერდები.

პრეზიდენტი სააკაშვილის და ნაციონალური მოძრაობის მმართველობით უკმაყოფილო საქართველოს მოსახლეობამ თავისი ძარი გამოხატა 2012 წლის ოქტომბრის საპარლამენტო არჩევნებზე და ხელისუფლებაში მოვიდა ახალი ძალა კოალიცია „ქართული ოცნება“ და მისი ლიდერი ბატონი ბიძინა ივანიშვილი. კოჰაბიტაცია კვლავ არ შედგა, აგვიანებს, თუმცა, ხელისუფლებათა ცვლილების ფორმებსა და მეთოდებში ქვეყანაში პროგრესი შეინიშნება. მისი თანმიმდევრობა ასეთია: იარაღით დამხობილი ზვიად გამსახურდიას მთავრობა, ვარდების რევოლუციით ჩანაცვლებული ედუარდ შევარდნაძის მმართველობა და საპარლამენტო არჩევნებით ხელისუფლებაში მოსული კოალიცია „ქართული ოცნება“.

ახლა შევეცადოთ დავახასიათოთ ქვეყანაში შექმნილი ეკონომიკური მდგომარეობა და მისი განვითარების ტემპები.

პოსტსოციალისტურ პერიოდში საქართველოს ეკონომიკის განვითარების (ტრანსფორმაციის) ერთმანეთისაგან გარკვეულწილად განსხვავებული 4 ძირითადი ეტაპი შეიძლება გამოვყოთ. ესენია: I ეტაპი 1991—1995 წლები, II ეტაპი 1996—2003 წლები, III ეტაპი 2004—2008 წლები და IV ეტაპი 2008 წლის სექტემბრიდან დღემდე.¹

მანამ სანამ თითოეული ეტაპის ძირითად მაჩვენებლებს დავახასიათებთ, გავარკვიოთ თუ რა მაჩვენებლებზე შევჩერდეთ. მიღებულია, რომ საბაზრო ურთიერთობების პირობებში სახელმწიფო მართვის ორგანოების ძირითად მიზანს წარმოადგენს ისეთი მაჩვენებლების კონტროლი როგორც არის: ეკონომიკური ზრდის მდგრადი ტემპები, დასაქმების მაღალი დონე, დაბალანსებული საგარეო—ეკონომიკური ურთიერთობები და ინფლაციის დაბალი მაჩვენებლები.²

პოსტსოციალისტური საქართველოს ეკონომიკური განვითარების I ეტაპზე სწრაფად დაქვეითდა მთლიანი შიდა პროდუქტის მოცულობა. 1994 წელს მან შეადგინა 1990 წლის მშპ—ის 28%. ამავე წლებში დასაქმება შემცირდა ერთი მესამედით. ინფლაცია კუბონებში 1992—1994 წლებში 220—ჯერ გაიზარდა.

¹ ნოდარ ჭითანავა. საქართველოს ეკონომიკის მეტამორფოზები და პერსპექტივები. თბილისი, გამომცემლობა „ივერიონი“ 2012 წ. გ.59

² Экономическая статистика под редакцией профессора Ю.Н. Иванова. М.2006 г.

სამამულო ეკონომიკის სწრაფი დემონტაჟის პირობებში მოსახლეობის ყოველდღიური მოხმარების საგნებით უზრუნველყოფაში წამყვანი ადგილი იმპორტმა დაიკავა.

ახლა ვნახოთ თუ როგორი პარამეტრებით ხასიათდებოდა საქართველოს ეკონომიკა პოსტსოციალისტური პერიოდის მეორე ეტაპზე (1996—2003წწ).

მთლიანი შიდა პროდუქტი მუდმივ ფასებში დროის მოცემულ მონაკვეთში ყოველწლიურად მართალია 6,6 პროცენტით იზრდებოდა, მაგრამ 2003 წელი ეკონომიკის განვითარების მიღწეული დონის მიხედვით 1990 წლის მხოლოდ 94,4 % იყო.¹

მოსახლეობის დასაქმების მაჩვენებელმა პროცენტებში 2003 წლის 58,6 პროცენტი შეადგინა, რაც უმნიშვნელოდ 2,4 პროცენტით არის გაზრდილი 1996 წელთან შედარებით.²

როგორც უკვე მალა აღვნიშნეთ, მოსახლეობის და საწარმოების საქონლითა და მომსახურებით უზრუნველყოფა უმეტესწილად იმპორტის ხარჯზე მიმდინარეობს. 1996—2003 წლებში ექსპორტ—იმპორტის უარყოფითი სალდო 103,1 პროცენტით გაიზარდა.³

სამომხმარებლო ფასების ეროვნული ინდექსის საშუალოწლიური მაჩვენებლის ცვლილებამ ეკონომიკის განვითარების მოცემულ ეტაპზე 222% შეადგინა.⁴

III ეტაპზე (2003—2008 წლები) წინა ეტაპებთან შედარებით ძირითადი ეკონომიკური პარამეტრების გაუმჯობესების ტენდენცია აღინიშნა, რაც კორუფციასთან ბრძოლისა და მომთხოვნელობის ზრდის ფონზე მიმდინარეობდა.

მოცემულ პერიოდში მშპ ყოველწლიურად საშუალოდ 8,4%—ით იზრდებოდა, თუმცა ეკონომიკის განვითარების მიღწეული დონით 1990 წლის 68,8% —ს შეადგენდა.

III ეტაპზე მოსახლეობის დასაქმების დონე 2008 წლის მიხედვით 52,3% იყო, რაც 2004 წელთან შედარებით 4,4%—ით არის შემცირებული.⁵

წინა ეტაპთან შედარებით კიდევ უფრო გაზრდილია პროდუქციისა და მომსახურების ექსპორტ—იმპორტის უარყოფითი სალდო (იმპორტის ზრდამ ექსპორტზე 141,5 პროცენტი შეადგინა).⁶

ინფლაციის საშუალო წლიური მაჩვენებელი 2008 წელს 2004 წელთან შედარებით 142 % იყო.⁷

IV ეტაპი რიგი თავისებურებებით ხასიათდება. ეკონომიკის განვითარებაზე უარყოფითი გავლენა იქონია, როგორც რუსეთ—საქართველოს საომარმა მოქმედებებმა, ისე მსოფლიო ფინანსურმა (ეკონომიკურმა) კრიზისმა. 2009 წელს მშპ 3,8 %—ით შემცირდა, 2010 წელს 6,3%—ით გაიზარდა, 2011 წელს 7,2 %—ით გაიზარდა და 2012 წელს ასევე გაიზარდა 6,1%—ით.

მოსახლეობის დასაქმების დონე 2011 წლის მაჩვენებლებით 55,4 % იყო, რაც 3,1%—ით მეტია 2008 წლის ანალოგიურ მაჩვენებელზე.

2012 წლის საშუალოწლიური ინფლაცია 2008 წლის ანალოგიურ მაჩვენებელთან შედარებით 117,2% იყო.

პროდუქციისა და მომსახურების ექსპორტ—იმპორტის უარყოფითმა სალდომ 2012 წელს 2008 წელთან შედარებით 113,7 პროცენტი შეადგინა.

როგორც მოტანილი მონაცემებიდან ჩანს, პოსტსოციალისტური საქართველოს ეკონომიკის განვითარების ოთხი მოტანილი ეტაპიდან ზოგიერთი მაჩვენებლის მიხედვით აღინიშნება წარმატება, ეს უპირველეს ყოვლისა ეხება მთლიან შიდა პროდუქტს. თუმცა, საქართველოს ეკონომიკა კვლავაც სისტემური კრიზისის წინაშეა, რაზეც ქვემოთმოტანილი მაჩვენებლები მეტყველებს.

¹ www.geostat.ge

² იქვე

³ იქვე

⁴ იქვე

⁵ www.geostat.ge

⁶ იქვე

⁷ იქვე

მშპ დინამიკა 1990—2008 წლებში (1990წ=100%)¹

ცხრილი №1

ქვეყნები	1994	1998	2003	2007	2008
აზერბაიჯანი	47,5	48,9	73,6	162,6	192,8
სომხეთი	49,4	62,0	96,1	156,0	171,6
ბელორუსი	72,9	80,2	103,3	142,5	152,7
საქართველო	27,5	35,5	45,7	65,2	71,1
ყაზახეთი	66,9	61,5	94,5	136,4	143,3
ყირგიზეთი	55,4	62,7	77,2	92,0	98,4
ლატვია	57,6	66,4	91,7	135,9	140,9
ლიტვა	56,1	69,6	89,8	121,8	129,7
მოლდოვა	40,7	35,8	43,1	54,3	58,2
რუსეთი	64,7	57,5	79,4	105,2	112,3
ტაჯიკეთი	43,4	33,9	50,5	129,4	138,5
თურქმენეთი	67,2	55,0	124,1	199,2	218,1
უზბეკეთი	81,8	88,1	107,7	145,8	157,5
უკრაინა	54,7	41,1	54,6	72,2	76,3
ესტონეთი	67,2	86,5	118,0	167,6	172,7

როგორც მოტანილი მაჩვენებლები მეტყველებს ისეთმა სახელმწიფოებმა როგორცაა: მოლდოვა, საქართველო, უკრაინა და ყირგიზეთი ეკონომიკური განვითარების მხრივ ცნობილი ანომალიური მოვლენების (სამოქალაქო ომები, სახელმწიფო ქონების პრივატიზაციის არასწორი ფორმით ჩატარება, რუსეთის მიერ გამოცხადებული ეკონომიკური ემბარგო, საომარი მოქმედებები და სხვა მიზეზები) შედეგად ჯერ-ჯერობით ვერ მიაღწიეს XX საუკუნის 90-იანი წლების დონეს.

არანაკლებ შთამბეჭდავია ეკონომიკური განვითარების ისეთი განზოგადებული მაჩვენებელი, როგორცაა მთლიანი შიგა პროდუქტი მოსახლეობის ერთ სულზე გაანგარიშებით ყოფილი საბჭოთა კავშირის ქვეყნების მიხედვით.

მშპ მოსახლეობის ერთ სულზე 2007 წ მონაცემებით. (ათასი აშშ დოლარი)²

ცხრილი №2

ქვეყნები	მშპ მოსახლეობის ერთ სულზე
სომხეთი	2,3
საქართველო	2,4
ყირგიზეთი	0,7
მოლდოვა	1,2
ტაჯიკეთი	0,6
უზბეკეთი	0,8
უკრაინა	3,0
ბელორუსი	4,6
რუსეთი	9,1
აზერბაიჯანი	3,7
ყაზახეთი	6,9
თურქმენეთი	5,2
ლატვია	12,0
ლიტვა	11,4
ესტონეთი	15,9

მოტანილი მონაცემები მეტყველებს, რომ ეკონომიკური განვითარების ყველაზე მაღალი მაჩვენებლებით ხასიათდება ბალტიისპირეთის სახელმწიფოები, რომლებმაც თავიანთი ქვეყნების ეკონომიკური განვითარების მოდელად აირჩიეს რესტრუქტურისაცა და მომსახურების უპირატესი განვითარება.³

ახლა რაც შეეხება ჩვენი საპარლამენტო უმცირესობის ლიდერების განცხადებებს, 2012 წლის დეკემბერში და 2013 წლის იანვარში ეკონომიკის ბრუნვის მაჩვენებლის დაქვეითების და აქედან გამომდინარე, ეკონომიკური კრიზისის დადგომის თაობაზე, გვინდა აღვნიშნოთ, რომ ორი თვის ჯერ კიდევ დაუზუსტებელი მონაცემებით არ შეიძლება ასეთი დასკვნების გაკეთება. საჭიროა გავიხსენოთ, რომ რიგი საბაზრო ეკონომიკის მქონე ქვეყანაში ეკონომიკური დაქვეითება, მართალია, იანგაიშება მთლიან შიდა პრო-

¹⁰ მსოფლიო ბანკის, საერთაშორისო სავალუტო ფონდის, ეროვნული სტატისტიკური სამსახურების მონაცემები

² მსოფლიო ბანკის, საერთაშორისო სავალუტო ფონდის, ეროვნული სტატისტიკური სამსახურების მონაცემები

³ Л.Григорьев, С.Кондратьев, М.Салихов Трудный выход из трансформационного кризиса (случай Грузии) ж. Вопросы экономики, №10, М.2008г

დუქტზე სტატისტიკური მონაცემების მიხედვით, მაგრამ ეკონომიკური დაქვეითების დასაწყისად ითვლება ისეთი სიტუაცია, როდესაც ქვეყანაში მთლიანი შიდა პროდუქტის ზრდის ტემპები მცირდება სამი კვარტლის მიხედვით, ზედიზედ მიყოლებით. ამდენად, ახალი ხელისუფლების ძალისხმევა სოფლის მეურნეობის, გადამამუშავებელი მრეწველობის, ენერგეტიკისა და რიგი სხვა დარგების განვითარების თაობაზე იმედისმომცემია, რაც თავის შედეგებს გამოიღებს უახლოესი წლების მანძილზე.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. დავით კბილაძე — ეკონომიკური ზრდისა და სოციალური მდგომარეობის შეფასების სტატისტიკური ასპექტები. გამომცემლობა „უნივერსალი“, თბილისი 2012 წ;
2. ნოდარ ჭითანავა—საქართველოს ეკონომიკის მეტამორფოზები და პერსპექტივები. გამომცემლობა „ივერონი“, თბილისი 2012 წ;
3. Экономическая статистика под редакцией профессора Ю.Н. Иванова. М.2006г;
4. www.geostat.ge

დავით კბილაძე

კოჰაბიტაციის სტატისტიკური ასპექტები

რეზიუმე

საქართველოს ეკონომიკური და პოლიტიკური დამოუკიდებლობის აღდგენის პერიოდიდან 20 წლის მანძილზე ოთხჯერ მოხდა ხელისუფლების ცვლა საქართველოში. რთულად მიმდინარეობდა და მიმდინარეობს კოჰაბიტაციის პროცესი თითოეულ შემთხვევაში. ყურადღებას იქცევს ის გარემოება, რომ ეკონომიკის განვითარების ცალკეულ ეტაპზე, მართალია, ადგილი აქვს გარკვეულ წარმატებას, თუმცა საქართველოს ეკონომიკა კვლავაც სისტემური კრიზისის წინაშეა. იმედის მომცემია ქვეყნის ახალი ხელისუფლების ძალისხმევა სოფლის მეურნეობის, გადამამუშავებელი მრეწველობის, ენერგეტიკის და რიგი სხვა დარგების განვითარების თაობაზე.

David Kbiladze

**Statistical Aspects of Cohabitation
Summary**

Since economic and political independence of Georgia, government has been changed four times during 20 years. In each case, the process of cohabitation was implementing and is still implementing difficulty. It should be mentioned that on a certain stage of economic development there is some kind of success but the economy of Georgia still faces systemic crisis. However, new government’s efforts in agriculture, manufacturing, energy and in development of other fields seem really reassuring.

**ზურაბ ლომჯილი
გიულზან რაჰიმოვა
გიორგი ჯაღონიძე**

**„საქართველოს ტურიზმის უსაფრთხოების
გაონფორმაციული სისტემა„**

ტურიზმის, როგორც XX საუკუნის სოციალურ-ეკონომიკური ფენომენის აქტუალობა, მიმდინარე ეტაპზე, კიდევ უფრო მზარდ ხასიათს იღებს. მსოფლიო ტურისტული ორგანიზაციის (მტო) ექსპერტების მიერ ჩატარებული ანალიზის შედეგების თანახმად 2020 წლისათვის საერთაშორისო ტურისტების რიცხვი მიაღწევს 1.6 მილიარდს, ხოლო აქედან მიღებული შემოსავლები 2 ტრილიონ დოლარს. განსაკუთრებული აღნიშვნის ღირსია ის ფაქტი, რომ იმავე პერიოდისათვის მსოფლიო ტურისტული ბაზრის თითქმის 75%-ს დაიკავენ ევრაზიული სივრცე, რაც სავსებით კონკრეტულ ტურისტულ პერსპექტივებს უსახავს ამიერკავკასიას — როგორც რეგიონს, და საქართველოს — როგორც სახელმწიფოს, შესაბამისი გეო-პოლიტიკითა და გეო-სტრატეგიით.

ტურიზმის განვითარებას მნიშვნელოვანწილად განსაზღვრავს მისი უსაფრთხოება. სახელმწიფო დონეზე დარგის დაგეგმარება უნდა ეყრდნობოდეს მონაცემებს უსაფრთხოების საკითხებთან დაკავშირებით. მათი ეფექტურად გამოყენების მიზნით საჭიროა შეიქმნას ქვეყნის ტურიზმის უსაფრთხოების გეოინფორმაციული სისტემა, რომელიც ხელს შეუწყობს უსაფრთხოების შესაბამისი ღონისძიებების დაგეგმარებასა და განხორციელებას¹.

ტურისტი მუდმივად იმყოფება საშიშროების რისკების ქვეშ, რადგან უმეტესწილად მას უცხო გარემოსთან უხდება ურთიერთობა. რისკების შემცირების მიზნით აუცილებელია იგი მაქსიმალურად ინფორმირებული იყოს მოსალოდნელი საფრთხეების შესახებ. უნდა იცოდეს მათგან თავის არიდების რეკომენდაციები, ამა თუ იმ მარშრუტზე ქვეყნის ნორმები და ა.შ. ამ ინფორმაციის ოპერატიულად დამუშავება და მიღება შესაძლებელია გის-სისტემების დახმარებით. მას შეუძლია კონკრეტული მარშრუტის სა-რეკომენდაციო თემატური რუკების გენერირება საშიში ადგილების ჩვენებით.

ტურიზმის უსაფრთხოება რისკების დონეზე ორ ძირითად ჯგუფად შეიძლება განვიხილოთ, რაც შესაბამის ასახავს ჰპოვებს გის-ის სტრუქტურაში. პირველი ჯგუფი ტურისტის უსაფრთხოებას და მისი ქონების დაცვას ეხება. მეორე კი — ტურისტული მარშრუტის უსაფრთხოებას, რაც გულისხმობს ბუნების (გარემოს), ნივთიერი და სულიერი ძეგლების დაცვას.

ამჯერად მხოლოდ პირველ ჯგუფს შევხებით, სადაც რამდენიმე რისკის ჯგუფი გამოიყოფა:

1. გეოპოლიტიკური რისკები;
2. ბუნებრივ-ლანდშაფტური რისკები;
3. სამედიცინო რისკები;
4. სანიტარულ-ჰიგიენური რისკები;
5. სოციალური რისკები.

1. გეოპოლიტიკური რისკები.

ტურისტული თვალსაზრისით გეოპოლიტიკური რისკები თანამედროვე მსოფლიოს ბევრ რეგიონში არსებობს. თუმცა სახელმწიფოს ასეთ შემთხვევაშიც შეუძლია მეტნაკლებად უზრუნველყოს ტურიზმის უსაფრთხოება. მაგალითისთვის იერუსალიმის ტერიტორიაც იკმარებდა.

გეოპოლიტიკური რისკები შეიძლება იყოს ხანგრძლივი და დროებითი. პირველი მათგანი განპირობებულია სხვადასხვა მიზეზით გამოწვეული დღემდე გადაუჭრელი სამხედრო კონფლიქტებით. ამის კლასიკური მაგალითია ისრაელ-პალესტინის ტერიტორია. მიუხედავად ამისა, კონფლიქტში მონაწილე სახელმწიფოები ეკონომიკური ინტერესებიდან გამომდინარე ცდილობენ ტურისტულ-რეკრეაციულ ზონაში (მაგალითად, იერუსალიმი) მაქსიმალურად შეინარჩუნონ სიმშვიდე და უზრუნველყონ ტურისტების უსაფრთხოება.

დროებითი ანუ სტიქიური რისკები შეიძლება გამოიწვიოს ქვეყნის შიგნით მიმდინარე პოლიტიკურ-მა ან სოციალურმა ცვლილებებმა. ამის ნათელი მაგალითია ეგვიპტე, სადაც გასულ წლებში სამოქალაქო ომმა ტურისტული ჯგუფები მნიშვნელოვანი საშიშროების წინაშე დააყენა.

საქართველოში ასეთ რეგიონებს ოკუპირებული ტერიტორიები (აფხაზეთი და სამაჩაბლო) და ჯავახეთის ნაწილი წარმოადგენს.

¹ გეოინფორმაციული სისტემა (გის) სივრცეში განთავსებული მონაცემების შეგროვების, სისტემატიზაციის, შენახვის, ანალიზის და ვიზუალიზაციის თანამედროვე საშუალებაა, რომელიც გეომონაცემთა ბაზებს და ციფრულ (კომპიუტერულ) რუკებს ეყრდნობა.

გეოინფორმაციულ სისტემებში აღნიშნული უნდა იქნას კონფლიქტის საზღვრები ბუფერული ზონებით და ცხელი წერტილები შესაბამისი გეომონაცემებით (კონფლიქტში მონაწილე მხარეები, კონფლიქტის ხნოვანება, კონფლიქტის რეგულირება, არსებული ვითარება, ბუფერულ ზონაში მოქცეული ტურისტულად საინტერესო ობიექტები და სხვა).

საჭიროების შემთხვევაში დაინტერესებულ პირს ან ორგანიზაციას შეუძლია მიიღოს ინფორმაცია, როგორც ციფრული ისე ამობეჭდილი სარეკომენდაციო რუკების სახით.

2. ბუნებრივ-ლანდშაფტური რისკები

გაცილებით მრავალფეროვანია ბუნებრივ-ლანდშაფტური რისკების სპექტრი. აქ შეიძლება გამოიყოს შემდეგი მოსალოდნელი საფრთხეები:

1. სტიქიური ბუნებრივი პროცესები:
 - წყალმოვარდნა,
 - თოვლის ზვავი,
 - კლდეზვავი,
 - ქვათაცვენა,
 - მენყერი,
 - ღვარცოფი,
 - სეტყვა.
2. ცოცხალი სამყარო:
 - მტაცებელი ცხოველები,
 - ქვეწარმავლები,
 - გაუვალი ტყე,
 - ჭაობი.
3. რთული რელიეფი

აღნიშნული რისკები შეიძლება იყოს მუდმივი (მაგ., გაუვალი ტყე ან მტაცებელი ცხოველები) და სეზონური (მაგ., წყალმოვარდნა, თოვლის ზვავი, ქვეწარმავლები და სხვა).

ტურიზმის უსაფრთხოების გეოინფორმაციულ სისტემაში თითოეული ზემოაღნიშნული საფრთხეები უნდა განთავსდეს ცალკეული თემატური ფენების სახით. ისინი შეიძლება გამოისახოს ხაზოვანი (მაგ., წყალმოვარდნის საშოშროების ქვეშე მყოფი მდინარის მონაკვეთები) და პოლიგონური (მაგ; გიურზას გავრცელების არეალები) სახით.

თითოეული თემატური ფენა უნდა შეიცავდეს დეტალურ ინფორმაციას საფრთხის შესახებ. მაგ; ზვავების ფენის (გრაფიკულად წარმოდგენილი იქნება ზვავსაშიში არეალების და გადაადგილების ვექტორის სახით) მონაცემთა ატრიბუტულ ცხრილში განთავსებული უნდა იყოს შემდეგი სივრცითი და თემატური ინფორმაცია: გეოგრაფიული მდებარეობა, ადმინისტრაციული მდებარეობა, ზვავსაშიში ფერდობის ფართობი, კოორდინატები, მოქმედების ვადები (რომელი თვიდან რომელ თვემდე წარმოადგენს საფრთხეს), გადაადგილების აზიმუტი, თოვლის საფარის საშუალო სიმაღლე, საფრთხის სახე მასთან დაკავშირებული უბედური შემთხვევები, კომუნიკაციების შესაძლებლობა და ხარისხი, უახლესი სამაშველო სამსახურები მისამართის მითითებით რეკომენდაციები და სხვა¹.

მოვიყვანოთ კიდევ ერთი მაგალითი. გიურზას გავრცელების არეალების თემატური ფენის მონაცემები შემდეგი სახით შეიძლება წარმოვადგინოთ: გეოგრაფიული მდებარეობა, ადმინისტრაციული მდებარეობა, არეალის ფართობი, კოორდინატები, პოპულაციის რაოდენობა, საფრთხის ვადები, საფრთხის სახე, საფრთხის სანინალმდეგო საშუალებები, უახლესი სამედიცინო დაწესებულებები მისამართის მითითებით, რეკომენდაციები და სხვა.

3. სანიტარული რისკები

სანიტარულ რისკებს შეიძლება მივაკუთვნოთ გაჭუჭყიანებული გარემო (ნაგავსაყრელები, ნაგვის კერები, გაჭუჭყიანებული წყალი და სხვა). ასეთი ადგილები ტურისტების მონამვლისა და სხვადასხვა დავადებების გაჩენის კერა შეიძლება იყოს.

გეოინფორმაციულ სისტემაში უნდა განთავსდეს გაჭუჭყიანების კერები და გაჭუჭყიანებული არეალები შესაბამისი სივრცითი და თემატური ინფორმაციით. კერძოდ, გაჭუჭყიანების წყარო კოორდინატების მითითებით, გაჭუჭყიანების მასშტაბები, გამომწვევი მიზეზი, საფრთხის სახეები, არეალის ფართობი, უახლესი სამედიცინო დაწესებულებები მისამართის მითითებით, რეკომენდაციები და სხვა.

¹ მონაცემთა ატრიბუტული ცხრილი გის-ის თემატური ფენის მონაცემთა ბაზას წარმოადგენს. მასში სტრიქონი შეესატყვისება სივრცით ობიექტს, ხოლო სვეტი საინფორმაციო ველს.

4. სოციალური რისკები

სოციალური რისკები რეგულირებადია, თუმცა მასაც ჭირდება შესწავლა და გის სისტემაში განთავსება. ასეთ რისკებს მიეკუთვნება:

1. ტერაქტები;
2. კრიმინოგენური ვითარება;
3. ადგილობრივი ტრადიციების პატივისცემა.

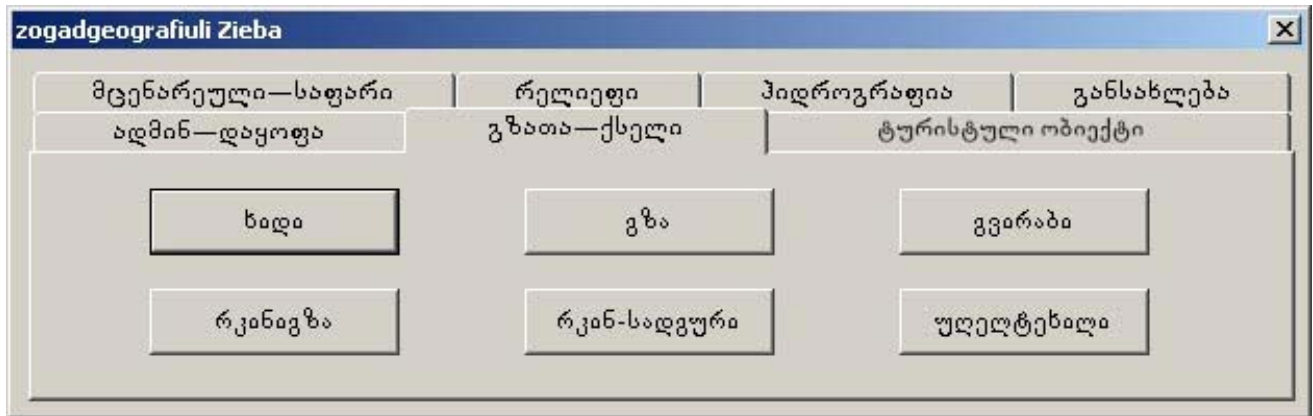
გეოინფორმაციულ სისტემაში განთავსდება ნერტილოვანი (სამართლდამცავი ორგანოები) და პოლიგონური (ადგილობრივი ტრადიციების გავრცელების, ტერაქტების, კრიმინოგენური თვალსაზრისით დაძაბული არეალები) თემატური ფენები შესაბამისი ინფორმაციით (არეალის გეოგრაფიული და ადმინისტრაციული მდებარეობა, საფრთხის სახე და მასშტაბები, რეკომენდაციები და სხვა).

5. სამედიცინო რისკები

სამედიცინო რისკებს მიეკუთვნება სხვადასხვა სახის ეპიდემიები (მაგ., გრიპი). გეოინფორმაციულ სისტემაში უნდა განთავსდეს ეპიდემიის კერა, გავრცელების არეალები, გამავრცელებლები (მაგ., ქათმის გრიპის შემთხვევაში მიზანშეწონილია გადამფრენი ფრინველების ტრასების დატანა), სამედიცინო დაწესებულებები და სხვა. გეომონაცემთა ბაზებში უნდა ინახებოდეს ინფორმაცია პრევენციული ღონისძიებების შესახებ.

გარდა ზემოაღნიშნული მონაცემებისა ტურიზმის უსაფრთხოების გის-ში სხვადასხვა ნერტილოვანი თემატური ფენების სახით განთავსდება თავშესაფრები, მწყემსების სადგომები და სავლელ ექსპედიციების დროებითი ბაზები, მეტეოროლოგიური სადგურები და სხვა. ექსტრემალურ სიტუაციაში ისინი თავშესაფრად შეიძლება გამოიყენონ.

მონაცემთა ძიება განხორციელდება სპეციალური საძიებო სისტემით, რომელშიც ინფორმაცია თემატურ ბლოკებში იქნება გაერთიანებული (სურ. 1). იგი მომხმარებელს საშუალებას მისცემს მიიღოს უსაფრთხოების თვალსაზრისით საინტერესო ნებისმიერი ინფორმაცია კონკრეტულ ტურისტულ ობიექტზე თუ მარშრუტზე. მონაცემთა ბაზებში ასევე განთავსებული იქნება ობიექტის ტურისტულ-რეკრეაციული შინაარსის მონაცემები.

სურათი 2. მონაცემთა საძიებო სისტემის „ინტერფეისი“

საძიებო სისტემის დახმარებით შესაძლებელი იქნება მარშრუტის საშიში მონაკვეთების მონიშვნა, რომელიც სეზონების მიხედვით განსხვავებული იქნება.

თითოეული მარშრუტი ან საფრთხის თემატური ფენა ასევე აღჭურვილი იქნება შესაბამისი სარეკომენდაციო პაკეტით. თითოეულ ობიექტზე იქნება შემდეგი სახის რეკომენდაციები: აღჭურვილობა, სასმელ-საკვები, ქცევის წესები და პირველადი რეაგირება.

აღჭურვილობა, განსაკუთრებით ექსტრემალურ ტურებზე, უსაფრთხოების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი კომპონენტია. სისტემას შეუძლია სეზონების, მოსალოდნელი ამინდის და არსებული რისკების გათვალისწინებით თითოეულ მარშრუტზე რეკომენდაცია გაგვინოს აუცილებელი აღჭურვილობის ვარიანტებზე. არჩევანი ფინანსური შესაძლებლობებიდან გამომდინარე გაკეთდება, თუცა შესაბამისად პროპორციულად შეიცვლება უსაფრთხოების ხარისხიც.

ასევე მნიშვნელოვანია თითოეულ მარშრუტზე საკვების და სასმელი წყლის საკითხიც თუკი მარშრუტი ამის აუცილებლობას მოითხოვს. სისტემა შემოგვთავაზებს აუცილებელ ოპტიმალურ რაციონს და რაოდენობას. ასევე სათადარიგო მარაგს. ეს ყველაფერი ასაკობრივ ჯგუფებზეც არის დამოკიდებული და მონაცემთა ბაზებში ესეც იქნება გათვალისწინებული. საჭიროა მხოლოდ შესაბამის გრაფაში ტურისტის ასაკის მითითება.

ამა თუ იმ ტიპის მარშრუტზე გადაადგილების წესები განსხვავებულია. ისინი სეზონების და ამინდის მიხედვით ცვალებადია. რეკომენდაციები რამდენიმე კატეგორიად შეიძლება დაიყოს:

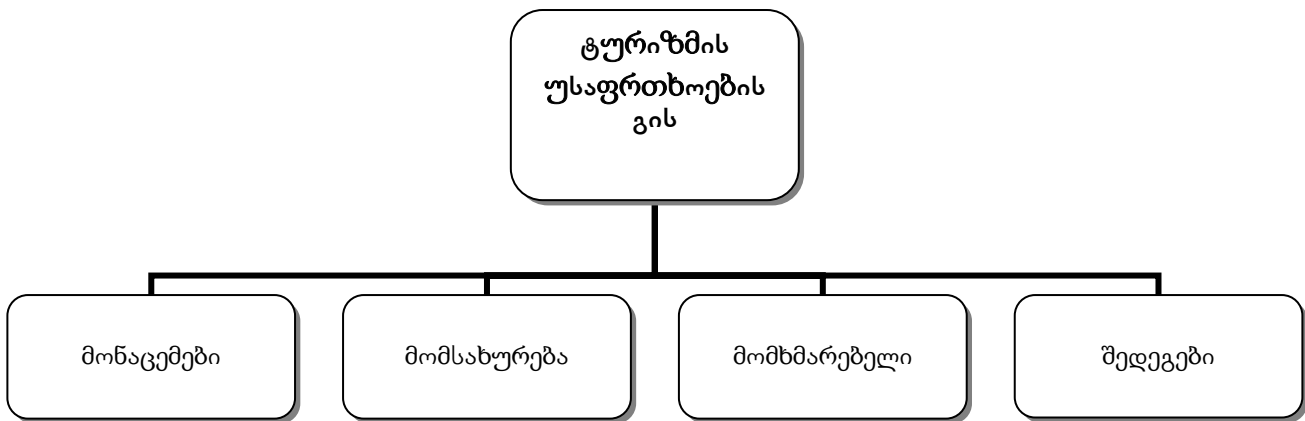
რეკომენდაციების წინადადებები სისტემაში განთავსებული იქნება როგორც ტექსტური, ისე გრაფიკული მასალით (რუკების და სქემების სახით).

უსაფრთხოების გეოინფორმაციული სისტემის შესაქმნელად საჭიროა მისი კონცეფტუალური სქემის დამუშავება. წარმოგიდგინთ მის ძირითად საკითხებს:

1. სამუშაო ჯგუფების ფორმირება;
2. სამეცნიერო კვლევა;
3. მონაცემთა სისტემატიზაცია და ანალიზი;
4. უსაფრთხოების გის-ის სტრუქტურის დამუშავება;
5. ციფრული საფუძვლების ორგანიზება;
6. თემატური ფენების დიგიტალიზაცია (აციფრვა);
7. გეომონაცემთა ბაზების ორგანიზება;
8. მონაცემთა შევსების ფორმების შექმნა და მონაცემთა შევსება;
9. საძიებო-ანალიტიკური პროგრამის შექმნა;
10. ტურიზმის უსაფრთხოების ინტერაქტიური ვებრუკის შექმნა;
11. უსაფრთხოების სანავიგაციო რუკების შექმნა.

სისტემის შესაქმნელად აუცილებელია სპეციალური სამეცნიერო კვლევების ჩატარება, რომელიც დაეფუძნება, როგორც არსებულ ლიტერატურულ და კარტოგრაფიულ წყაროებს, ისე სავსე ექსპედიციებს. მოპოვებული მონაცემების დახარისხება, სისტემატიზაცია და ანალიზი მოხდება შესაბამისი დარგის მეცნიერების მონაწილეობით გის-ის ექსპერტებისა და გეომონაცემთა ბაზების სპეციალისტების მიერ. შემუშავდება მონაცემთა ურთიერთ კავშირების და სისტემის მუშაობის ალგორითმები.

ტურიზმის უსაფრთხოების გის-ის სტრუქტურა სქემატურად შეიძლება წარმოვიდგინოთ (სურ. 2).

სურ. 1. ტურიზმის უსაფრთხოების გის-ის სტრუქტურა

მონაცემები მუდმივად განახლებადი უნდა იყოს. მათი ოპერატიული განახლება განხორციელდება სხვადასხვა წყაროებიდან (ადგილობრივი თვითმართვებულებები და ტურისტული საინფორმაციო ცენტრები, სამეცნიერო დაწესებულებები, ცალკეული ექსპედიციები და სხვა). მონაცემთა განახლებისათვის გამოყენებული იქნება აერო და კოსმოსური სურათებიც.

სისტემის გამართულად ფუნქციონირება და მონაცემთა განახლება სისტემის მართვის ჯგუფის კომპეტენცია იქნება. იგი დაკომპლექტდება გის ოპერატორებისაგან, გის პროგრამისტისაგან, გის კარტოგრაფებისაგან, გის ექსპერტისგან, მონაცემთა ბაზების სპეციალისტისაგან, რედაქტორ-კორექტორებისაგან. მის გამართულად ფუნქციონირებას უზრუნველყოფს სისტემური ადმინისტრატორი.

ძირითადი პერსონალის გარდა ტურიზმის უსაფრთხოების სისტემას მომსახურებას ასევე გაუწევენ შესაბამისი დარგის მონვეული სპეციალისტები (გეოგრაფები, გეოლოგები, კლიმატოლოგები, ბიოლოგები, სამაშველო სამსახურის სპეციალისტები, ექიმები და სხვა), რომლებიც ახალი მონაცემების საიმედოობას და იდენტიფიკაციას გაუწევენ ექსპერტიზას.

ტურიზმის უსაფრთხოების სისტემის ძირითადი მომხმარებელი იქნება შესაბამისი სახელმწიფო სტრუქტურა (მაგ., ეკონომიკის სამინისტრო და ტურიზმის დეპარტამენტი), რომლებიც მას ტურიზმის დაგეგმარებისა და მართვისთვის გამოიყენებენ. სავარაუდოდ სისტემა სწორედ ტურიზმის დეპარტამენტში იქნება დანერგილი. მონაცემთა ნაწილი მომხმარებლისთვის უფასო იქნება ნაწილი კი — ფასიანი.

თავისთავად ცხადია უსაფრთხოების კუთხით სივრცითი ინფორმაცია გამოადგებათ კერძო ტურისტულ ფორმებს და სააგენტოებს, რომლებიც გააუმჯობესებენ ტურისტული მარშრუტების და ჯგუფების უსაფრთხოებას. მისი გამოყენება, ძირითადად ვებ-რუკის სახით, შესაძლებელია კერძო პირების მიერაც. სისტემა დიდ დახმარებას გაუწევს სამაშველო სამსახურებსაც.

სისტემის ფუნქციონირების შედეგები მრავალნაზნაგოვანია:

1. ხელს შეუწყობს ტურიზმის დაგეგმარებას;
2. გაუმჯობესდება ტურების დაგეგმარება;
3. გაუმჯობესდება ტურისტული სააგენტოების სერვისის ხარისხი;
4. შემცირდება საფრთხის რისკი;
5. შემცირდება უბედური შემთხვევების რიცხვი;
6. უფრო ეფექტური გახდება სამაშველო სამსახურების რეაგირება.

ტურიზმის უსაფრთხოების გის-ის ბაზაზე შეიქმნება ინტერაქტიური ვებ რუკა. იგი ნებისმიერ მომხმარებელს საშუალებას მისცემს მიიღოს ოპერატიული სივრცითი ინფორმაცია კონკრეტულ მარშრუტის უსაფრთხოების ნორმებზე. მონაცემთა ბაზებში არსებული გეომონაცემების ანალიზის საფუძველზე მომხმარებელი მოახდენს თემატური რუკების, გრაფიკების, დიაგრამების და ტიპური ანგარიშების გენერირებას. მომხმარებელს გაუადვილდება მარშრუტების დაგეგმარება.

უსაფრთხოების სანავიგაციო რუკები კი მარშრუტზე უზრუნველყოფენ უსაფრთხოების მოთხოვნებს და ექსტრემალურ სიტუაციაში ტურისტულ ჯგუფებს დახმარებას გაუწევენ ოპერატიულად გამონახონ რაციონალური გამოსავალი.

სამწუხაროდ საქართველოში უბედური შემთხვევები, განსაკუთრებით ექსტრემალურ მარშრუტებზე, არც თუ იშვიათია. ტურიზმის გის-სისტემა მინიმუმამდე დაიყვანს რისკებს და გააუმჯობესებს სამაშველო სამსახურების მუშაობის ეფექტურობას.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. არაბული კ. დაგეგმვის საფუძვლები ტურიზმში. თბილისი, 2010.
2. არაბული კ. ტუროპერეტივინგის საფუძვლები. თბილისი, 2010.
3. კობალაძე ლ. საქართველოს ტურიზმისა და შესაბამისი ინფრასტრუქტურის მოკლევადიანი და გრძელვადიანი განვითარება. თბილისი, 2010.
4. ოქროცვარიძე ა., ვადაჭკორია მ., ოქროცვარიძე ლ. ტურიზმისა და მასპინძლობის მენეჯმენტი. თბილისი, 2011.
5. Mansfeld Y. Pizam A. Tourism Security and Safety (theory to practice). Burlington, 2006
6. Буйленко В. Ф. Основы профессиональной деятельности в туризме и экотуризме. Ростов н/Д, 2009.
7. Сапронов Ю.Г. Занина И. А. Безопасность жизнедеятельности: обеспечение безопасности в туризме и туристской индустрии. Ростов н/Д, 2009.

ზურაბ ლაოშვილი
გიულშან რაჰიმოვა
გიორგი ზედგინიძე

**„საქართველოს ტურიზმის უსაფრთხოების
 გეოინფორმაციული სისტემა„**

რეზიუმე

ტურიზმის განვითარების ხელშეწყობისათვის აუცილებელია მისი უსაფრთხოების უზრუნველყოფა. ტურისტს უცხო გარემოში მრავალი საფრთხე ემუქრება. ეს ტურიზმის თანმხლები მოვლენაა. უბედური შემთხვევების მინიმუმამდე შემცირებისა და უსაფრთხოების ზომების გაუმჯობესების მიზნით საჭიროა არსებობდეს ტურიზმის უსაფრთხოების გეოინფორმაციული სისტემა. მასში თავმოყრილი იქნება სივრცითი და თემატური ინფორმაცია საშიშროების რისკებისა და მათგან თავის დაცვის რეკომენდაციების შესახებ. იგი ოპერატიულ ინფორმაციაზე დაყრდნობით თემატური რუკებისა და ტექსტის სახით შემოგვთვაზებს მარშრუტის მაქსიმალურად უსაფრთხო ვარიანტს.

ტურიზმის უსაფრთხოების გის-ის გამოყენება გააუმჯობესებს ტურისტული სააგენტოების მომსახურებას და უფრო ოპერატიულს და ეფექტურს გახდის სამაშველო სამსახურების საქმიანობას. სისტემის

ერთ-ერთი შედეგი იქნება ინტერაქტიური ვებრუკა, რომელიც ტურისტს უსაფრთხო მარშრუტის დამოუკიდებლად დაგეგმარების საშუალებას მისცემს.

Zurab Laoshvili
Giulshan Rahimova
Giorgi Zedginidze

Tourism Security Geo-information System of Georgia

Summary

If we want to develop tourism in Georgia, it's necessary to ensure its safety. In foreign environment tourists are in danger and this is accompanying event for tourism. To minimize the reduction of accidents and to improve the safety measures, we need to create the GIS safety system. This system will collect thematic and spatial information and recommendations how to avoid the risks. This system with thematic maps and texts will offer the safest version of route, which will be based on the operative information.

Application of the GIS safety system will improve a service of touristic firms and improve the performance of rescue operations. One of the results of this system will be the intellectual web map, which will help tourists to independently plan their safe route.

შალვა მაჭავარიანი

სისტემური მიდგომის საჭიროება საქართველოს აგრარულ სექტორში არსებული ვითარების გასაუმჯობესებლად

საქართველოში სოფლის მეურნეობა ძლიერ რეგრესს განიცდის მრავალი პრობლემის გამო. 2005 წლიდან სოფლის მეურნეობის პროდუქციის რეალური წარმოება 20%-ით, ხოლო ნათესი ფართობი 43%-ით შემცირდა¹. ეს იმას ნიშნავს, რომ 1 300 ათას ჰექტრამდე სასოფლო-სამეურნეო სავარგული რჩება დაუმუშავებელი ქვეყანაში, სადაც სოფლად ცხოვრობს² მთელი მოსახლეობის 47% (ცხრ. 1). არსებული სტატისტიკის შესაბამისად, მარცვლეული კულტურების საშუალო მოსავლიანობა აღწევს შესაძლების მხოლოდ 20%-ს და მრავალწლოვანი კულტურებისა 30%-ს. გასული საუკუნის ოთხმოციან წლებთან შედარებით მორწყული მიწის ფართობი თითქმის 3,5-ჯერ არის შემცირებული. მსხვილფეხა რქოსანი პირუტყვის წარმოებამ შეადგინა 1989 წლის დონის 70%, ლორის წარმოებამ 14% , ცხვრისა და თხის 42%, რძის წარმოებამ 90%, ხოლო კვერცხის წარმოებამ 51%³. არ შეიმჩნევა ცვლილებები სოფლის მეურნეობის განვითარებისათვის საჭირო ინფრასტრუქტურაში (სასაწყობო და სამაცივრე ნაგებობები, გადამამუშავებელი ქარხნები, სარწყავი და სადრენაჟო სისტემები, სასოფლო-სამეურნეო მანქანა-დანადგარების პარკები და სხვ.).

საქართველოში სოფლის მოსახლეობის რიცხოვნობა

ცხრ. 1

წელი	სოფლის მოსახლეობა (ათასი კაცი)	სოფლის მოსახლეობა (% მთელ მოსახლეობასთან)
2001	2121	48.2
2002	2087	47.7
2003	2076	47.8
2004	2063	47.8
2005	2064	47.8
2006	2091	47.5
2007	2086	47.5
2008	2078	47.4
2009	2076	47.3
2010	2086	47.2
2011	2098	47.1
2012	2106	47.0

გასათვალისწინებელია, რომ საქართველო არის სარისკო მინათმოქმედების ქვეყანა და მიმდინარე კლიმატურ ცვლილებებთან დაკავშირებით, არსებული ვითარება შეიძლება კიდევ უფრო დამძიმდეს.

საქართველოში დაახლოებით 656 ათასი ფერმერული მეურნეობაა, რომელთა საშუალო სიდიდე 1.50 ჰექტარია და იმ ფერმების რაოდენობა, რომელთა მეურნეობის ფართობიც 4 ჰექტარს აღემატება, შეადგენს მხოლოდ 3%, რაც არ იძლევა თანამედროვე ტექნიკური საშუალებებისა და აგრარული ტექნოლოგიის რაციონალურად გამოყენების საშუალებას.

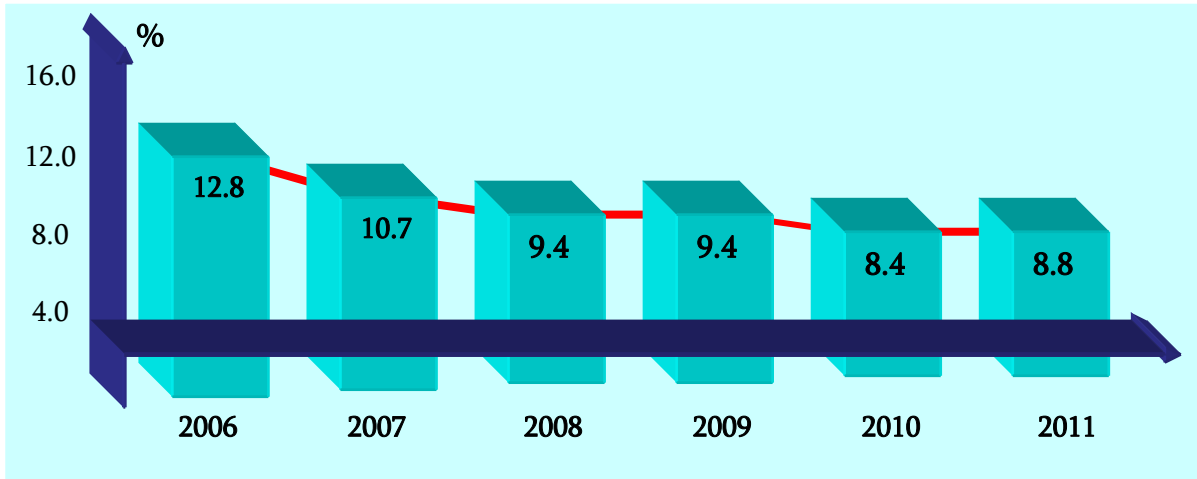
სექტორში წარმოჩენილი მრავალი სირთულის გამო შეინიშნება მთლიან შიდა პროდუქტში სოფლის მეურნეობის პროდუქციის კლების ტენდენცია⁴ (ნახ.1)

¹ ევროკავშირის მონაცემები, საქართველოში სოფლის მეურნეობის მდგომარეობა: http://eeas.europa.eu/delegations/georgia/-projects/overview/agriculture_and_rural_development/index_ka.htm

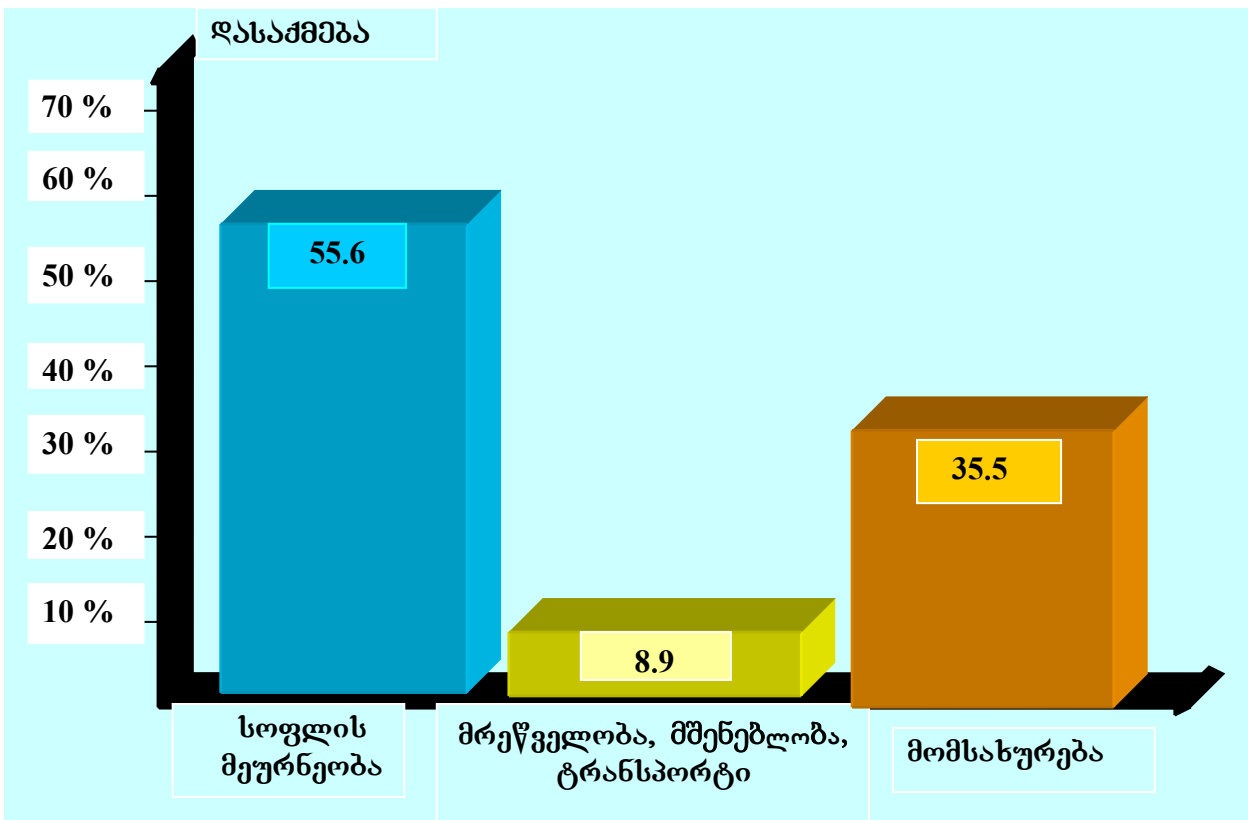
² საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური. http://www.geostat.ge/?action=page&p_id=151&lang=geo

³ საქართველოს სოფლის მეურნეობის განვითარების ძირითადი მიმართულებები: C:\Documents and Settings\Shalva\Desktop\Soflis\soflis_meurn_mtliani.htm

⁴ საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური: http://www.geostat.ge/?action=page&p_id=427&lang=geo

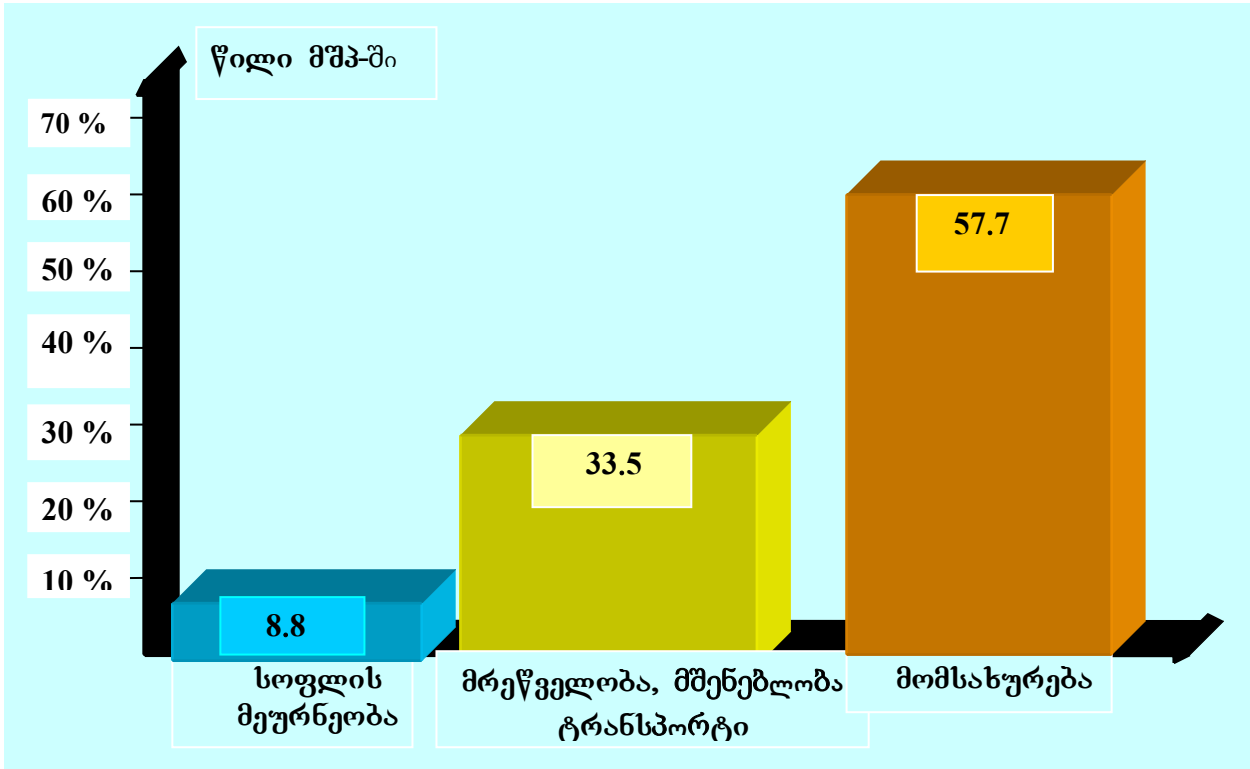
მიუხედავად იმისა, რომ სოფლის მეურნეობაში დასაქმებულია მომუშავეთა 55,6% (ნახ.2), საქმიანობის ეფექტიანობა შესამჩნევად დაბალია ეკონომიკის სხვა დარგებთან შედარებით (ნახ.3). ძალზე მცირეა სოფლის მეურნეობაში პირდაპირი ინვესტიციების მოცულობა, რომელიც 2007-2011 წლებში შეადგენდა ქვეყნაში განხორციელებული პირდაპირი ინვესტიციების საერთო მოცულობის 0,54% - 3,04%¹, რაც კარგად გამოხატავს ინვესტორთა მხრიდან სექტორისადმი არსებულ დაინტერესებას. მსოფლიო ეკონომიკური ფორუმის კვლევის თანახმად, სოფლის მეურნეობის დაფინანსებით, საქართველო 128-ე ადგილზეა².

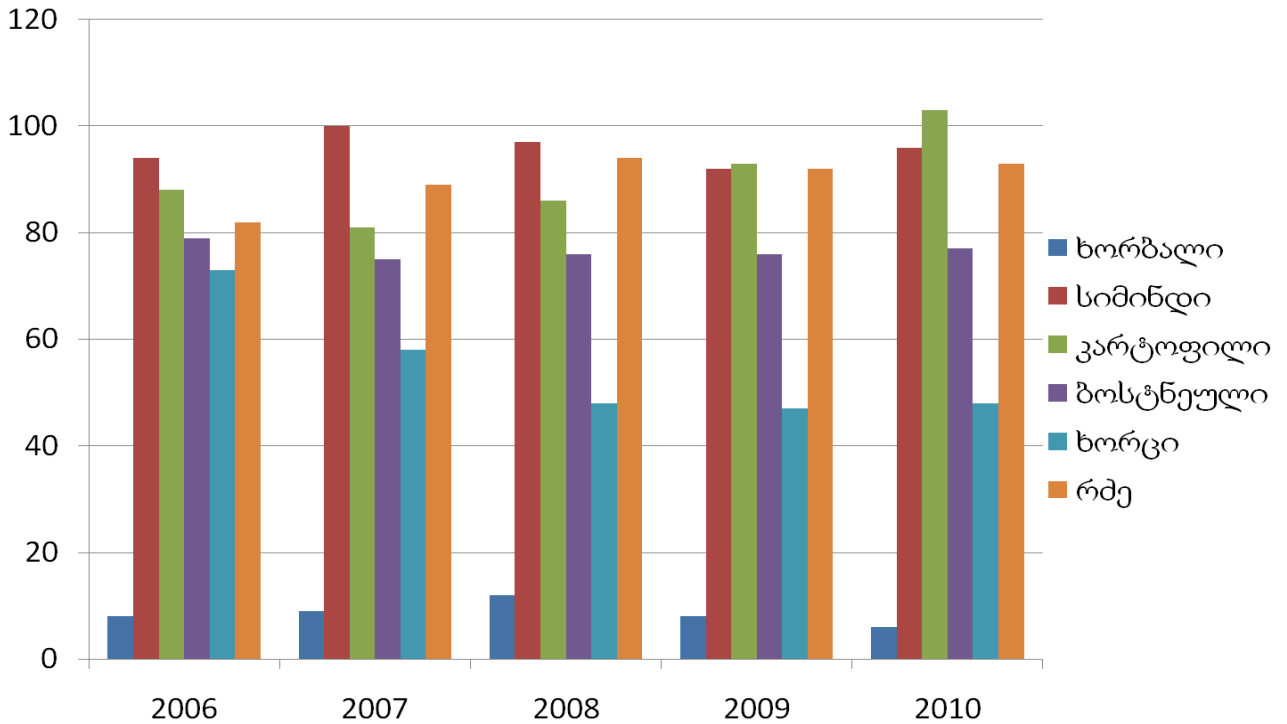
ნახ. 2 დასაქმება ეკონომიკის სექტორების მიხედვით

¹ საქართველოს სოფლის მეურნეობა 2011: <http://www.geostat.ge/?action=wnews&lang=geo&npid=182>

² მსოფლიო ეკონომიკური ფორუმი, 2012, <http://www.commersant.ge/?id=13879>

ნახ. 3. ეკონომიკის სხვადასხვა დარგების წილი მთლიან შიდა პროდუქტში

ნახ. 4 საქართველოში სოფლის მეურნეობის პროდუქტებით თვითუზრუნველყოფის კოეფიციენტი (პროცენტებში ერთ სულ მოსახლეზე)

აღნიშნული მიზეზების გამო, საქართველოში ძალზე დაბალია მოსახლეობის სოფლის მეურნეობის პროდუქტით თვითუზრუნველყოფის მაჩვენებელი (ნახ.4). სხვადასხვა

ევროკავშირში აგრარული სექტორის წილი მთლიან შიდა პროდუქტში

ცხრ. 2

ქვეყანა	სოფლის მეურნეობაში დასაქმებულითა წილი (%)	წილი მთლიან შიდა პროდუქტში (%)
ავსტრია	5,5	1,2
ფინეთი	5,3	1,0
საფრანგეთი	4,3	2,0
გერმანია	2,4	0,7
საბერძნეთი	16,3	5,4
ირლანდია	6,4	1,9
იტალია	4,7	2,2
ნიდერლანდები	2,7	2,0
ესპანეთი	5,6	5,4
გაერთიანებული სამეფო	1,2	0,7
ჩეხეთი	4,5	1,1
ესტონეთი	6,3	2,2
უნგრეთი	5,4	2,7
ლატვია	14,6	2,1
ლიტვა	18,7	2,6
პოლონეთი	18,2	2,3
სლოვენია	8,4	1,6
სლოვაკია	6,6	1,2
ბულგარეთი	11,1	8,7
რუმინეთი	37,7	11,2
საშუალოდ ევროკავშირში	6,6	1,7

საერთაშორისო გამოცდილება ცხადყოფს, რომ მრავალმა ქვეყანამ წარმატებით დაძლია მსგავსი სირთულეები აგრარული სექტორისათვის საჭირო "უზრუნველყოფელი ერთიანი სისტემის" (კომპეტენციის ცენტრები, სხვადასხვა პროფილის ბიზნეს-ინკუბატორები, საინოვაციო ცენტრები, სიახლეებისა და საინოვაციო იდეების ბანკები, ცოდნის ტრანსფერისათვის განკუთვნილი საინფორმაციო ქსელები), სათანადო დაგეგმვითა და მათი გამართული საქმიანობით.

საინფორმაციო ტექნოლოგიების გავრცელების დონე (კომპიუტინგი) საქართველოსა და ევროპული ქვეყნების ფერმერულ მეურნეობებში (2009 წ.)¹

ცხრ. 3

ქვეყანა	ფერმერთა რაოდენობა	კომპიუტერები ფერმებში, რა-ბა / %	ინტერნეტის ქსელში ჩართულ ფერმერთა რა-ბა / %
საქართველო	1 000 000	720 /0,0072	240 /0,0024
ჩეხეთი	175 000	30 000/17,1	4 000 / 2,3
დანია	60 000	48 000/80	30 000 /50
ფინეთი	80 000	50 000/62,5	40 000 /50
საფრანგეთი	330 000	110 000/33,3	25 000 /7,5
გერმანია	170 000	75 000/44,1	55 000 /32,4
იტალია	260 000	80 000/30,8	10 000 /3,8
ჰოლანდია	100 000	60 000/60	50 000 /50
ნორვეგია	70 000	52 000/74,3	40 000 /57,1
პოლონეთი	200 000	100 000/50	5 000 /2,5
ესპანეთი	100 000	45 000/45	10 000 /10
შვედეთი	30 000	24 000/ 80	14 000 /46,7

¹ USAID პროექტის კვლევები საქართველოში: <http://www.tetebi.org/wp-content/uploads/2012/02/%E1%83%A2%E1%83%90%E1-%83%A1%E1%83%98.pdf>

დიდი ბრიტანეთი	80 000	60 000/75	30 000 /37,5
----------------	--------	-----------	--------------

აგრარული სექტორის განვითარების “უზრუნველყოფელი სისტემა” წარმოადგენს ერთგვარ „დამაკავშირებელ ხიდს“ ფერმერულ მეურნეობას, სამეცნიერო კვლევებსა და განათლებას (უმაღლესი, პროფესიული) შორის. უზრუნველყოფელი სისტემის საშუალებით შესაძლებელია არსებული პრობლემების (ფერმერული მეურნეობის და გადამამუშავებელი წარმოების მომგებიანი საქმიანობა, სწავლების ხარისხის ამაღლება და კვლევების ეფექტიანად განხორციელება) კომპლექსური გადაწყვეტა.

პირველი უზრუნველყოფელი სტრუქტურა ჩამოყალიბდა 1959 წელს ბატავიაში (აშშ). 2012 წლის დასაწყისში მსოფლიოს 102 ქვეყანაში ფუნქციონირებდა 4480 ბიზნეს-ინკუბატორი და ტექნოლოგიური პარკი¹ (აქედან თითქმის 35% სოფლის რეგიონებში). ამჟამად აშშ-ში მოქმედებს 1810 ხელშემწყობი სტრუქტურა, ევროკავშირში - 1140, იაპონიაში - 350, სამხრეთ კორეაში - 300, ჩინეთში - 250, ბრაზილიაში - 410, მალაზიაში - 110 და ა.შ.

უზრუნველყოფელი სტრუქტურების დახმარებით ხდება სექტორისათვის საჭირო, მრავალნაირი სახის საქმიანობის შესრულება [Barrow, Colin, 2001, p.18-24]. განსაკუთრებით აღსანიშნავია:

- ფერმერების, მცირე და საშუალო ბიზნესის (დამწყებისა და მოქმედის) სწავლება თანემედროვე პირობებში საქმიანობის განსახორციელებლად [Edward Zablock, 2007, p.7];
- კონსულტირება სამუშაო ოპერაციების შესასრულებლად, საგადასახადო, საბუღალტრო და სამართლებრივი საკითხების მოსაგვარებლად [Keanan Hunt, John Hayden and John Regan 2011, p.9]
- დახმარების განევა საქმიანობისათვის საჭირო ფინანსური სახსრების მოსაზიდად [Perumal Koshy, 2011, pp. 104-112];
- ხელშეწყობა ახალ ბაზრებზე გასასვლელად, საქმიანი პარტნიორებისა და მომხმარებლების მოსაძებნად [Jeremy Phillipson, Mark Shucksmith and other, 2011, p.3];
- საქმიანობისათვის საჭირო ბიზნეს-იდეების მიწოდება, უნივერსიტეტიდან ცოდნის ტრანსფერი ბიზნესისათვის [Association of Business Incubation and Techno Parks, 2011, pp. 1-4] და სხვადასხვა სახის ინტელექტუალური სახის მომსახურების განევა [João Paulo Coelho Marques, J.M.G. Caraç and H. Diz, 2010, pp. 15-29];
- დახმარება თანამედროვე ტექნოლოგიების დასანერგად და ინოვაციური პროდუქციის კომერციალიზაციისათვის [Ashok Jhunjhunwala, 2006, p. 11];
- საქმიანობის წარმოებისათვის სათანადო პირობების შექმნა (სამუშაო ფართი, საოფისე ტექნიკა და ტექნოლოგია, საინფორმაციო საშუალებები და ა.შ. [Ali Ahmad, 2012, p.16].

“უზრუნველყოფელი სტრუქტურების” წარმატებული მოქმედებისათვის რეკომენდირებულია საქმიანობის უმთავრესი ხელშემშლელი ფაქტორების დადგენა, სათანადო მეთოდებით მათი იდენტიფიკაცია [Teresa Gillotti and Ryan Ziegelbauer, 2006, pp.4-6] და სამოქმედო გეგმის შემუშავება [National Business Incubation Association, 2001, pp.12-17]. შემდგომ ეტაპზე, დასახული გეგმის აპრობირების მიზნით გამოიყენება ე.წ. *საპილოტე სტრუქტურები* [Thomas R. Harris, Robert Dick, 2005, p. 4, 9], რომელთა საშუალებით ხდება მიღებული შედეგების განზოგადოება, ქსელში შემავალი “უზრუნველყოფელი სტრუქტურების” სახეობის დადგენა [Zoltan Sipos, Altan Szabo, 2006, pp.24-36] და ამ სტრუქტურების ქსელების ჩამოყალიბება ლოკალურ, ეროვნულ, ან გლობალურ დონეზე [Wang Rong, 2007, pp.8-20].

საქართველოში “უზრუნველყოფელი სტრუქტურების” ქსელების ამოქმედებისათვის საჭირო პირობების შესწავლის მიზნით, უცხოელი და ადგილობრივი სპეციალისტების მიერ შესრულებულია გარკვეული კვლევები [შალვა მაჭავარიანი, 2012, გვ. 12-24]. მრავალი ქვეყნის გამოცდილების გათვალისწინებით, “უზრუნველყოფელი სტრუქტურების” ქსელების დეტალური დაგეგმვის მიზნით (ზემოთ აღწერილი თანმიმდევრობით), საჭიროა ფართომასშტაბიანი სამუშაოების შესრულება.

დასკვნა

საქართველოში კარგად დაგეგმილი “უზრუნველყოფელი სისტემების” მეშვეობით შესაძლებელია:

- ფერმერული მეურნეობების, გადამამუშავებელი წარმოებასა და სოფლის ინფრასტრუქტურაში მოქმედ მცირე და საშუალო ბიზნესების, კვლევითი ინსტიტუტების, საუნივერსიტეტო მეცნიერებისა და უმაღლეს სასწავლებლების სასწავლო პროცესების ერთმანეთთან დაკავშირება, ქვეყნის მასშტაბით სასურველი სინერჯის მიღება;
- აგრარულ სექტორში ინოვაციური ტექნოლოგიების ფართოდ დანერგვა, ფერმერული მეურნეობებისა და ბიზნესების კონკურენტუნარიანობის ამაღლება, მათთვის ახალი პარტნიორებისა და გასაღების ბაზრების მოძიება;
- სოფლის მეურნეობაში და მასთან დაკავშირებულ ბიზნესში დასაქმებულებისათვის საჭირო ცოდნის გადაცემა, აგრარულ სექტორში კერძო სტრუქტურების მიერ სამეცნიერო-კვლევითი საქმიანობის განხორციელება.

¹ Business Incubators. http://professionalpractice.asme.org/Entrepreneurial/Incubators/History_Incubators.cfm

ბისათვის დაფინანსება, სასწავლო პროგრამების ორიენტირება სოფლის მეურნეობისა და გადამამუშავებელი წარმოების რეალურ მოთხოვნებზე.

რაც საბოლოო ჯამში გაზრდის ფერმერებისა და გადამამუშავებელი ბიზნესების საქმიანობის ეფექტიანობას, სამეცნიერო კვლევებისა და სწავლების ხარისხს.

აგრარულ სექტორში სისტემური ცვლილებების გასატარებლად, საჭიროა: სოფლის მეურნეობისა და სოფლის რეგიონების განვითარების ერთიანი სტრატეგიის შემუშავება და შესაბამისი სახელმწიფო პოლიტიკის გატარება, კანონმდებლობის დახვეწა, თანამედროვე ინფრასტრუქტურის აგება, საკრედიტო და სადაზღვევო საქმიანობის სრულყოფა.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. **Barrow, Colin.** Incubators: A Realist's Guide to the World's New Business Accelerators. Chichester; New York: John Wiley & Sons, 2001, p.18-24;
2. **Edward M. Zablocki,** Formation of a Business Incubator, Handbook of Best Practices, State University of New York, 2007, p.7;
3. **Keanan Hunt, John Hayden and John Regan,** Business Incubators in Rural Ontario: Observing Strategies, OACFDC Conference, Ontario, 16-18 may, 2011, p.9;
4. **Perumal Koshy,** Role of Rural Business Incubators in translating micro finance to sustainable micro enterprises, International NGO Journal Vol. 6(4), pp. 104-112, Kerala, India, April, 2011
5. **Jeremy Phillipson, Mark Shucksmith and other,** RURAL ECONOMIES: INCUBATORS AND
6. CATALYSTS FOR SUSTAINABLE GROWTH, Newcastle University, 2011, p.3;
7. **Rural business incubators and innovation,** Advancing Innovation in ECA, International Conference, Yerevan, September 18, 2007, p.14;
8. **Association of Business Incubation and Techno Parks,** The Rural Business Centre, Business Incubators, Shedule of Business Services, Myerscough College, 2011, p. 1-4;
9. **João Paulo Coelho Marques, J.M.G. Caraç and H. Diz,** Do Business Incubators Function as a Transfer Technology Mechanism from University to Industry? Evidence from Portugal, The Open Business Journal, 2010, 3, p. 15-29;
10. **Ashok Jhunjunwala,** Rural Technology and Business Incubator (RTBI), Indian Institute of Technology, Madras, 2006, p. 11;
11. **Ali Ahmad,** On the Structure and Internal Mechanisms of Business Incubators, Dublin City University, Dublin, 2012, p.16;
12. **Teresa Gillotti and Ryan Ziegelbauer,** Seven Components of a Successful Business Incubator, Guide to the World's New Business Accelerators, New York: John Wiley & Sons, 2006, p.4-6;
13. **National Business Incubation Association,** Identifying Obstacles to the Success of Rural Business Incubators, Contractor Paper 01-08, May 2001, p.12-17;
14. **Thomas R. Harris, Robert Dick,** PRELIMINARY ANALYSIS OF RURAL BUSINESS INCUBATORS, University of Nevada, Reno, 2005, p. 4, 9;
15. **Zoltan Sipos, Altan Szabo,** Benchmarking of Business Incubators in SEE and CIS Transition Economy, Corvinus University, Budapest, 2006, p. 24-36;
16. **Wang Rong,** The Networking System of Business Incubator, Shanghai Technology Innovation Center, Shanghai, 2007, p. 8-20;
17. **შალვა მაჭავარიანი,** საკითხები საქართველოში ბიზნეს-ინკუბატორების ქსელის ჩამოსაყალიბებლად, კავკასიის უნივერსიტეტის პროფესორ-მასწავლებელთა სამეცნიერო შრომების კრებული, თბილისი, 2012, გვ.12-24.

შალვა მაჭავარიანი

სისტემური მიდგომის საჭიროება საქართველოს აგრარულ სექტორში არსებული ვითარების გასაუმჯობესებლად

რეზიუმე

საქართველოში სოფლის მეურნეობა უკანასკნელ წლებში შექმნილი მრავალი პრობლემის გამო ძლიერ რეგრესს განიცდის, რაც მნიშვნელოვანწილად განაპირობებს ქვეყანაში ეკონომიკური და სოციალური სახის ნეგატიური შედეგების არსებობას.

საერთაშორისო გამოცდილება ცხადყოფს, რომ სოფლის მეურნეობის განვითარების ე.წ. “უზრუნველყოფელი სისტემის” (კომპეტანციის ცენტრები, სხვადასხვა პროფილის ბიზნეს-ინკუბატორები, საინოვაციო ცენტრები, სიახლეებისა და საინოვაციო იდეების ბანკები, ცოდნის ტრანსფერისათვის განკუთვნილი საინფორმაციო ქსელები) სწორი გამოყენებით შესაძლებელია:

- ფერმერული მეურნეობების, გადამამუშავებელი წარმოებასა და სოფლის ინფრასტრუქტურაში მოქმედ მცირე და საშუალო ბიზნესების, კვლევითი ინსტიტუტების, საუნივერსიტეტო მეცნიერებისა და უმაღლეს სასწავლებლების სასწავლო პროცესების ერთმანეთთან დაკავშირება, ქვეყნის მასშტაბით სასურველი სინერჯის მიღება;

- აგრარულ სექტორში ინოვაციური ტექნოლოგიების ფართოდ დანერგვა, ფერმერული მეურნეობებისა და ბიზნესების კონკურენტუნარიანობის ამაღლება, მათთვის ახალი პარტნიორებისა და გასაღების ბაზრების მოძიება;

- სოფლის მეურნეობაში და მასთან დაკავშირებულ ბიზნესში დასაქმებულებისათვის საჭირო ცოდნის გადაცემა, აგრარულ სექტორში კერძო სტრუქტურების მიერ სამეცნიერო-კვლევითი საქმიანობისათვის დაფინანსება, სასწავლო პროგრამების სრულყოფა.

აგრარულ სექტორში სისტემური ცვლილებების გასატარებლად, საჭიროა: სოფლის მეურნეობისა და სოფლის რეგიონების განვითარების ერთიანი სტრატეგიის შემუშავება და შესაბამისი სახელმწიფო პოლიტიკის გატარება, კანონმდებლობის დახვეწა, თანამედროვე ინფრასტრუქტურის აგება, საკრედიტო და სადაზღვევო საქმიანობის სრულყოფა.

Shalva Machavariani

The Importance of Systematic Approach for Improving Rural Situation in Georgia

Summary

Rural sector in Georgia is under severe retrogression because of lots of problems evoked during last years in the country. This significantly stipulates the existence of negative economic and social results.

International experience reveals that with the right use of so called “maintenance system~ of rural sector development (competence centers, business incubators of various profile, innovation and novelty idea bank, and information networks of knowledge transfer) it is possible:

- To set up connections among active small and medium sized businesses of farming, reprocessing production and village infrastructure, research institutions, university research and educational processes in higher education institutions, to get preferred synergy within the country;

- To widely establish innovative products in rural sector, raise competitiveness in farming and businesses, search new partners and sales markets for them;

- To transfer necessary knowledge to employees of rural sector and businesses connected to it, get financial support for scientific research activities in rural sector from private structures, improve educational programs;

In order to make systematic changes in rural sector, it is necessary: to work out unified strategy for developing rural sector and rural regions and to make relevant government policy, to improve legislation, build modern infrastructure, improve crediting and insurance activities.

თალიკო ჟვანია აია მიქელაძე

კლასტერული ანალიზის გამოყენების ცალკეული ასპექტები

ბიზნესში წარმატების მისაღწევად კომპანიისთვის მხოლოდ კარგი პროდუქციის გამოშვება არ არის საკმარისი. დიდი კონკურენციის პირობებში კომპანიამ ზუსტად უნდა განსაზღვროს თავისი წილი, რომ შეძლოს მოგების პროგნოზირება და გაყიდვების პოლიტიკის შემუშავება. ერთი შეხედვით, ბაზრის ყველა ნიშის დაკავების მცდელობა (მასიური მარკეტინგი) განაპირობებს მაქსიმალურ მოგებას, თუმცა კომპანიებს უმეტეს შემთხვევაში არ ყოფნით ამისთვის რესურსები. ამიტომ, როგორც წესი, კომპანიები მიმართავენ მარკეტინგულ კვლევებს და გამოკვლევების შედეგების შესაბამისად ირჩევენ ბაზრის იმ ცალკეულ სეგმენტებს, რომლებსაც შეესაბამება მათი რესურსები და სადაც მათ თავისი პროდუქტები მაქსიმალურ მოგებას მოუტანს (მიზნობრივი მარკეტინგი).

მიზნობრივი მარკეტინგი სამი ძირითადი ეტაპისგან შედგება:

1. ბაზრის სეგმენტაცია — ბაზრის დაყოფა მსგავსი მოთხოვნების, მახასიათებლებისა და ქცევების მქონე მყიდველთა ჯგუფებად. ამასთან, ასეთი ჯგუფების მომსახურებისთვის საჭირო იქნება გარკვეული საქონელი და მარკეტინგული კომპლექსი ;

2. მიზნობრივი სეგმენტის არჩევა ბაზარზე — თითოეული სეგმენტის შეფასება და ბაზრის ერთი ან რამდენიმე სეგმენტის შერჩევა საკუთარი პროდუქციის გასატანად;

3. ბაზარზე პოზიციონირება — საქონლისათვის ბაზარზე კონკურენტუნარიანობის უზრუნველყოფა და მარკეტინგის დეტალური კომპლექსის შემუშავება.

მარკეტინგული საქმიანობის უმნიშვნელოვანეს ამოცანას წარმოადგენს ბაზრის სეგმენტაციის საკითხი. სეგმენტაციის პროცესში პირველ ნაბიჯს სეგმენტაციის კრიტერიუმების შერჩევა წარმოადგენს. ბაზრის სეგმენტაციისათვის შესაძლებელია გამოყენებულ იქნას კრიტერიუმების ფართო სპექტრი (გეოგრაფიული, დემოგრაფიული, ფსიქოლოგიური და სხვა). ამასთან, თითოეული მათგანი ხასიათდება ნიშანებით, რომლებიც აღინერება ცვლადებით. მაგალითად, სეგმენტაციის დროს დემოგრაფიული კრიტერიუმით ბაზრის დაყოფა ხდება ისეთი ნიშნების შესაბამისად, როგორცაა: ასაკი, სქესი, ოჯახის სიდიდე, ოჯახის სასიცოცხლო ციკლი, საქმიანობის სფერო, შემოსავლები, განათლება, ეროვნება, რელიგიური მრწამსი. სეგმენტაციისათვის ნიშნების დეტალური ჩამონათვალი და აღწერა მოცემულია [1]-ში. შემდეგ ბიჯს წარმოადგენს სეგმენტაციის მეთოდის არჩევა და მისი გამოყენება. საბაზრო სეგმენტების გამოყოფის სხვადასხვა მეთოდი არსებობს. ნაშრომში განხილულია სეგმენტაციის სხვადასხვა მეთოდი, ამასთან უფრო დეტალურადაა აღწერილი კლასტერიზაციის მეთოდი.

არსებობს ბაზრის სეგმენტაციის სხვადასხვა მეთოდი. გამოყენებული ცვლადების რაოდენობის მიხედვით სეგმენტაციის მეთოდები იყოფა ერთპარამეტრიან და მრავალპარამეტრიან მეთოდებად. ერთპარამეტრიანი მეთოდი წარმოადგენს მომხმარებლის სეგმენტაციის გამარტივებულ სქემას. ერთპარამეტრიანი მეთოდის გამოყენება ახალი ბაზრებისთვის ზოგჯერ მისაღებია, მაგრამ მომხმარებლების გამოცდილების და გემოვნების ზრდასთან ერთად ის ვერ ასახავს ბაზრის სტრუქტურას.

მრავალპარამეტრიანი მეთოდი ცვლადების დამუშავების თანმიმდევრობის მიხედვით იყოფა ორ ძირითად ჯგუფად: მეთოდები, რომლის დროსაც სეგმენტაციის ცვლადების ანალიზი მიმდინარეობს მიმდევრობით და მეთოდები, რომლის დროსაც ყველა შერჩეული ცვლადის შესწავლა და ანალიზი ხდება ერთდროულად.

პირველ შემთხვევაში ბაზრის სეგმენტაციის ყველაზე გავრცელებულ მეთოდს წარმოადგენს ერთი ან რამდენიმე ნიშნის მიხედვით დაჯგუფება, ხოლო მეორე შემთხვევაში მრავალგანზომილებიანი სტატისტიკური ანალიზის მეთოდი. დაჯგუფების მეთოდის არსი მდგომარეობს უმნიშვნელოვანესი ნიშნების მიხედვით ობიექტების ერთობლიობის თანმიმდევრულად დაყოფაში. შემდეგ უნდა შეირჩეს რომელიმე ნიშანი სისტემურ კრიტერიუმად და მოხდეს ისეთი ჯგუფის ფორმირება, რომელშიც ამ კრიტერიუმის მნიშვნელობა გაცილებით დიდია, ვიდრე მოცემული საქონლის პოტენციური მომხმარებლების მთელ ერთობლიობაში. ამონარჩევის ორ ნაწილად თანმიმდევრული დაყოფით მიიღება ქვეჯგუფები.

მრავალგანზომილებიან მეთოდებში დაყოფა ხდება კომპლექსურად - ერთდროულად რამდენიმე ნიშნის ანალიზის საფუძველზე. ამ მეთოდებში ერთ-ერთ ყველაზე ეფექტურს წარმოადგენს კლასტერული ანალიზის მეთოდი. კლასტერულ მეთოდებში იგულისხმება, რომ ბაზრის სტრუქტურა ცნობილი არ არის. ამ შემთხვევაში მიმდინარეობს პოტენციური მომხმარებლების დაჯგუფება კლასტერებად (ბაზრის სეგმენტებად) — მსგავსი ობიექტების (მომხმარებლების) ქვესიმრავლეებად, რომლებიც არ იკვეთება. დაჯგუფების ძირითად კრიტერიუმად გვევლინება გარკვეული წესით განსაზღვრული დაშორება: ერთმანეთთან „ახლოს“, მდგომი ობიექტები უნდა მოხვდნენ ერთ კლასტერში, ხოლო ერთმანეთისგან „საკმაოდ დაშორებული“, ობიექტები უნდა განლაგდნენ სხვადასხვა კლასტერში. ამასთან, ჯგუფების რაოდენობა შესაძლებელია წინასწარ არ იყოს ცნობილი. შემდეგ უნდა განისაზღვროს ცვლადები (ნიშნები), რომელთა საშუალებითაც შესაძლებელი ხდება კლასტერების ფორმალური აღწერა (საბაზრო სეგმენტი). კლასტერული ანალიზის პოპულარობა განპირობებულია იმით, რომ ბევრი მათემატიკურ—სტატისტიკური მეთოდისაგან განსხვავებით, შესაძლებელია ყოველგვარი შეზღუდვების გარეშე განვიხილოთ მრავალი განსხვავებული ხასიათის საწყისი მონაცემი.

დღეისათვის შემუშავებულია კლასტერიზაციის მრავალი ალგორითმი [2]. უნდა აღინიშნოს, რომ კლასტერიზაციის ანალიზის მეთოდების სიმრავლე და მრავალფეროვნება განპირობებული არ არის მხოლოდ კლასტერიზაციის ალგორითმების არსებობით, არამედ იმით, თუ როგორ უზრუნველყოფს ცალკეული მეთოდი შემდეგი საკითხების გადაწყვეტას:

1. კლასტერიზაციისათვის ობიექტების ამონარჩევის ფორმირებას და მათი მოცულობის განსაზღვრას;

2. ნიშნების და მათი გაზომვის სკალის შერჩევას;

3. ობიექტების „სიახლოვის“ (მსგავსების) ზომის შერჩევას.

ამონარჩევის ფორმირება და მისი მოცულობის განსაზღვრა. მცირე რაოდენობის ობიექტების შემთხვევაში ხდება თითოეული მათგანის შესწავლა. დიდი რაოდენობის ობიექტების შემთხვევაში კი — მხოლოდ ერთობლიობის გარკვეული ნაწილის (ამონარჩევის) შესწავლა. მარკეტინგულ კვლევებში, როგორც წესი, შეისწავლიან ობიექტების ამონარჩევს. ბუნებრივია, ამონარჩევით მიღებული მონაცემები, გარკვეულად განსხვავებული იქნება ყველა ობიექტის ერთობლიობის მონაცემებისგან. ეს განსხვავება მონაცემებს შორის განპირობებულია შემდეგი ორი ფაქტორით: ამონარჩევის ფორმირების მეთოდით და ამონარჩევის მოცულობით (ზომით).

ფორმირების პროცედურების შესაბამისად, განასხვავებენ ალბათურ და დეტერმინირებულ ამონარჩევებს. ძირითადი განსხვავება მითითებულ პროცედურებს შორის მდგომარეობს იმაში, რომ ალბათური ამონარჩევის შემთხვევაში ნებისმიერი ობიექტი შესაძლებელია აღმოჩნდეს ამონარჩევში და ამასთან ამონარჩევში მოხვედრის ალბათობა თითოეული ობიექტისთვის განსაზღვრულია. დეტერმინირებული ამონარჩევის შემთხვევაში, ობიექტების ნაწილი შესაძლოა საერთოდ ვერ მოხვდეს ამონარჩევში, ამასთან არც ერთი ობიექტისთვის წინასწარ არ არის განსაზღვრული მისი ამონარჩევში მოხვედრის ალბათობა. ალბათურ ამონარჩევებს გააჩნიათ უპირატეობა იმ თვალსაზრისით, რომ ისინი განაწილების მახასიათებლის გათვლის საშუალებას იძლევა. დეტერმინირებული ამონარჩევის შემთხვევაში ეს შეუძლებელია, თუმცა მათი პოპულარობა განპირობებულია დაპროექტებისა და რეალიზაციის შედარებითი სიმარტივეთ.

ამონარჩევის ოპტიმალური მოცულობის განსაზღვრისათვის არ არსებობს ზუსტი ფორმულა. ამონარჩევის მოცულობა დამოკიდებულია მრავალ ფაქტორზე. მათ შორის ყველაზე მნიშვნელოვანია გამოკითხვებზე განეული დანახარჯები და შედეგების განსაზღვრული სტატისტიკური საიმედობის უზრუნველყოფა.

ნიშნების და მათი გაზომვის სკალის შერჩევა. ამ ეტაპის ძირითად მიზანს წარმოადგენს ნიშნების სწორად შერჩევა და მონაცემთა სიჭარბის თავიდან აცილება. შერჩეული ნიშნების ერთობლიობამ, კონკრეტული მარკეტინგული კვლევის შესაბამისად, ზუსტად და სრულყოფილად უნდა დაახასიათოს ობიექტი. დიდი რაოდენობის ნიშნების შემთხვევაში ანალიტიკოსისათვის საკმაოდ რთულია მიღებული კლასტერების ინტერპრეტირება. ამ ეტაპზე, თუ შესაძლებელია, უნდა მოხდეს ნიშნების რაოდენობის შემცირება.

ერთ-ერთ მეთოდს, რომელიც გამოიყენება ნიშნების რაოდენობის შესამცირებლად, წარმოადგენს ფაქტორული ანალიზი. ფაქტორული ანალიზის საშუალებით, საწყისი ნიშნების სიმრავლე დაიყვანება დამოუკიდებელი ფაქტორების მინიმალურ რიცხვზე. რამდენადაც ერთ ფაქტორში გაერთიანებულია ნიშნები, რომლებიც ერთმანეთთან მჭიდროდ არის კორელირებული, ეს ნიშნავს, რომ ფაქტორი ფაქტიურად შეიცავს ინფორმაციას რამდენიმე ნიშანზე.

ამ ეტაპზე შესაძლოა საჭირო გახდეს ამა თუ იმ მეთოდის გამოყენებით საწყისი ნიშნების ნორმირება. თუ გამოსაკვლევ ნიშნებს აქვს სხვადასხვა მასშტაბი, მაშინ თვისებების სივრცეში ობიექტის მდგომარეობის ამსახველ წერტილებს შორის მანძილის განსაზღვრისას, ნიშანი, რომელსაც აქვს დიდი მნიშვნელობა, გაანეიტრალებს მცირე მასშტაბის მქონე ნიშნის გავლენას ობიექტების დაჯგუფების პროცესზე. ნორმირების პროცესი აგვაცილებს ერთი ნიშნით გამონკვეულ შესაძლო დიდ გავლენას ობიექტებს შორის მანძილზე. არსებობს საწყისი მონაცემების ნორმირების სხვადასხვა მეთოდი:

$$z = (x - \bar{x}) / \sigma;$$

$$z = x / \bar{x};$$

$$z = x / x_{\max};$$

$$z = (x - \bar{x}) / (x_{\max} - x_{\min}),$$

სადაც \bar{x}, σ არის შესაბამისად x -ის საშუალო და საშუალო კვადრატულ გადახრა, ხოლო

x_{\max}, x_{\min} - x -ის უდიდესი და უმცირესი მნიშვნელობებია.

ობიექტების მსგავსების ზომის შერჩევა. მსგავსი ობიექტების დასაჯგუფებლად კლასტერებში საჭიროა მსგავსების რაოდენობრივი შეფასება. რადგან ობიექტი, რომელიც აღინერება N ნიშნით, შეიძლება წარმოვადგინოთ როგორც წერტილი N განზომილებიან სივრცეში, ამდენად შესაძლებელია ამ ობიექტის სხვა ობიექტთან მანძილის მიხედვით მსგავსების შეფასება: რაც უფრო ნაკლებია ობიექტებს შორის მანძილი, მით მეტად მსგავსია ისინი.

განვიხილოთ ობიექტებს შორის მსგავსების შეფასების რამდენიმე ცნობილი მეთოდი[3]:

1. ევკლიდური მანძილი - ეს არის ყველაზე პოპულარული მეტრიკა კლასტერულ ანალიზში. ის რაოდენობრივი ცვლადებისთვის გამოიყენება. გეომეტრიულად ეს მეტრიკა ყველაზე უკეთ აერთიანებს ობიექტებს სფერულ ფორმაში:

$$d_{ik} = \left(\sum_{j=1}^N (x_{ij} - x_{kj})^2 \right)^{\frac{1}{2}}$$

2. მანჰეტენის მანძილი - ეს მეტრიკაც გამოიყენება რაოდენობრივი ცვლადებისთვის. უმეტეს შემთხვევაში, ამ მანძილის გათვლას მივყავართ ევკლიდეს მანძილით მიღებულ გათვლის შედეგებამდე. ამ ზომაში ცალკეული ამოვარდნილი ობიექტების — გამონაკლისების — გავლენა ნაკლებია, რადგან ამ შემთხვევაში, ევკლიდეს მეტრიკისგან განსხვავებით, კოორდინატები კვადრატში არ აღის:

$$d_{ik} = \sum_{j=1}^N |x_{ij} - x_{kj}|$$

3. ჰემინგის მსგავსების ზომა - ეს მანძილი გამოიყენება იმ შემთხვევაში, თუ მონაცემები ნომინალურია.

$$\mu_{ik}^H = \frac{n_{ik}}{N}$$

სადაც n_{ik} არის X_i და X_k ობიექტების იმ ნიშნების რაოდენობა, რომლებიც ერთმანეთს ემთხვევა.

გარდა ზემოთ აღწერილი მეტრიკებისა, არსებობს მრავალი სხვა მეტრიკაც. აღსანიშნავია, რომ სხვადასხვა მეტრიკის გამოყენებას მივყავართ კლასტერიზაციის სხვადასხვა შედეგთან. ამიტომ მანძილის განსაზღვრის მეთოდის შერჩევასა და გათვალისწინებული უნდა იქნას, როგორც გადასაწყვეტი ამოცანის სპეციფიკა, ასევე კლასტერიზაციის ალგორითმის ტიპი.

კლასტერიზაციის ალგორითმები. არსებობს კლასტერიზაციის მრავალი ალგორითმი. კლასტერების აგების პრინციპის მიხედვით შესაძლებელია მათი დაყოფა ორ ძირითად ტიპად: იერარქიულ და არაიერარქიულ ალგორითმებად.

იერარქიული ალგორითმები თავის მხრივ იყოფა გაერთიანების და დაყოფის ალგორითმებად. გაერთიანების ალგორითმი იწყება ერთელემენტური კლასტერებით, რომლებიც ალგორითმის შესრულების პროცესში ერთიანდება უფრო მსხვილ კლასტერებად მანამ, სანამ საბოლოოდ არ მიიღება ერთი კლასტერი, რომელიც ამონარჩევის ყველა ობიექტს შეიცავს. დაყოფის ალგორითმებში სანინალმდეგო პროცედურა მიმდინარეობს: თავდაპირველად, ყველა ობიექტი ერთიანდება ერთ კლასტერში, ხოლო შემდეგ მათი დაყოფა მიმდინარეობს მანამ, სანამ თითოეული ობიექტი არ აღმოჩნდება თავის საკუთარ კლასტერში. იერარქიული კლასტერიზაციის დროს ხდება არა მხოლოდ უბრალოდ ჯგუფებად დაყოფა, არამედ უნდა აიგოს დენდროგრამა, რომელიც ასახავს განსაზღვრული მანძილების შესაბამისად ობიექტების თანმიმდევრულ კლასტერებად გაერთიანებას.

იერარქიული გაერთიანების ალგორითმები წარმოადგენს კლასტერული ანალიზის ერთ—ერთ ყველაზე პოპულარულ მეთოდს მარკეტინგულ კვლევებში. ისინი თითქმის ყველა სტატისტიკურ პაკეტში გვხვდება (მაგალითად SPSS, Statistica, Statgraphics). ახალი კლასტერის ფორმირებისას გაერთიანების იერარქიული მეთოდები ერთმანეთისგან განსხვავდება კლასტერებს შორის მანძილის შეფასების წესით:

1. ერთეულოვანი კავშირების („უახლოესი მეზობლის“) მეთოდი. კლასტერებს შორის მანძილი განისაზღვრება ამ ორი კლასტერის უახლოეს ობიექტებს შორის მანძილით:

$$\rho(K_i, K_j) = \min_{x_i \in K_i, x_j \in K_j} \rho(x_i, x_j)$$

ამ მეთოდის გამოყენების შედეგად მიიღება კლასტერების გრძელი „ჯაჭვი“.

2. სრული კავშირის („უშორესი მეზობლის“) მეთოდი. აქ მანძილი სხვადასხვა კლასტერის ყველაზე დაშორებულ ობიექტებს შორის მანძილით განისაზღვრება.

$$\rho(K_i, K_j) = \max_{x_i \in K_i, x_j \in K_j} \rho(x_i, x_j)$$

თუ კლასტერებს გააჩნია მოგრძო ფორმა ან გვაქვს კლასტერების გრძელი „ჯაჭვი“, ამ მეთოდის გამოყენება რეკომენდებული არ არის.

3. არაშენიშნული საშუალო კავშირის (UPGMA) მეთოდი. ორ სხვადასხვა კლასტერს შორის მანძილი განისაზღვრება მათი შემადგენელი ობიექტების ყველა წყვილს შორის მანძილის საშუალო სიდიდით.

4. შენონილი საშუალო კავშირის (WPGMA) მეთოდი. წინა მეთოდისგან განსხვავებით, ამ შემთხვევაში, წონით კოეფიციენტად გამოყენებულია კლასტერში ელემენტების რაოდენობა. ეს მეთოდი გამოიყენება მაშინ, როცა სავარაუდოდ ცნობილია, რომ კლასტერებს განსხვავებული ზომა გააჩნია.

5. არაშენიშნული ცენტროიდების (UPGMC) მეთოდი. კლასტერებს შორის მანძილი განისაზღვრება მანძილით მის ცენტროიდებს ანუ ყველა ცვლადის საშუალო არითმეტიკულებს შორის.

6. შენონილი ცენტროიდების (WPGMC, მედიანის) მეთოდი. ეს მეთოდი წინა მეთოდის იდენტურია იმ განსხვავებით, რომ გათვლების დროს კლასტერებს შორის ზომების სხვაობის დასადგენად გამოიყენება წონები. ეს მეთოდი გამოიყენება მაშინ, როდესაც კლასტერების ზომები ერთმანეთისაგან მკვეთრად განსხვავდება.

7. უორდის მეთოდი. ეს მეთოდი დისპერსიული ანალიზის მეთოდს ეფუძნება. ის იმ კლასტერთა წყვილებს აერთიანებს, რომელთა გაერთიანების შედეგად ხდება კლასტერის თითოეული ობიექტიდან კლასტერულ ცენტრამდე ევკლიდური მანძილების კვადრატების ჯამის მინიმალური ზრდა. ეს მეთოდი გამოიყენება ახლოს მდგომი კლასტერების გასაერთიანებლად და მისი გამოყენების შედეგად მიიღება მცირე ზომის კლასტერები.

ზემოთ აღწერილი ყველა მეთოდი ხასიათდება დადებითი და უარყოფითი მხარეებით. მათ შერჩევას უმეტესწილად ახდენენ გასაანალიზებელი მონაცემების სპეციფიკიდან გამომდინარე. თუმცა იერარქიული მეთოდების უარყოფით მხარედ ითვლება ის, რომ დიდი რაოდენობის ობიექტების შემთხვევაში ისინი არ იძლევა შედეგს. ასეთ შემთხვევაში, იყენებენ არაიერარქიულ მეთოდებს, რომელთა არსიც მდგომარეობს იტერაციული მეთოდების გამოყენებაში, საწყისი ერთობლიობის დასაყოფად. იტერაციული დაყოფის მეთოდებს განეკუთვნება მიმდევრობითი ზღურბლის მეთოდი, პარალელური ზღურბლის მეთოდი და განაწილების ოპტიმიზაციის მეთოდი.

მიმდევრობითი ზღურბლის მეთოდის დროს ირჩევენ კლასტერის ცენტრს და ყველა ობიექტი, რომლის დაშორება ცენტრიდან არ აღემატება ზღურბლის მოცემულ მნიშვნელობას, ერთ კლასტერში ერთიანდება. შემდეგ ირჩევენ ახალ კლასტერულ ცენტრს და პროცესი გრძელდება დარჩენილი ობიექტებისათვის.

პარალელურ ზღურბლის მეთოდში მიმდევრობითისაგან განსხვავებით, ერთდროულად ხდება რამდენიმე კლასტერული ცენტრის შერჩევა და ობიექტები, ზღურბლის მნიშვნელობის ფარგლებში უახლოსეს ცენტრთან ერთიანდება.

განაწილების ოპტიმიზაციის მეთოდში კლასტერების რიცხვი წინასწარ განისაზღვრება და ობიექტები კანონზომიერების რაიმე პრინციპის მიხედვით ცალკეულ კლასტერებთან ერთიანდება. შემდეგ ობიექტები კლასტერებში გადაანაწილება ისე, რომ მოხდეს მიზნობრივი ფუნქციის ოპტიმიზაცია, რომელიც წარმოადგენს მიღებული დაყოფის ხარისხის მაჩვენებელს. ალგორითმი დასრულებულია, თუ ელემენტების შემდგომი გადაანაწილებით არ ხდება მიზნობრივი ფუნქციის მნიშვნელოვანი გაუმჯობესება. ეს მეთოდები ერთმანეთისაგან ცენტრის არჩევის პროცედურით, ასევე კლასტერების ფორმირების და დასრულების წესებით განსხვავდება. ყველაზე ხშირად გამოიყენება ე.წ. k-საშუალოს ალგორითმი, რომელსაც ასევე უწოდებენ სწრაფი კლასტერული ანალიზის ალგორითმს. ამ მეთოდის გამოყენების დროს წინასწარ უნდა დაფიქსირდეს კლასტერების რაოდენობა. k-საშუალოს ალგორითმი შედგება შემდეგი ბიჯებისგან:

1. ობიექტების პირველადი გადაანაწილება კლასტერებში. აირჩევა k ობიექტი, რომელიც წარმოადგენს შესაბამისი k კლასტერების ე.წ. „ცენტრებს“. საწყისი ცენტრების შესარჩევად შესაძლებელია სხვადასხვა მეთოდის გამოყენება, მათ შორის შემთხვევითი შერჩევის მეთოდისაც. შედეგ ხდება დარჩენილი ობიექტების გადაანაწილება ისე, რომ მანძილი ობიექტსა და შესაბამისი კლასტერის ცენტრს შორის იყოს მინიმალური.

2. იტერაციული პროცესი. ყოველ იტერაციაზე თითოეული კლასტერისათვის წინა ბიჯზე მიღებული ცენტრის გადაანგარიშება ხდება. შემდეგ კი - ობიექტები გადაანაწილება ისე, რომ ისინი აღმოჩნდნენ კლასტერში, რომლის ცენტრამდეც მათი დაშორება არის მინიმალური.

ალგორითმი დასრულდება კლასტერების სტაბილიზაციის ეტაპზე ანუ მაშინ, როცა კლასტერებში ობიექტების შეცვლა აღარ ხდება.

k-საშუალოს ალგორითმის დადებით მხარეს წარმოადგენს ალგორითმის გასაგებობა, სიმარტივე, გამოყენების სისწრაფე და გამჭვირვალეობა. ამ ალგორითმის უარყოფით მხარეებს განეკუთვნება: კლასტერების რიცხვის წინასწარ განსაზღვრის აუცილებლობა; შედეგის ხარისხის მნიშვნელოვნად დამოკიდებულება საწყისი ცენტრების შერჩევაზე.

კლასტერიზაციის განხილული მეთოდების ანალიზის შედეგად შესაძლებელია დავასკვნათ:

არაიერარქიული მეთოდები ხასიათდება შედარებით მაღალი მდგრადობით ხმაურებისა და მონაკლისების, ასევე არაკორექტულად შერჩეული მეტრიკის მიმართ. თუმცა ამ მეთოდების დროს საჭირო ხდება წინასწარ განისაზღვროს კლასტერების რაოდენობა, იტერაციების რაოდენობა ან ალგორითმის დასრულების წესი, ასევე კლასტერიზაციის ზოგიერთი სხვა პარამეტრები, რამაც შეიძლება გავლენა მოახდინოს შედეგის ხარისხზე. თუ არ არსებობს კლასტერების რაოდენობის სავარაუდო მნიშვნელობა, მაშინ რეკომენდებულია იერარქიული ალგორითმების გამოყენება.

იერარქიულ მეთოდებში, არაიერარქიული მეთოდებისაგან განსხვავებით, იქმნება ჩალაგებული კლასტერების ხე და არ არის კლასტერების რაოდენობის წინასწარი განსაზღვრის საჭიროება. ამ ჯგუფის მეთოდების უპირატესობას არაიერარქიულთან შედარებით წარმოადგენს მონაცემთა სტრუქტურაზე დეტალური ინფორმაციის მიღების შესაძლებლობა. გარდა ამისა, იერარქიული მეთოდების გამოყენების დროს შესაძლებელია მონეცემთა ნაკრებიდან გამონაკლისების იდენტიფიცირება, რაც განაპირობებს მონაცემთა ხარისხის ზრდას. კლასტერიზაციის იერარქიული მეთოდების სირთულეს წარმოადგენს: მო-

ნაცემთა სიმრავლის მოცულობის შეზღუდვა, სიახლოვის ზომის დადგენა, მიღებული კლასიფიკაციების მოუქნელობა.

რადგან, კლასტერიზაციის თითოეული ალგორითმი ხასიათდება თავისი დადებითი და უარყოფითი მხარეებით, ამიტომ კლასტერიზაციის ალგორითმის შერჩევა უნდა მოხდეს კონკრეტული ამოცანის მოთხოვნების შესაბამისად.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. გ. ამსტრონგი, ფ. კოტლერი, მარკეტინგის საფუძვლები (მე—7 გამოცემა), Perosn Education Inc., 2005 წ;
2. ო. ვერულავა, რ. ხუროძე, ამომცნობი სისტემების თეორიის საფუძვლები, ტექნიკური უნივერსიტეტი, 2001 წ;
3. T. Zhvania, O. Verulava, Formation Of The Similarity Measures For The Standard Description Obtained By Clustering

**თალიკო ჟვანია
მაია მიქელაძე**

კლასტერული ანალიზის გამოყენების ცალკეული ასპექტები

რეზიუმე

მარკეტინგული კვლევების ერთ—ერთ უმნიშვნელოვანეს ამოცანას წარმოადგენს ბაზრის სეგმენტაციის საკითხები. ნაშრომში განხილულია სეგმენტაციის სხვადასხვა მეთოდი, ამასთან დეტალურადაა აღწერილი კლასტერიზაციის მეთოდი და მისი გამოყენების ცალკეული ასპექტები. აღწერილია კლასტერიზაციის ალგორითმების ისეთი უმნიშვნელოვანესი საკითხები, როგორცაა: ობიექტების ამონარჩევების ფორმირება; ნიშნებისა და მათი გაზომვის სკალის, ასევე მსგავსების ზომების შერჩევა. განხილულია კლასტერიზაციის იერარქიული და არაიერარქიული ალგორითმები, მოცემულია მათი დადებითი და უარყოფითი მხარეები და შედარებითი ანალიზი.

**Taliko Zhvania
Maia Mikeladze**

Some Aspects of Using the Cluster Analysis

Summary

Market segmentation is one of the most important task of marketing research. The authors consider several methods of segmentation, methods of clusterization and gives detailed description of its application aspects.

This article describes important tasks of clusterization algorithms: formation of objects sample, selection of features and their measuring scale, selecting of similarity measures. The authors discuss the hierarchical and non-hierarchical algorithms with their positive and negative sides and perform their comparative analysis.

Paul Sankess

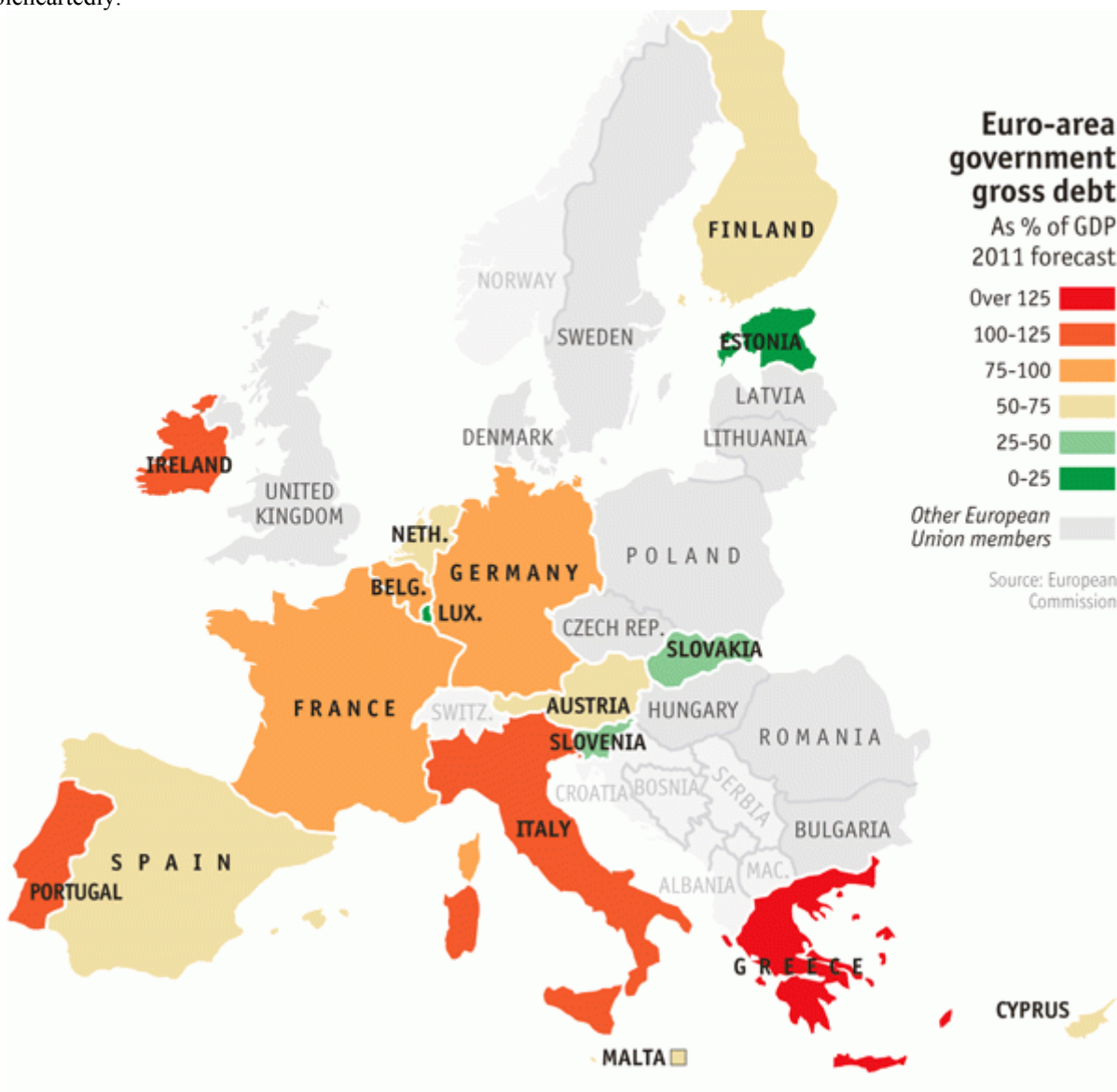
The euro crisis might wake Europe up. But more likely, it will lead to compromise and decline

WHEN BRITAIN ABANDONED the gold standard in 1931, it was not only forsaking a system for managing the currency but also acknowledging that it could no longer bear the mantle of empire. When America broke the dollar's peg with gold in 1971, it ushered in a decline that continued until Paul Volcker re-established confidence in the currency in the early 1980s. As Joseph Schumpeter, the great Austrian economist, once wrote: 'The monetary system of a people reflects everything that the nation wants, does, suffers, is.~

In the same way, the crisis that has engulfed the European Union (EU) is about much more than the euro. As government bonds, share prices and banks swoon and global recession knocks on the door, the first fear is of financial and economic collapse. But to understand what is happening to the currency you also need to look at what is happening to Europe.

The euro will not be safe until Europe answers some fundamental questions that it has run away from for many years. At their root is how its nations should respond to a world that is rapidly changing around them. What will it do as globalisation strips the West of the monopoly over the technologies that have made it rich, and an ageing Europe starts to look increasingly like the western peninsula of a resurgent Asia?

Some Europeans would like to put up carefully designed fences around the EU's still vast and wealthy market. Others, including a growing number of populist politicians, want to turn their nations inward and shut out not just the world but also the elites' project of European integration. And a few—from among those same elites, mostly—argue that the only means of paying for Europe's distinctive way of life is not to evade globalisation but to embrace it wholeheartedly.

This is not some abstract philosophical choice. It is a fierce struggle for Europe's future, being waged in Athens as George Papandreou loses power to a temporary government of national unity, in derelict factories in France and Belgium and in the wasted lives of millions of unemployed young Spaniards. This struggle will set the limits on Europe's welfare state. It will determine how the unbalanced partnership between Germany and France, and an increasingly detached Britain, will shape the EU. It will define the high politics of Brussels and the low politics of European populism. And it will decide the fate of the device that Schumpeter would see as the embodiment of all this: the euro.

Just now the euro zone is caught in a dismal downward spiral. Fears about whether the governments in Greece, Portugal, Ireland, Spain and, most alarmingly, Italy will honour their €3 trillion (\$4.2 trillion) or so of borrowing are wrecking European banks, which own their debt. Struggling banks undermine confidence and credit. Coming on top of fiscal austerity, this is bringing on recession, deepening fears that governments will be unable to pay back their debts, which further weakens the banks. And so the vice turns, down towards disaster.

The euro zone still has the capacity to stop this run on its banks and governments. As a block, it is less indebted than America and its public-sector deficit is lower. It has the money to fortify its banks against the default of Greece—and Portugal and Ireland, if need be. And it is minded by the European Central Bank (ECB), which can in principle stand behind those vulnerable governments by buying their debt in unlimited quantities on the secondary market. But the EU has repeatedly failed to put forward a convincing euro rescue. Its latest and bravest attempt, at the end of last month, fell short of the mark—just like all the others. That is because the Europeans are deeply at odds over what the crisis is really about, and riven by disagreement over what each country must contribute towards solving it (see [article](#)). So long as the euro zone's members cannot settle these arguments, or at least agree that their differences matter less than finding a solution, the collective action needed to defend the euro will remain impossible.

Many roads to disaster

While the world waits for Europe to make up its mind, catastrophe is in the air. It could take many forms. A country might storm out of the euro—which the treaty forbids, but who could stop a determined government? European banks might suffer a fatal loss of confidence. Italy or Spain might become unable to borrow on decent terms. Or a government trying to impose austerity might be replaced by one that rejects it. Any of these could cause contagion and plunge the world economy into depression.

Some people speculate that Germany might lead a breakaway core of euro-zone countries. But as the Teutonic euro soared in value, banks and companies would lose huge sums on their assets abroad and its exporters would find themselves at a disadvantage. Besides, for Germany to flout an EU treaty so brazenly would damage all EU law, which argues strongly against it.

Greece is more likely to buckle under austerity and quit after a succession of governments like the new one. But it would be a desperate act. Banks would collapse and capital flee, and many of Greece's companies, unable to pay their euro-denominated bills, would go bankrupt. Already shut out of debt markets, Greece would probably lose all financial aid from the EU.

Amid recession and the contagion of a debt default, bank collapse or Greek departure from the euro, Europe's single market would be in danger. At an EU summit in 2008, when the financial crisis was raging, Nicolas Sarkozy chastised the commission for being too zealous in upholding competition. A senior official reckons that, if the French president had at that moment asked for a vote, the heads of government would have suspended the rules. The crisis today is at least as grave as it was then.

Since it is possible to avoid such a catastrophe, you might think that the worst will not happen. And indeed it is unlikely—but not impossible. Precisely because of the dire consequences, everyone is counting on the next person to see reason. The new Greek government might reckon that Europe would never let Greece collapse. At the same time the ECB and Germany might refuse to step in, because they do not want countries to evade reform. Or perhaps austerity might eventually lead to populists that turn away from the euro—to hell with the consequences.

A euro-zone central banker confesses that he has lately been thinking about historical catastrophes such as the first world war and wondering how the world blundered into them. „From the middle of a crisis“, he says ominously, „you can see how easy it is to make mistakes.“

Economic and Monetary Union (EMU) was supposed to banish the competitive devaluations that threatened the single market in the early 1990s. It promised to bind a unified Germany into the EU and pave the way for some sort of political union in Europe. Today that dream has not vanished altogether, but the single market is under threat once more. Europe's nations are at loggerheads, Germany is in a state of outrage, and the link between the euro and the nation state is more fraught than ever. EMU truly is, writes David Marsh, author of a history of the euro, „Europe's Melancholy Union“.

„The 2008-2011 crisis shows that the dominant economies were not as dominant as they thought,“ says Dominique Strauss-Kahn, the French former head of the IMF. „If Europe fails, it will suffer from low growth, economic domination and cultural domination.“ Can Europe turn back from the abyss? Only if the core countries will support the rest as they submit themselves to radical political, social and economic reform. Nobody should be under any illusions about how difficult that will be.

პოლ სანკესი

ევროკრიზისმა ევროპა უნდა გამოაღვიძოს.
თუმცა, უფრო სავარაუდოა, რომ ევროკრიზისი
კომპრომისით ან შემცირებით დასრულდება

რეზიუმე

წინამდებარე სტატიაში წარმოდგენილია ევროკავშირის „ევროს„ ზონის ქვეყნებში წარმოჩინებული ზოგადი პრობლემური საკითხი. რომელიც მსოფლიო ფინანსურ კრიზისთან ერთად განვითარდა და რიგ ქვეყნებში (ესპანეთი, საბერძნეთი, პორტუგალია, კვიპროსი და სხვა) მძაფრი ხასიათი შეიძინა. იმდენად მძაფრი, რომ საერთო ევროპული ვალუტის არსებობის ფაქტიც კი კითხვის ნიშნის ქვეშ დაყენა. ფინანსისტ ეკონომისტების ექსპერტთა შორის აზრთა სხვადასხვაობაა. ერთნი - კრიზისის წარმომჩენ ძირითად მიზეზად ევრო ზონის ქვეყნების განსხვავებული განვითარების დონით ხსნიან. მეორენი ყოველივეს ძირითადში მსოფლიო ფინანსური კრიზისის თანმდევ მოვლენად განიხილავენ. საქმე იმაში გახლავთ, რომ ორივე არგუმენტი სწორია და ობიექტური მიზეზობრივი კავშირით ხასიათდება, მაგრამ არა მხოლოდ ეს ორი. მიმაჩნია, რომ პრობლემატურ საკითხთა წრე ბევრად უფრო ფართოა, რომელსაც სწორი ანალიზი და შესაბამისი დასკვნები ესაჭიროება. მათგან გამოვყოფდი ერთ ერთ უმთავრეს საბიუჯეტო სახსრების მომჭირნეობითი ხარჯვის, გამართული მონიტორინგის ინსტიტუციონალური მოწყობის საკითხებს.

მიუხედავად იმისა, რომ სტატიაში აღწერილი სიტუაცია ევრო ზონის ქვეყნებს შეეხება, ვფიქრობ გასათვალისწინებელია საქართველოსათვისაც. როგორც თვალნათელი მაგალითი იმისა, რომ როცა სახელმწიფო საბიუჯეტო ხარჯები გაუაზრებლად იხმარება უცილობელი კრიზისის გამომწვევი მიზეზი ხდება, რის გამკლავებაც საქართველოზე ბევრად უფრო ძლიერი ეკონომიკის მქონე ევროპულ ქვეყნებსაც, ევროკავშირის წამყვანი სახელმწიფოების მხარდაჭერის მიუხედავად ძალზე უჭირს.

Paul Sankess

The euro crisis might wake Europe up, but more likely, it will lead to compromise and decline

Summary

This article covers several problems which have emerged in the Euro zone of the European Union. They developed along with the world economic crisis, and in some countries (like Spain, Greece, Portugal, Cyprus and others) took a rough turn. So rough that it threatened the very foundations of the existence of the common European currency putting it under a strong question mark. There is a variety of opinions among the community of financial experts. Part of them see different levels of development among European nations _ members of the Euro zone as one of the reasons of this crisis. Others see it basically as collateral to the world financial crisis. The point is that both arguments are true and have objective proximate cause and interconnection. But there are other reasons, too. I believe that the bunch of problem issues is much wider and it should be put under right analysis to receive good findings. I would put forward one of the strongest _ austerity measures of the budget and institutional issues of its monitoring.

Despite the fact that the topic of this article deals with the nations of the Euro zone, I think it should be noteworthy for Georgia, too, as an example that unreasonable spending of the state budget funds immediately becomes the cause of the crisis. Such crisis is difficult to tackle even for European countries with much stronger than Georgia economic foundations in spite of the support of the leading EU nations.

მანია სათური

**კომპანიის მარკეტინგული საქმიანობის
ეფექტიანობის შეფასებისათვის**

ჩვენს ქვეყანაში საბაზრო ურთიერთობების დამკვიდრების აუცილებლობას მჭიდროდ უკავშირდება მარკეტინგის როლისა და მნიშვნელობის ზრდა. თუმცა მარკეტინგი გულისხმობს კომპანიების მხრიდან ხარჯების ზრდასაც. ამიტომ კომპანიებში მარკეტინგის დეპარტამენტმა მუდმივად უნდა აწარმოოს მარკეტინგული გეგმების რეალიზაციის და მთელი თავისი მარკეტინგული საქმიანობის მონიტორინგი. აღნიშნული საკითხის მიმართ შეინიშნება სხვადასხვა დამოკიდებულება. მცირე ფირმები ნაკლებად ზრუნავენ მარკეტინგული საქმიანობის შედეგების შეფასების სისტემის ჩამოყალიბებაზე, კომპანიების მნიშვნელოვან ნაწილს არ აქვს წარმოდგენა თავისი პროდუქტების მომგებიანობის შესახებ, ხოლო ზოგიერთ კომპანიას არ გააჩნია კონტროლის რეგულარული პროცედურა. მარკეტინგული საქმიანობის კონტროლის სისტემას შეუძლია კომპანიის მარკეტინგული საქმიანობის ეფექტიანობის შეფასების საქმეში მნიშვნელოვანი როლის შესრულება.

მარკეტინგის წლიური გეგმების კონტროლის ამოცანაა, კომპანია დარწმუნდეს, რომ წლიური გეგმით განსაზღვრული გაყიდვების მოცულობის, მოგების და სხვა მაჩვენებლების მიხედვით აღწევს დასახულ მიზნებს. კონტროლის პროცესში შეიძლება გამოიყოს ოთხი ეტაპი: მიზნების განსაზღვრა, საქმიანობის მაჩვენებლების გაზომვა, საქმიანობის ანალიზი და კორექტირება.

კონტროლის მოცემული მოდელი გამოიყენება ორგანიზაციის ყველა დონეზე. კომპანიის უმაღლესი ხელმძღვანელობა ადგენს წლიურ მიზნებს მოგებისა და გაყიდვების მოცულობის მიხედვით. მართვის ყოველი მომდევნო დონისათვის ეს მიზნები იყოფა უფრო კონკრეტულ და მცირე მიზნებად. კონკრეტული მიზნები აქვთ გაყიდვების რეგიონულ და რაიონულ მენეჯერებს. გარკვეული დროის გავლის შემდეგ ფირმის უმაღლესი ხელმძღვანელობა აანალიზებს შედეგებს და ადგენს მაკორექტირებელ ღონისძიებათა საჭიროებას.

წლიური გეგმის შესრულების კონტროლისათვის გამოიყენება ანალიზის შემდეგი ტიპები:

- გასაღების ანალიზი,
- საბაზრო წილის ანალიზი,
- მარკეტინგული დანახარჯების გაყიდვების მოცულობასთან თანაფარდობა,
- ფინანსური და შეფასებითი ანალიზი.

კონტროლის ტიპი	კასუსისგამგებელი პირი	კონტროლის მიზანი	მიღგომეპი
I. ყოველწლიური გეგმების კონტროლი	უმაღლესი ხელმძღვანელობა სამუშაო რგოლის მენეჯერები	დადგინდეს, მიიღწევა თუ არა დაგეგმილი შედეგები	-გასაღების ანალიზი -ბაზრის წილის ანალიზი -ხარჯებისა და გაყიდვების შედარება -ფინანსური ანალიზი -საბაზრო შედარებითი ანალიზი
II. მომგებიანობის კონტროლი	მარკეტინგის კონტროლიორი (ინსპექტორები)	განისაზღვროს კომპანია რისგან გამოიმუშავებს ფულს, ან სად კარგავს მას	შეფასდეს რენტაბელობა: -პროდუქტების, -ტერიტორიების, -მყიდველების, -ბაზრის სეგმენტების, -გასაღების არხების, -შეკვეთის ზომების მიხედვით
III. ეფექტიანობის კონტროლი	ფუნქციონალური და ხაზობრივი მენეჯერები მარკეტინგული კონტროლიორი (ინსპექტორი)	რესურსების ხარჯვის ეფექტიანობის შეფასება და გაუმჯობესება, მარკეტინგული ხარჯების გავლენა	შეფასდეს ეფექტიანობა: -სავაჭრო პერსონალის, -რეკლამის, -გასაღების სტიმულირების, -განაწილების

<p>IV. სტრატეგიული კონტროლი</p>	<p>უმაღლესი ხელმძღვანელობა მარკეტინგული აუდიტორი</p>	<p>დადგინდეს, იყენებს თუ არა კომპანია თავის ყველა შესაძლებლობებს -ბაზრების, -საქონლის, -განაწილების არხების მიხედვით</p>	<p>მარკეტინგის ეფექტიანობის შეფასების ინსტრუმენტები: -მარკეტინგული აუდიტი; -მარკეტინგის ხარისხის ანალიზი; -კომპანიის ეთიკური და -სოციალური პასუხისმგებლობის ანალიზი</p>
---------------------------------	---	--	--

ნახ. 1. მარკეტინგული კონტროლის ტიპები

გასაღების ანალიზი გულისხმობს გაყიდვების ფაქტიური მოცულობის გაზომვასა და მის შედარებას გეგმიურ მაჩვენებელთან. მაგრამ გასაღება არ გვაძლევს სრულ წარმოდგენას იმის შესახებ, თუ რამდენად კარგად მუშაობს ფირმა თავის კონკურენტებთან შედარებით. ამის დასადგენად შეიძლება გამოვიყენოთ ფირმის საბაზრო წილის ამსახველი მაჩვენებლები. კომპანიის საბაზრო წილის ზრდა მეტყველებს მის ეფექტიან მუშაობაზე თავის კონკურენტებთან შედარებით, ხოლო შემცირება — პირიქით, კომპანიის წარუმატებლობის ამსახველია. ამ უკანასკნელ შემთხვევაში კომპანიამ უნდა დაადგინოს საბაზრო წილის შემცირების მიზეზები. იგი შეიძლება მდგომარეობდეს თავად საქონელში, მომხმარებელთა ჯგუფების მოთხოვნილებათა არასწორ შეფასებაში და ა.შ. საბაზრო წილის ცვლილების ანალიზი შეიძლება ჩატარდეს ოთხი პოზიციიდან.

$$\text{ბაზრის საერთო წილი} = C \times L \times S \times P ,$$

სადაც, C — ყველა იმ მომხმარებელთა პროცენტული მაჩვენებელია, რომლებიც ყიდულობენ მოცემული კომპანიის საქონელს;

L — ყველა კომპანიებში შესყიდვების საერთო ოდენობიდან შესყიდვების ის პროცენტია, რომლებსაც მყიდველები ახორციელებენ მოცემულ კომპანიაში (ანუ ლოიალურ მომხმარებელთა წილი);

S — მოცემულ კომპანიაში შესყიდვის საშუალო ზომა პროცენტულად საშუალო კომპანიის საშუალო შესყიდვის მიმართ;

P — მოცემული კომპანიის საშუალო ფასი პროცენტულად ყველა კომპანიის საშუალო ფასიდან.

ყოველწლიური გეგმების კონტროლისას ხელმძღვანელობა თვალყურს უნდა ადევნებდეს მარკეტინგული დანახარჯებისა და გაყიდვების მოცულობის თანაფარდობას. მცირე ცვლილებისას რაიმე ღონისძიებების გატარება არ არის აუცილებელი. ხოლო თუ გადახრა დასაშვებ ზღვარზე მეტი იქნება არ შეიძლება მისი უყურადღებოდ დატოვება. რათა მომავალში არ წარმოიქმნას პრობლემები.

დანახარჯებისა და გაყიდვების მოცულობის თანაფარდობა უნდა განიხილებოდეს საერთო ფინანსური მდგომარეობის შესაბამისად, განისაზღვროს კომპანია როგორ და საიდან ღებულობს თავის შემოსავლებს. მარკეტოლოგები ხშირად იყენებენ ფინანსურ ანალიზს, რათა შეიმუშაონ გასაღების ისეთი სტრატეგიები, რომლებიც მოგებას მოიტანს. ფინანსური ანალიზის დახმარებით კომპანიის ხელმძღვანელობა განსაზღვრავს ფაქტორებს, რომლებიც გავლენას ახდენენ კომპანიის მოგების ნორმაზე წმინდა ღირებულების მიხედვით. მოგების ნორმა იქმნება ორი მაჩვენებლისაგან: შემოსავალი აქტივებიდან და ფინანსური აღმავლობა. წმინდა ღირებულებიდან მოგების ნორმის ასამაღლებლად კომპანიამ უნდა გაზარდოს წმინდა მოგების თავის აქტივებთან თანაფარდობა, ან გაზარდოს აქტივების წმინდა ღირებულებასთან თანაფარდობა. ხოლო შემოსავალი აქტივებიდან იქმნება მოგების და ბრუნვადობის მაჩვენებლების მიხედვით.

მარკეტინგული საქმიანობის ეფექტიანობის შეფასებისათვის კომპანიებში შეიძლება გამოყენებულ იქნას შეფასების სხვადასხვა სისტემა. მათ შორის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ისეთი სისტემა, რომელიც დაგვეხმარება წინასწარ დავადგინოთ მოსალოდნელი საშისპროება.

1. შეფასება მომხმარებელთა მიხედვით გვიჩვენებს თუ როგორ მუშაობს კომპანია წლიდან წლამდე. ამ შემთხვევაში გამოიყენება შემდეგი მაჩვენებლები:

- დაკარგული მყიდველები,
- დაუკმაყოფილებელ მყიდველთა რაოდენობა,
- ახალ მომხმარებელთა რაოდენობა,

- მიზნობრივი ბაზრის გათვითცნობიერებულობა,
- მიზნობრივი ბაზრის უპირატესობათა მინიჭება,
- პროდუქციის შეფარდებითი ხარისხი,
- მომსახურების შედარებითი ხარისხი.

თითოეული მაჩვენებლისათვის აუცილებელია განისაზღვროს ნორმები. როდესაც მიმდინარე მონაცემები სცდება დადგენილ ნორმებს კომპანიის ხელმძღვანელობამ უნდა გაატაროს საპასუხო ღონისძიებანი.

2. შეფასება აქციონერების მიხედვით. ფირმები მუდმივად უნდა აკვირდებოდნენ, როგორია სხვადასხვა დაინტერესებული ჯგუფების განწყობა და დაადგინონ ხომ არ აქვს ადგილი ცალკეულ პარტნიორთა უკმაყოფილებას. კომპანიებს საქმე აქვთ რიგ დაინტერესებულ ჯგუფებთან: აქციონერებთან, მიმწოდებლებთან, დილერებთან და სხვა. კომპანიის ფილოსოფია უნდა ითვალისწინებდეს მომხმარებელთა დაკმაყოფილების მაღალი დონის მიღწევას და აგრეთვე, დაინტერესებული ჯგუფების დაკმაყოფილების მისაღებ დონეს არსებული რესურსების ფარგლებში. აუცილებელია თითოეული ჯგუფისათვის ნორმების დადგენა და სათანადო ზომების მიღება თუ ერთ-ერთი მათგანი იგრძნობს თავს დაუკმაყოფილებლად.

მნიშვნელოვანი საკითხია კომპანიების მიერ რენტაბელობის შეფასება თავიანთი პროდუქტების, ტერიტორიების, მომხმარებელთა ჯგუფების, ბაზრის სეგმენტების, გასაღების არხებისა და შეკვეთების პარტიის მოცულობის მიხედვით. რასაც ითვალისწინებს მომგებიანობის კონტროლი. შეფასების შემდეგ კი ფირმის ხელმძღვანელობა შეძლებს სწორი გადაწყვეტილების მიღებას: გააფართოოს, ან შეამციროს ან საერთოდ შეწყვიტოს განსაზღვრული საქონლის და სხვადასხვა მარკეტინგული ღონისძიებების მხარდაჭერა.

უშუალოდ ეფექტიანობის კონტროლისას კომპანიამ უნდა გასცეს პასუხი შემდეგ კითხვაზე: არის თუ არა სავაჭრო პერსონალის მართვის, სარეკლამო კამპანიის ჩატარების, გასაღების სტიმულირების ღონისძიებების, მარკეტინგულ ობიექტებში განაწილების ორგანიზაციის უფრო ეფექტიანი ხერხები? ზოგიერთ კომპანიას ჰყავს მარკეტინგის კონტროლიორი ან ინსპექტორი, რომელიც მარკეტოლოგებს ეხმარება გაზარდონ მუშაობის ეფექტიანობა. ისინი დასპეციალებულნი არიან ბიზნესის მარკეტინგულ მხარეზე, მაგრამ თავად ოფისებში არ მუშაობენ. კონტროლიორები მარკეტინგული ხარჯების და მიღებული შედეგების ფინანსურ ანალიზს ახორციელებენ. ისინი თვალყურს ადევნებენ მოგების გეგმის შესრულებას, ადგენენ სტიმულირების ეფექტიანობას, აანალიზებენ სარეკლამო ხარჯებს.

გასაღების განყოფილების ხელმძღვანელებმა უნდა აკონტროლონ თავიანთი სავაჭრო პერსონალის საქმიანობის ისეთი მაჩვენებლები, როგორცაა: თითოეულ თანამშრომელზე გარიგების დადების შეთავაზებასთან დაკავშირებული სატელეფონო ზარების საშუალო რაოდენობა დღეში; თითოეული სატელეფონო კონტაქტის საშუალო დრო; საშუალო შემოსავალი ერთ ზარზე; საშუალო ხარჯები ერთ ზარზე; პოტენციურ მყიდველთა მიღების ხარჯები, რომელიც მოდის ერთ ზარზე; 100 ზარზე შეკვეთების პროცენტი; ახალ მყიდველთა რაოდენობა პერიოდის განმავლობაში; დაკარგულ მყიდველთა რაოდენობა პერიოდის განმავლობაში; სავაჭრო პერსონალის შენახვაზე განეული ხარჯები პროცენტულად გაყიდვების მოცულობიდან.

ეფექტიანობის კონტროლისას აუცილებელია ყურადღების გამახვილება რეკლამის ეფექტიანობის შეფასებაზე, რაც ხორციელდება შემდეგი მაჩვენებლების შეფასებით: რეკლამის მოცემული საშუალების დახმარებით ათას მიზნობრივ მომხმარებელზე რეკლამის დაყვანის ხარჯები; აუდიტორიის პროცენტი, რომელმაც შეამჩნია, ნახა ან წაიკითხა სარეკლამო მიმართვის დიდი ნაწილი; რეკლამის შინაარსისა და ეფექტიანობის შესახებ მომხმარებელთა აზრი; დამოკიდებულება პროდუქტისადმი რეკლამამდე და რეკლამის შემდეგ; სარეკლამო მიმართვით გამოწვეული შეკვეთების რიცხვი საქონელზე; ხარჯები ერთ შესყიდვაზე (შეკვეთაზე).

ისმის კითხვა — რა უნდა ვიგულისხმოთ რეკლამის ეკონომიკური ეფექტიანობის ქვეშ? რეკლამის ეკონომიკური ეფექტიანობა ის ეკონომიკური შედეგია, რომელიც მიიღება სარეკლამო კამპანიის (სარეკლამო ღონისძიების) ჩატარების შედეგად. ეს ეკონომიკური შედეგი გამოიხატება საწარმოს მოგების ზრდაში, გაყიდვების მოცულობის ზრდაში და სხვა. ამრიგად, რეკლამის ეფექტიანობის შეფასების პროცესში უნდა განისაზღვროს სარეკლამო ღონისძიების ქმედითობა და მისი ეკონომიკური მიზანშეწონილობა დროის გარკვეულ პერიოდში.

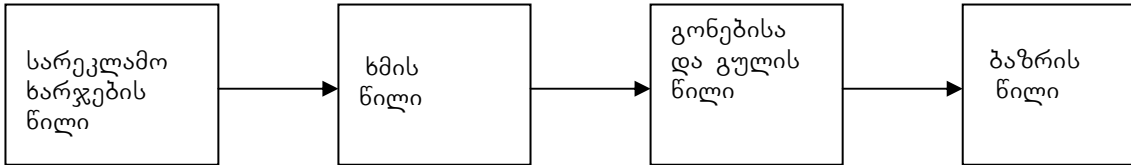
რეკლამის ეკონომიკური ეფექტიანობის შეფასების აუცილებლობა გამომდინარეობს თავად მისი არსიდან. რამდენადაც სხვა საინფორმაციო შეტყობინებებისაგან განსხვავებით რეკლამა დაინტერესებულია და მიმართულია სწორედ საბოლოო შედეგებზე და კონკრეტულ საქონელზე მოთხოვნის გაზრდაზე.

რეკლამის ეფექტიანობაზე დადებითად იმოქმედებს კომპანიის მიერ მისი ეფექტიანობის კონტროლის სისტემის გამოყენება, რაც აუცილებლად გულისხმობს ყურადღების გამახვილებას რეკლამის ეფექტიანობის შეფასებაზე. ეს ხორციელდება შემდეგი მაჩვენებლების შეფასებით: მოცემული სარეკლამო საშუალებით ათას მიზნობრივ მომხმარებელზე რეკლამის დაყვანის ხარჯები; მიზნობრივი აუდიტორიის პროცენტი, რომელმაც შეამჩნია, ნახა ან წაიკითხა სარეკლამო მიმართვის დიდი ნაწილი; რეკლამის შინაარსისა და ეფექტიანობის შესახებ მომხმარებელთა აზრი;

დამოკიდებულება პროდუქტისადმი რეკლამამდე და რეკლამის შემდეგ; სარეკლამო მიმართვით გამონეული შეკვეთების რიცხვი საქონელზე; ხარჯები ერთ შესყიდვაზე (შეკვეთაზე).

კომპანიებს აინტერესებთ გაარკვიონ, თუ რამდენად დიდა ან მცირე მათი სარეკლამო ხარჯები. არსებობს მოსაზრება, რომლის თანახმადაც ფირმის სარეკლამო ხარჯების წილი განაპირობებს გარკვეულ „ხმის წილს“ (მოცემული ფირმის საქონლის რეკლამის პროცენტი ასეთი საქონლის მთელ რეკლამაში), რომელიც თავის მხრივ განაპირობებს მომხმარებელთა გონებისა და გულის წილს და საბოლოო ჯამში ფირმის საბაზრო წილს.¹

რეკლამის ეფექტიანობის შეფასების შემდეგ შესაძლებელია დაისახოს მთელი რიგი ღონისძიებები რეკლამის ეფექტიანობის გასაუმჯობესებლად, მაგალითად: შეტყობინების წინასწარი ტესტირება, რეკლამის ყველაზე უფრო ეფექტიანი საშუალებების შერჩევა, რეკლამის მიწოდების შემდეგ დამოკიდებულების ჩატარება.

გასაღების სტიმულირების ეფექტიანობის ასამაღლებლად აუცილებელია განისაზღვროს დანახარჯები სტიმულირების ყოველ ღონისძიებაზე და მისი გავლენა გასაღებაზე. მონიტორინგი ხორციელდება შემდეგი მაჩვენებლების მიხედვით: გაყიდვების პროცენტი, რომელიც განხორციელდა სტიმულირების ღონისძიების ფარგლებში; ხარჯების თანხა საქონლის სტიმულირებისათვის გადახდილი გაყიდვების თითოეულ ფულად ერთეულზე (თითოეულ ლარზე); კუპონების პროცენტი; შესყიდვების (შეკვეთების) რიცხვი, გამოწვეული პროდუქტის დემონსტრაციით. ანალიზის საფუძველზე გასაღების სტიმულირების მენეჯერმა უნდა მისცეს რეკომენდაციები პროდუქტების მმართველებს თუ რომელი პროდუქტებია ამ მხრივ ყველაზე ეფექტიანი. ასევე მნიშვნელოვანია პროდუქტის განაწილების ეფექტიანობის შეფასება. კომპანია უნდა ზრუნავდეს განაწილების ხარჯების შემცირებასა და მათ

ეფექტიან გამოყენებაზე. არსებობს მარაგების, სანყოფის განლაგების, ტრანსპორტირების ხერხების კონტროლის სხვადასხვა მეთოდები. ამასთან დაკავშირებით ერთ-ერთი ყველაზე გავრცელებული პრობლემა იმაში მდგომარეობს, რომ კომპანიის გასაღების მკვეთრი ზრდის პირობებში მისი განაწილების ეფექტიანობა მცირდება. განაწილების ეფექტიანობის კონტროლი გვეხმარება თავიდან ავიცილოთ მსგავსი პრობლემები.

მარკეტინგის ეფექტიანობის შეფასება რეკომენდებულია სტრატეგიული კონტროლის პროცესშიც. მარკეტინგის ეფექტიანობა მთელი კომპანიის ან მისი ერთი განყოფილების მიხედვით ხასიათდება მარკეტინგული ორიენტაციის ხუთი კომპონენტით: მიმართულობა მყიდველზე, მარკეტინგული ინტეგრაცია, ინფორმაციის ადეკვატურობა, სტრატეგიული ორიენტაცია, ოპერატიული ეფექტიანობა. მარკეტინგის ეფექტიანობის შეფასებისას უნდა გაიზომოს თითოეული მათგანი.

არსებობს მარკეტინგის ეფექტიანობის შეფასების მეთოდიკა, რომლის მიხედვითაც შეფასებები კეთდება ქულების სახით დასმული კითხვების შესაბამისად.² კითხვები შედგენილია ხუთივე კომპონენტის ფარგლებში. თავდაპირველად მითითებულ კითხვებზე პასუხობენ მარკეტინგის მენეჯერები და კომპანიის სხვა განყოფილებათა ხელმძღვა-

ნელები, შემდეგ კი ხდება შედეგების შეჯამება. ასეთი ანალიზისას ფირმების უმრავლესობა ლეზულობს ხოლმე „კარგ“ ან „საშუალო“ შეფასებას, რაც იმაზე მეტყველებს, რომ მათი მენეჯერები ხედავენ რომ შესაძლებელია ამ მხრივ მუშაობის გაუმჯობესება. თუ რომელიმე მაჩვენებელი ძალზე დაბალ შეფასებას ლეზულობს ეს ნიშნავს, რომ პირველ რიგში ამ საკითხზე უნდა დაინყოს მუშაობა. ასეთი შეფასების საფუძველზე კომპანიის ქვედანაყოფების ხელმძღვანელებმა უნდა შეადგინონ გეგმა თავიანთ მარკეტინგის სისტემაში სუსტი ადგილების აღმოსაფხვრელად. მიღებული ინფორმაციის საფუძველზე მუშავდება მაკორექტირებელ მოქმედებათა გეგმა, რომლის შესრულება ზრდის კომპანიის მარკეტინგის საერთო ეფექტიანობას.

¹ Котлер Ф., Келлер К.Л., Маркетинг менеджмент, экспресс-курс, 3-е издание, перевод с англ., изд. «Питер», С.-Пб. 2008, გვ. 419

² Ф. Котлер, К. Л. Келлер, Маркетинг менеджмент, экспресс-курс, 3-е издание, изд. »Питер», С.-Пб. 2008, გვ. 475

მაია სეთური

კომპანიის მარკეტინგული საქმიანობის ეფექტიანობის შეფასებისათვის

რეზიუმე

ჩვენს ქვეყანაში საბაზრო ურთიერთობების დამკვიდრების აუცილებლობას მჭიდროდ უკავშირდება მარკეტინგის როლისა და მნიშვნელობის ზრდა. მარკეტინგული მიდგომა გულისხმობს მარკეტინგული კონცეფციის გამოყენებას. მარკეტინგის მართვის პროცესი მარკეტინგის ანალიზის, დაგეგმვის და ამ გეგმების კონტროლის პროცესია. მარკეტინგის გეგმების კონტროლის პროცესი ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ნაწილია მარკეტინგის ეფექტიანობის შეფასებაში. მარკეტინგულ ღონისძიებათა დაგეგმვა და რეალიზაცია მაშინ არის გამართლებული და მიზანშეწონილი, როდესაც მათ მოაქვთ კონკრეტული დადებითი შედეგები. მიტომ არის მნიშვნელოვანი მარკეტინგის ეფექტიანობის შეფასება. ისმის კითხვა — რა უნდა ვიგულისხმოთ მარკეტინგის ეფექტიანობის ქვეშ? არსებობს მარკეტინგული საქმიანობის კონტროლის რამოდენიმე ფორმა. თანამედროვე მარკეტინგის მნიშვნელოვანი შემადგენელი ნაწილია რეკლამა. რეკლამით კომპანია ახდენს თავისი პროდუქტის საუკეთესო თვისებების დემონსტრირებას. რეკლამის ეკონომიკური ეფექტიანობა არის ეკონომიკური შედეგი სარეკლამო კამპანიისა (სარეკლამო ღონისძიებებისა). კომპანიებს აინტერესებთ გაარკვიონ, თუ რამდენად დიდია ან მცირე მათი სარეკლამო ხარჯები. ეფექტიანობის შეფასების შემდეგ შესაძლებელია დაისახოს მთელი რიგი ღონისძიებები ეფექტიანობის ასამაღლებლად.

Maia Seturi

FOR EVALUATION OF MARKETING EFFICIENCY

Summary

Under conditions of transition to the market economy the role of marketing in the firms of our country grow. A marketing orientation means trying to carry out the marketing concept. The marketing management process is the process of planning marketing activities, directing the implementation of the plans, controlling these plans. Controlling these plans is one of the main part of evaluation of marketing efficiency. Planning and realization of the marketing activities are reasonable if they give results. That is why it is important to evaluate efficiency of marketing. There is a question – what should we mean under efficiency of marketing?

There are some forms of controlling of marketing activities. The modern marketing consists of some elements. Advertisement is an integral part of the modern marketing. The advertisement enables to show off the best characteristics and advantages of the product. Economic efficiency of advertisement is the economic result, which is received as a result of advertising campaign (advertising activities). We will not exaggerate if we say that the necessity to evaluate economic efficiency ensues from its essence itself. As opposed to other information messages the advertising is interested and oriented at the final results and growth of demand of concrete goods. In order to obtain concrete economic results, i.e. to be efficient, we assume it reasonable to focus our attention on the some aspects of marketing.

Charles Morgan Stromme

The financial crisis

INFLATE, stagnate, default. That has been the choice facing highly indebted economies ever since the crisis broke in 2007-2008. It would be nice if growth could lift us out of this mess, but that looks unlikely; see how sluggish growth has become (the 2000 decade ended in 2009, before the Greek crisis hit, so this is not just an issue of austerity).

The slowdown

Real GDP growth rate by decade, %

Country	1960s	1970s	1980s	1990s	2000s
Spain	110.0	42.0	31.1	31.1	24.1
Britain	33.9	28.0	33.3	29.7	19.7
US	49.5	38.8	35.9	37.4	17.3
Netherlands	60.3	39.8	21.2	36.9	14.9
France	70.4	41.9	25.8	20.7	11.7
Germany	53.5	39.4	22.9	22.3	8.4
Italy	76.9	43.6	27.6	16.1	4.1

Source: OECD

Why is this? There has been too much focus on government debt; the problem is total debt in an economy, including the financial sector, corporates and consumers. Government debt usually rises sharply when another sector is badly hit; Cypriot government debt, for example, was only 61% of GDP in 2010.

Think of debt as a claim on wealth. If a bank extends you a loan, you now have wealth in the form of money that you can spend on goods and services or use to buy an asset, such as a house; the bank also has an asset in the form of its loan, which it records on its balance sheet. Debt can thus increase rapidly relative to GDP and can help increase output, as the debtors spend their wealth.

All is well as long as the creditor is confident that the debtor can repay the debt. Indeed much debt in the modern economy is simply rolled over; businesses renew loans, homeowners replace one mortgage provider with another. And creditors are likely to be confident if GDP (and thus debtors' incomes) are rising.

One can thus have debt levels that are many times the level of GDP; i.e. there can be more claims on wealth than the annual production of goods and services. Of course, a nation's wealth (in the form of land, mineral resources etc) can be many times the value of its GDP so this may not appear to be a problem. But this is only a partial help since only a small proportion of a nation's wealth can be realised at any given year; if every American wished to sell his house to repay his debts, who would buy?

Similarly, when debt levels are many times the value of GDP, a large proportion of GDP needs to be rolled over every year. Say, debt is 400% of GDP and the average maturity of debt is five years; then 80% of GDP needs to be rolled over every year. If creditors become nervous about the debtors' ability to repay - as they will in the face of falling asset prices or stagnant incomes - they they will be unwilling to extend the loan. If debtors are able to pay out of their own resources, they will see a fall in their spending power. If debtors are able to repay by selling an asset, there will be a fall in asset prices. And if they are unable to repay, there will be a hit to the creditors' balance sheet. All three results hurt the economy.

Indeed, think of an indebted economy as like a bank. Just as a bank can function as long as too many depositors do not want to withdraw their money, the economy can function as long as too many creditors do not want repaying. the economy is thus vulnerable to a run.

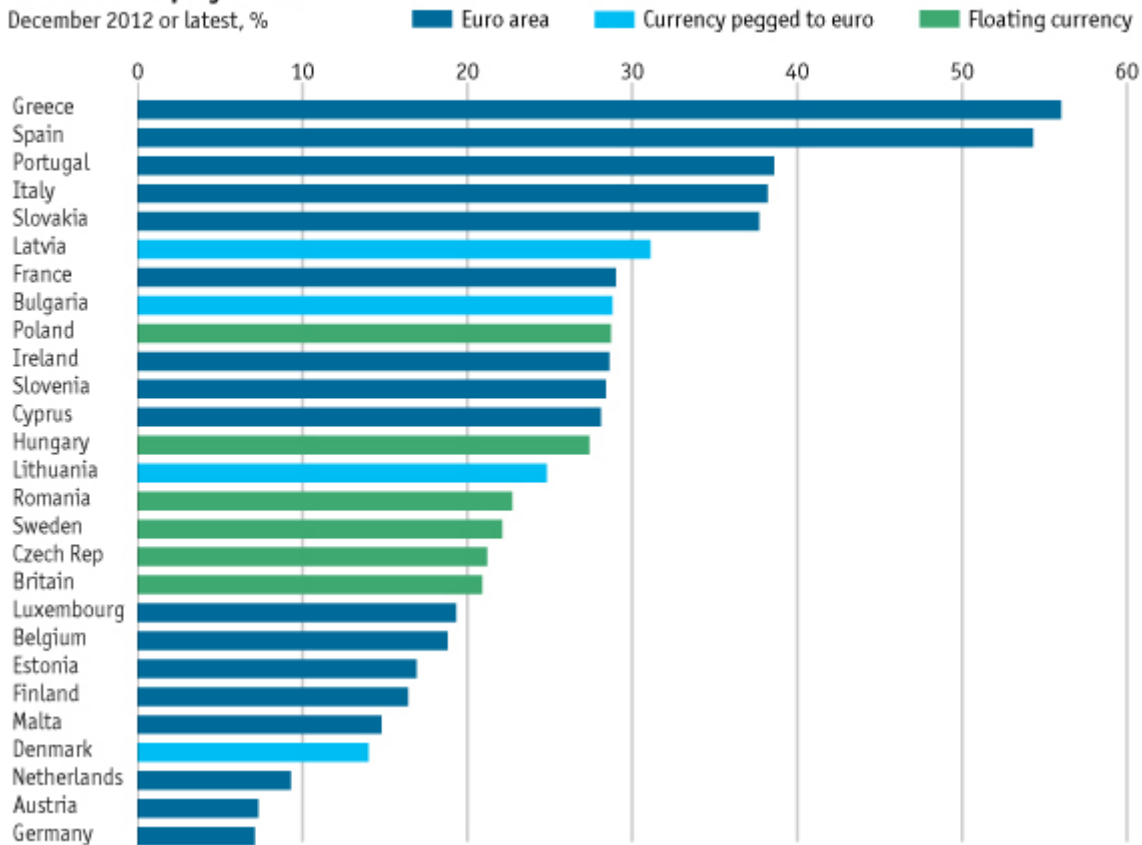
When the private sector suffers a debt run, then the government can step in, rescue it and take the debt on to its balance sheet. This is fine as long as creditors have confidence in the government. As we have seen in Japan, if all the creditors are domestic, then the situation can be stable for quite a long time (although it is hard to believe that it is sustainable in the very long term). But if the creditors are foreign, as has been the case in parts of the euro-zone, a restructuring (write-off) of part of the debt will be necessary.

Inevitably there will be losers from this process. If you are a Cypriot with more than €100,000 in the two main banks, you will feel pretty hard done by. In reality, of course, a bank deposit is a loan to the bank (it is a liability on the bank balance sheet). It is thus a claim on wealth; if there is not enough wealth to meet all claims, then someone must lose out and as pointed out before, large savers are the most likely victims since they are the ones with the money

Youth* unemployment rate

December 2012 or latest, %

An alternative to default is to inflate the debt away, to create so much money that the creditor suffers default in real terms, not nominal ones. As last week's column points out, this is being done in part by financial repression; holding real rates negative. Maybe this is what QE is designed to accomplish. So far, however, the central banks have had very little success in achieving the right kind of inflation; rapid growth in personal incomes. Such income growth will make it easier for individuals to repay their debts. Instead the West has tended to see imported inflation in the form of higher commodity prices. And that of course depresses real wages and makes it *harder* for individuals to repay their debts.

In short, we are nearly six years into this crisis and we have made precious little progress in running down debts and thus are vulnerable to further crises; Cyprus is just the latest example. Nor have we decided whether default or inflation is the preferred option. Either way, savers should beware.

ჩარლზ მორგან სტრომე

ფინანსური კრიზისი

რეზიუმე

აღნიშნულ პუბლიკაციაში საუბარია ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის, ეკონომიკური განვითარებისა და უსაფრთხოების ერთ-ერთი ძირითადი ინდიკატორის ინფლაციის როლის და მნიშვნელობის შესახებ. სტატიაში მსოფლიოში მიმდინარე ინფლაციური პროცესებისა და ტენდეციების ზოგადი ანალიზის საფუძველზე წარმოჩინებულია ამ პროცესის თანმდევი მოვლენების განვითარების ის საშიშროებები, რომლებმაც შეიძლება სერიოზული ზემოქმედება იქონიონ ქვეყნის ეკონომიკური კეთილდღეობის, შემოსავლების დიფერენციაციის, სიღარიბისა და უმუშევრობის მაჩვენებლებზე. რის გამკლავებაც საქართველოზე ბევრად უფრო ძლიერი ეკონომიკის მქონე განვითარებულ ქვეყნებსაც უჭირს. ამ მიმართებით წერილში მოყვანილი სხვა ქვეყნებში განვითარებულ მრავალმაგალითს თქვენს ქვეყანაშიც სწორი საზოგადოებრივი ანალიზი და შესაბამისი სახელმწიფოებრივი დასკვნები ესაჭიროება.

Charles Morgan Stromme

The Financial Crisis

Summary

This paper deals with one of the major indicators of the social and economic situation of the country, its economic development and security _ the role and importance of inflation. Based on the general analysis and trends of inflation process under way in the world, the article presents menaces that are ancillary to this process and are capable to inflict serious damage to the economic well-being, aggregates of revenues, poverty and unemployment; this damage is difficult to parry even for the much stronger economies than Georgia. Numerous examples from the developments in other countries provided in the letter need correct analysis from the community at large and pertinent conclusions from the state in our country as well.

ლაშა ტაბატაძე

სავაჭრო ბალანსი — ექსპორტისა და იმპორტის ტენდენციები და საპროგნოზო მაჩვენებლები

ექსპორტი და იმპორტი, ქვეყანაში განხორციელებული სავაჭრო ოპერაციები ეკონომიკური ზრდის ერთ-ერთი განმსაზღვრელი ფაქტორია. მიმდინარე გლობალური ეკონომიკური ცვლილებების პირობებში, ქვეყნებს შორის ურთიერთობებში სავაჭრო ურთიერთობებს არსებითი და, შეიძლება ითქვას, უზარმაზარი მნიშვნელობა ენიჭება, რადგანაც სწორედ ვაჭრობაზეა აგებული ქვეყნების წარმატებული ეკონომიკური ფუნქციონირების თითქმის მთელი სისტემა.

ეს კი მთლიანობაში, ხელს უწყობს ქვეყნების განვითარებას და ვაჭრობიდან მაქსიმალური სარგებლის მიღებას. საქართველოს ვაჭრობა ექსპორტის ზრდაზე უნდა იყოს ორიენტირებული, რაც სიღარიბის დაძლევის, წარმოების განვითარების, სპეციალიზაციისა და კონკურენტუნარიანობის ამაღლებისა და, შედეგად, ეკონომიკური ზრდის საუკეთესო საშუალებას წარმოადგენს.

რა დინამიკით იცვლება საქართველოს ექსპორტი-იმპორტი? საქართველოს სტატისტიკის ეროვნულმა სამსახურმა (საქსტატი) მორიგი კვლევა დაასრულა და ახალი მონაცემები გამოაქვეყნა. ახალი მონაცემებით, 2012 წელს საქართველოს საგარეო სავაჭრო ბრუნვამ 9247 მილიონი აშშ დოლარი შეადგინა¹, რაც წინა წლის მაჩვენებელზე 36 პროცენტით მეტია. აქედან, ექსპორტი 2189 მილიონი აშშ დოლარი იყო (39 პროცენტით მეტი), ხოლო იმპორტი - 7058 მილიონი აშშ დოლარი (34 პროცენტით მეტი). საქართველოს უარყოფითმა სავაჭრო ბალანსმა 2012 წელს 4869 მილიონი აშშ დოლარი შეადგინა (32 პროცენტით მეტი).

სავაჭრო დეფიციტის აბსოლუტური მაჩვენებლის ზრდის მიუხედავად, მისი წილი მთლიან საგარეო სავაჭრო ბრუნვაში 2008 წლის შემდეგ ტენდენციურად კლებდა. ამ მაჩვენებელმა ყველაზე დაბალ ნიშნულს 2012 წელს მიაღწია და 52,7 პროცენტი შეადგინა.

ყოველწლიურად ფართოვდება საქართველოს საგარეო ვაჭრობის გეოგრაფიული არეალი. 2012 წლისთვის საქართველოს სავაჭრო პარტნიორი ქვეყნების რიცხვმა ისტორიულ მაქსიმუმს მიაღწია და 147 ქვეყანა შეადგინა.

2011 წელს, წინა წლებთან შედარებით, ექსპორტის მნიშვნელოვანი ზრდა ფიქსირდება. 2011 წლის დეკემბერში ექსპორტის ზრდამ, წინა თვესთან შედარებით, 28 პროცენტით შეადგინა. განსაკუთრებით დიდი ზრდაა 2009 წელთან შედარებით (93 პროცენტი). იმპორტი და საგარეო სავაჭრო ბრუნვაზე გაზრდილია სამივე წლის შესაბამისი პერიოდების მიმართ.

2012 წელს საქართველოს საგარეო სავაჭრო ბრუნვამ ევროკავშირის ქვეყნებთან 2477 მილიონი აშშ დოლარი შეადგინა, რაც წინა წლის შესაბამის მაჩვენებელზე 41 პროცენტით მეტია; აქედან ექსპორტი 424 მილიონი აშშ დოლარი იყო (46 პროცენტით მეტი), ხოლო იმპორტი - 2053 მილიონი აშშ დოლარი (40 პროცენტით მეტი). საქართველოს საგარეო სავაჭრო ბრუნვაში ევროკავშირის ქვეყნების წილმა 27 პროცენტი შეადგინა, მათ შორის, ექსპორტში - 19, იმპორტში კი - 29 პროცენტი (2011 წელს - შესაბამისად, 26, 18 და 28 პროცენტი). ევროკავშირის ქვეყნებზე მოდიოდა სავაჭრო დეფიციტის 33 პროცენტი (2011 წელს - 32 პროცენტი).

დსთ-ს ქვეყნებთან საგარეო სავაჭრო ბრუნვამ 2012 წელს 2994 მლნ. აშშ დოლარი შეადგინა (2011 წელთან შედარებით, 34 პროცენტით მეტი), აქედან ექსპორტმა 1053 მლნ. აშშ დოლარს მიაღწია (64 პროცენტით მეტი), ხოლო იმპორტმა - 1942 მლნ. აშშ დოლარს (22 პროცენტით მეტი). საქართველოს საგარეო სავაჭრო ბრუნვაში დსთ-ს ქვეყნების წილი 32 პროცენტი იყო, მათ შორის, ექსპორტში - 48, იმპორტში კი - 28 პროცენტი (2011 წელს - შესაბამისად, 33, 41 და 30 პროცენტი). დსთ-ს ქვეყნებზე მოდიოდა სავაჭრო დეფიციტის 18 პროცენტი (2011 წელს - 26 პროცენტი). 2012 წელს, წინა წელთან შედარებით, აღნიშნულ ქვეყნებთან უარყოფითი სავაჭრო სალდო 6 პროცენტით შემცირდა.²

2012 წელს ათი უმსხვილესი სავაჭრო პარტნიორის წილმა საქართველოს მთლიან საგარეო სავაჭრო ბრუნვაში 67 პროცენტი შეადგინა. უმსხვილეს სავაჭრო პარტნიორებად კვლავ თურქეთი (1500 მლნ. აშშ დოლარი), აზერბაიჯანი (1037 მლნ. აშშ დოლარი) და უკრაინა (847 მლნ. აშშ დოლარი) რჩებიან.

სასაქონლო ჯგუფებიდან საექსპორტო ათეულში პირველი ადგილი კვლავ მსუბუქმა ავტომობილებმა დაიკავა და 450 მლნ. აშშ დოლარი შეადგინა, რაც მთლიანი ექსპორტის 21 პროცენტს წარმოადგენს.

ფეროშენადნობების ექსპორტი 255 მლნ. აშშ დოლარს უდრიდა, მისი წილი მთლიან ექსპორტში კი 12 პროცენტია. მესამე ადგილზე აზოტოვანი სასუქების ჯგუფი დაფიქსირდა. ამ სასაქონლო ჯგუფის ექსპორტმა 144 მლნ. აშშ დოლარი და მთელი ექსპორტის 7 პროცენტი შეადგინა. უმსხვილესი საექსპორტო პროდუქციის ათეულიდან 2011—2012 წლებში ყველაზე დიდი ზრდა თხილის (103 პროცენტი), აზოტოვანი სასუქებისა (100 პროცენტი) და მსუბუქი ავტომობილების (98 პროცენტი) სასაქონლო ჯგუფების ექსპორტში დაფიქსირდა.

¹ საქართველოს სტატისტიკის დეპარტამენტი. წლიური ანგარიში 2012

² საქართველოს სტატისტიკის დეპარტამენტი. წლიური ანგარიში 2012

რაც შეეხება იმპორტს, უმსხვილეს საიმპორტო სასაქონლო ჯგუფად 2012 წელს კვლავ ნავთობი და ნავთობპროდუქტები რჩება, რომლის იმპორტმა 894 მლნ. აშშ დოლარი და მთელი იმპორტის 13 პროცენტი შეადგინა. მეორე ადგილზეა მსუბუქი ავტომობილების სასაქონლო ჯგუფი - 511 მლნ. აშშ დოლარით, რაც იმპორტის 7 პროცენტია. მესამე ადგილზე ნავთობის აირები და აირისებრი ნახშირწყალბადების ჯგუფი დარჩა - 237 მლნ. აშშ დოლარით (იმპორტის 3 პროცენტი).

უმსხვილესი საიმპორტო პროდუქციის ათეულიდან 2012 წელს ყველაზე მეტად შავი ლითონების მეტალოკონსტრუქციების (104 პროცენტი), გამომთველი მანქანებისა (53 პროცენტი) და ნავთობის აირების (47 პროცენტი) სასაქონლო ჯგუფების იმპორტი გაიზარდა.

აღსანიშნავია, რომ საქართველოსთვის ძალზე მნიშვნელოვანია საექსპორტო პოტენციალის მაქსიმალურად გამოყენება, ვაჭრობის დივერსიფიცირება და, რაც შეიძლება, მეტ უცხოურ ბაზარზე გასვლა. საქართველოს სავაჭრო პარტნიორებს შორის, 2005 წლიდან მოყოლებული, გამოირჩევა თურქეთი, რომელთანაც სავაჭრო ბრუნვა სტაბილურად მაღალია. 2008 წლამდე საქართველოსთან ვაჭრობაში წამყვანი ადგილი რუსეთს ეკავა, რომლის ბაზარზეც საქართველოს პროდუქციის უდიდესი ნაწილი იყო ორიენტირებული. საინტერესოა რუსეთ-საქართველოს შორის სავაჭრო-ეკონომიკური ურთიერთობები: იმ დროს, როდესაც პოლიტიკური ურთიერთობები ორ სახელმწიფოს შორის გაუარესდა, სავაჭრო-ეკონომიკური კონტაქტები არ შეწყვეტილა და რუსეთი დღემდე საქართველოს 10 უმსხვილეს პარტნიორს შორისაა - ეს ქვეყანა, სავაჭრო ბრუნვის მოცულობით, ათეულიდან ბულგარეთს, სომხეთსა და არაბთა გაერთიანებულ საამიროებს უსწრებს.

საქართველოს საუკეთესო შესაძლებლობები და პოტენციალი გააჩნია, რომელთა გამოყენება ქვეყნის წარმატებული ეკონომიკური განვითარებისათვის მნიშვნელოვან ფაქტორს წარმოადგენს. საჭირო ღონისძიებების განხორციელებით და ევროკავშირის მოთხოვნების მაქსიმალურად დაკმაყოფილების შედეგად, საქართველო ნამდვილად შეძლებს, ევროპის დიდ ბაზარზე კონკურენტუნარიანი იყოს.

ლაშა ტაბატაძე

სავაჭრო ბალანსი — ექსპორტისა და იმპორტის ტენდენციები და საპროგნოზო მაჩვენებლები

რეზიუმე

დღეს, როდესაც ეროვნული ეკონომიკების როლი დიდია ქვეყნის განვითარებაში, ამ მხრივ, განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება ექსპორტსა და იმპორტს. საერთაშორისო ვაჭრობა ქმნის რა ქვეყნის სავაჭრო ბალანსს, წარმოადგენს განსაზღვრულ ეროვნული ეკონომიკისათვის. ამდენად, ქვეყნის მთავარი ამოცანაა სავაჭრო ბალანსის დეფიციტის დაძლევა.

Lasha Tabatadze

trade Balance – Export and Import Tendencies and Predicted Date

Summary

Nowadays, while the role of national economics is vital for the development of the country, special importance is given to export and import.

An international trade, export and import make up the trade balance of a country, thus acquiring defining function for the national economy. Therefore, the main task of the country is to eliminate its trade deficit.

მანია უკლება

ტურიზმის განათლება: დილემა თეორიასა და პრაქტიკას შორის

გლობალური ტურისტული გამოცდილების უმთავრესი მახასიათებელია ურთიერთობები ტურისტსა და ტურისტულ ინდუსტრიას შორის. ტურიზმის ინდუსტრია უაღრესად შრომატევადი მომსახურების ინდუსტრიაა, რომლის სიცოცხლისუნარიანობა დამოკიდებულია მაღალი კვალიფიკაციის პერსონალზე, ოპერატიულ ქმედებებსა და ტურისტული პროდუქტის მართვის ხარისხზე. ტურიზმში ადგილი აქვს მოთხოვნების სუპერსეგმენტაციას, რაც ითხოვს ბევრი სპეციალისტის ჩართულობას. ზემოაღნიშნულის გათვალისწინებით, აქტუალურ ღირებულებას იძენს მაღალი ხარისხის საგანმანათლებლო პროგრამების შექმნა და ამოქმედება, რაც უზრუნველყოფს კვალიფიციური პროფესიონალის მომზადებას, რომლებიც თამამად მიიღებენ ტურიზმის სექტორის, მისი კომპანიებისა და ინსტიტუციების განვითარების მუდმივ გამონევენებს და უნარიანად გაუძღვებიან მას.

ამდენად, ადამიანური რესურსების როლი ტურიზმის პოლიტიკისა და პრაქტიკის უმთავრესი კომპონენტია, ხოლო თავად ადამიანური რესურსების კვალიფიკაცია და ხარისხი ტურიზმის განათლების ხარისხსა და თავისებურებებზეა დამოკიდებული.

ტურიზმი, არც თუ დიდი ხანია, რაც აკადემიური განათლების ყურადღების ცენტრში მოექცა, თუმცა ის უკვე აღიარებულია, როგორც სწავლებისა და კვლევის სერიოზული და ანგარიშგასაწიფი სფერო. მეტიც, მისი პრაქტიკული მნიშვნელობისა და მრავალფუნქციურობის გამო ძალზე პოპულარულ დარგად ჩამოყალიბდა სტუდენტთა და მეცნიერთა მიზიდვისათვის, ვინაიდან მრავალფუნქციურობის გამო გვთავაზობს კვლევისა და სწავლების ფართო სფეროებს. ამასთან, როგორც განათლების შედარებით ახალგაზრდა ობიექტს გარკვეული პრობლემები ახასიათებს.

ტურიზმის განათლების სიტუაციური ანალიზისთვის, რაც მნიშვნელოვანია აქტუალური და თვითმყოფადი პროგრამების შესაქმნელად, ჩვენ მიერ გაანალიზებულია საქართველოსა და საერთაშორისო საგანმანათლებლო გამოცდილებები, ასევე არა ერთი სამეცნიერო—მეთოდური ნაშრომი ტურიზმის სწავლების კონცეფციების შესახებ, რომელთაც ჩვენთვის განსაკუთრებული პრაქტიკული ღირებულება გააჩნიათ.

აღნიშნულის საფუძველზე, მივდივართ დასკვნამდე, რომ მიუხედავად ტურიზმის განათლების სფეროს პროგრესისა, იკვეთება სირთულეები როგორც ქართულ, ისე საერთაშორისო საგანმანათლებლო სივრცეში, რაც შემდეგში მდგომარეობს:

❖ პრობლემა 1.

როგორც ზემოთ აღინიშნა, ტურიზმი არც თუ დიდი ხანია, რაც სერიოზული აკადემიური განათლების ყურადღების ცენტრში მოექცა. აქედან გამომდინარეობს პრობლემები, რომლებიც მის სწავლების საკითხებს ახასიათებს, მაგალითად: ჯერ კიდევ ბოლომდე დაუზუსტებელი და დაუდგენელია ტერმინოლოგიური ბაზა, რაც იწვევს არა მარტო ტერმინოლოგიურ ქაოსს, არამედ ართულებს ტურიზმის მთელი რიგი მიმართულების ადეკვატურ გააზრებასაც; მეტიც, ტურიზმში ჩართული უაღრესად მრავალფეროვანი სექტორების წარმომადგენლები ტერმინებსა და ცნებებს იყენებენ სხვადასხვა მიზნით და მნიშვნელობით;

❖ პრობლემა 2.

ტურიზმის განათლება, მთელი რიგ ასპექტში, საკუთარი პოპულარობის „მსხვერპლია“, ვინაიდან ის მოექცა ინდუსტრიის დარგებისა და აკადემიური საგნების უდიდესი მრავალფეროვნების გარემოცვაში, რაც წარმოშობს შეკითხვას: რასაც ვასწავლით, ეს მართლა ტურიზმია?,

❖ პრობლემა 3.

ტურიზმს, მიუხედავად UNWTO-ს მიერ მიღწეული პროგრესისა, ახასიათებს რაოდენობრივი და ხარისხობრივი მონაცემების მეტად სუსტი წყაროები, რაც ართულებს დარგის უახლეს ინფორმაციაზე დაფუძნებულ სწავლებისა და საფუძვლიანი კვლევის პირობებს;

❖ პრობლემა 4.

ტურიზმის სწავლება მეტად მიმზიდველ საქმიანობად იქცა სხვადასხვა სპეციალობის, პროფილისა და კვალიფიკაციის აკადემიური წრეებისათვის. ისინი ცდილობენ შექმნან და დაამკვიდრონ ტურიზმის სწავლების მართვის მისაღები არეალები, რაც ხშირად არა სტუდენტზე ორიენტირებულ და ბაზარზე მოთხოვნად, არამედ პროფესორზე და მის ცოდნაზე დაფუძნებულ პროგრამებად მატერიალიზდება; ამგვარი „მეთოდით“ ჩამოყალიბებული საგანმანათლებლო პროგრამები ხშირ შემთხვევაში სუსტად ასახავენ ტურიზმის ინდუსტრიის რეალურ ან სასურველ მოთხოვნებს და მოკლებულნი არიან ტურიზმის განათლების განვითარებისადმი კონცეპტუალურ მიდგომებს. აღნიშნულის გამო ტურიზმის სწავლება ჰეტეროგენულ ხასიათს ატარებს და კონკრეტული ვითარების შესაბამისი, ეპიზოდური (*ad hoc*) სტილით ვითარდება.

❖ პრობლემა 5.

სფერო უაღრესად მულტიდისციპლინურია ამასთან, დისციპლინების მკვეთრად გაუმიჯნაობა იწვევს თემების დუბლირების რისკს როგორც დისციპლინათა, ისე სწავლების საფხურებს შორის;

❖ პრობლემა 6.

არასათანადოდ არის დამუშავებული ტურიზმის სწავლების მეთოდოლოგია და მეთოდიკა;

❖ **პრობლემა 7.**

ტურისტული მოთხოვნების ცვლა, უპირატესობების გადაფასება და, ასევე, დარგის კრიზისი, შესაბამისად ინვესტს სპეციალისტებზე მოთხოვნის შემცირებას, რაც, რაღა თქმა უნდა, აისახება ტურიზმის განათლებაზეც;

❖ **პრობლემა 8.**

ტურიზმისთვის დამახასიათებელია უმაღლესი განათლების, განსაკუთრებით II საფეხურისადმი მოთხოვნის შემცირება პროფესიული განათლების სასარგებლოდ. შესაბამისად სტუდენტთა დაინტერესებისა და მიზიდვის მოტივით, ვხვდებით პროგრამებს, რომლებშიც საზღვრები პროფესიულ და უმაღლეს განათლებას შორის მკაფიოდ არ არის გამოკვეთილი;

❖ **პრობლემა 9.**

ქართულ სინამდვილეში არ არსებობს ტურიზმის განვითარების გრძელვადიანი ეროვნული პოლიტიკა ისევე, როგორც ტურიზმში ადამიანური რესურსების მდგრადი განვითარების პოლიტიკა, რაც ქმნის საფრთხეს, რომ საგანმანათლებლო პროგრამები საგანთა და მეთოდთა ქაოტურ ნაკრებად ჩამოყალიბდეს;

❖ **პრობლემა 10.**

დარგის განვითარების უაღრესი დინამიკურობის გამო, ტურიზმის განათლება ძლიერი გარე წნეხის ობიექტია, კერძოდ, პროგრამებმა ძალზე სწრაფად და მოქნილად უნდა ასახოს ბაზრის, მომხმარებლის, დამსაქმებლის, სტუდენტების მოთხოვნები და მოლოდინები, ამავდროულად ის უნდა იყოს მდგრადიც. ტურიზმის განათლების ზემოაღნიშნულ ცვლად მოთხოვნებთან თავსებადობა და ერთდროულად მდგრადობა - აკადემიური წრეებისაგან დიდ ძალისხმევასა და მაღალ პროფესიონალიზმს საჭიროებს.

ძალზე საინტერესოა **ნეილ ლეიპერის** ტურიზმის სწავლების კონცეფცია (Neil Leiper, 'Whole Tourism System' 1995. Current issues in tourism, 2010), რომელიც წარმოადგენს ტურიზმის, როგორც ერთიანი სისტემის სწავლების მოდელს. ლეიპერის აზრით, ტურიზმი, როგორც ერთიანი სისტემა მოიცავს ხუთ ურთიერთდაკავშირებულ ელემენტს, კერძოდ ესენია:

- ტურისტი
- ტურისტული დესტინაციის რეგიონები
- ტურისტების გენერაციის რეგიონები
- ტურისტული ინდუსტრია
- გარემო პირობები

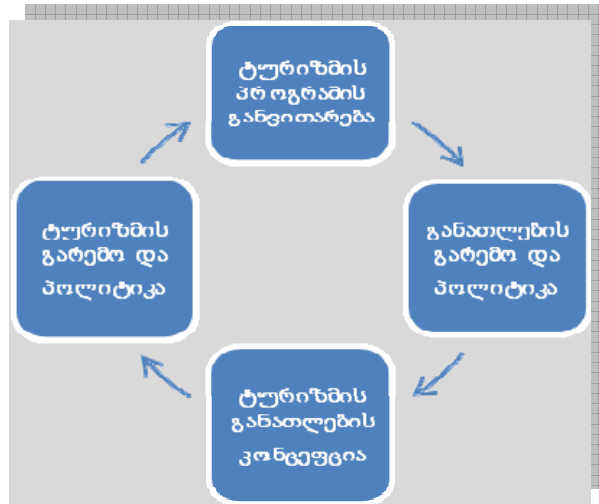
ამ მოდელის გათვალისწინებით, ტურიზმის ერთიანი სისტემა მოაზრებულია, როგორც ღია სისტემა, რაც მოიცავს აღნიშნული ხუთი ელემენტის ურთიერთქმედებას. ეს ელემენტები საკუთარი, დამოუკიდებელი ფუნქციის მატარებელი არიან და ამავდროულად ავსებენ ერთმანეთს, რაც საბოლოოდ აყალიბებს სისტემას.

ჩვენი აზრით, ტურიზმის განათლება ამ კონცეფციის საფუძველზე უნდა განვითარდეს, რაც მნიშვნელოვნად შეუწყობს ხელს ზემოაღნიშნული ჰეტეროგენობისა და ეპიზოდურობის აღმოფხვრას, თავად განათლებას მისცემს სისტემურ სახეს და მნიშვნელოვნად გააუმჯობესებს მის ხარისხს.

ბოლოდროინდელ რეკომენდაციებში ტურიზმის პროგრამის შედგენის შესახებ, სტრატეგია ფორმულირებულია შემდეგნაირად: „ტურიზმის პროგრამა უნდა წარმოადგენდეს ხიდს ტურიზმის ინდუსტრიასა და განათლებას შორის„.

თავისთავად ამგვარი მიდგომა მცდარი არ არის, თუმცა ვფიქრობთ, რომ ის ერთგვარად აკნინებს ტურიზმის განათლების (მით უფრო უმაღლესი განათლების II-III საფეხურების) მნიშვნელობასა და შესაძლებლობებს. ჩვენი აზრით, საგანმანათლებლო პროგრამები ტურიზმში უფრო ღრმად უნდა იქნეს გაზრებული და ასახავდეს:

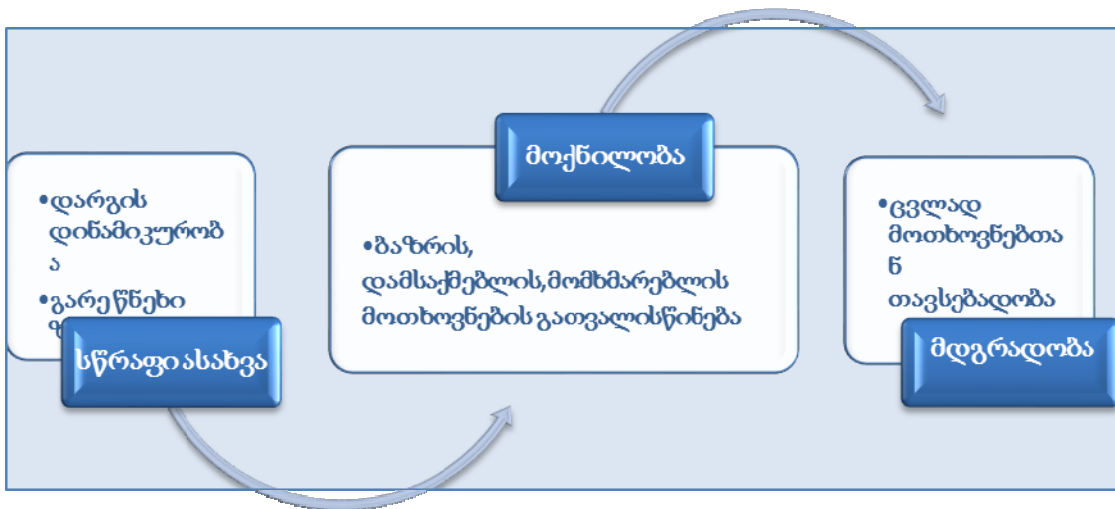
1. ტურიზმის ძალზე ფართო გარემოს;
2. განათლების გარემოს;
3. ჩამოყალიბდეს ტურიზმის განათლების კონცეფციის სახით.

ყოველივე ზემოაღნიშნულის გათვალისწინებით, მივიჩნევთ რომ:

- I. ტურიზმის განათლება კონცეპტუალურად გააზრებული და სისტემური უნდა იყოს;
- II. ტურიზმის განათლების კონცეფციამ უნდა ასახოს:
 - 1. ტურიზმი, როგორც ტურისტის, ტურისტული დესტინაციის რეგიონების, ტურისტების გენერაციის რეგიონების, ტურისტული ინდუსტრიისა და გარემო პირობების ერთიანი სისტემა;
 - 2. ტურიზმის გარემო და ეროვნული პოლიტიკა;
 - 3. განათლების გარემო და ეროვნული პოლიტიკა;
 - 4. დინამიკური ტურიზმისა და საგანმანათლებლო გარემოს თავსებადობა;
 - 5. „გარე წნეხზე“ სწრაფი რეაგირება, მოქნილობა და მდგრადობა;
- III. საგანმანათლებლო პროგრამები უნდა წარმოადგენდეს მიზნის, შინაარსის, დისციპლინების, მეთოდების, აქტივობების, სწავლის შედეგების სისტემას;
- IV. ტურიზმის განათლება უნდა ეფუძნებოდეს ტურიზმის, როგორც სოციალურად პასუხისმგებლიანი დარგის კონცეფციას. ასეთი კონცეფციით შექმნილი და განვითარებული პროგრამების მიზანია მომავალი მენეჯერები პასუხისმგებლობით მოეკიდონ საკუთარი ქვეყნის ძირითადი ბუნებრივი და კულტურულ-ისტორიული რესურსების დაცვისა და შენახვის აუცილებლობას, სწრაფი მოგების საპირისპიროდ.

საგანმანათლებლო პროგრამების მახასიათებლები:

თავისთავად კონცეპტუალურად გააზრებული პროგრამების შექმნა ტურიზმის განათლების პრობლემების მოგვარების ერთი მხარეა, ვინაიდან პრაქტიკაში სხვა პრობლემებიც იჩენს თავს და ადგილი აქვს თეორია Vs პრაქტიკა-ს. ის, რომ ტურიზმის განათლება თანხვედრილი უნდა იყოს დარგის განვითარების ტრენდებთან და ინდუსტრიის მოთხოვნებთან, არახალია და ამ მიმართულებით ტურიზმის განათლების კუთხით სერიოზული ნაბიჯები გადაიდგა.

მიუხედავად ამისა შეიქმნა ერთგვარი დილემა ტურიზმის განათლების სფეროში მიღწეულ პროგრესსა და ამ პროგრესით რეალური სექტორის სარგებლობის არსებულ პრაქტიკას შორის, რასაც ქვემოთ მოკლედ განვიხილავთ.

ტურისტული განათლება ჩვენთან ძირითადად ეფუძნება სპეციალისტთა თეორიულ მომზადებას, ხოლო ტურისტული ბიზნეს-სექტორი ითხოვს პრაქტიკული უნარებით აღჭურვილ პერსონალს და მუდმივად გვახსენებს, რომ ამ ტიპის კადრების დეფიციტს აქვს ადგილი. განსაკუთრებით კი ეს ეხება შუა და დაბალი რგოლის მომსახურე პერსონალს. გამოდის, რომ ბიზნესი ჩვენგან ითხოვს მარტივი ამოცანების შემსრულებელ კადრს, რომელსაც აქვს კონკრეტული პროფესიული უნარები, შეუძლია სწრაფი პროფესიული ადაპტირება და აქვს ე.წ. სერვის-მენტალიტეტი.

უმაღლესი სასწავლო დანებებულებები კი მიზნად ისახავენ ტურიზმის მენეჯერების მომზადებას ფართო მსოფლმხედველობით, ინოვაციების აღქმისა და დამოუკიდებელი აზროვნების უნარით, რომელთაც შეუძლიათ ფაქტებისა და მოვლენების სისტემატიზება და ანალიზი, მიზეზ-შედეგობრივი კავშირების დადგენა. ამ ტიპის სპეციალისტების მომზადება, კარგ თეორიულ ბაზასთან ერთად, პრაქტიკული მეთოდების დაუფლებასაც გულისხმობს.

შეიძლება საკამათო იყოს კურსდამთავრებულთა მომზადების დონე (ამჯერად აღნიშნულის ანალიზი არ შედის ჩვენ მიზნებში), თუმცა ფაქტი ერთია - ტურისტულ ორგანიზაციებში ძალზე ხშირია არაპროფესიონალების დასაქმების ფაქტები, რაც იმას ნიშნავს, რომ სპეციალურ განათლებამიღებულ კურსდამთავრებულებს დასაქმების დროს უპირატესობა არ ენიჭებათ.

რატომ ხდება ეს? იქნებ ქართული ტურისტული შრომის ბაზარი გაჯერებულია პროფესიონალი მენეჯერებით?

ჩვენი აზრით - პირიქით, სწორედ დარგის მართვასა და დაგეგმვაში არსებული ხარვეზები წარმოადგენს საქართველოს ტურიზმის სწორი მიმართულებით განვითარების ერთ-ერთ არსებით შემაფერხებელ ფაქტორს.

ცნობილია, რომ:

1. სუსტი მენეჯმენტისა და არასწორი მარკეტინგული სტრატეგიის შედეგია საქართველოში „ეფემერული“, ტურისტული ფირმების არსებობა, რომლებიც სწრაფად იქმნებიან და არაკონკურენტუნარიანობის გამო სწრაფადვე ქრებიან ბაზრიდან;

2. საქართველოს ტურისტული ფირმების უმრავლესობა არ ხარჯავს თანხებს მარკეტინგულ კვლევებისათვის და ორიენტირებულია მხოლოდ რეკლამირებასა და გასაღების სტიმულირებაზე, რაც ამკარად არ არის საკმარისი;

3. სუსტი მენეჯმენტითა და არასწორი მარკეტინგული სტრატეგიით შეიძლება აიხსნას ტურისტული საწარმოების ნაწილის არასათანადო იმიჯი.

აღნიშნული წარმოშობს კითხვებს: როგორია ტურისტული საწარმოების საკადრო პოლიტიკა? აქვთ კი მათ განვითარების საკუთარი მოდელი?

ასეა თუ ისე, სახეზეა პრობლემა: ერთი მხრივ, ტურისტულ განათლებაზე არსებობს მოთხოვნა, რომელსაც ამკარად ზრდის ტენდენცია აქვს. უმაღლეს სასწავლო დანებებულებებს შეუძლიათ ამ მოთხოვნის დაკმაყოფილება, განსაკუთრებით იმ შემთხვევაში, თუ მათი პროგრამები ზემოაღნიშნული კონცეფციით იქნება შექმნილი. მეორე მხრივ, სახეზეა დარგის მმართველობითი ხასიათის ხარვეზები და ბიზნეს-სექტორის მუდმივი აპელირება კვალიფიციური კადრების დეფიციტზე.

რა არის აღნიშნულის მიზეზი?

ჩვენი აზრით, მიზეზი საგანმანათლებლო დანებებულებებსა და ტურისტულ საწარმოებს შორის არასათანადო კავშირურთიერთობებშია, რაც ერთგვარად განპირობებულია სწორედ ქართული ტურისტული ინდუსტრიის ხარვეზებით, რომელიც ნაკლებად ახდენს ადამიანური რესურსების განვითარების საკითხში არსებული გამოწვევების იდენტიფიცირებასა და ანალიზს, არ გააჩნია მკაფიოდ გამოკვეთილი საკადრო პოლიტიკა.

ამდენად, უნდა ვაღიაროთ, რომ ქვეყნის ტურისტული ინდუსტრიის შრომის ბაზარი საკმაოდ არაცივილიზებულია, ვინაიდან ის არ ახალისებს სპეციალური განათლებით აღჭურვილ კურსდამთავრებულებს, რომლებმაც უნდა შექმნან ფონი შრომის ბაზარზე. მაშინ, როდესაც კონკურენციის პირობებში განვითარებადი თანამედროვე საზოგადოების მოთხოვნა სწორედ მაღალი კვალიფიკაციის ადამიანური რესურსებია.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. A conceptual study of the Tourism industry (Peters,M.,Frehse,J.,University of Innsbruck, 2009);
2. The concept of sustainable Tourism within the High Education (Busby, Gr., University of Plymouth, 2007);
3. Tourism sciences or Tourism study? (Ritchie,Brent j.r.,Sheehan,L.R.,Timor,S.,2008)
4. Introduction to TEDQUAL: a methodology of WTO for Quality in Tourism Education and Training, (Ed. Eduardo Fayos-Solia, 2009)

მაია უკლება

ტურიზმის განათლება: დილემა თეორიასა და პრაქტიკას შორის

რეზიუმე

ადამიანური რესურსების როლი ტურიზმის პოლიტიკისა და პრაქტიკის უმთავრესი კომპონენტია. ადამიანური რესურსების კვალიფიკაცია და ხარისხი კი განათლების ხარისხსა და თავისებურებებზეა დამოკიდებული. ტურიზმი, არც თუ დიდი ხანია, რაც აკადემიური განათლების ყურადღების ცენტრში მოექცა, თუმცა ის უკვე აღიარებულია, როგორც სწავლებისა და კვლევის სერიოზული და ანგარიშგასანევი სფერო. შესაბამისად, როგორც განათლების შედარებით ახალგაზრდა ობიექტს გარკვეული პრობლემები ახასიათებს. ნაშრომში გაანალიზებულია ტურიზმის განათლების პრობლემები და მოცემულია ტურიზმის, როგორც ერთიანი სისტემის სწავლების რეკომენდაციები, აგრეთვე განხილულია საქართველოს ტურისტულ შრომის ბაზარზე არსებული პრობლემები და წინააღმდეგობები ტურიზმის განათლების თეორიასა და არსებულ პრაქტიკას შორის.

Maia Ukleba

Tourism Education: Dilemma between the Theory and Practice

Summary

The role of human resources is a main component of tourism policy and practice, while quality of human resources depends on tourism education quality and peculiarity. Tourism became a significant field of education and research not long ago. Correspondingly, as a new object for education, it faces certain challenges.

The article deals with the problems of tourism education and offers recommendations on tourism as a whole system. The article reviews also the problems of tourism labor market and contradictions between theory of tourism education and current practice.

Liana Karalashvili
David Kalandarishvili

**Properties of the Certain Centro-Symmetric Matrices
Similar to the Unit Matrix**

Let us consider a square matrix $A_m = [a_{ij}^{(m)}]_1^m$ with following elements

$$a_{ij}^{(m)} = \Delta_i^2 A_{j,0}^{0,i-1} = \int_0^{i+1} \int_0^z l_j^{(m)}(t) dt dz - 2 \int_0^i \int_0^z l_j^{(m)}(t) dt dz + \int_0^{i-1} \int_0^z l_j^{(m)}(t) dt dz \quad (1)$$

where $l_j^{(m)}(t) = \frac{(t-1)(t-2)\dots(t-m)}{(t-j)(j-1)\dots(-1)^{m-j}(m-j)!}$, $j = \overline{1, m}$ are Lagrange fundamental polynomials with equidistant integer roots. This matrix appears in numerical

solutions of linear second order partial differential equations of elliptic type on the symmetric uniform grid. Later it will be shown that A_m acts as a unit matrix.

It is possible to bring few versions of the above mentioned matrix elements.

$$a_{ij}^{(m)} = \int_{i-1}^i \int_z^{z+1} l_j^{(m)}(t) dt dz \quad (2)$$

$$a_{ij}^{(m)} = 2 \int_0^1 \int_z^{2z} l_j^{(m)}(t+i-1) dt dz \quad (3)$$

$$a_{ij}^{(m)} = \int_0^1 (1-x) [l_j^{(m)}(x+i) + l_j^{(m)}(-x+i)] dx \quad (4)$$

Definition: Matrix $J = \begin{bmatrix} 0 & \dots & 1 \\ \vdots & \ddots & \vdots \\ 1 & \dots & 0 \end{bmatrix}$ is an involutory matrix if it satisfies the following condition: $J^2 = E$,

where E is a unit matrix. Multiplication of any matrix from the left by J causes permutation of its rows in the inverse order and multiplication any matrix from the right by the same involutory matrix will change the order of its columns.

Lemma 1. Any A matrix is centro-symmetric $(a_{ij} = a_{m+1-i, m+1-j})_{i, j = \overline{1, m}}$ if and only if it satisfies the following condition:

$$JAJ = A \quad (5)$$

If A is a centro-symmetric matrix, then AJ and JA , on the basis of (5), are also centro-symmetric matrices. In its turn, unit matrix E and involutory matrix J themselves are centro-symmetric, as they satisfy (5).

It should be mentioned, that property of central symmetry dislike symmetry is invariant concerning multiplication. Besides, property of central symmetry of centro-symmetric matrices product is a sufficient condition, but not necessary, since product of centro-symmetric matrices is centro-symmetric, but not vice versa. It is not difficult to be convinced, that set of centro-symmetric matrices is a non-commutative ring with zero $O = [0]_1^m$, opposite

$-A = [-a_{ij}]_1^m$ and unit E (with units on the main diagonal) elements. As it is known, full matrix ring creates algebra.

Starting from this, the following properties of centro-symmetric matrices take place.

Lemma 2. Linear combination of centro-symmetric matrices is a centro-symmetric matrix.

Lemma 3. Product of finite or countable number of centro-symmetric matrices is a centro-symmetric matrix.

Lemma 4. Polynomial of centro-symmetric matrix is also centro-symmetric.

Lemma 5. Inverse of nonsingular centro-symmetric matrix is also centro-symmetric.

Proof: $A^{-1} = (JAJ)^{-1} = J^{-1}(JA)^{-1} = J^{-1}A^{-1}J^{-1} = JA^{-1}J$, Q.E.D.

Lemma 6. Adjoint matrix of centro-symmetric matrix is also centro-symmetric.

Lemma 7. Kronecker product of centro-symmetric matrices is also centro-symmetric.

Proof: Given $JA_mJ = A_m$; $JB_nJ = B_n$. For the involutory matrix J takes place the following relation: $J_m \cdot \otimes J_n = J_n \cdot \otimes J_m = J_m \otimes J_n = J_{mn}$. Let us check validity of (5) for the Kronecker -product $A_m \otimes B_n$. Taking into account properties of Kronecker-product, we will have

$$J_{mn} (A_m \otimes B_n) J_{mn} = J_m \otimes J (A_m \otimes B_n) J_m \otimes J_n = (J_m A_m \otimes J_n B_n) J_m \otimes J_n = (J_m A_m J_m) \otimes (J_n B_n J_n) = A_m \otimes B_n, \text{ Q.E.D.}$$

Lemma 8. Matrix $A_m = [a_{ij}^{(m)}]_1^m$ with given (1)-(4) elements is centro-symmetric.

Proof: For the Lagrange fundamental polynomials occurs the following equality

$$l_j^{(m)}(x) = l_{m+1-j}^{(m)}(m+1-x) \tag{6}$$

Taking into account this equality and implement twice substitution, we will have

$$\begin{aligned} a_{ij}^{(m)} &= \int_{i-1}^i \int_z^{z+1} l_j^{(m)}(t) dt dz = \int_{i-1}^i \int_z^{z+1} l_{m+1-j}^{(m)}(m+1-t) dt dz = \\ &= - \int_{i-1}^i \int_{m+1-z}^{m-z} l_{m+1-j}^{(m)}(t) dt dz = - \int_{m+1-i}^{m-i} \int_z^{z+1} l_{m+1-j}^{(m)}(t) dt dz = \\ &= \int_{m-i}^{m+1-i} \int_z^{z+1} l_{m+1-j}^{(m)}(t) dt dz = a_{m+1-i, m+1-j}^{(m)}, \text{ Q.E.D.} \end{aligned}$$

Lemma 9. Elements of centro-symmetric A_m matrix satisfy the following relation

$$\sum_{j=1}^m a_{ij}^{(m)} = 1, \quad \forall i = \overline{1, m}.$$

Using expression (2) in the above mentioned relation we will be convinced in the obviousness of the relation.

Theorem 1. Spur of the matrix A_m with elements (3) equals its order

$$SpA_m = \sum_{j=1}^m a_{jj}^{(m)} = m \tag{7}$$

Theorem 2. Root of $(m-1)$ derivative of A_m matrix characteristic polynomial equals 1.

By method of mathematical induction we may prove that

$$\frac{d^{m-1}}{d\lambda^{m-1}} |A_m - \lambda E_m| = (-1)^{m-1} (m-1)! \left[\sum_{i=1}^m a_{ii} - m\lambda \right],$$

Then on the basis of (7) we will have:

$$\frac{d^{m-1}}{d\lambda^{m-1}} |A_m - \lambda E_m| = (-1)^{m-1} m!(1-\lambda),$$

from which follows validity of the theorem. In terms of **Theorems 1** and **2** it is possible to prove m – multiplicity of the eigenvalue, equaled 1.

Lemma 10. For elements of centro-symmetric matrices A_m takes place the following recurrence relation

$$a_{ij}^{(m)} = \sum_{k=1}^j (a_{ik}^{(m+1)} - a_{i+1,k}^{(m+1)}), \quad \forall i, j = \overline{1, m}. \tag{8}$$

Proof: Taking into account formula (2), let us rewrite (8) the following way:

$$\begin{aligned} \int_{i-1}^i \int_z^{z+1} l_j^{(m)}(t) dt dz &= \sum_{k=1}^j \left[\int_{i-1}^i \int_z^{z+1} l_k^{(m+1)}(t) dt dz - \int_i^{i+1} \int_z^{z+1} l_k^{(m+1)}(t) dt dz \right] = \\ &= \int_{i-1}^i \int_z^{z+1} \sum_{k=1}^j [l_k^{(m+1)}(t) - l_k^{(m+1)}(t+1)] dt dz. \end{aligned}$$

Hence, to be convinced in the validity of the lemma, it is sufficient to prove equality of the integrands

$$l_j^{(m)}(t) = \sum_{k=1}^j [l_k^{(m+1)}(t) - l_k^{(m+1)}(t+1)] \tag{9}$$

We will conduct proof by means of mathematical induction. For $j = 1$ we have

$$\begin{aligned} l_1^{(m+1)}(t) - l_1^{(m+1)}(t+1) &= \frac{(t-2)\dots(t-m)(t-m-1)}{0!(-1)^m m!} - \frac{(t-1)\dots(t-m)}{0!(-1)^m m!} = \\ &= \frac{(t-2)\dots(t-m)[t-m-1-t+1]}{0!(-1)^m m!} = \frac{(t-2)\dots(t-m)}{0!(-1)^{m-1}(m-1)!} = l_1^{(m)}(t) \end{aligned}$$

and validity of (9) is evident.

Now let us assume that (8) is valid for any j and prove its validity for $j+1$. With assumption of induction we have

$$\sum_{k=1}^{j+1} [l_k^{(m+1)}(t) - l_k^{(m+1)}(t+1)] = l_j^{(m)}(t) + [l_{j+1}^{(m+1)}(t) - l_{j+1}^{(m+1)}(t+1)] \quad (10)$$

Since

$$\begin{aligned} l_{j+1}^{(m+1)}(t) - l_{j+1}^{(m+1)}(t+1) &= \\ &= \frac{(-1)^{m-j}}{j!(m-j)!} \left[(t-1)\dots(t-j)(t-j-2)\dots(t-m-1) - \right. \\ &\quad \left. t(t-1)\dots(t+1-j)(t-j-1)\dots(t-m) \right] = \\ &= \frac{(t-1)\dots(t-j+1)(t-j-2)\dots(t-m)}{j!(-1)^{m-j}(m-j)!} \end{aligned}$$

Then (10) will be equal to $l_{j+1}^{(m)}(t)$, Q.E.D.

On the basis of Lemmas 9 and 10 we may conclude that for $j = m + 1$ (8) will receive the next form

$$a_{i,m+1}^{(m)} = \sum_{k=1}^{m+1} [a_{ik}^{(m+1)} - a_{i+1,k}^{(m+1)}] = 0, \quad \forall i = \overline{1, m}. \quad (11)$$

Lemma 11. The following relation is valid

$$Q_{m+1}^{(m)} A_{m+1} (Q_{m+1}^{(m)})^{-1} = \begin{bmatrix} A_m & \overline{0}_m \\ \alpha_m & 1 \end{bmatrix}, \quad \forall m \in N, \quad (12)$$

Where $Q_{m+1}^{(m)} = [q_{ij}]_1^{m+1}$ and $(Q_{m+1}^{(m)})^{-1} = [q_{ij}^{-1}]_1^{m+1}$ are square matrices with elements

$$q_{ij} = \begin{cases} 1, & i = j \\ -1, & j - i = 1, \quad \forall i, j = \overline{1, m+1}, \\ 0, & \forall i \neq j, j-1 \end{cases}$$

$$q_{ij}^{-1} = \begin{cases} 1, & j - i \geq 0 \\ 0, & j - i < 0 \end{cases}$$

$\overline{0}$ is a zero vector-column of order m ; $\alpha_m = (\alpha_m^j)_{j=1}^m$ - is a vector-row with elements

$$\alpha_m^j = \sum_{k=1}^j a_{m+1,k}^{(m+1)}, \quad j = \overline{1, m}$$

Proof: Given

$$Q_{m+1}^{(m)} \cdot A_{m+1} = C_{m+1},$$

$$C_{m+1} = [c_{ij}]_1^{m+1}, \quad c_{ij} = \begin{cases} a_{ij}^{(m+1)} - a_{i+1,j}^{(m+1)}, & i = \overline{1, m} \\ a_{m+1,j}^{(m+1)}, & i = m+1, \end{cases}$$

Where taking into account (11) we will receive

$$C_{m+1} (Q_{m+1}^{(m)})^{-1} = \begin{bmatrix} A_m & \overline{0} \\ \alpha_m & 1 \end{bmatrix}, \text{Q.E.D.}$$

Lemma 12. For matrix A_{m+1} there exists such an upper triangular matrix

$$P_{m+1} = \prod_{i=1}^m Q_{m+1}^{(m+1-i)},$$

that matrix

$$P_{m+1} A_{m+1} P_{m+1}^{-1} = L_{m+1} = [l_{ij}^{(m)}]_1^{m+1}$$

is a lower triangular matrix with elements

$$l_{ij}^{(m+1)} = \begin{cases} a_{i-j+1,1}^{(i-j+1)}, & i \geq j, \\ 0, & i < j, \quad \forall i, j = \overline{1, m+1} \end{cases}, \tag{13}$$

where

$$P_{m+1} = [p_{ij}^{(m+1)}]_1^{m+1}, \quad p_{ij}^{(m+1)} = (-1)^{j-i} \binom{m+1-i}{j-i}, \quad (p_{ij}^{(m+1)})^{-1} = |p_{ij}^{(m+1)}| \tag{14}$$

Proof. Let us prove validity of (14) by mathematical induction. Assume that this formula is valid for matrices of order m and let prove its validity for $m+1$.

For this purpose let us multiply matrix $\begin{bmatrix} P_m & \vec{0} \\ \vec{0} & 1 \end{bmatrix}$ by $Q_{m+1}^{(1)}$ from the left, then

$$\begin{aligned} p_{ij}^{(m+1)} &= (-1)^{j-i} \binom{m-i}{j-i} - (-1)^{j-i-1} \binom{m-i}{j-i-1} = \\ &= (-1)^{j-i} \left[\frac{(m-i)!}{(j-i)!(m-j)!} + \frac{(m-i)!}{(j-i-1)!(m+1-j)!} \right] = \\ &= \frac{(-1)^{j-i} (m-i)!}{(j-i-1)!(m-j)!} \left(\frac{1}{j-i} + \frac{1}{m+1-j} \right) = (-1)^{j-i} \binom{m+1-i}{j-i}, \quad j \geq i, \end{aligned}$$

but when $j < i$, $p_{ij}^{(m+1)} = 0$, Q.E.D.

Let us prove validity of (13). We have

$$\sum_{\rho=0}^{m+1-j} \binom{m-\rho}{m+1-j-\rho} a_{m+1,\rho+1}^{(m+1)} = \sum_{\rho=0}^{m+1-j} \binom{\rho+j-1}{\rho} a_{m+1,m+2-j-\rho}^{(m+1)}$$

or since A_{m+1} is centro-symmetric

$$l_{m+1,j}^{(m+1)} = \sum_{\rho=0}^{m+1-j} \binom{\rho+j-1}{\rho} a_{1,\rho+j}^{(m+1)}. \tag{15}$$

Substituting (3) into (15) we will receive

$$l_{m+1,j}^{(m+1)} = 2 \int_0^1 \int_t^{2t} \left[\sum_{\rho=0}^{m+1-j} \binom{\rho+j-1}{\rho} l_{j+\rho}^{(m+1)}(x) \right] dx dt.$$

Using properties of Lagrange fundamental polynomials the integrand will be transformed the following way

$$\sum_{\rho=0}^{m+1-j} \binom{\rho+j-1}{\rho} l_{j+\rho}^{(m+1)}(x) = l_j^{(j)}(x) \tag{16}$$

Taking into account (16) and central symmetry we will have

$$l_{m+1,j}^{(m+1)} = 2 \int_0^1 \int_t^{2t} l_j^{(j)}(x) dx dt = a_{1,j}^{(j)} = a_{j,1}^{(j)}$$

Let us prove (13) by means of mathematical induction. Assume, that (13) is valid for matrices of order m and prove its validity for order $m+1$. From (12) we have

$$Q_{m+1}^{(m)} A_{m+1} (Q_{m+1}^{(m)})^{-1} = \begin{bmatrix} A_m & \vec{0} \\ a_m & 1 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} P_m^{-1} L_m P_m & \vec{0}_m \\ a_m & 1 \end{bmatrix},$$

From what follows

$$\begin{bmatrix} P_m & \vec{0} \\ \vec{0} & 1 \end{bmatrix} Q_{m+1}^{(m)} A_{m+1} [Q_{m+1}^{(m)}]^{-1} \begin{bmatrix} P_m^{-1} & \vec{0} \\ \vec{0} & 1 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} L_m & \vec{0} \\ \vec{c}_{m+1} & 1 \end{bmatrix}. \tag{17}$$

It is remained to prove that $(m+1)$ -st row will have the following expression

$$\vec{c}_{m+1} = (a_{m+1,1}^{(m+1)}, a_{m,1}^{(m)}, \dots, a_{j,1}^{(j)}, \dots, a_{11}^{(1)}).$$

We have

$$c_{m+1,j} = \sum_{s=1}^m \alpha_m^s (p_{sj}^{(m)})^{-1} = \sum_{s=1}^m \binom{m-s}{j-s} \sum_{k=1}^s a_{m+1,k}^{(m+1)}, \quad j = \overline{1, m+1}.$$

(on the basis of Lemma 2, $\alpha_m^{(m+1)} = 1$). Because of the central symmetry of matrix A_{m+1} and formula (3) we have

$$c_{m+1,j} = 2 \int_0^1 \int_t^{2t} \left\{ \sum_{s=1}^j \binom{m-s}{m-j} \cdot \sum_{k=1}^s l_{m+2-k}^{(m+1)}(x) \right\} dx dt.$$

Let us transform the integrand:

$$\sum_{s=1}^j \binom{m-s}{m-j} \cdot \sum_{k=1}^s l_{m+2-k}^{(m+1)}(x) = \sum_{k=1}^j l_{m+2-k}^{(m+1)}(x) \sum_{s=k}^j \binom{m-s}{m-j} = l_{m+2-j}^{(m+2-j)}(x), \quad \forall j = \overline{1, m+1}.$$

Here was used the following property of binomial coefficients

$$\sum_{s=k}^j \binom{m-s}{m-j} = \sum_{s=0}^{j-k} \binom{m-k-s}{m-j} = \binom{m+1-k}{m+1-j}.$$

Thus, we will have

$$c_{m+1,j} = 2 \int_0^1 \int_t^{2t} l_{m+2-j}^{(m+2-j)}(x) dx dt = a_{1,m+2-j}^{(m+2-j)} = a_{m+2-j,1}^{(m+2-j)}, \quad \forall j = \overline{1, m+1},$$

(because of central symmetry) and in terms of (17)

$$\begin{bmatrix} L_m & \vec{0} \\ \vec{c}_{m+1} & 1 \end{bmatrix} = L_{m+1},$$

Which finishes proof of the Lemma.

On the basis of Lemmas 4 and 5 we come to the following theorem:

Theorem 3. Matrix A_m , $\forall m \in N$, is non-singular and has m -multiple unit eigenvalue.

Proof. The fact that matrix A_m has m -multiple characteristic root, equaled 1, follows from the Lemma 5, which is valid for all $m \in N$, and the following equality

$$l_{ii}^{(m)} = a_{11}^{(1)} = 1.$$

Consequently, on the main diagonal of the lower triangular matrix L_m are located units, that proves the validity of the **Theorem 3**.

Theorem 4. Sum of the main minors of k order of matrix A_m equals $C_m^k = \binom{m}{k}$.

References

[1] L. Qaralashvili, M. Khmiadashvili, Special centro-symmetric matrices in numerical solutions of elliptic equations. Abstracts, Batumi II International Conference.

**ლიანა ყარალაშვილი
დავით კალანდარიშვილი**

**ერთეულოვანი მატრიცის მსგავსი ზოგიერთი
ცენტრსიმეტრიული მატრიცების თვისებები**

რეზიუმე

მრავალ სხვაობიან სქემებს შორის გამოირჩევა რიცხვითი მეთოდი გაჯერების გარეშე, დაფუძნებული შ. მიქელაძის სააპროქსიმაციო ფორმულაზე, რომელიც წრფეთა მეთოდთან კომბინირებით გამოიყენება სასაზღვრო ამოცანის ამოსახსნელად ელიფსური ტიპის კვაზი-წრფივი კერძონარმოებულიანი დიფერენციალური განტოლებისათვის. ამ კომბინირებული მეთოდის აპრობირებისათვის მოდელად შერჩეულია სასაზღვრო ამოცანა პუასონის განტოლებისათვის კოორდინატთა სათავის მიმართ სიმეტრიულ მართკუთხედში.

ამ მიდგომით წარმოიქმნება ცენტრსიმეტრიული მატრიცები, რომელთა თვისებები განხილულია ამ სტატიაში.

**Liana Karalashvili
David Kalandarishvili**

**Properties of the Certain Centro-Symmetric Matrices
Similar to the Unit Matrix**

Summary

Among diversity of difference schemes it is worth to emphasize a method without saturation based on the approximating formula by Sh. Mikeladze, which was used to solve the boundary value problem for quasi-linear partial differential equations of elliptic type. As a model, the boundary value problem for the Poisson equation was considered in a rectangle together with the method of lines.

As a result of this approach centro-symmetric matrices were formed, properties of which are considered in this paper.

ლალი ჩაგელიშვილი-აბლაძე

ცოდნის ეკონომიკა და ცოდნის განვითარების საკითხები საქართველოში

საზოგადოების განვითარების თანამედროვე პირობებში, ინფორმაციული ტექნოლოგიების ფართომასშტაბიანი განვითარების საფუძველზე, ცოდნა მისაწვდომი გახდა მსოფლიო მასშტაბით საზოგადოების თითოეული წევრისათვის. სწორედ ამიტომ, ის კონკურენციის ერთ-ერთ ძლიერ და მთავარ ფაქტორადაა მიჩნეული.

ყოფილ საბჭოთა კავშირის ქვეყნებში, მეცნიერება და განათლება, საკმაოდ მაღალ დონეს აღწევდა, მაგრამ ეს პოტენციალი აბსოლუტურად გამოუსადეგარი აღმოჩნდა პოსტსოციალისტურ სახელმწიფოთა ეკონომიკათათვის, - ასეთი აზრია წარმოდგენილი მსოფლიო ბანკის ექსპერტთა დასკვნაში, რომელიც გამოქვეყნდა სახელწოდებით „ინოვაციების კომერციალიზაციის ფინანსური მხარდაჭერა საზოგადოების მხრიდან“ – Public Financial Support for Commercial Innovation¹, სადაც გაანალიზებულია ყოფილი საბჭოთა კავშირიდან გამოყოფილი, დამოუკიდებელი ქვეყნების მეცნიერული კვლევების კომერციალიზაციის პრობლემები, ამ გამოკვლევის მიხედვით – მეცნიერულ კვლევებზე და ინოვაციებზე იხარჯება მთლიანი შიდა პროდუქტის(მშპ) 1,5% - რუსეთში; 1,2% - უკრაინაში; 0,8% - ესტონეთში; 0,7% - ლიტვასა და ბელორუსში; 0,4% - ლატვიაში; 0,3% - აზერბაიჯანში; 0,2% - სომხეთსა და ყირგიზეთში; საშუალოდ, ევროპისა და შუა აზიის ქვეყნები მეცნიერული და ტექნოლოგიური ძიებებისათვის ხარჯავენ მშპ-ის 0,9%, ხოლო კაცობრიობა კი მეცნიერულ კვლევებზე ხარჯავს პლანეტის მშპ-ის 2,3%-ს, შედარებისათვის – აშშ მეცნიერული კვლევებისათვის “იმეტებს” მშპ-ის 2,8%-ს, ისრაელი მშპ-ის – 5,1%-ს, ხოლო ფინეთი – 3,6%-ს.

ევროპასა და შუა აზიაში, ხარჯებს მეცნიერებისა და ტექნოლოგიების განვითარებისათვის ძირითადად სახელმწიფო კისრულობს, აღნიშნული ხარჯების მესამედი კი მოდის კერძო სექტორზე.

ისეთი ქვეყნებისათვის(იაპონია, აშშ, შვედეთი, ფინეთი, ირლანდია, გერმანია), სადაც აქტიურად ხდება ფულის ჩადება მეცნიერებასა და ინოვაციებში, ბიზნეს სექტორის წილი დაფინანსებაში აღწევს 65-70%-ს, ხოლო სახელმწიფო კი იხდის დანარჩენ 20-30%-ს.

მეცნიერ-მუშაკთა რაოდენობა, ევროპასა და შუა აზიაში კვლავ რჩება(მიუხედავად ამ სფეროში არსებული ფინანსური პრობლემებისა) მაღალ ნიშნულზე, ყოფილი სსრკ-ს ქვეყნებიდან, საშუალოდ ერთ მილიონ მცხოვრებელზე მოდის ორი ათასი მკვლევარი ან მუშაკი, რომელიც დაკავშირებულია ახალი ტექნოლოგიების შექმნასა და დანერგვასთან; მათ შორის ქვეყნების მიხედვით ასეთ მონაცემს აქვეყნებს მსოფლიო ბანკის აღნიშნული პუბლიკაცია: რუსეთი – 3,4 ათასი მკვლევარი ერთ მილიონ მოსახლეზე; საქართველო – 2,4 ათასი; უკრაინა – 1,8 ათასი; ესტონეთი – 2,3 ათასი; ბელორუსი და ლიტვა – 1,9 ათასი; სომხეთი – 1,6 ათასი; ლატვია – 1,5 ათასი; აზერბაიჯანი – 1,3 ათასი; ყირგიზეთი – 0,5 ათასი; მოლდოვა – 0,2 ათასი; ევროკავშირის ქვეყნებში, აღნიშნული პარამეტრი აღწევს 2,5 ათასს – ერთ მილიონზე; მსოფლიო ლიდერი, ამ თვალსაზრისით, ფინეთია: 7,5 ათასი მკვლევარი ერთ მილიონ მოსახლეზე, შემდგომ ადგილზეა იაპონია - 5 ათასი; და გერმანია – 3,2 ათასი; როგორც აღნიშნული სტატისტიკა მეტყველებს, მკვლევართა რაოდენობა და მათ მიერ შერულებულ სამუშაოთა მაღალი დონეც კი არაა საკმარისი ეკონომიკური ზრდისათვის, კვლევათა შედეგების კომერციალიზაციის გარეშე, მეცნიერებაზე და განათლებაზე დახარჯული სახსრები – ქარს გატანებული აღმოჩნდება.

მიუხედავად ინოვაციათა სასიცოცხლო-აუცილებლობისა, ეკონომიკურად წარმატებულ ქვეყნებშიც კი პრობლემატური ხდება მეცნიერებაზე დანახარჯების ზრდა. ამ უკანასკნელის განმაპირობებელი ორი მთავარი მიზეზია; პირველი: ნებისმიერი ახალი იდეა ან პროდუქტი ახდენს უმნიშვნელოვანეს გავლენას საზოგადოებასა და ეკონომიკაზე, ამასთან თავად გამომგონებლები, ხშირად ვერაფერს იღებენ და მოგება სხვებს რჩებათ, რის გამოც ითრგუნება “გამომგონებლობითი სტიმული”- ახალი იდეების შექმნის ინტერესი ეკარგებათ არა მხოლოდ მეცნიერებს და ინოვატორებს, არამედ იმ ადამიანებს ან სტრუქტურებს, რომლებიც აფინანსებენ მეცნიერულ კვლევებს ადრეულ სტადიაზე; მეორე ფაქტორია: “ინფორმაციული ასიმეტრიის” გამოვლინება – გამომგონებელმა ა(იდეის ავტორმა) გაცილებით მეტი იცის საკუთარი გამომგონებისა და მისი პოტენციური გამოყენების შესახებ, ვიდრე იმ ფინანსისტმა, ვისაც გააჩნია შესაბამისი სახსრები იდეის ფინანსური უზრუნველყოფისათვის, მეცნიერთათვის ძალზე რთულია ადეკვატურად წარადგინონ საკუთარ პროექტთა ღირებანი და დაამტკიცონ, რომ წარმოდგენილი იდეა, სამრეწველო რეალიზაციისას – მოგებას მოიტანს, ეს ყველაფერი იმიტომ ხდება, რომ მეცნიერები და ინვესტორები სხვადასხვა ენაზე საუბრობენ, რაც დაფინანსების პრობლემატურობას განაპირობებს.

აშშ-ში, მეცნიერული კვლევები, ადრეულ სტადიაზე, სახელმწიფოს მიერ (ეს საბიუჯეტო თანხები, საშუალოდ, პროექტებში ჩადებული ფინანსური რესურსების 34%-ს შეადგენს) და “ვენჩურული” კაპიტალით (ესეც 34%-ია) ფინანსდება, კიდევ 25%-ს მენარმეები ღებენ პროექტებში და იმედი აქვთ, მომავალში, დიდი მოგებებისა.

ყოფილი სსრკ-დან გამოყოფილ ქვეყნებში, მდგომარეობა აშშ-სთან შედარებით რადიკალურად განსხვავებულია: მენარმეები, როგორც წესი, არ ღებენ ფულს მეცნიერული აზრის კომერციალიზაციისათ-

¹ World Development Report 2004 <http://www-wds.worldbank.org>

ვის, ხოლო სახელმწიფოთ კი ან არა აქვთ შესაბამისი რესურსები, ან თუ აქვთ – არ იციან, როგორ იმოქმედონ, აღნიშნულ სფეროში (მეცნიერული იდეის კომერციალიზაციის თვალსაზრისით).

განათლების დონე, ნებისმიერ სახელმწიფოში განაპირობებს ეკონომიკის მდგომარეობას და ოთხკომპონენტური “ცოდნის ეკონომიკა”-ც, განმსაზღვრელია თანამედროვე, წარმატებული, ქვეყნების ფორმირების საქმეში.

თანამედროვე მეთოდოლოგიის მიხედვით დიდი მნიშვნელობა ეძლევა ცოდნაზე დაფუძნებული ეკონომიკის მაჩვენებლებს. ქვეყნების განვითარების მაჩვენებლების განსაზღვრის ერთ-ერთ მიდგომას იძლევა მსოფლიო ბანკი 4 (ნონლედგე ფორ ეველოპმენტ – ცოდნა განვითარებისათვის) პროგრამით.

შემოთავაზებული მეთოდოლოგიით ინოვაციების გაანგარიშება ხდება სამი მაჩვენებლით:

- მეცნიერ მუშაკების რიცხვით, რომლებიც დაკავებული არიან სკსსს-ის სფეროში;
- დარეგისტრირებული პატენტების რიცხვით, რომელთა ავტორებიც ეკუთვნიან ამა თუ იმ ქვეყანას;

- სამეცნიერო-ტექნიკურ ჟურნალებში გამოქვეყნებული სამეცნიერო ნაშრომებით.

K4D პროგრამა გვთავაზობს აგრეთვე ცოდნის ეკონომიკისა და ცოდნის ინდექსებს.¹

გარდა მეცნიერთა დარგობრივი პროფესიონალიზმისა, საჭიროა ადამიანთა ისეთი ფენა, რომლებიც შეძლებენ არამატერიალური აქტივების (ლიცენზიები, სავაჭრო ნიშნები, მეცნიერული გადაწყვეტები, პატენტები, ნოუ-ჰაუები, ადამიანური კაპიტალი, ცოდნა), მატერიალურში გადაყვანას; ინდუსტრიულად განვითარებულ ქვეყნებში მსხვილი კომპანიების ფასს განსაზღვრავს არამატერიალური აქტივები.

მეცნიერულ კვლევათა კომერციალიზაციას და ინოვაციურ ბიზნესს, საქართველოში, ორი მთავარი ხელშემშლელი ფაქტორი ემუქრება (თუ არ გამოვიყენებთ ალტერნატიული გზები კვლევათა შედეგების კომერციალიზაციისა, რაზეც ქვემოთ იქნება საუბარი.), ესენია NASDAC-ის მსგავსი საფონდო ბაზრის და სარისკო კაპიტალის (ე.წ. “ვენჩურული” კაპიტალი) მქონე კომპანიების არ არსებობა.

ბოლოდროინდელი კვლევებმა აჩვენა, რომ მატერიალური აქტივები ქმნიან მხოლოდ ხილულ, მცირე ნაწილს კორპორატიული საკუთრებისა ან საბაზრო ღირებულებისა, აღნიშნული ინოვაციური ნარმოდგენისათვის საკმარისია აღნიშნოს, რომ 500 წამყვანი კომპანიის ჯამური კაპიტალიზაცია “Standard and Poor's 500” ინდექსით, 2005 წლის ბოლოს შეფასდა 4,6 ტრილიონ აშშ დოლარად, მაშინ როცა მათივე მატერიალური აქტივები “ინონიდა” 1,2 ტრილიონ აშშ დოლარს. დროის იმავე პერიოდში, “ონ ჟონეს” ინდექსით შეფასებული კომპანიების საბაზრო და საბალანსო ღირებულებას შორის თანაფარდობა შეადგენდა 5,3 ხოლო ზოგიერთი მაღალტექნოლოგიური ფირმისათვის კი აღნიშნული თანაფარდობა (კომპანიების საბაზრო და საბალანსო ღირებულებას შორის თანაფარდობა) აღემატებოდა 10-ს.

დღეს ყველაზე დიდი შემოსავლები (განვითარებულ ქვეყნებში) მოაქვს “უხილავ” კაპიტალს ინტელექტუალური აქტივების ამუშავების ხარჯზე, ამიტომაცაა, რომ მრავალი კომპანია (ისევე განვითარებულ ქვეყნებში) აინვესტირებენ განათლებას და არ ითხოვენ ასეთ ინვესტიციებზე მყისიერ უკუგებას, იმიტომ რომ დარწმუნებულნი არიან ასეთი ქმედებების (ინვესტირების) გზით დაკმაყოფილდება ბაზრების მზარდი მოთხოვნილებები – ცოდნის გამო გაუმჯობესებული პროდუქტით.

თანამედროვე წარმატებული კომპანიები აღიარებენ რა ცოდნას – კაპიტალად, “ხედებიან” რომ ცოდნით მართვაზე უარის თქმა – დაუშვებლად ძვირი დაუჯდებათ.

დღევანდელი პროდუქტის ღირებულების მზარდი ნაწილი წარმოადგენს მასშივე (პროდუქტში) ჩადებული ცოდნის წილს და სულ უფრო მზარდი ხდება ამავე ცოდნის მოცულობა პროდუქტის თვითღირებულებაში.

ცოდნის განვითარება მჭიდრო კავშირშია ცოდნის გამოყენებასთან. იმდენად, რამდენადაც ცოდნის გადაცემის ძირითად წყაროს საგანმანათლებლო სფერო წარმოადგენს, ჩვენი კვლევაც საგანმანათლებლო და ბიზნეს სტრუქტურებში ცოდნის გამოყენებისა და განვითარების კუთხით წარიმართა. ცოდნის გადაცემა ორგანიზაციებში ხდება კომუნიკაციის საშუალებით. რომელთა რანჟირებაც, არსებული რეალობიდან გამომდინარე, შემდეგნაირად შეიძლება მოვახდინოთ: **პერსონალური კომუნიკაცია; ჯგუფური კომუნიკაცია; ცოდნის მართვის კორპორატიული წყარო ანუ კომუნიკაცია IT ტექნოლოგიების გამოყენებით.**

კვლევისას აღმოჩნდა, რომ სამივე მიმართულებით ცოდნის გადაცემის პროცესი არასათანადოდ ხორციელდება. ამის მიზეზები უმაღლეს დანებებულებებში ძირითადად ინფორმაციის მონოპოლიზაცია ანუ სხვაგვარად რომ ვთქვათ უმაღლეს სასწავლებელთა უმრავლესობაში პერსონალური და ჯგუფური კომუნიკაციის პრობლემებია. ანალიზმა გვიჩვენა, რომ საკვლევ ობიექტთა 57%-ში არ ხდება სიახლეთა, ინოვაციური მიდგომების, ახალი ცოდნის, ანუ ცოდნის შესახებ ინფორმაციის დროული და სრულყოფილად გადაცემა. ინფორმაცია მმართველობის შუა და ქვედა დონეებზე მიდის დაგვიანებით ან საერთოდ არ მიდის, რის შედეგადაც არასათანადოდ წარიმართება ცოდნის ფორმირება და გავრცელება.

ანალიზიდან ჩანს, რომ ცოდნის შესახებ ინფორმაციის 100 პროცენტისა და გავრცელებიდან 34% მოდის ცოდნის შესახებ დაგვიანებით მიწოდებულ ინფორმაციაზე; 21% ეკუთვნის არასწორად მიწოდებულ

¹ The Knowledge Economy, the KAM Methodology and World Bank Operation. Derek H.C. Chen and Carl J. Dahlman The World Bank, Washington DC, 2043; 2005

ბულ(ბუნდოვან) ინფორმაციას; 35% არასრულყოფილად მიწოდებული ინფორმაცია; 10% -ში მოხვდა ინფორმაცია, რომელსაც საერთოდ არ ფლობს ცოდნის მადიებელი;

როგორც კვლევის შედეგებიდან გაირკვა ასეთი სურათის მიზეზები მრავალფეროვანია რომელთა შორის ძირითადად დომინირებენ **არასათანადო მენეჯმენტი და მოძველებული მიდგომები**. ეს მიზეზები დასახელდა საკვლევ ობიექტთა იმ 57%-ში სადაც შედიან როგორც ე.წ. სახელმწიფო, ასევე კერძო ტიპის უმაღლეს სასწავლებლები. **IT ტექნოლოგიების** მიზეზით ცოდნის გავრცელებისა და გამოყენების დაბრკოლებები სახელმწიფო უმაღლეს სასწავლებლებში 27%-ით გამოიხატა, ხოლო კერძო ტიპის უმაღლეს სასწავლებლებში მისი წილი 15% -ია.

რაგინდ სამსუხაროც არ უნდა იყოს კვლევის შედეგად დადგინდა, რომ უმაღლეს სასწავლებელთა უმეტესობაში ჯერ კიდევ შეიმჩნევა „დაფარული ცოდნის“ პრაქტიკა. აღნიშნული მიდგომის მომხრეთა თვალსაზრისით ეს საშუალებას აძლევთ მათ დიდხანს შეინარჩუნონ თავინთი პოზიციები, რაც უფრო მეტად მონოპოლიზებულს ხდის სტრუქტურას და კონკურენციის პირობებში კი მათი სასიცოცხლო ციკლი სულ უფრო მეტად მცირდება.

ცოდნის გავრცელებისა და გამოყენების თვალსაზრისით თვლნათლივ გამოიხატა ასევე პრობლემები **ფინანსურ მენეჯმენტში**. როცა, უნივერსიტეტების ფინანსური მენეჯმენტი მწირი ფინანსური რესურსების მიზეზით ვერ ან არ აფინანსებს ცოდნის გამოყენების აქტივობებს სტრუქტურაში.

რადიკალურად განსხვავებული სურათია ბიზნეს სტრუქტურებში, რომელთა რიცხვში ჩვენს მიერ შერჩეულ იქნენ საბანკო დაწესებულებები, სამრეწველო საწარმოები, სადაზღვევო კომპანიები და სავაჭრო ობიექტები.

აქ ცოდნის განოყენების თვალსაზრისით ფართო და ინოვაციური სამუშაოები ტარდება, საბანკო სტრუქტურებში პერსონალური, ჯგუფური და IT ტექნოლოგიების გამოყენებით კომუნიკაციების დონე მაღალია. ცოდნის გავრცელებისა და გამოყენების დამაბრკოლებელი მიზეზი ძირითადად როტაციების დროს მიმდინარე ხარვეზებია (21%), ხოლო დაბალი კვალიფიკაციის კადრების მიზეზით(რაც აღქმასთან დაკავშირებულ პრობლემებს ქმნის) ცოდნის გამოყენების დაბრკოლებაზე მოდის 11%;

რაც შეეხებათ სამრეწველო საწარმოებსა და სადაზღვევო კომპანიებს, ცოდნის გავრცელების და გამოყენების ინტენსიური პროცესები მიმდინარეობს, თუმცა ხარვეზები კორპორაციული ბაზების თვალსაზრისით აქ უფრო მეტად შეიმჩნევა. ფინანსური თვალსაზრისით, ეს მიზნობრივი ჯგუფი აფინანსებს ცოდნის გავრცელებასა და გამოყენებას იმ მასშტაბებით რაც მათი ინტერესების სფეროში ხვდება.

გაცილებით რთული სიტუაციაა სავაჭრო ობიექტებზე, სადაც გამოკითხულთა 62%-სათვის უცხოა ცოდნის მართვის ცნება საერთოდ; 21% -ს (საშუალო დონის მენეჯმენტი) გაუგია მის შესახებ, მაგრამ პრაქტიკულად არ ფლობს მის ტექნოლოგიას; 15% -კი (ზედა დონის მენეჯმენტი) ამ ეტაპისათვის ვერ ხედავს მის საჭიროებას; 2%-ს მიეკუთვნება ისეთი სავაჭრო ობიექტები,როგორიცებიცაა: კარფური და გუდვილის ქსელი და რომელთა ზედა დონის მენეჯმენტი თვლის, რომ ცოდნის მართვის საკითხები მათ კომპანიებში ჩანასახის პროცესშია და ამის მიზეზად ისინი საქართველოს ბაზარზე ფუნქციონირების ხანმოკლე პერიოდს ასახელებენ.

ანალიზმა ცხადყო, რომ გამოკითხული სტრუქტურების დიდი ნაწილი ინტელექტუალურ რესურსს არ განიხილავენ სტრატეგიულ ჭრილში. ბიზნეს პროცესები განიხილება ფინანსური შედეგების მიღების ჭრილში, რაც რაღა თქმა უნდა უკვე ნარსულია.

სტაბილური ფინანსური რესურსების ზრუნველყოფის და კონკურენტუნარიანობის განმსაზღვრელ ძირითად ფაქტორად ინტელექტუალური რსურსები უნდა განიხილებოდეს. ნებისმიერი კომპანიისათვის ამოსავალი უნდა იყოს მუდმივი ზრუნვა განახლებასა და განვითარებაზე. კომპანიებმა აქტიურად უნდა მიმართონ საკუთალი ძალისხმევა ცოდნის გამოყენებასა და გავრცელებაზე; მარკეტინგული სამსახური შექმნასა და კვლევების განხორციელებაზე; ინოვაციური ჯგუფების შექმნასა და საქმიანობაზე. რადგანც მათი მუშაობის შედეგად ყალიბდება ახალი და მზარდი ინტელექტუალური რესურსი.

ამისათვის კი, პირველყოვლისა საჭიროა მაღალი ორგანიზაციული კულტურის შექმნა. ეს უკანასკნელი არ ნიშნავს მხოლოდ ორგანიზაციის ეთიკის კოდექსისა და ნორმების შემუშავებას. ორგანიზაციული კულტურის ქვეშ მოიაზრება კონკურენტუნარიანი სტრატეგიისათვის ფასეულობათა ჯაჭვის განსაზღვრა და მისი მიზანმიმართულად განხორციელება, რომლი შედეგადაც ხდება კონკურენტული პრიორიტეტების გამომუშავება და მიიღწევა მაღალი ფინანსური შედეგები.

ცოდნის განვითარების, გამოყენებისა და მათი სოციალურ-ეკონომიკური შედეგების ნათელ მაგალითს წარმოადგენენ მსოფლიოში ცნობილი ტექნოპარკები და ტექნოზონები.

ტექნოლოგიური პარკების საერთაშორისო ასოციაციის მიერ 2002 წელს შემუშავებული დეფინიციით, „ტექნოლოგიური პარკი — არის სპეციალისტებით მართული ორგანიზაცია, რომლის მთავარ მიზანს წარმოადგენს ადგილობრივი საზოგადოების კეთილდღეობის გაუმჯობესება ინოვაციური კულტურის განვითარების გზით. ის ხელს უწყობს ინოვაციური ბიზნესისა და სამეცნიერო დაწესებულებების განვითარებას. ამ მიზნების მისაღწევად, ტექნოლოგიური პარკი სწორად ანაწილებს ადამიანურ რესურსებსა და ცოდნას უნივერსიტეტებს, სამეცნიერო-კვლევით ინსტიტუტებს, კომპანიებსა და ბაზარს შორის.“

„ჩრდილოეთ კაროლინას „კვლევით სამკუთხედში დასაქმებულია 39 000 ადამიანი, რომელთა უმრავლესობა (97,3%) მუშაობს სამეცნიერო-კვლევით ორგანიზაციებში. ეს იმითაც არის გამოწვეული, რომ ხდება უნივერსიტეტის კვალიფიციური კადრებისა და ახალგაზრდა მეცნიერების ამ ტექნოპარკში მოზიდვა. ტექნოპარკის ინვესტიციები ყოველწლიურად იზრდებოდა და დღეისათვის 2 მილიარდ დოლარს მიაღწია.

90-იან წლებში ციურის ტექნოპარკში შედიოდა 190 კომპანია, რომლებშიც 1 400 ადამიანი იყო დასაქმებული. ტექნოპარკის დაარსებამ გამოიწვია ასობით ახალი სამუშაო ადგილის შექმნა. კომპანიების უმეტესობამ (91%) დიდ წარმატებებს მიაღწია, მხოლოდ 9%-მა ვერ მოახერხა საკუთარი პროდუქციით ბაზრის დაპყრობა.

ციურის ტექნოპარკის ინტელექტუალურ სამუშაოს ასრულებენ შვეიცარიის ტექნიკური ინსტიტუტებისა და უნივერსიტეტების მეცნიერები. მეცნიერებისა და წარმოების წარმატებული თანამშრომლობის შედეგად ტექნოპარკს ძალიან დიდი წვლილი შეაქვს ქვეყნის ეკონომიკაში.

რუმინეთის ტექნოპარკები წარმოადგენენ ადგილობრივი და ცენტრალური ხელისუფლების, უმაღლესი განათლებისა და კვლევითი ინსტიტუტების და სხვა დაინტერესებული ორგანიზაციების ერთობლივ საწარმოებს.

არსებული სახელმწიფო დახმარების პროგრამით აქ სახელმწიფო დაფინანსება, მთლიანი დაფინანსების 30 %-ს შეადგენს, რაც 114,814,591 მლრდ ლეის (41,220,145 მლრდ აშშ დოლარი) ტოლია. მათგან 54,175 მილიონი რუმინული ლეი (19,450 მლნ აშშ დოლარი) განანიღბებულ იქნა შენობების ინვესტირებაზე, ხოლო 1,111,190 მლრდ რუმინული ლეი (398,933 მლნ აშშ დოლარი) — ინფრასტრუქტურის განვითარებაზე.

ასეთი მხარდაჭერის შედეგად, რუმინეთში უკვე 24 ტექნოპარკი შეიქმნა.

1996 წელს ლატვიაში ოფიციალურად დაარსდა „ლატვიის ტექნოპარკების ასოციაცია“, რომლის ძირითად მიზანს ლატვიის მეცნიერებასა და სამეწარმეო სტრუქტურებს შორის მჭიდრო კავშირის დამყარება წარმოადგენდა. ის „ტექნოპარკების საერთაშორისო ასოციაციის“ წევრია, რაც ხელს უწყობს ლატვიის ტექნოპარკებს კონტაქტების დამყარებასა და საერთაშორისო ასპარეზზე გასვლაში. ასოციაციის ფუნქციებში შედის: ქვეყნის საინოვაციო პოლიტიკის შემუშავება, მეცნიერების დაფინანსების განსაზღვრა, ტექნოპარკების ფისკალური პოლიტიკის შემუშავება, ადმინისტრაციული საკითხების სახელმწიფო დონეზე მოგვარება, ტექნოპარკების პროდუქციის საერთაშორისო ბაზარზე გატანა და სხვა. ყოველივე ზემოთ აღნიშნულიდან გამომდინარე ნათელია, თუ რამდენად დროული და აუცილებელია გლობალურ სივრცეში ფუნქციონირებისათვის, ცოდნის განვითარებასა და გამოყენებაზე მნიშვნელოვანი ძალების წარმართვა.

გამოყენებული ლიტერატურა:

- 1.Аксенов Владимир Леонидович; Организация венчурного финансирования инновационной деятельности предприятий : Воронеж, 2000 221 с. РГБ ОД, 61:01-8/1458-8
- 2.Алиев Джомарт Фазылович; Организационно-экономическое обеспечение венчурного инвестирования в высокотехнологичные разработки М., 2005 183 с. РГБ ОД, 61:06-8/1468
- 3.Бешкинский Максим Евгеньевич; Организация инвестирования высокотехнологичных проектов венчурным инновационным фондом ; Москва, 2003 140 с. РГБ ОД, 61:03-8/2929-4.Бритова Валентина Григорьевна; Механизм управления венчурными инвестициями в промышленности /Уфа, 2006 168 с. РГБ ОД, 61:06-8/4677
5. Васильев Владимир Львович; Институциональный механизм развития венчурного предпринимательства в современной экономике ; Казань, 2006 161 с. РГБ ОД, 61:06-8/4570
6. Новоселов Михаил Владимирович; Венчурная инновационная деятельность в мезо- и микроэкономических системах; Екатеринбург, 2006 224 с. РГБ ОД, 61:07-8/376
7. Яценко Владимир Петрович ; Венчурное инвестирование в инновационной экономике Москва, 2005 183 с. РГБ ОД, 61:05-8/2439
- 8 Chris Freeman. Luc Soete; The Economics of Industrial Innovation - 3rd Edition; 2008
9. Cristiano Antonelli As Time Goes By: From the Industrial Revolutions to the Information Revolution; Routledge; pp.440; 2007
10. Cristiano Antonelli; The Economics of Innovation, New Technologies and Structural Change; Routledge; pp.220; 2006
11. Innovation, Economics and Evolution by Dave Hall; Harvester Wheatsheaf; pp284; 1994
- 12 Adam B. Jaffe & Josh Lerner. Innovation and Its Discontents: How Our Broken Patent System is Endangering Innovation and Progress, and What to Do About It; pp.256; 2004
13. William J. Baumol; The Free-Market Innovation Machine: Analyzing the Growth Miracle of Capitalism; pp336; 2003;
14. Amar Bhidé The Venturesome Economy: How Innovation Sustains Prosperity in a More Connected World; pp.556; 2008
15. Earl M. Knowledge management strategies: Toward a taxonomy/ Journal of Management Information systems, 18(1) 2001
16. Furlog G. Knowledge Management and the Competitive Edge/ University of Greenwich Business School 2001
17. Nonaka L. Toyuma R. Ronno N. SECI, Bo and Leadership: a Unified Model of Dynamic Knowledge Creation / Long Range Planning, vol.33 (33) 2000

18. Nonaka L. Teece D. Managing industrial knolege. London: SAGE Publication, 2001
19. The Knowledge Economy, the KAM Methodology and World Bank Operation. Derek H.C. Chen and Carl J. Dahlman The World Bank, Washington DC, 2043; 2005
20. World Development Report 2004 <http://www-wds.worldbank.org>

ლალი ჩაგელიშვილი-აგლაძე

ცოდნის ეკონომიკა და ცოდნის განვითარების საკითხები საქართველოში

რეზიუმე

თანამედროვე მსოფლიოში ცოდნაკონკურენციის ერთ-ერთ ძლიერ და მთავარ ფაქტორადაა მიჩნეული.

თანამედროვე წარმატებული კომპანიები აღიარებენ რა ცოდნას – კაპიტალად, “ხვდებიან” რომ ცოდნით მართვაზე უარის თქმა – დაუშვებლად ძვირი დაუჯდებათ.

დღევანდელი პროდუქტის ღირებულების მზარდი ნაწილი წარმოადგენს მასშივე (პროდუქტში) ჩადებული ცოდნის წილს და სულ უფრო მზარდი ხდება ამავე ცოდნის მოცულობა პროდუქტის თვითღირებულებაში.

ცოდნის განვითარება მჭიდრო კავშირშია ცოდნის გამოყენებასთან. ცოდნაზე დაფუძნებული ეკონომიკა ქვეყნის კონკურენტული უპირატესობის მთავარი იარაღია.

სწორედ აღნიშნული საკითხიეს კვლევასა და პრობლემათა გადაჭრის გზებს ეხება წარმოდგენილი ნაშრომი.

Lali Chagelishvili

Knowledge Economy and its Development Issues in Georgia

Summary

In modern world the knowledge is considered to be one of the strong and significant factors for competition.

Modern successful companies recognize the knowledge as an asset and ‘guess’ that ignoring the management based on knowledge will cost them unacceptably expensive.

The increasing part of the value for current product is the part of the knowledge invested in it (product) and the share of the same knowledge in the net value of the product will gradually encrease.

Knowledge development is closely connected with knowledge application. The economics bases on knowledge is the main tool for competitive proirity of the country.

The presented paper is an attempt to study the problem amd find the ways of solution to them.

სოციალური და ჰუმანიტარული მეცნიერებები

ნანა გობიჩაშვილი

სიყვარულის ბიოქიმიური მახასიათებლები

სიყვარული მარადიულია, ნიადაგ განახლებული, ერთ ადამიანში დაუტყვენელი ძალაა. იგი ბოლომდე ავსებს კაცის სულს, რათა შემდეგ გადმოიღვაროს და სხვათაც გაუნანილდეს, როგორ ღვთიური მადლი და საზრდელი. სიყვარულს შესანიშნავი თვისება აქვს: სიყვარული ძლიერდება ჩვენში, თუ მას უხვად ვუნანილებთ სხვას.

ილია მეორე

რა არის სიყვარული? საიდან მოდის და სად მიდის? მუდმივია თუ წარმავალი? სიყვარული და ქიმია? არის თუ არა სიყვარული მოთხოვნილება?

კაცობრიობის არსებობის დღიდან მრავალი ხელოვანი, ფილოსოფოსი თუ მოაზროვნე ცდილობდა მსჯელობისა და განხილვის საგნად ექცია სიყვარულის საკითხი, თუმცა მიუხედავად ამისა, კითხვები მაინც არსებობს და სავარაუდოდ, კიდევ იარსებებს. ფაქტია, რომ ადამიანებს შორის ურთიერთობა სცილდება მხოლოდ მონონება-არმონონების ან უბრალო ნაცნობობის საზღვრებს და მათ შორის მყარდება სხვადასხვა ხასიათის და ხარისხობრივად განსხვავებული ემოციური ურთიერთობები.

ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონის მიხედვით, სიყვარული არის ვისიმე ან რისიმე მიმართ ერთგულების, თავდადების, ღრმა კეთილგანწყობის გრძნობა, გამონვეული მისი მაღალი ღირსების აღიარებით, საერთო ინტერესების არსებობით, მონონებით და ა.შ.

ვიკიპედიის მიხედვით(თავისუფალი ქართულენოვანი ენციკლოპედია), სიყვარული - ძლიერი ერთგულებისა და პიროვნული მიმაგრებულობის ემოციაა. ფილოსოფიურ კონტექსტში, სიყვარული არის სათნოება, რომელიც წარმოადგენს ყველა ადამიანურ სიკეთეს, თანაგრძნობას და ერთგულებას. რელიგიურ კონტექსტში, სიყვარული არა მხოლოდ სათნოება, არამედ ყოველი არსების საფუძველია („ღმერთი სიყვარულია“) და ყოველი ღვთიური კანონის არსია.

რაც შეეხება ფსიქოლოგიური თვალსაზრისით, სიყვარული, როგორც ემოციის ერთ-ერთი სახე თავისი სხვადასხვა ფორმით, ძალიან მნიშვნელოვან ადგილს იკავებს როგორც პიროვნებათშორის ურთიერთობებში, ისე ფსიქოლოგიაში, როგორც მეცნიერებებში.

ბუნებრივია, სიტყვა „სიყვარული“, არ ითვალისწინებს მხოლოდ სანინაალმდეგო სქესის ადამიანი-სადმი დამოკიდებულებას. იგი შეიძლება გამოხატავდეს სხვადასხვა გრძნობას, მდგომარეობას და დამოკიდებულებას დაწყებული ზოგადი სიამოვნებიდან(შემწვარი კარტოფილი, საყვარელი კაბა, ზღვის პეიჟაჟი) დამთავრებული პიროვნებათშორის ურთიერთობით(დედის, ქმრის, შვილის სიყვარული და სხვ.). ყოველივე აქედან გამომდინარე, სიყვარული ჰქვია ისეთ საკმაოდ განსხვავებულ ადამიანურ ურთიერთობებს, როგორიცაა ურთიერთობა შეყვარებულებს შორის, ცოლ-ქმარს შორის. მშობლებსა და შვილებს შორის, მეგობრებს, ნათესავებს და ა.შ.

მიუხედავად იმისა, რომ სიყვარულის, როგორც ფენომენის კვლევის გარკვეული მცდელობები არსებობს(რაზეც ქვემოთ ვისაუბრებთ), იგი ჯერ მაინც შორსაა საბოლოო ერთმნიშვნელოვანი დეფინიციისაგან და ეს ბუნებრივიცაა, რადგან მოვლენის მეცნიერული ახსნა ნიშნავს მიზეზის დადგენას, რისთვისაც მხოლოდ ლაბორატორიაში ჩატარებული შეყვარებული ადამიანების თავის ტვინის ტომოგრაფიული კვლევები არ აღმოჩნდა საკმარისი, იმიტომ რომ მაინც უპასუხოდ რჩება კითხვა --- რატომ უყვარდება ერთ ადამიანს კონკრეტულად მეორე ადამიანი და რა უზილავი კავშირი არსებობს მათ შორის?

საკითხის სირთულიდან და ნაშრომის დასაწყისში დასმული კითხვებისათვის პასუხის გასაცემად, შევეცდები გარკვეული სინათლე შევიტანო სიყვარულის ფორმების კატეგორიზაციაში და გავარკვიოთ თუ რას ნიშნავს ერთი ინდივიდის მიერ მეორის შეყვარება.

უპ.ყ. უნდა აღინიშნოს, რომ სიყვარული, როგორც ემოციის ერთ-ერთი სახე, რთული ფსიქიკური მდგომარეობაა, რომელიც ახასიათებს:

1. გრძნობების, აზრებისა და მოქმედებების აკვიატებული კონცენტრირება სიყვარულის ობიექტზე იმ ზომით, რომ ეს ხშირად სხვა საზრუნავის უგულვებელყოფას იწვევს.
2. უკიდურესი სუბიექტურობა ანუ აღიქმება მხოლოდ ობიექტის დადებითი მხარეები, უარყოფითი კი იჩქმალება, ნეიტრალიზდება და პოზიტიურადაც კი ფასდება.
3. ეიფორიული ან ამაღლებული გუნება-განწყობილება.

4. სექსუალური ლტოლვა სიყვარულის ობიექტის მიმართ.

ფსიქოლოგი ერის ფრომი წიგნში „სიყვარულის ხელოვნება“, სიყვარულის შესახებ წერს, რომ ის არ მოდის შემთხვევით და ის საჭიროებს ცოდნას. ამ დროს აქტიურად ვინტერესდებით იმის ცხოვრებით, ვის მიმართაც განვიცდით ამ გრძნობას.

ფრომის აზრით, სიყვარული ხელოვნებაა და ისევე, როგორც ყველა სხვა სფეროში, ასევე სიყვარულის ხელოვნებაშიც მხოლოდ თეორიისა და პრაქტიკის ცოდნა არ არის საკმარისი. ცოდნა უნდა იყოს მოტივირებული სურვილით იყო ხელოვანი ამ სფეროში. სიყვარული უკანმოუხედავად თავგანწირვას ნიშნავს, მთლიანად თავის გაღებას იმის იმედით, რომ შენი სიყვარული იმ მეორეშიც სიყვარულს დაბადებს. ამასთანავე ფრომი გამოყოფს სიყვარულის რამოდენიმე ფორმას: მეგობრული სიყვარული, უმწეოთა მიმართ სიყვარული, ეროტიკული სიყვარული, საკუთარი თავის სიყვარული, ღმერთის სიყვარული და სხვ. ფრომი ამავე დროს თვლის, რომ საზოგადოებაში გავრცელებულია პათოლოგიური სიყვარულის ფორმა --- ფსევდოსიყვარული, რომელიც თავის მხრივ, ორ სახედ იყოფა: სიყვარული, როგორც ორმხრივი სექსუალური მოთხოვნილების დაკმაყოფილება და სიყვარული, როგორც შეთანხმებული ქმედება, რომელიც მარტობისაგან თავის დაღწევის მიზნით არის მოტივირებული

ფრომისაგან განსხვავებით, ზ.ფროიდი სიყვარულს განიხილავს, როგორც პირობას, რომელშიც დომინანტური როლი ენიჭება მამაკაცს, რომელიც სიყვარულისათვის შესაფერის ობიექტს ირჩევს შემდეგი ნიშნების მიხედვით:

1. როდესაც ქალი ვიღაცისგან არის დაზარალებული;
2. მეძავის სიყვარული;
3. ლტოლვა ქალისადმი, რომელსაც აქვს მეძავის ნიშნები.
4. შეყვარებულის გადარჩენის ტენდენცია, რაც ნიშნავს იმას, რომ კაცი არ ტოვებს ქალს, რადგან დარწმუნებულია, რომ ის მას სჭირდება.

ფროიდი ასევე გამოყოფს სიყვარულის ორ ფორმას. ერთი, როდესაც ლიბიდო წარმართულია სხვისკენ და მეორე, როდესაც ლიბიდო წარმართულია საკუთარი თავისკენ, რასაც ავტორი ნარცისიზმს უწოდებს.

ფსიქოლოგი ს.სტერნბერგი გამოყოფს სიყვარულის სამფაქტორიან მოდელს, რომელიც ვნების, ინტიმურობის და ვალდებულების განსხვავებული კომბინაციებისგან შედგება. თითოეულ მათგანს ავტორი ასე განსაზღვრავს:

ვნება - სექსუალური მოტივი და სექსუალური აღგზნება, რომელიც ასოცირებულია დანყვილებასთან; **ინტიმურობა** ანუ სიახლოვე, რომელსაც გრძნობენ პარტნიორები და **ვალდებულება** - ელემენტი, რომელიც მოითხოვს გადაწყვეტილებას, რომ ვიღაცას უყვარს ვიღაცა და ავალდებულებს შეინარჩუნოს ეს ურთიერთობა.

ამ სამი ბაზისური კომპონენტის კომბინაციით სტერნბერგი გამოყოფს შვიდი სახის სიყვარულს:

- ❖ **მონონება** - მოიცავს მხოლოდ ინტიმურობას(მეგობრობა ვნების ან ვალდებულების გარეშე);
- ❖ **რომანტიული სიყვარული** - მოიცავს ინტიმურობას და ვნებას(ინდივიდები ფიზიკურად და ემოციურად მიიზიდებიან ერთმანეთისაკენ, მაგრამ ვალდებულების გარეშე);
- ❖ **მეგობრული სიყვარული** - შეიცავს ინტიმურობას და ვალდებულებებს(ხანგრძლივი ვალდებულება-მეგობრობა, რომელშიც ვნება გაფერმკრთალებულია);
- ❖ **ძლიერი გატაცება** - შეიცავს მხოლოდ ვნებას(ვნებიანი, მოზღვავებული სიყვარული ინტიმურობისა და ვალდებულების გარეშე);
- ❖ **განუსჯელი სიყვარული** - შეიცავს ვნებას და ვალდებულებებს(ზედაპირული ურთიერთობა, რომელიც ემყარება ქარბორბალას);
- ❖ **ჩამქრალი სიყვარული** - შეიცავს მხოლოდ ვალდებულებებს ინტიმურობისა და ვნების გარეშე(ვალდებულება გრძელდება მხოლოდ ინერციით);
- ❖ **სრულყოფილი სიყვარული** - შეიცავს სამივე კომპონენტს(იდეალი, რომლის მიღწევაც სწადიათ).

ჩამოთვლილი თეორიების შეჯერებას შევეცდებით აბრ. მასლოუს მოთხოვნილებათა იერარქიული სისტემის საფუძველზე, რომელსაც თავის მხრივ, საფუძვლად დაედო ადამიანების ქცევის და ცხოვრების შესწავლა და დაკვირვება და რომელიც პირდაპირ გვეუბნება, რომ ფიზიოლოგიური და უსაფრთხოების მოთხოვნილების შემდეგ, ადამიანისათვის უმნიშვნელოვანესია სოციალური კონტაქტების მოთხოვნილება ანუ **სიყვარული**, მეგობრობა, ყურადღება, ზრუნვა და თუ ეს მოთხოვნილებები ვერ კმაყოფილდება, მაშინ ირღვევა პიროვნების სოციალური საქმიანობის რეგულაცია. აქ ასევე მნიშვნელოვანია ისიც, რომ თუ ქვედა საფეხურის მოთხოვნილება არ დაკმაყოფილდა, ადამიანი ვერ იქნება თვითრეალიზებული, რაც თავის მხრივ, დააყენებს მისი ფსიქიკის სიჯანსაღის პრობლემას, ვინაიდან კომპეტენციისა და თვითაქტუალიზაციის მოთხოვნილებები იქნება ფრუსტრირებული და ადამიანი აუცილებლად იქნება აგრესიული იმ სოციუმში, რომელშიც მას უნევს ცხოველქმედება. აქედან გამომდინარე, შეიძლება ითქვას, რომ სიყვარული როგორც ემოციის ერთ-ერთი სახე ნამდვილად არის ადამიანის ერთ-ერთი ბაზისური მოთხოვნილება, რაც თავის მხრივ, ხდება ადამიანის თვითრეალიზაციის ერთ-ერთი ბუნებრივი გამოვლინება.

სწორედ მასლოუს მიერ შემოთავაზებულ სოციალური კონტაქტების მოთხოვნილებას ეხმიანება ერთ-ერთი თანამედროვე შეხედულება სიყვარულის შესახებ, რომლის მიხედვითაც, სასიყვარულო გან-

ცდები და სექსუალური სწრაფვა მხოლოდ ბიოქიმიური პროცესია და რომელიც განისაზღვრება ადამიანის თანდაყოლილი სწრაფვით გვარის გაგრძელებისაკენ.

ჰელენ ფიშერი რუტგერსის უნივერსიტეტიდან(ნიუ ჯერსი), ამბობს, რომ ბიოლოგიურ-ფიზიოლოგიური თვალსაზრისით, სიყვარული შედგება სამი ძირითადი ეტაპისაგან და თითოეულ ეტაპზე ორგანიზმში განსხვავებული რეაქციები ხდება.

პირველი ეტაპი გახლავთ **ლტოლვა**, რომელზეც გამოიყოფა სექსის ჰორმონები --- ტესტოსტერონი და ოსტროგენი, რომლებიც გვამზადებენ პარტნიორის ძებნას. მეორე ეტაპი გახლავთ **მიზიდვა**, სადაც იწყება სიყვარულის მდგომარეობაში შესვლა. აქ ადგილი აქვს მხოლოდ „მასზე“ ფიქრს, რაც თავის მხრივ, იწვევს ორგანულ დარევეებს: მადის დაკარგვას, უძილობას, შფოთვას და ა.შ. ამ ეტაპზე მნიშვნელოვან როლს თამაშობენ ისეთი ჰორმონები, როგორცაა დოპამინი (აქტიურდება კოკაინისა და ნიკოტინის მიღების დროსაც), ნორეპინეპრინი (მეორენაირად ცნობილია, როგორც ადრენალინი, რომელიც გვიჩქარებს გულს და იწვევს ოფლის გამოყოფას) და სეროტონინი —(ბედნიერების ჰორმონი, რომელსაც შეუძლია გამოიწვიოს ადამიანის დროებითი სიგიჟე). მესამე ეტაპი გახლავთ დამოკიდებულებისა და ერთგულების დასკვნითი ეტაპი, რომელიც დგება იმ შემთხვევაში, თუკი ურთიერთობას გაგრძელება უნერია, თუმცა დამოკიდებულება არაა სამუდამო, სხვაგვარად ადამიანები ცხოვრების ნორმალურად გაგრძელებას ვერ შეძლებდნენ. ამ სტადიაში მნიშვნელოვანია ორი ჰორმონი, რომლებსაც ნერვული სისტემა გამოიმუშავებს: ოქსიტოცინი, რომელიც გამოიყოფა ორგანიზმის დროს ორივე სექსის მიერ და ხელს უწყობს პარტნიორების დაახლოებას და ვაზოპრესინი, რომელიც პარტნიორებს შორის უხილავი ძაფების გაბმას უწყობს ხელს. ის ასევე აქეზებს მამაკაცს მისი პოტენციური მეტოქის წინააღმდეგ და უღვივებს აგრესიას. სწორედ ამ ჰორმონების ურთიერთქმედების ანუ ქიმიის დამსახურებაა ის, ვარდისფერი სათვალეც, რომლის წყალობითაც ჩვენი პარტნიორი გვეჩვენება ყველაზე, ყველაზე, ყველაზე

ამრიგად, თუ ჰელენ ფიშერს დავეთანხმებით, ქიმიური თვალსაზრისით სიყვარული ძალზედ მარტივია და ჰორმონებთან უფრო ასოცირდება, ვიდრე ასოციაციის კლასიკურ ობიექტთან -- გულთან. ამასთანავე, ჰორმონების კონცენტრაცია თითოეულ ინდივიდში სხვადასხვაა, ამიტომ ზოგის სიყვარული ხანმოკლე და ტრაგიკულია, ზოგის კი ხანგრძლივი ურთიერთობით მთავრდება.

თითქმის იგივე აზრს ავითარებენ მექსიკის ეროვნული ავტონომიური უნივერსიტეტის სპეციალისტები და თვლიან, რომ ადამიანი სიყვარულის დროს ვერაფერზე ფიქრობს თავისი ვნების ობიექტის გარდა. ეს ნაკარნახევია იმით, რომ შეყვარებულობის პირველა ფაზაში ტვინი გამოიმუშავებს განსაკუთრებულ ქიმიურ ნაერთებს, რომელიც ყველა მის ნეირონზე მობილიზდება, რის შედეგადაც აქტიურდება თავის ტვინის შემდეგი ნაწილები: ნუშურა, თალამუსი, ჰიპოთალამუსი და ჰიპოკამპი, რომლებიც თავის მხრივ, ადამიანის ემოციებზე არიან პასუხისმგებელნი. ამასთანავე ქალბატონი ხეორხინა მონტემაიორ ფლორესი პირდაპირ გვეუბნება, რომ სიყვარული ადამიანის შემოქმედებით უნარს ჩაგრავს და შრომისუნარიანობაზეც ცუდად მოქმედებს. -არც ერთი შედეგრი,-კატეგორიულად აცხადებს მკვლევარი,-შეყვარებულობის პერიოდში არ შექმნილა და მხოლოდ მაშინ იქმნებოდა, როცა სიყვარული მიდიოდა.

სირაკუზის უნივერსიტეტის ფსიქოლოგიისა და ნევროლოგიის პროფესორი სტეფანი ორტიგი შეეცადა უფრო ღრმად ეკვლია აღნიშნული საკითხი და საკუთარი კვლევებით დაამტკიცა, რომ როდესაც ადამიანს უყვარდება, ტანდემში მუშაობს თავის ტვინის 12 სხვადასხვა არე და გარდა ეიფორიის განცდისა, ადგილი აქვს უმაღლესი შემეცნებითი პროცესების შეფერხებასაც(თითქმის მსგავსი მონაცემები დაფიქსირდა ხეორხინა მონტემაიორ ფლორესის კვლევებშიც). ქალბატონი ორტიგა სვამს ძალიან საინტერესო კითხვას: „რას უყვარდება --- გულს თუ ტვინს?“, და თვითონვე პასუხობს, რომ „დიდი ალბათობით, უფრო ტვინს, თუმცა ასეთ სიტუაციებში გულიც არ რჩება უფუნქციოდ და ამის დასტურია ის, რომ ტვინის გარკვეული უბნების აქტივაცია იწვევს გულის სტიმულირებას, პეპლების ეფექტს მუცელში, სუნთქვის უკმარისობას და სხვ.

კვლევებმა აგრეთვე აჩვენა, რომ სიყვარულის სხვადასხვა ტიპი თავის ტვინის სხვადასხვა არეს ეხება. მაგ. დედაშვილურ სიყვარულზე „პასუხისმგებელია„ შუა ტვინი, ხოლო ვნებიანი სიყვარული დაკავშირებულია ტვინის იმ არეებთან, რომლებიც უფრო მაღალი რანგის შემეცნებით ფუნქციებს აკონტროლებენ. გარდა ამისა, ასევე საინტერესო შედეგები მოიპოვეს სხვა მკვლევარებმაც, რომლის მიხედვითაც, შეყვარებულთა სისხლში შეინიშნება ცილის მომატება, რომელიც ცნობილია, როგორც „ნერვების ზრდის ფაქტორი„ და რომელიც მნიშვნელოვან როლს ასრულებს ნეირონების სიცოცხლისუნარიანობაში.

ამრიგად, სიყვარულის ბიოქიმიური ანალიზის შედეგად, შეიძლება დავასკვნათ, რომ ჰორმონებს ნამდვილად შესწევთ ძალა გაზარდონ ემოციური მიჯაჭვულობა და გარკვეული გავლენა მოახდინონ პარტნიორთა ურთიერთობაზე. იმავე ჰორმონების დამსახურებით სიყვარული დაახლოებით 3-4 წელი გრძელდება, ხოლო შემდეგ ისინი ძალას კარგავენ და ერთმანეთისადმი ლტოლვაც კლებულობს, თუმცა ეს არ ნიშნავს, რომ პარტნიორებს შორის არანაირი გრძნობა აღარ არსებობს. ის თუ როგორ განიცდის თითოეული ჩვენთაგანი სასიყვარულო გრძნობას, ვინ და რატომ არის ჩვენთვის უფრო მიმზიდველი, რა ხარისხით განვიცდით სიამოვნებას ან ვინ უფრო მეტად გვეძვირფასება, ამას რა თქმა უნდა, განსაზღვრავს თითოეული ჩვენთაგანის პიროვნული გამოცდილება, აღზრდის სტილი, მშობლების გავლენის ხარისხი და სხვ. ბუნებრივია, სიყვარული არ შეიძლება ისეთივე ინტენსიური იყოს მთელი ცხოვრება, როგორც დასაწყისში, ვინაიდან ყველაზე იდეალურ ურთიერთობებსაც კი აქვთ გაუცხოების და გულგრილობის გარკვეული ეტაპები, მაგრამ ეს არ ნიშნავს, რომ სიყვარული აღარ არსებობს. მის შენარჩუნებაზე ზრუნვა აუცილებელია, რაც ნიშნავს ახალ-ახალ ემოციებსა და სიახლეებს. ჩვენს მიერ ზემოთაღწერილი ბიოქიმიური პროცესების ზემოქმედების შედეგად განცდილი ინტენსიური გრძნობა კი გადადის შერჩევა-

მი(„თურმე შეჩვევა ყველაზე დიდი, ყველაზე დიდი სიყვარულია, შ.ნიშნიანიძე), ურთიერთნდობაში, პატივისცემაში და მეგობრობაში.

და ბოლოს, სახალისო და საინტერესო ინფორმაცია: ჯანმრთელობის დაცვის საერთაშორისო ორგანიზაციამ ტერმინი „სიყვარული, შეიტანა სერიოზულ დაავადებათა რეესტრში (განყოფილება: ფსიქიური გადახრები; პუნქტი: „ჩვევებისა და მისწრაფებების აშლილობა,“) და მიანიჭა მას სპეციალური შიფრკოდი - F63.9. საინტერესოა ისიც, რომ ამ ინფორმაციის მიხედვით, სიყვარული ისეთი დაავადებების ჩამონათვალში მოხვდა, როგორცაა ალკოჰოლიზმი, ნარკომანია, ლუდომანია, ტოქსიკომანია კლუბტომანია და სხვა. (მექსიკის უნივერსიტეტის მკვლევარების აზრით, ადამიანის მოთხოვნილება სიყვარულზე იმაზე უფრო ძლიერია, ვიდრე აქამდე იყო ცნობილი. თურმე ადამიანი ისევე ხდება სიყვარულზე დამოკიდებული, როგორც ავადმყოფი ნარკოტიკზე და მიზნის მიუღწევლობა მასზე ძალიან ცუდად მოქმედებს. შეყვარებულის ტვინის ტომოგრაფიული კვლევის დროს, მეცნიერებმა ტვინის აქტიურ ზონებში აღმოაჩინეს ე.წ. „ფეთქებადი ცხელი წეტილები,“ და მას ცეცხლოვანი ბირთვი უწოდეს. როგორც გაირკვა, ეს ადგილები იმ უჯრედებით არის სავსე, რომელიც დოპამინს წარმოქმის, რომელიც თავის მხრივ, ნარკოტიკის თვისების მატერებელია. იგივე ნივთიერებას გამოიმუშავებს აზარტული მოთამაშებისა და ნარკომანების ტვინიც. ასე რომ აღნიშნულ ჩამონათვალში, ალბათ აღარ უნდა გაგვიკვირდეს „სიყვარულის,“ არსებობა).

დაავადების სიმპტომატიკა ასე გამოიყურება:

- ❖ აკვიატებული აზრები სხვაზე;
- ❖ ხასიათის ხშირი ცვალებადობა;
- ❖ მაღალი თვითშეფასება;
- ❖ საკუთარი თავის შეცოდება;
- ❖ უძილობა ან წყვეტილი ძილი;
- ❖ დაუფიქრებელი, იმპულსური საქციელი;
- ❖ არტერიალური წნევის ცვალებადობა;
- ❖ თავის ტკივილები;
- ❖ ალერგიული რეაქციები;
- ❖ აკვიატებული იდეის სინდრომი: მე ვიცი, მას ვუყვარვარ.

ჩნდება კითხვა --- დავიცვათ თავი ამ დაავადებისაგან თუ არა?

მეცნიერების გარკვეული ნაწილის აზრით, ამ „დაავადებისაგან,“ თავის დასაცავად უნდა ავიმალლოთ იმუნიტეტი და რაოდენ გასაკვირიც არ უნდა იყოს, ამის ერთ-ერთი ეფექტური საშუალებაა სკოლის წლებში განცდილი „შეყვარებულობანა,“ და მისგან განხიზღვა.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Дружинин В. Н. Психология общих способностей Питер 2006
2. Фромм Э. Искусство любить Москва 1998
3. <http://ru.wikipedia.org/wiki/Трёхкомпонентная-теория-любви>
4. http://neurologia.ucoz.ru/news/f63_9_ljubov_zabolevanij_voz/2011-10-10-321

ნანა გოგიჩაშვილი

სიყვარულის ბიო-ქიმიური მახასიათებლები

რეზიუმე

ნაშრომში განხილულია სიყვარულის, როგორც ემოციის ერთ-ერთი სახის, ბიო-ქიმიური მახასიათებლები. კერძოდ, კონკრეტული ჰორმონების (დოპამინი, ტესტოსტერონი, სეროტონინი, ოქსიტოცინი, ვაზოპრესინი) ურთიერთმიმართება, როდესაც ორ ადამიანს შორის ყალიბდება სასიყვარულო ემოციური მიჯაჭვულობა.

ავტორი აგრეთვე მიმოიხილავს ე.ფრომის, რ.სტენბერგის, ზ.ფროიდის და აბრ.მასლოუს შეხედულებებს ზოგადად სიყვარულის ფენომენისადმი და ეხება იმ კვლევის შედეგებსაც, რომლის საფუძველზეც ჰელენ ფიმერმა განსაზღვრა სიყვარულის სამი ძირითადი ეტაპის --- ლტოლვის, მიზიდვის და დამოკიდებულებისა და ერთგულების ბიო-ფიზიოლოგიური ბუნება.

Nana Gogichashvili

Bio-chemical Characteristics of Love

Summary

The paper discusses love as emotion - one of the bio-chemical characteristics. In particular, certain hormones (dopamine, testosterone, serotonin, oksitosiini, vazopresin) interconnection, when the love's emotional attachment is formed between two people.

Author also examines E.From, R. Stenbergis, G. Freud, and Maslou' s views and concerns of the research results on the phenomenon of love , according to this, Helene Fischer determined three main stages of love - passion, attraction, dependence, the stage of devotion and its bio physiological nature .

მაყვალა (ბაია) კოლუაშვილი

პლასტიკური თეატრის განვითარების ძირითადი ტენდენციები (ტენესი უილიამსი „შუშის სამხეცა“)

„Then and there the theatre and I found each other for better and for worse. I know it's the only thing that's saved my life.“ Tennessee Williams

ამერიკული დრამატურგია აქტიურად ვითარდება მე-19 საუკუნიდან და აყვავებას აღწევს XX საუკუნეში, საუკუნეში, რომელმაც წინ წამოსწია მწერალთა მთელი პლეადა: იუჯინ ო'ნილი, თორთონ უაილდერი, ტენესი უილიამსი, ედუარდ ოლბი, არტურ მილერი და სხვანი, რომლებიც გვევლინებიან ამერიკული დრამატურგიის კლასიკოსებად. ადრეულ ეტაპზე ამერიკაში არსებული დასები დგამდნენ გასართობი ხასიათის პიესებს. ასობით პიესას შორის, რომლებიც იდგმებოდა ბროდვეიზე, უმეტესობა ერთგვარი ტიპისა გახლდათ: ფარსები, მელოდრამები, რომანტიკული კოსტუმირებული პიესები, სენტიმენტალური კომედიები და მუსიკალური სპექტაკლები. როგორც ა. რომი აღნიშნავს ეს იყო დაკავშირებული “მელოდრამის კულტთან”, რომელიც ჯერ კიდევ XIX ს. მუსიკალურ თეატრში ჩამოყალიბდა. მიუხედავად იმისა, რომ ეს მსუბუქი პიესები მსურველის სიმპატიით სარგებლობდნენ, ისინი დიდხანს ვერ ძლებდნენ ვერც სცენაზე და ვერც მსურველთა მეხსიერებაში რჩებოდნენ. ზოგჯერ გვხვდებოდა სერიოზული ნაწარმოებებიც, მაგრამ ამ რეპერტუარის უმნიშვნელოვანესი ნაწილი ევროპული მხატვრული პროზის სცენურ გადაამუშავებებს წარმოადგენდა. და მიუხედავად ამისა მე-20 საუკუნეში ამერიკულმა თეატრმა იმდენად მიზანსწრაფულად დაიწყო ცვლილებები და ეს ცვლილებები იმდენად მნიშვნელოვანი იყო, რომ მოგვიანებით მას “ამერიკული რენესანსი” უწოდეს.

XX საუკუნის 20-30-იანი წლები ძალიან ნაყოფიერი გამოდგა მსოფლიო ლიტერატურის ნებისმიერი დარგისათვის. წინსვლა და სიახლეები შეინიშნებოდა არამარტო პოეზიასა და პროზაში, არამედ დრამატურგიაშიც, განსაკუთრებით კი აღსანიშნავია ამერიკული დრამატურგია, კერძოდ კი ტენესი უილიამსის შემოქმედება. ამერიკულმა დრამატურგიამ, როგორც ხელოვნების გამოკვეთილმა ფორმამ, დამოუკიდებელი სახე მხოლოდ 1945 წლისათვის მიიღო. მისი ჩამოყალიბება და აყვავება იუჯინ ო'ნილის შემოქმედებასთან ასოცირდება. მიუხედავად იმისა, რომ ამერიკულ დრამას ჰქონდა საკუთარი, წმინდა ამერიკული ესთეტიკური სკოლები, შემოქმედებითი მეთოდები, მხოლოდ მისთვის დამახასიათებელი ნიშან-თვისებები და სხვა, საფუძველი მას ევროპულმა დრამატურგიამ, კერძოდ კი ინგლისურმა დრამამ ჩაუყარა.

ახალი თეატრისა და დრამის ფორმირებაზე ასევე ზეგავლენას ახდენს სხვა ფაქტორებიც, კერძოდ: თეატრალური ენის აქტიური განვითარება, თამაშის ტექნიკა, განათება, დეკორაცია, პიესის მუსიკალური და ბგერითი გაფორმება, რომლებიც თანდათანობით ლეზულობენ უფრო და უფრო ღრმა აზრობრივ დატვირთვას და დროთა განმავლობაში იწყებენ სიტყვების განდევნას სცენიდან.

სწორედ ამასთან არის დაკავშირებული ახალი ამერიკული დრამის, კერძოდ, “პლასტიკური თეატრის” განვითარება, რომელიც ეფუძნება სიტყვას, მუსიკას, ცეკვას, პანტომიმას, ფესტიკულაციას, ინტონაციას, მიმების ხელოვნებას, არქიტექტურას და განათებას. “პლასტიკური თეატრის” საფუძველში დევს აზრი, რომ დრამის შინაარსში ბევრი რამ მნიშვნელოვანი ადამიანის გონების საზღვრებს მიღმა გადის და ამგვარად გამოდის სიტყვის ჩარჩოდან, და რომ ემოცია უფრო კარგად შეიძლება გადმოსცე პიესის, მუსიკის და ცეკვის საშუალებით, ვიდრე სიტყვით. პლასტიკური თეატრი უპირისპირდება სიტყვის თეატრს. ასე, რომ სიტყვა თეატრებში უფრო ნაკლებად მნიშვნელოვან ადგილს იჭერს და პირველ პოზიციებს უთმობს არავერბალურ ფორმებს.

ახალი ამერიკული დრამა გამოირჩევა თავისი განსაკუთრებული სტილით, ლაკონურობით და ამავედროულად ემოციონალური დატვირთვით. “პლასტიკური თეატრი” - სიტყვათა ეს შეთანხება იწვევს რადიკალურად განსხვავებულ ასოციაციებს: ბალეტს, ავანგარდული ცეკვის ხელოვნებას და რალა თქმა უნდა, ტენესი უილიამსს, რომელმაც ეს ტერმინი გამოიყენა “შუშის სამხეცის” წინასიტყვაობაში.

ავტორი აღნიშნავდა, რომ ეს შენიშვნები არ არის მხოლოდ წინასიტყვაობა ამ პიესისათვის. ისინი წინ წამოსწევნ ახალ, პლასტიკური თეატრის კონცეფციას, რომელმაც უნდა შეცვალოს გარეგნული სიმართლის მიმსგავსების მოძველებული საშუალებები, რომ თეატრმა, როგორც კულტურის ნაწილმა, კვლავ დაიბრუნოს სიცოცხლისუნარიანობა.

ახალი დრამის ავტორები ყველაზე ხშირად წერდნენ თანამედროვეებზე და მე-20 საუკუნეზე, რისთვისაც იყენებდნენ დეტალების ზედმიწევნით სიზუსტეს. უილიამსის პიესებში ტექსტები (თუ არ ჩავთვლით ზოგიერთ მონოლოგს) ძალიან უბრალოა. ისინი გვიამბობენ ჩვეულებრივ ემოციებზე და განცდებზე, მათში არ არის დასმული ზოგადსაკაცობრიო ჭეშმარიტების პრობლემები, არ ისმება გლობალური შეკითხვები, მსგავსი “ყოფნა არყოფნისა”, მისი გმირები ნყვეტენ ყოველდღიურ პრობლემებს, განიხილვენ ყველასთვის გასაგებ და ნაცნობ თემებს. სხვა საქმეა, თუ როგორ აკეთებენ ისინი ამას და როგორ აღწერს პიესაში მიმდინარე მოვლენებს ავტორი. ავტორის რემარკებს იგივე და რიგ შემთხვევაში უფრო მეტი მნიშვნელობა აქვს ვიდრე ტექსტს. ისინი ჩვენ უბრალოდ არ გვესაუბრებიან თუ სად ხდება მოქმედება, ვინ მიდის, დგება, ჯდება, იღიმება, და ასე შემდეგ, არამედ ქმნიან ერთ მთლიან სურათს.

უილიამსის შემოქმედება მრავალფეროვანია. მისი სახელი გაიგივებულია პლასტიკური თეატრის თეორიასთან, რაც გარკვეულ ასპექტში შეიძლება გავაიგივოთ ახალ ამერიკულ დრამასთან. ამ თეორიის თანახმად პიესას ილუზია და კათარზისი უნდა ჩამოვაშოროთ, ხოლო ფაბულა – ავტორის გამოცდილებას, მის „მეს“, ანუ პლასტიკურ სახეს უნდა უკავშირდებოდეს. პლასტიკური სახის შესაქმნელად კი მწერალს მდიდარი ცხოვრებისეული გამოცდილება უნდა ჰქონდეს. გამოცდილებაში იგულისხმება ყველაფერი: ავტორის ბიოგრაფია, მისი შინაგანი სამყარო, მსოფლმხედველობა, განათლება. უილიამსის ყველაზე პოპულარული პიესების ანალიზის შემდეგ, მკითხველი რწმუნდება, რომ მხოლოდ უაღრესად განათლებულ ადამიანს შეეძლო შეექმნა ასეთი ნაწარმოებები, რომელთა კვლევას, პარალელების ძიებას, სიმბოლოების ამოცნობას ბოლო არ უჩანს და სწორედ ამის გამო მათზე განუწყვეტლივ შეიძლება საუბარი. უილიამსის შემოქმედებაში თითქმის ყველა ნაწარმოებში შეინიშნება მწერლის ცხოვრებისეული ელემენტები. ელია კახანი ტენესის შესახებ ამბობდა.

„Everything in his life is in his plays, and everything in his plays is in his life“.¹ „ყველაფერი, რაც მის ცხოვრებაში ხდება – მის პიესაშია, ხოლო ყველაფერი რაც მის პიესაში ხდება ცხოვრებაშია“.

მეორე მსოფლიო ომის დაწყების წინ, ტენესი უილიამსი უკვე პოპულარული მწერალი იყო. პირველი დიდი წარმატება მას – „შუშის სამხეცემ“ („The Glass Menagerie“) მოუტანა. ნიუ-იორკის დრამის კრიტიკოსთა წრემ მას ამ პიესისათვის დიდი ამერიკელი დრამატურგის სახელი მიანიჭა. 1947 წელს შეიქმნა – „ტრამვაი სახელად სურვილი“ („Streetcar Named Desire“), რომელსაც პულიცერის პრიზი ერგო.

1955-1957 წლებში უილიამსმა წარმოადგინა თავისი საუკეთესო პიესები: – „კატა გახურებული თუნუქის სახურავზე“ („Cat on a hot Tin Roof“), „ორფეუსი ეშვება ჯოჯოხეთში“ („Orpheus Descending“). და ახალგაზრდობის ტკილხმოვანი ჩიტი („Sweet Bird of Youth“). ეს სამი პიესაც ისევე, როგორც უილიამსის პიესების უმრავლესობა, ძირითადად სოციალურ და მორალურ კონფლიქტებზეა აგებული.

პიესა „ახალგაზრდობის ტკილხმოვანი ჩიტი“ („Sweet Bird of Youth“) 1959 წელს დაიწერა. იგი მსგავსად პიესისა „ორფეუსი ეშვება ჯოჯოხეთში“ – მოიცავს სხვადასხვა თემატიკას: სოციალურს, პოლიტიკურს, რასობრივს, და სხვა. „იგუანას ღამე“ („The Night of Iguana“)- უილიამსის საუკეთესო პიესებს შორის ბოლო მნიშვნელოვანი პიესაა, რომელიც 1961 წელს შეიქმნა. ავტორმა მას რელიგიური საფუძველი დაუდო. მისი თემა კი ისევე და ისევე ნონ-კონფორმისტი ადამიანის საზოგადოებასთან ჭიდილია.

ტ. უილიამსი იყო ერთ-ერთი პირველი ამერიკელი დრამატურგი, რომელმაც სცენაზე ამერიკის საზოგადოების ცხოვრების ფართო პანორამა წარმოგვიდგინა. დრამატურგი დევიდ მამეტი უილიამსის პიესებს ამერიკული ენის უდიდეს დრამატურგიულ პოეზიას უწოდებდა. ყველაფერი კი დაიწყო იმით, რომ 1934 წელს ტ. უილიამსმა დაწერა პიესა: „ქაირო, შანჰაი, ბომბეი“. ეს იყო პატარა კომედია, რომელმაც გარდატეხა მოახდინა ტენესის ცხოვრებაში. თავად მწერალი კი ასე წერს: „Then and there the theatre and I found each other for better and for worse. I know it's the only thing that's saved my life.“² „აქედან მოყოლებული მე და თეატრმა ვიპოვეთ ერთმანეთი ჭირსა თუ ლხინში და ვიცი, რომ ის არის ერთადერთი რამ, რამაც გადაარჩინა ჩემი სიცოცხლე“. ამ პიესით უილიამსი შევიდა თეატრის სამყაროში, რომელიც მისი ცხოვრების განუყოფელი ნაწილი გახდა და, რომელმაც მას საყოველთაო აღიარება მოუტანა თავდაპირველად უილიამსი ერთ აქტიან პიესებს წერდა, ძირითადად ცნობილი რუსი დრამატურგის – ჩეხოვის ზეგავლენით. ხოლო მოგვიანებით, დრამატურგიული გამოცდილების დაგროვებასთან ერთად, თანდათანობით ჩამოყალიბება იწყო მისმა დრამატურგიულმა ესთეტიკამ, რამაც, როგორც ზემოთ უკვე აღვნიშნეთ, საბოლოო ჯამში „პლასტიკური თეატრის თეორიის“ სახით დაიმკვიდრა ადგილი მსოფლიო დრამის ისტორიაში, ხოლო ტენესი უილიამსმა, როგორც ამ თეორიის ფუძემდებელმა.

პლასტიკურ თეატრში მუსიკის თანხლება, ფანტასმაგორული შუქის ეფექტები, ფერთა შეხამება, სტერეოსკოპული სურათები- ყველაფერი ეს ისევე, როგორც თვით ტექსტი, მნიშვნელოვან როლს ასრულებს დრამის აღქმაში. სწორედ ამაში მდგომარეობს პლასტიკური დრამის არსი. კრიტიკოსები ხშირად კამათობენ იმაზე, ტექსტი უფრო მნიშვნელოვანია დრამაში, თუ სცენური ეფექტები. ხანგრძლივი კამათის შემდეგ დაასკვნეს, რომ ორივეს თანაბარი მნიშვნელობა აქვს: ტექსტით ვეცნობით სიუჟეტს, გმირებს. სცენური ეფექტები კი გარკვეულ ქვეტექსტს წარმოადგენენ. სპექტაკლის დაწყებამდე ჩვეულებრივ, ჩვენ წინაშე იშლება სცენა, დეკორაციები, ისმის მელოდია და ეწყობა განათება. სწორედ ამ ქვეტექსტის საშუალებით დასაწყისივე გვექმნება წარმოდგენა დრამაზე.

ტ. უილიამსის მთავარი გმირები ძირითადად არიან ადამიანები, რომლებიც უპირისპირდებიან საყოველთაოდ მიღებულ მორალს და საზოგადოებრივ ნორმებს. ისინი არიან უმწეო პიროვნებები, რომელთა ცხოვრებაში ამ საყოველთაოდ მიღებულ ნორმებს გამანადგურებელი შედეგი მოაქვს. თვით უილიამსი თავისი პიესების შესახებ წერდა:

„I have only one major theme for my work which is the destructive impact of society on the sensitive non-conformist individual“³ - „ჩემს შემოქმედებაში მხოლოდ ერთი ძირითადი თემაა – თუ რა გამანადგურებელ ზეგავლენას ახდენს საზოგადოება უბრალო, მგრძობიარე, ნონ-კონფორმისტი ინდივიდუუმის ცხოვრებაზე“.

¹ www.google.com – Paul P. Reuben Chapter 8:Tennessee Williams. 2008

² www.google.com – Paul P. Reuben Chapter 8:Tennessee Williams. p.5

³ „Certain Moral Values“: A Rhetoric in the Plays of Tennessee Williams by Darryl Erwin Haley the University of Alabama. 1988-1999 A Dissertation Copyright 1999 – All Rights Reserved. Chapter Five: p. 3.14 “Certain Moral Value”: Toward Identifying Williams's Rhetoric of Outcasts.2003/III

ტ. უილიამსის პიესებმა და მისმა პერსონაჟებმა ყველაზე ნათლად დაგვიხატეს იმდროინდელი ქემ-მარიტი ამერიკელის სახე, მისი სულიერი მდგომარეობა - უმეტესწილად გაცრუებული იმედები, მარტო-სულობა, ცხოვრებისადმი შიში და პესიმიზმი.

პლასტიკური თეატრის დამახასიათებელი ნიშნები მეტად კარგად ჩანს თ. უილიამსის ერთ-ერთ საუკეთესო პიესაში „შუშის სამხეცე“ — *The Glass Menagerie*, რომელიც 1944 შეიქმნა. იგი გათვალისწინებული იყო ეკრანისათვის. ამავე წელს ჩიკაგოში მოეწყო მისი პრემიერა. 1945 წელს კი ამ პიესით უილიამსმა დაიმსახურა ნიუ-იორკის დრამატურგიული წრის ჯილდო, რომელიც იმ პერიოდისათვის ერთ-ერთ პრესტიჟულ ჯილდოდ ითვლებოდა. კრიტიკოსთა უმრავლესობა მიიჩნევს, რომ ეს არის პიესა, რომელიც სავსეა ავტორის ბიოგრაფიული ელემენტებით. მისი პერსონაჟები და ნაწარმოებში ასახული ისტორია, კრიტიკოსთა აზრით, ძალიან ახლოს დგას უილიამსის ცხოვრებასთან.

დეტალური ანალიზის გარეშე, თვალის ერთი გადავლებით შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ეს პიესა პატარა ცხოვრებისეული სიუჟეტის მქონე ნაწარმოებია, რომელიც რომანტიულ და სევდიან განწყობაზე გვაყენებს. მაგრამ თუ კი ღრმად შევისწავლით პიესაში არსებულ დეტალებს და სიმბოლოებს, კარგად გვეცოდინება ავტორის ბიოგრაფია, რომელიც ასევე უშუალო კავშირშია, უილიამსის თითქმის ყველა სხვა პიესასთან, ჩვენს წინაშე გადაიშლება საკმაოდ რთული, სიმბოლიკით დატვირთული პიესა. აღსანიშნავია, რომ პიესაში სიმბოლოთა სიმრავლე უილიამსის ახალი ამერიკული დრამის ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი ელემენტია, ამ მხრივ „შუშის სამხეცეც“ გამონაკლისს არ წარმოადგენს. ის უამრავი სიმბოლოთი არის დატვირთული, რომელთა ამოცნობაც მომზადებულ, განათლებულ მაყურებელსა და მკითხველს მოითხოვს.

შუშის სუვენირები უპირველეს ყოვლისა, გამოხატავენ ლაურას ხასიათს, მის პიროვნებას; ლაურა ისეთივე სათუთი და უმანკოა, როგორც ის შუშის მხეცუკები. ცისარტყელას ფერების თამაში, კი რომელსაც აირეკლავენ შუშის ნივთები შუქის დაცემისას, გამოხატავს ლაურას სილამაზეს, რომელიც გოგონას არასრულყოფილების კომპლექსის გამო ჩამალულია მასში და, რომელსაც იგი გარშემო მყოფთ არ აჩვენებს.

ლაურას ყველაზე უფრო საყვარელი სუვენირი -მარტორქა მრავალ-ფუნქციური სიმბოლოა ამ პიესაში. მარტორქას - მსოფლიოს ყველა ქვეყანაში, რელიგიაში, ბერძნულ მითოლოგიაში უამრავი მნიშვნელობა და სიმბოლიკა აქვს.

უპირველეს ყოვლისა თითქმის ყველა კულტურაში მარტორქა უმანკოების, გამორჩეულობისა და გარიყულობის სიმბოლოა. გარდა ამისა, ქრისტიანულ სამყაროში იგი მოიხსენიება, როგორც უბინოების სიმბოლო.

პიესაშიც მარტორქა ლაურას უბინოების და მისი მარტოსულობის სიმბოლოა. იგი ისეთივე უნიკალურია, როგორც მარტორქა. სწორედ ასეთი გამორჩეულობის გამოა, რომ იგი ვერ ეგუება მის გარშემო მყოფთ და ისევე გამოცალკევებულია საზოგადოებაში, როგორც მარტორქა უბრალო ცხენების ჯოგში. იგი ჩუმად ჩაკეტილია თავის სამყაროში, ცდილობს არავინ შეაწუხოს თავისი არსებობით.

ჯიმ ო'კონერის სახეც სიმბოლოურია. ის არის ლაურას ილუზიური სამყაროს დამანგრეველი, რომელმაც თავისი გამოჩენით ლაურას ცხოვრება სამუდამოდ შეცვალა. მან დაანახა ლაურას, რომ ის ლამაზია როგორც სულიერად, ასევე ფიზიკურადაც და რომ მისი ცხოვრება ჯერ დამთავრებული არ არის და რომ მისი შეყვარებაც შესაძლებელია, რაც გამოიხატა ყველაზე კარგად ჯიმის მიერ ლაურასადმი შერქმეულ სახლში - „ცისფერი ვარდი“. ეს სახელი კიდევ ერთი სიმბოლოა ამ პიესაში.

„ცისფერი ვარდის“ სიმბოლო ავტორმა გამოიყენა, რათა ეჩვენებინა ლაურას სინაზე, მისი იდუმალეობა – როგორც ცისფერი ვარდისა, რომელიც სინამდვილეში არ არსებობს და ჩვეულებრიობა, როგორც ჩვეულებრივი ვარდისა, რომელიც ხაზს უსვამს პირველ რიგში, მის ადამიანურობას, სინაზეს, სილამაზეს და რეალობას. „ცისფერი ვარდი“ - ასევე ლაურას უნიკალურობასაც უსვამს ხაზს. სიტყვა „Rose“, რომელიც ქართულად „ვარდს“ - ნიშნავს უშუალოდ, უკავშირდება ლაურას პროტოტიპის, უილიამსის დის სახელს.

ტომ უინგფილდს, მიუხედავად იმისა, რომ თითქოს იგი სხვა პერსონაჟებთან შედარებით უფრო რეალისტად გვევლინება, აქვს სუსტი მხარე: ისიც სხვა პერსონაჟთა მსგავსად გაურბის სინამდვილეს, ოღონდ ის „შუშის სამხეცეში“ - კი არ ეძებს თავშესაფარს, არამედ კინოთეატრებში, ლამაზ ფილმებში. სურს გაექცეს იმ ცხოვრებას, რომელიც საშინლად მობეზრდა. ლამაზი ფილმების ყურებისას იგი ფიქრობს და ოცნებობს ლამაზ მომავალზე, ასევე მთელი პიესის მანძილზე ოჯახის მიტოვების აზრი მოსვენებას არ აძლევს. ერთადერთი, ვისაც მისატოვებლად ვერ იმეტებს, ლაურაა, მაგრამ ბოლოს სურვილი ძლევს და ტოვებს ოჯახს, თუმცა ოჯახიდან წასულს ფიქრები ლაურაზე მაინც არ ასვენებს. ტომი, რაღაც ასპექტში თავად ტენესი უილიამსის პროტოტიპად შეგვიძლია მივიჩნიოთ.

ამანდა უინგფილდი, ტომისა და ლაურას დედაც, თავისი ილუზიებით ცხოვრობს. მისი ანმყო სავსეა მოგონებებით; მასც სურს, გაექცეს სინამდვილეს. ამანდა ცდილობს თავის შვილებს გაუთუმჯობესოს ცხოვრება. ის მუდამ უკმაყოფილოა მათი ქცევით. ამანდას ოცნებები ვერ ხორციელდება, მიუხედავად მისი მონდომებისა და ცდისა: ლაურა გაუთხოვარი რჩება, ხოლო ტომი ოჯახიდან გარბის. ამანდას სახეც მწერლის ცხოვრებიდან არის აღებული, ოღონდ იგი უილიამსის დედას გვაგონებს.. უილიამსი ამ პიესას „მოგონებათა“ პიესას უწოდებდა, რაც გარკვეულწილად თვით მწერლის გაცრუებულ იმედებს გამოხატავს და მეორე მხრივ ეს არის პიესა, რომელიც მთელი სინამდვილით ასახავს მწერლის ოჯახის ცხოვრებას. როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ამ ნაწარმოების ყველა პერსონაჟი მწერლის ოჯახის ყველა წევრთა პროტოტიპია. ტენესი უილიამსის ძმა, დეკინ უილიამსი, წერდა:

„The events of the Glass Menagerie... are a virtually literal rendering of our family life at 6254 Enright Avenue, St Louis. There was a real Jim O'Connor, who was brought home for my sister. The Tom of the play is my brother Tom, and Amanda Wingfield is certainly mother“.¹ „მოვლენები, რომლებიც შუშის სამხეცეში აისახება, სენტ ლუისში ენრაითის ქუჩაზე მდებარე 6254 ჩემი ოჯახის ცხოვრების ვირტუალურ-ლიტერატურულ ასახვას წარმოადგენს. ნამდვილად არსებობდა ჯიმ ო'კონერი, რომელიც ჩემი დის სანახავად მოიყვანეს. პიესის გმირი ტომი, ჩემი ძმა ტომია, ხოლო ამანდა იუნგფილდი, სინამდვილეში დედაჩემია“.

როგორც, დეკინ უილიამსის ნათქვამიდან ჩანს, პერსონაჟები ძირითადი მწერლის რეალური ცხოვრებიდან არის აღებული. ტენესი უილიამსის ოჯახში თითქმის ისეთივე მდგომარეობა იყო, როგორც ტომ უინგფილდის ოჯახში. მწერლის დედა ხასიათით, ძალიან ჰგავს ამანდას. როგორც ბიოგრაფიიდან გვახსოვს, ტენესის მამაც პროფესიით კომივოიაჟორი, გამუდმებით მოგზაურობდა, რის გამოც ედვინა მარტო ზრდიდა შვილებს, რომლებიც მოკლებულნი იყვნენ მამის სიტბოსა და აღერსს. ეს მომენტი პიესაში კარგად გამოიყენა მწერალმა. ტომის მამის სურათისადმი დამოკიდებულება ფაქტობრივად გამოხატავს, ტენესის დამოკიდებულებას მონატრებული მამისადმი. ხოლო, რაც შეეხება ლაურა უინგფილდს, ის, როგორც უკვე ზემოთ ავლინებთ, მწერლის დის პროტოტიპია. უილიამსის და როუზი - ყველაზე ახლო პიროვნება იყო მწერლისათვის მთელი ცხოვრების მანძილზე. ის სულიერად იყო დაავადებული, რის გამოც ხშირად საავადმყოფოში უნევდა ყოფნა. როუზი უილიამსის ყველაზე დიდი მეგობარი და მესაიდუმლე იყო. მწერალმა იმდენად განიცადა დის გარდაცვალება, რომ ამან იმოქმედა, როგორც მის ჯანმრთელობაზე, ასევე შემოქმედებაზეც. სწორედ, უსაყვარლესი დისადმი თავისი სიტბო და სიყვარული დაგვანახა მწერალმა ამ პიესაში ტომისა და ლაურას ურთიერთობის სახით. აღსანიშნავია ისიც, რომ ტენესის დედაც, ამანდასავით ცდილობდა ქალიშვილის გათხოვებას.

როგორც ვხედავთ, პიესის ყველა პერსონაჟი თავისებურად გაურბის მწარე სინამდვილეს. მათ ცხოვრებამ სხვადასხვა განსაცდელი მოუფლინა. ამიტომ ცდილობენ ისინი თავიანთი ილუზიურ სამყაროში გაექცნენ ცხოვრებას, მაგრამ ამით გამოსავალს ვერ პოულობენ და მარცხდებიან. ავტორი მათ მკაცრად უპირისპირებს რეალობას და იძულებულს ხდის, თვალი გაუსწორონ სინამდვილეს. სწორედ ამასია მთელი სოციალური ტრაგედია, ტრაგედია მილიონობით იმდროინდელი ამერიკელისა, რომლებიც ილუზიებით და „ამერიკული ოცნებით“ ცხოვრობდნენ, თუმცა კრიზისი ბოლოს ყველაფერს ანგრევს და ანადგურებს. მიუხედავად იმისა, რომ პიესა იმედის გაცრუებით მთავრდება, არც ლაურა და არც სხვა გმირები დამარცხებულებად არ შეიძლება ჩაითვალოს. მართალია, მათ დაკარგეს თავიანთი „შუშის სამხეცე“, მაგრამ სანაცვლოდ იპოვეს რეალური და ნამდვილი ცხოვრება.

უილიამსმა ამ პიესაში ასახა იმდროინდელი ამერიკის მთავარი პრობლემები, არამარტო იმედების გაცრუება, არამედ ასევე მეშჩანობა, ადამიანთა დაუცველობა. უილიამსმა, როგორც რეალისტმა, ამ ნაწარმოებში გვიჩვენა კონფორმიზმი, რომელიც თავის მხრივ ადამიანის მესაკუთრულ სულთან არის დაკავშირებული.

ამ თვალთახედვით ამანდა უინგფილდი ნაწარმოების ყველაზე აქტიური ფიგურაა. იგი თავისი ხასიათით უნებლად მეშჩანობის დემონსტრირებას ახდენს: ქორწინებას იგი თვლის მახედ, რომელიც საქმროს უნდა დაეთუგო; ამანდას ტომის ხასიათის უარყოფითი მხარეების ჩამოყალიბებაშიც დიდი წვლილი მიუძღვის, რაც სამყაროს მშვენიერი სანყისის ბურჟუაზიული ცხოვრების კონფორმისტული სტიქიით დამახინჯების ნათელ მოდელს წარმოადგენს. პიესის დასასრულს ტომი თითქოსდა ხვდება, რომ ნონ-კონფორმისტების „შუშის სამხეცე“, რომელსაც თვითონაც განეკუთვნება, ცხოვრებასა და თვით ბუნებასაც შეურაცხყოფს.

პიესით „შუშის სამხეცე“ ტენესი უილიამსმა დიდი წვლილი შეიტანა არამარტო ამერიკული დრამის, არამედ საერთოდ მსოფლიო დრამის ისტორიაშიც.

ტ.უილიამსის პიესათა შორის „შუშის სამხეცე“ - ერთადერთია, რომელშიც ავტორი თავად კი არ აკეთებს კომენტარებს, როგორც ეს მის სხვა პიესებშია, არამედ თავის სათქმელს, პერსონაჟს ათქმევინებს. ნაწარმოები იწყება ტომის კომენტარებით, რომლებითაც ვეცნობით არა მარტო მისი ოჯახის არამედ, მთელი ქვეყნის ვითარებას. იგი ახასიათებს თავის ოჯახს, რომელიც 30-იან წლებში ცხოვრობს. აღსანიშნავია, რომ ყველაფერზე საუბრის დასაწყისის წინ ტომი საკმაოდ უცნაურ შესავალს აკეთებს:

„Yes, I have tricks in my pocket, I have things up my sleeve. But I am the opposite of a stage magician. He gives you illusion that has the appearance of truth. I give you truth in the pleasant disguise of illusion“⁵ დაიხ, ჯიბეში მე ფოკუსები მაქვს, სახელოშიც უამრავი ფოკუსი მაქვს, მაგრამ ესტრადის ილუზიონისტი სულაც არა ვარ. ის თქვენ ილუზიას სინამდვილის სახით, მე კი სინამდვილეს სასიამოვნო ილუზიის სახით წარმოგიდგენთ“.

ამ შესავლიდან, ვხედავთ, რომ ავტორი ნაწარმოების პირველივე სტრიქონებიდანვე გვაგებინებს, რომ საქმე გვაქვს განსაკუთრებულ შემთხვევასთან: სამყარო, რომელიც ავტორმა შექმნა და დახატა ამ პიესაში, შესავალშივე დაახასიათა და მოგვცა მისი განსაზღვრებაც. კერძოდ, კი პიესაში ასახული ცხოვრება ილუზიური სამყაროს მოდელია, რომელშიც თითქმის ყველა ადამიანი ილუზიებით ცხოვრობს. საზოგადოება, რომელიც ამ სამყაროში ცხოვრობს, თავს იტყუებს ილუზიებით, რაც კარგად ჩანს ტომის სიტყვებიდან:

¹ www.google.com Paul P. Reuben. Chapter 8: Tennessee Williams.2008/VI

„Their eyes had failed them, or they had failed their eyes...“⁴ „მათი თვალები ატყუებდნენ მათე, ხოლო ისინი ატყუებდნენ საკუთარ თვალებს“.

ზემოთქმულიდან ნათელია, თუ რით სულდგმულობდა ხალხი, რომელიც ტენესი უილიამსმა დაგვიხატა. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ საზოგადოების დახასიათებისას ტომი გამოყოფს ჯიმ ო'კონერის, რომელსაც ყველაზე უფრო რეალისტ პერსონაჟად მიიჩნევს. იგი ამბობს:

„He is the most realistic character in the play, being an emissary from a world of reality that we were somehow set apart from“.⁵

„ის ყველაზე რეალისტი პერსონაჟი იყო პიესაში, რომელიც წარმოადგენს რეალისტურ სამყაროს, რომელსაც ჩვენ გამოვეყავით“.

როგორც პიესის პირველივე სტრიქონებიდანვე ჩანს, ავტორი მთავარი გმირის საშუალებით საქმის კურსში გვაყენებს. იგი თავიდანვე ყოფს პერსონაჟებს რეალისტებად და არარეალისტებად, რაც გვიადვილებს ნაწარმოების იდეისა და მწერლის მიზნის გარკვევას. პიესა ტომის მოგონების სახით არის დაწერილი, რის გამოც ერთმანეთში არეულია დროულ-სივრცობრივი შრეები: პიესის დასაწყისში მოქმედება ხდება ანმყოში, შემდეგ მწერალს გადავყავართ ტომისა და მისი ოჯახის წარსულში. პიესის ბოლოს კვლავ ანმყოში გადმოვყავართ ტომის მონოლოგს, რომელშიც მისი განვლილი ცხოვრება ასახულია: ტომი გაუბრუნდა სინამდვილეს და თავის ოჯახს. მან მიაღწია მიზანს, აიხდინა სანადელი, როგორც მისივე ნაამბობიდან ჩანს, ბოლოს მიატოვა ოჯახი და საყვარელი ლაურაც. მთელი მსოფლიო მოიარა, მრავალი ადამიანი გაიცნო, მაგრამ თავისი დის, ლაურას სახე მაინც ყველგან ელანდება, მოგონებები მოსვენებას არ აძლევენ, თუმცა ცდილობს თავი დააღწიოს მათ, რაც პიესაში სიმბოლურად ანთებული სანთლით გამოიხატება. ეს მოგონებები ანთებული სანთელივით სულ თან დაჰყვება. პიესის ბოლოს იგი ეძახის ლაურას:

„Blow out your candle, Laura – and so goodbye...“⁶ „ჩააქრე ლაურა სანთელი და ნახვამდის“.

ამ სიტყვებით, მთავრდება პიესა. რაც სიმბოლურად შეიძლება ჩავთვალოთ, როგორც მოგონებებთან ტომის განშორება.

როგორც დავინახეთ, „ილუზიის სამოსში გამოწყობილი სინამდვილე“ „ახალი პლასტიკური თეატრის“ კონცეფციის მთავარი არსია. ილუზიური სამყაროს შექმნას ტენესი უილიამსი იმ მითოლოგიური, რელიგიური, თუ უბრალო რეალისტური სიმბოლოების საფუძველზე ახერხებს, რომლებიც მრავლად არის პიესაში და, რომელთა აღქმა, გააზრება და გაანალიზება გამოცდილი მკითხველსა თუ მსმენელს მოითხოვს.

აქედან გამომდინარე, უილიამსის შემოქმედება, რადიკალურად განსხვავდება მისი წინამორბედი დრამატურგების შემოქმედებისაგან. იგი განსაკუთრებულია არა მარტო იმით, რომ შემოიტანა უამრავი სიახლე ხელოვნების ამ დარგში, არამედ იმითაც, რომ მისი თითქმის ყველა დრამა იდუმალებითაა მოცული. ამ იდუმალებას კი ქმნიან მათში გამოყენებული სიმბოლოები, რომლებიც ამოცნობასა და გაანალიზებას მოითხოვენ. როგორც კრიტიკოსი თ. ი. ქალეში უილიამსის დრამების შესახებ ამბობდა, რომ მათში ნაჩვენებია ბრძოლა, იგივე დუელი ღმერთსა და სატანას შორის, სიყვარულსა და სიკვდილს, სულსა და ხორცს, უმანკობასა და მანკიერებას, ნათელსა და ბნელს შორის, „შუშის სამხეცე“ სულისა და ხორცის ჭიდილს ასახავს.

სულის განსახიერებად აქ შეიძლება ლაურა უინგფილდი მივიჩნიოთ. თუ კი გავითვალისწინებთ იმას, რომ ის პიესის ყველაზე წმინდა, უმანკო პერსონაჟია, რომელთანაც ასოცირდება მითოლოგიური და სიმბოლური მარტორქაც. ხოლო ხორცის განსახიერება კი ყველაზე უფრო ამინდა უინგფილდია, რომელიც შეპყრობილია მოკვდავი ადამიანის სურვილებით: ფულით, ქონებით, ფლირტით, სიყალბითა და სხვა. ასეთივეა ტომიც, ოღონდ ამანდასაგან განსხვავებით იგი, შეიძლება ითქვას, სულისა და ხორცის ერთიანობის მაჩვენებელია. ტომი კარგი ადამიანია, მას სურს ყველას სიკეთე გაუკეთოს, მაგრამ აქვს საკუთარი ამბიციებიც, რომელთა გამოც ის ოჯახს ტოვებს და მიდის.

მიუხედავად იმისა, რომ ტომი ოჯახიდან გარბის, იწყობს ცხოვრებას, მოგონებები მას თავს მაინც არ ანებებს. რაც სიმბოლურად, როგორც ზემოთ თქმულიდან შევიძლია ვთქვათ, ხორცის გამარჯვებად არ ჩაითვლება. პირიქით, მოგონებები კიდევ ერთხელ ადასტურებს, რომ ჭიდილი სულსა და ხორცს შორის არის პრობლემა, რომელიც ოდითგანვე მოსდევს კაცობრიობას და, რომელიც დღემდე გადაუჭრელი რჩება.

ტ.უილიამსს მიაჩნია, რომ ადამიანის ერთადერთი და უდიდესი ღირსება ცხოვრებაში სწორი არჩევანის გაკეთებაა. ადამიანები, მისი პიესების გმირების მსგავსად დროის პატიმრები არიან, დროის დინებაზე ადევნება კი ადამიანის უდიდესი მაგიური უნარია.

აღსანიშნავია ასევე ისიც, რომ უილიამსის პიესების სათაურები ისეთივე უცნაური და არაორდინალურია, როგორც თავად პიესები. ამ შემთხვევაში პიესის სათაურიდან („შუშის სამხეცე“) მკითხველისათვის ძნელია, რაიმე პროგნოზი გააკეთოს პიესის შესახებ. ხოლო მისი ნაკითხვისა და გაანალიზების შემდეგ გასაგები ხდება სათაურის არსი. შუშის სამხეცე ილუზიური სამყაროა, რომელშიც მცხოვრები „შუშის ცხოველები“ - სიმბოლურად განსახიერებენ იმავე ნონ-კონფორმისტ ადამიანებს, რომლებიც მხოლოდ ილუზიებით ცხოვრობენ და უარს ამბობენ სინამდვილეზე, ჩაკეტილი არიან თავიანთ სამყაროში და არც კი ცდილობენ იქიდან გამოსვლას, მაგრამ მწერალი ამ ადამიანებს ჯიმ ო'კონერის სახით მოუვლენს მხსნელს, რომელიც მათ სამყაროს ანგრევს და აიძულებს მათ მიიღონ სინამდვილე, რაოდენ მტკივნეულიც არ უნდა იყოს ის.

⁴Perrine's Literature; Structure, Sound, and Sense; Drama. Ninth Edition 3. p.1145/2007

⁵Perrine's Literature; Structure, Sound, and Sense; Drama. Ninth Edition 3. p.1145/2007

⁶ Perrine's Literature; Structure, Sound, and Sense; Drama. Ninth Edition 3. p.1145/2007

³ Perrine's Literature; Structure, Sound, and Sense; Drama. Ninth Edition 3. p.1195/2007

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ტენესი უილიამსი ირჩევდა ისეთ პერსონაჟებს თავისი პიესებისათვის, რომლებიც გამოხატავდნენ მის სულიერ თუ ფიზიკურ მდგომარეობას. ისიც, მსგავსად მისი პერსონაჟებისა გაუბოდა საზოგადოებას და ოჯახს. მან მთელი ცხოვრება ამ ფიქრისაგან თავის დაღწევის ცდაში გაატარა, მაგრამ მწერალი შეეცადა თავისი აუხდენელი ოცნება, თავისი გმირების ცხოვრებაში განეხორციელებინა, რაც გამოიხატა იმაში, რომ ტენესის ნონ-კონფრომისტი გმირები თვალს უსწორებენ სიმართლეს. ამით უილიამსმა უზრუნველყო მათი გადარჩენა.

მწერალს ღრმად სწამდა, რომ ადამიანი, რომელიც განუდგება რეალობას და ილუზიებით დაიწყებს ცხოვრებას, დიდხანს ვერ იარსებებს. გარკვეული დროის შემდეგ ის დაიღუპება. სწორედ ამიტომ ტენესი, თავისი გმირების ილუზიების მსხვერვით ცდილობს სიცოცხლე შეუნარჩუნოს მათ. თავისი პიესებით იგი ადამიანებს ეხმარება გააკეთონ სწორი არჩევანი, სიმართლეს თვალი გაუსწორონ და რეალური ცხოვრებით იცხოვრონ.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Злобин Р.П. Медников Э.М. «Three American Plays» Progress publishers, Moscow. 1972
2. Hayman, Ronalds. Tennessee Williams: Everyone Else in an Audience. New Haven, Conn: Yale University Press, 1994
3. Kolin, Philip C. Tennessee Williams: A Guide to Research and Performance. Westport, Conn.: Greenwood, 1998
4. Londre, Felicia Hardison. Tennessee Williams: Life, Work and Criticism. Frederickton England: York Press, 1989
5. Perrine Laurence Book 3. Drama “The Elements of Drama”, Harcourt Brace Jovanovich INC. New-York Chicago San Francisco Atlanta. 1996
6. Stanton, Stephen S., ed . Tennessee Williams: A Collection of Critical Essays. Englewood Cliffs, N. J. : PrenticeHall, 1977

მაყვალა (ბაია) კოლუაშვილი

პლასტიკური თეატრის განვითარების ძირითადი ტენდენციები (ტენესი უილიამსი, „შუშის სამხეცე“)

რეზიუმე

ტენესი უილიამსმა, რომელიც მართებულად ითვლება ახალი ამერიკული დრამის ფუძემდებლად მოღვაწეობა დაიწყო მე-20 საუკუნის 30-იან წლებში. მისმა ნაწარმოებებმა მნიშვნელოვანი როლი შეასრულა მსოფლიო დრამის განვითარებაში. ახალი ამერიკული დრამა დაფუძნებული იყო უილიამსის პლასტიკური თეატრის თეორიაზე, რომელმაც გადატრიალება მოახდინა მსოფლიო დრამატურგიაში. პიესის „შუშის სამხეცე“ გამოქვეყნებამ ტენესი უილიამსს მოუტანა პირველი ნარმატება, როგორც უდიდეს ამერიკელ დრამატურგს. ამ პიესაში ასახულია ადამიანთა ილუზიების მსხვერველ რეალობასთან შეჯახებისას. პიესის ღირსებად უნდა ჩაითვალოს ავტორისეულ სიმბოლოთა მრავალფეროვნება.

Makvala (Baia) Koguashvili

The Main Tendencies of the Development of “Plastic Theatre” (Tennessee Williams “Glass Menagerie”)

Summary

Tennessee Williams, a founder of New American Drama started his literary activity from 30s of XX century. Williams' creative works played a crucially important role in the development of World Drama.

Foundation of New American Drama was provoked by the Theory of Williams' Plastic Theatre, leading to the revolution in the World Dramaturgy. Publication of „Glass Menagerie“ brought the first success of Tennessee Williams, bringing him a fame of a Great American Dramatist. „Glass Menagerie“ is a sorrowful play depicting ruin of illusions and resulting a painful sobering. In the given play Utopian Glass World of the characters is ruined, forcing them willingly or unwillingly to face reality and accept the creative works as it is. One of the key issues in this play is a symbolic language of the author.

ლაურა კუტუბიძე-ზუბაშვილი

**კომუნიკაციის სახეთა ევოლუცია – სიტყვიდან
პირთუალურ რეალობამდე**

კაცობრიობის ისტორია, საზოგადოებრივი განვითარების თვალსაზრისით, ხანგრძლივი, რთული და არაერთგვაროვანია, მაგრამ კომუნიკაციის სახეთა ევოლუციის მიხედვით სამი გლობალური ფაზა გამოიყოფა; გერმანელი სოციოლოგის ნიკლას ლუმანის (1927-1998) კლასიფიკაციით: **არქაული საზოგადოება, მალალი კულტურები და თანამედროვე, ანუ, მსოფლიო საზოგადოება.**

ლუმანი მიიჩნევს, რომ სოციალური სისტემა კომუნიკაციის პროცესებისაგან შედგება და მისი ცვლილებები კომუნიკაციის სახეთა ცვლილებებზეა დამოკიდებული. კომუნიკაცია საზოგადოებას ერთ მთლიანობად კრავს; შესაბამისად, იგი საზოგადოების ცნებასაც ამგვარად განმარტავს: **საზოგადოება კომუნიკაციურად ხელმისაწვდომ და მიღწევად განცდათა და ქმედებათა ერთობლიობის სოციალური სისტემა.**

მალალგანვითარებულ პრიმატთა ჯგუფური ცხოვრებიდან ადამიანური საზოგადოების ფაზაზე — არქაულზე გადასვლა **ენის ევოლუციის** მეშვეობით განხორციელდა; მეორე ფაზაზე — მალალ კულტურებზე გადასვლის შესაძლებლობა შექმნა წერილობითმა კომუნიკაციამ — **დამწერლობამ**; თანამედროვე მსოფლიო საზოგადოების საფუძვლადაც კომუნიკაციის სფეროს მორიგი მნიშვნელოვანი ცვლილებები იქცა — **დიდი მასშტაბის კომუნიკაციური ქსელების შექმნა.** მასობრივი მედიის რეპროდუქციის ტექნიკის განვითარებაში (გუტენბერგის საბეჭდი დაზვიდან მოყოლებული ინტერნეტამდე) თავისი წვლილი შეიტანა ბეჭდურმა მედიამ, ფოტოგრაფიამ, კინემატოგრაფმა, რადიომ, ტელევიზიამ, რომელთაგან თითოეულმა ახალი ფუნქცია მიანიჭა იმას, რაც ძველ სტრუქტურულ მარაგში უკვე იყო მოცემული. [1]

კომუნიკაციის საშუალებათა ყოველ არსებით ცვლილებას თან სდევდა შიში და სიფრთხილე, რომ იგი “მოკლავდა” უკვე არსებულს: დამწერლობა — ზეპირ დიალოგს და მეხსიერებას, ბეჭდვა — წერის კულტურას, ფოტოგრაფია — მხატვრობას, კინო — თეატრს, ტელევიზია — კინოს; და ბოლოს, ინტერნეტი — მასობრივი კომუნიკაციის ყველა წინა საშუალებას ერთად აღებულს. ინტერნეტმა მართლაც შეინოვა და შეითვისა მანამდე არსებული ყველა საკომუნიკაციო საშუალება და აქცია ახალ განზომილებად — ვირტუალურ სამყაროდ. ინტერნეტის მულტიმედია გარემოში მასობრივი კომუნიკაციის ყველა საშუალებაა წარმოდგენილი — ნიგნიდან მოყოლებული რეკლამამდე, მაგრამ, ამავე დროს, კომუნიკაციის თავდაპირველი საშუალება — ენა/სიტყვა არათუ დაკნინებულია, ისევე ასრულებს ერთ-ერთ მთავარ საკომუნიკაციო ფუნქციას.

კანადელი მედიამკვლევარის მარშალ მაკლუენის (1911-1980) განმარტებით, **კომუნიკაციის საშუალების გავლენა ძლიერი და ინტენსიური ხდება სწორედ იმის წყალობით, რომ მას “შინაარსის” სახით ეძლევა ისევე კომუნიკაციის რომელიმე სხვა საშუალება.** [4] ეს პოსტულატი კარგად ხსნის ინტერნეტის “ყოვლისშემძლეობას” — იგი თავისთავში მოიცავს ყველა საკომუნიკაციო საშუალებას, რაც კი ოდესმე შეუქმნია კაცობრიობას — აქამდე დაგროვილ ყოველგვარ ცოდნას, ტრადიციას, გამოცდილებას, ნოვაციას და ხელმისაწვდომს ხდის ყველასთვის, ქსელში ჩართული ნებისმიერი მომხმარებლისთვის.

ინტერნეტმა შექმნა ახალი — ვირტუალური რეალობა, და, ფაქტობრივად, მოახდინა საზოგადოებრივი და პერსონალური ურთიერთობების თითქმის ყველა გამოვლინების ვირტუალიზაცია: ვირტუალური სამყარო, ვირტუალური წარმოება, ვირტუალური პროდუქტი, ვირტუალური ფული, ვირტუალური სახლები, ბინები, ფერმები, ვირტუალური სექსი, შვილები, მეგობრები და ასე უსასრულოდ...

ჟურნალისტიკისთვის ინტერნეტმა ყველაზე უნივერსალური და, ამავედროულად, კონკურენტუნარიანი გარემო შექმნა. მულტიმედია ტექნოლოგიები, ერთი მხრივ, საშუალებას იძლევა ინტერნეტში განთავსდეს ყველა არსებული მედიასაშუალება (ნიგნი, ჟურნალი, გაზეთი, რადიო და ტელე არხები, ფილმები, რეკლამა); მეორე მხრივ, ინტერნეტში გაჩნდა ონლაინ მედიასაშუალებები: ინტერნეტ გაზეთები და ჟურნალები, ინტერნეტ ტელევიზიები, ბლოგები.

ჰიპერტექსტური სისტემა უსაზღვროდ აფართოებს მედიისა და, შესაბამისად, ჟურნალისტიკის შესაძლებლობებს. ახალი მედიის ცნება მოიცავს სოციალურ მედიასაც, რომელიც, ფაქტობრივად, ჟურნალისტიკის ახალი განზომილებაა და მისი უძლიერესი კონკურენტიც. სოციალური მედიის ფუნქციონირებაში ჟურნალისტიკის მონაწილეობენ, მაგრამ უკვე განსხვავებულ ამპლუაში. მედიის ამ უახლეს განშტოებას ქმნის თავად აუდიტორია, თავად მედიამომხმარებელი. სოციალური მედია უკვე ასრულებს ტრადიციული მედიის ფუნქციებს — მომხმარებლის ინფორმირება, საზოგადოებრივი აზრის ჩამოყალიბება, ე.წ. “დღის წესრიგის” (agenda setting) განსაზღვრა, გართობა, რეკლამის განთავსება...

სოციალური მედია, თავისთავად, ეყრდნობა ტრადიციული მედიის გამოცდილებას; ტრადიციული მედია კი, თავის მხრივ, აქტიურად იწყებს ახალი მედიის საშუალებების გამოყენებას — ქმნის ბლოგებს თავის ინტერნეტ საიტებზე, მომხმარებელს უქმნის კონკრეტული მასალების ინტერაქტიური კომენტარების საშუალებას და ა.შ.

ინტერნეტის ფენომენალურმა შესაძლებლობებმა მაკლუენის ნაწინასწარმეტყველები “მსოფლიო-სოფელი” რეალობად აქცია. იგი მნიშვნელოვნად განაპირობებს თანამედროვე სოციუმის ფუნქციონირებას. ახალი მეცნიერების — ინფორმაციოლოგიის შემქმნელთა თვალსაზრისით, **“არა იმდენად ყოფიერება განსაზღვრავს ცნობიერებას, რამდენადაც ცნობიერება, ინფორმაციის ფორმით, განსაზღვრავს ყოფიერებას”.** [3; 74]

ეს პროცესი თანამედროვე საზოგადოების თვალწინ და მისი მონაწილეობით მიმდინარეობს — იგი ერთდროულად ცხოვრობს მატერიალურ და ვირტუალურ რეალობაში; ამ პროცესის აღქმისთვის მნიშვნელოვანია იმის გააზრება, რომ იცვლება ასწლეულების განმავლობაში ჩამოყალიბებული ტრადიციული სამომხმარებლო ურთიერთობები; ურთიერთმიმართებას იცვლის მარკეტინგული ურთიერთობების განმსაზღვრელი კომპონენტები — მოთხოვნა პროდუქტზე უკვე მნიშვნელოვანწილად ემყარება არა აუცილებლობასა და საჭიროებას, არამედ, მარკეტინგული და მასობრივი კომუნიკაციების მიერ წარმოშობილ მოთხოვნილებას.

თანამედროვე საზოგადოებაში ინფორმაცია ერთ-ერთ მთავარ მარკეტინგულ პროდუქტად იქცა; უფრო მეტიც, “ინფორმაციას, უპირველესად როგორც კომუნიკაციას (და არა როგორც ცოდნას), შეუძლია გამოიწვიოს ახალი ოპერაციები. ადამიანები ინფორმაციის გამოყენებით მოქმედებენ. ამასთანავე, კომუნიკაციური ნაკადები, როგორც მოღვაწეობის რესურსი, კი არ შთაინთქმება, მსგავსად ნედლეულისა ან ენერგეტიკული რესურსებისა, არამედ, პირიქით, უფრო მრავლდება და სწრაფი ხდება. ამრიგად, ინფორმაცია, გარკვეული აზრით, მოქმედების მასტიმულირებელი კომუნიკაციაა. თუ ინფორმაციას ასე განვსაზღვრავთ, მაშინ გასაგები გახდება, რატომ იქცა ჩვენი ეპოქის მთავარ ფენომენად ინტერნეტი და არა მონაცემთა გიგანტური ელექტრონული ბანკები ან ხელოვნური ინტელექტი.” [2; 34]

ინფორმაციულ საზოგადოებაში სოციალურ დიფერენციაციას მდიდრებად და ღარიბებად ცოდნის დონე განსაზღვრავს და არა საკუთრება; პრივილეგირებულ ფენას ქმნიან ინფორმირებულები, არაინფორმირებულები კი ლატაკდებიან. ინფორმირებულ ადამიანად ითვლება არა ის, ვინც მეტი იცის, არამედ ის, ვინც მეტი რაოდენობის კომუნიკაციაში მონაწილეობს.

ასეთი სახის ინფორმაციული საზოგადოება, საბოლოო სახით, ჯერ არ შემდგარა; როგორც წესი, ტექნოლოგიური განვითარება წინ უსწრებს საზოგადოების სოციალურ და მენტალურ ცვლილებებს. მიუხედავად ამისა, ჯერ კიდევ 1996 წელს, იუნესკოს აღმასრულებელი საბჭოს სესიის შემაჯამებელ დოკუმენტში აღინიშნა, რომ იუნესკომ საყოველთაო ინფორმაციული საზოგადოების კონცეფცია დაამუშავა; რომ “უკანასკნელ რამდენიმე წელიწადში შემჩნეული საინფორმაციო და საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების განვითარებისა და გამოყენების მკვეთრი დაჩქარება “ინდუსტრიულიდან” “ინფორმაციული” საზოგადოებისკენ გადასვლის მსოფლიო პროცესის დასაწყისი გახდა.” [2; 32]

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ლუმანი, ნ., *საზოგადოებრივი კომუნიკაციის სისტემის ცვლილებანი და მასობრივი მედია*, თბილისი, არხე, 2007
2. ჩოგვაძე, გ., *ინფორმაცია: ინფორმაცია. საზოგადოება. ადამიანი*. თბილისი, ნეოსტუდია, 2003
3. Корконосенко, С. *Основы журналистики*, учебник, Москва, Аспект-Пресс, 2004
4. Маклюэн, М., *Понимание медиа: внешние расширения человека*, Москва- Жуковский, 2003

ლაურა კუტუბიძე-ზუბაშვილი

კომუნიკაციის სახეთა ევოლუცია – სიტყვიდან ვირტუალურ რეალობამდე

რეზიუმე

კაცობრიობის ისტორია, საზოგადოებრივი განვითარების თვალსაზრისით, ხანგრძლივი, რთული და არაერთგვაროვანია, მაგრამ კომუნიკაციის სახეთა ევოლუციის მიხედვით სამი გლობალური ფაზა გამოიყოფა; **არქაული საზოგადოება**, **მალალი კულტურები** და **თანამედროვე**, ანუ, **მსოფლიო საზოგადოება**.

ინტერნეტის მულტიმედიურ გარემოში მასობრივი კომუნიკაციის ყველა საშუალებაა წარმოდგენილი — ნიგნიდან მოყოლებული რეკლამამდე, მაგრამ, ამავე დროს, კომუნიკაციის თავდაპირველი საშუალება — ენა/სიტყვა არათუ დაკნინებულია, ისევე ასრულებს ერთ-ერთ მთავარ საკომუნიკაციო ფუნქციას. ინტერნეტის მეშვეობით ინფორმაცია იქცა კომუნიკაციად, რომელიც უსასრულოდ ფართოვდება. ინტერნეტმა შექმნა ახალი – ვირტუალური რეალობა, და, ფაქტობრივად, მოახდინა საზოგადოებრივი და პერსონალური ურთიერთობების თითქმის ყველა გამოვლინების ვირტუალიზაცია.

Laura Kutubidze-Zubashvili

Evolution of Means of Communication – From Word to Virtual Reality

Summary

The history of humanity, from the point of view of societal development, is a long, complicated and non-homogenous, but according to the evolution of means of communication three global phases can be defined: **Archaic Society, High Cultures and Contemporary, i.e. World Society.**

In multimedia environment of internet all means of mass communication are represented – from book to advertisement, but, at the same time, the primary means of communication – language/word is not decayed, but still functions as one of the main means of communication. Through the internet information turned into communication, which is extending endlessly. Internet created new _ virtual reality, and, in fact, it virtualized almost every manifestation of social and personal relationships.

სოფიო მორალიშვილი

დისკურსის სტრუქტურული თავისებურებანი

მრავალი წლის მანძილზე ენის ფილოსოფოსები და ტრადიციონალისტი ლინგვისტები, ისევე როგორც სტილისა და სტილისტიკის შემსწავლელი ლიტერატორები, როგორც წესი, ენის ცალკეულ ერთეულებზე – წინადადებებზე, სიტყვებზე, ფრაზებსა და ფიგურალურ ენის ნიმუშებზე ამახვილებდნენ ყურადღებას. დისკურსის ანალიზი კი, იმ სახით, როგორც 1970-იან წლებში ჩამოყალიბდა დისკურსის მსვლელობას, ენის გამოყენებას უკავშირდება, რაც წინადადების წყების მიღმა გრძელდება და მოსაუბრის ან მწერლის, მსმენელის ან მკითხველის სპეციფიკის სიტუაციურ კონტექსტში ურთიერთქმედებას გულისხმობს.

საუბარი, როგორც სამეტყველო ქმედების სახე, პირველ ყოვლისა იყენებს ენას, როგორც ურთიერთობის საშუალებას. ენა უზრუნველყოფს კომუნიკაციის დამყარებას მოსაუბრეებს შორის, რადგან ის გასაგებია როგორც ინფორმაციის მიმწოდებლისათვის, რომელიც ახდენს ინფორმაციის კოდირებას ამ მიზნის მისაღწევად შერჩეული სიტყვებით, ასევე ინფორმაციის მიმღებლისათვისაც, რომელიც კოდირებულ ინფორმაციას შიფრავს და სათანადოდ მოქმედებს [2, 568].

ინფორმაციის გაცვლა მხოლოდ იმ შემთხვევაშია შესაძლებელი, თუკი გამოყენებულ ნიშნებში (სიტყვებში, ჟესტებში, იეროგლიფებში და ა.შ.) ჩადებული ინფორმაცია გასაგებია კომუნიკაციის მონაწილეთათვის [1, 334; 5, 71].

საუბარი ვერბალური კომუნიკაციაა, ანუ ენის მეშვეობით ვერბალური ურთიერთობის პროცესი. მისი განხორციელების ძირითადი საშუალებაა – სიტყვა წარმოთქმული, დანერილი ან კიდევ სპეციფიკური ნიშნებით ან ჟესტებით ჩანაცვლებული. მეტყველების ორგანიზაცია არსებობს: დიალოგური და მონოლოგური [3, 396].

დისკურსის შედარებით მარტივ სახეობას წარმოადგენს დიალოგი. მისთვის დამახასიათებელია რეპლიკების, ფრაზებისა და ცალკეული სიტყვების გამეორება, დამატებები, დაზუსტებები და ა.შ.

ყოველდღიურ საუბარში ადამიანები აშკარად განარჩევენ შემთხვევით წარმოთქმულ წინადადებას, ლოგიკურად მოსალოდნელ წინადადებებს შორის. შესიტყვებებში არსებობს შინაგანი ურთიერთკავშირი და ურთიერთშესაბამისობა. დისკურსს სწორედ ეს კავშირი და ეს შესაბამისობები აინტერესებს.

არსებობს დადგენილი გამოთქმები, რომლებიც საუბრის დროს გამოყენებადია, მაგალითად: *by the way, anyway, as I was saying, before I answer that, that reminds me*. მართალია მზამზარეული ფრაზებისა და დიალოგების უამრავი ნიმუში გვაქვს, მაგრამ მეტყველების დროს საუბრის ხელოვნების კურსში არსებული წესები ირღვევა და საუბარი სიტუაციისა და კონტექსტის თანახმად მიმდინარეობს. მიუხედავად ამისა, ენაში არის მობოდიშების, მიმართვის, მადლობის გადახდის, განცხადების გაკეთების მექანიზმები, რომელთა გამოყენება ჩვეულებრივი მოვლენაა. ასეთი მეტატექსტები მრავლად მოიძებნება წერილობით თუ ზეპირ დისკურსში.

აქედან გამომდინარე დისკურსში არსებობს შესიტყვებათა ლოგიკური ურთიერთკავშირების მექანიზმი, ისევე როგორც მზამზარეული მეტატექსტები. ეს მექანიზმი ხშირად ირღვევა და სისტემატურობას კარგავს. რა განაპირობებს ამას? არის საკითხი, რომელიც აქამდე არ განიხილებოდა და რომლითაც ხდება დისკურსსა და წინადადებას შორის განსხვავების დადგენა. ცოცხალ საუბარში შეიძლება ხშირად წაგანყდეთ იზოლირებულ წინადადებებს, ანუ ექსპლიციტური ზმნებით შედგენილ წინადადებებს, ასეთ ზმნებად ითვლებიან *ask, tell, promise*.

Look, let's consider this in another way.

ზემოთ მოყვანილ მაგალითში ექსპლიციტური ზმნის ფორმით ხდება საუბრის რეორგანიზაცია, მისთვის ახალი გეზის მიცემა.

ასეთი გამონათქვამები შედის მეტყველების აქტში. მისი გაშიფვრა და პირდაპირი აზრის გამოტანა ადვილია. ეს სიტყვები ნებისმიერ სიტუაციასა და კონტექსტს შეიძლება შევუსაბამოთ. ამ გამოთქმების შაბლონური ბუნება განხილვის საგნად იქცა კონვერსაციონალიზმში, როგორც ორგანიზებულობის ერთ-ერთი მაგალითისა.

არსებობს შემთხვევები, სადაც თანმიმდევრობის დაცვის დიალოგური მექანიზმი დარღვეულია და ამიტომაც სასაცილო ელფერს ატარებს. მაგალითად:

A: Yes, I can.

B: Can you see in the future?

ამ მაგალითს ორგანიზაცია ახსნა მოეპოვება. დარღვეულია კითხვა-პასუხის თანმიმდევრობა, პასუხი უსწრებს კითხვას. ამით დარღვეულია როგორც რიგი შესიტყვებებისა, ასევე გრამატიკული ფენომენიც. “Yes, I can” ელიფსურია და იგი აუცილებლად შეპირობებული უნდა იყოს კითხვით.

იგივე დარღვევები მეორდება შემდეგ მაგალითში, რომელიც ეხება აფთიაქში წამლის საყიდლად მისულ მამაკაცს.

მყიდველი: Good morning. Do you have anything to treat complete loss of voice?

გამყიდველი: Good morning, Sir. And what can I do for you?

ამ შემთხვევაშიც არასწორ თანმიმდევრობასთან გვაქვს საქმე. მიუხედავად იმისა, რომ გამყიდველის განცხადება რიგით მეორე ადგილზეა, ამ შესიტყვებაში მძლავრად იგრძნობა მისი დიალოგის გახსნილი ხასიათი, რაც ჩანს მისალმებაში, მიმართვასა და კითხვის ფორმაში.

კოოპერაციულობის პრინციპის დარღვევის მშვენიერ მაგალითს წარმოადგენს შემდეგი სცენა. სკვერში ზის ქალბატონი, რომლის ფეხქვეშ დიდი ძაღლია წამოწოლილი. მამაკაცი შეკითხვით მიმართავს ქალბატონს:

მამაკაცი: Does your dog bite?

ქალბატონი: No.

(The man reaches down to pet the dog. The dog bites the man's hand)

მამაკაცი: Ouch! Hey! You said your dog doesn't bite.

ქალბატონი: He doesn't. But that's not my dog.

პრობლემას წარმოადგენს მამაკაცის ვარაუდი, რომ მისი შეკითხვა და ქალბატონის პასუხი „არა,, ორივე ძაღლს ეხება. ქალბატონის პასუხი შეიცავს ნაკლებ ინფორმაციას, ვიდრე მოსალოდნელი იყო და რომელიც მეორე პასუხშია გაჟღერებული. აღნიშნული ინფორმაცია უფრო ადრე რომ ყოფილიყო წარმოთქმული, კომიკური ეფექტიც აღარ შეიქმნებოდა.

წინა მაგალითი განიხილავდა დიალოგს პრეკონტექსტის გარეშე. საკმაოდ ხშირად გვხვდება ისეთი დიალოგები, რომელთა გასაგებად აუცილებელია კონკრეტული სიტუაციისა და ვითარების ცოდნა. მათ სპეციალურ დიალოგურ იმპლიკატურებსაც უწოდებენ. მაგალითად, ტომი თავის პასუხში არ იცავს რელევანტურობის პრინციპს (რელევანტური იქნებოდა უბრალოდ „დიახ,, ან „არა,, პასუხი).

Rick: Hey, coming to the wild party tonight?

Tom: My parents are visiting.

ტომის პასუხის გასაგებად რიკმა უნდა ივარაუდოს, რომ ამ საღამოს ტომს მშობლები სტუმრობენ, რაც ნიშნავს „წყნარ საღამოს,, სახლში და შესაბამისად იმას, რომ ტომი წვეულებაზე ვერ წავა.

განვიხილოთ მეორე სიტუაციაც. მერი შედის ლეილას ოფისში და ხედავს, რომ მაგიდა სავსეა სამუშაოთი:

Leila: Whoa! Has your boss gone crazy?

Mary: Let's go get some coffee.

მერის პასუხი არღვევს რელევანტურობის პრინციპს. თანამშრომლობის პრინციპის დაცვის მიზნით ლეილამ უნდა ივარაუდოს არაპირდაპირი პასუხის შესაძლო მიზეზი (მაგ. ბოსმა შეიძლება გაიგონოს მათი საუბარი).

საკმაოდ ხშირად გვხვდება დიალოგები, სადაც რელევანტურობის პრინციპის დარღვევა კომიკურ ეფექტს იწვევს:

Bert: Do you like ice-cream?

Ernie: Is the Pope Catholic?

ან,

Bert: Do vegetarians eat hamburgers?

Ernie: Do chickens have lips?

ერნი თავის პასუხში არ იყენებს სიტყვებს „დიახ,, ან „არა,, მაგრამ ის იცავს თანამშრომლობის პრინციპს და მისი პასუხი გულისხმობს „ცხადად დიახ,, —. დამატებითი მნიშვნელობა არის ის, რომ აშკარა დადებითი პასუხის შემთხვევაში კითხვის დასმა საერთოდ არ წარმოადგენდა საჭიროებას.

ეს მაგალითები გვარწმუნებენ, რომ დისკურსის კომპეტენციას წარმოადგენს შესიტყვებებს შორის თანმიმდევრობის მექანიზმის დაცვა, რომელიც განპირობებულია თითოეული წინადადების როგორც ლოგიკური, ისე გრამატიკული წყობით. არის სიტუაციები, როცა კონტექსტი და თავად დისკურსი მოითხოვს გამოყენებულ იქნას ესა თუ ის გამოთქმა. ასეთი ფრაზები იძულებითი გამოთქმების სათაურის ქვეშ ერთიანდება. დისკურსში არსებობს გამოთქმა “ნებისმიერი შესიტყვება შეიძლება მოჰყვეს ნებისმიერ შესიტყვებას”. ზემოთ მოყვანილი მაგალითები ამის ჭეშმარიტი დადასტურებაა, თუმცა ეს წინადადება ბიდან გადახრას წარმოადგენს. ეს ფაქტი თავის მხრივ განპირობებულია ინდივიდის ფსიქოლოგიური მდგომარეობით და სოციალური გარემოთი. განვიხილოთ მაგალითი, რომელიც ასევე ფრაზების არასწორ თანმიმდევრობას გვიჩვენებს.

I approach the stranger in the street.

Excuse me! My name's Mine Stubbs. Can you tell me the way to the station?

ამ დისკურსის თანმიმდევრობა ასეთია: მობოდიშება+იდენტიფიკაცია+შეკითხვა.

რატომ არის ეს წყობა არასწორი? ამ შემთხვევას ორგვარი ახსნა აქვს: სოციალური სიტუაცია არასწორად არის გადმოცემული. ქუჩაში უცხო პირთან თავის წარდგენა არ ხდება გამონაკლისი შემთხვევის გარდა. ამგვარი რამ მიღებულია წვეულებაზე და არა რკინიგზის სადგურში [4, 122]. ამ შემთხვევაში ზენოლა ხდება მოქმედების თანმიმდევრობაზე და ეს მიმდინარეობს აქტსა და სიტუაციას შორის.

ამდენად, დისკურსს აინტერესებს წინადადებებისა და შესიტყვებების სოციალური ქმშარიტება, ისევე როგორც სწორი თანმიმდევრობა და ინტერაქცია, როცა ტრადიციული გრამატიკის მიმდევრები წინადადების შიგნით არსებული წყობითა და მექანიზმებით კმაყოფილდებიან.

იშვიათია, მაგრამ არსებობს არანორმირებული დისკურსის მაგალითები, რომელთა ახსნა ჩვენს შესაძლებლობას არ აღემატება. განვიხილოთ შემდეგი მაგალითი:

A: Good bye!

B: Hi!

რატომ მოხდა დისკურსში მიღებული სისტემის დარღვევა ძნელი წარმოსადგენი არ იქნება. ორი ადამიანი ერთმანეთისაკენ გრძელ დერეფანში მიემართება და წინასწარ ფიქრობს სათქმელზე. როგორც ჩანს, B-ს გადანყვებილი ჰქონდა პირველი თვითონ მისალმებოდა, და A -ს დამშვიდობებოდა. მათ თავიანთი განზრახვა რიგის გარეშე შეასრულეს, რითაც აზრობრივი კონტექსტი დაირღვა და დიალოგის დამახინჯებული სახე მივიღეთ. ავილოთ სხვა მაგალითი:

A: What's the time?

B: Oh no!

B -ს შესიტყვების ინტერპრეტირება ყველას სხვადასხვაგვარად შეუძლია. მაგალითად, "Oh, no, I've left a cake in the oven", ან ზოგადად აღვიქვათ, რომ მას ძალიან მნიშვნელოვანი საქმე გაახსენდა, რომელიც A-ს კითხვას, თუ რა დრო იყო აჭარბებდა თავისი აქტუალურობით. მსგავს მაგალითებში საკმარისი არ არის მათი სწორი თანმიმდევრობის აღდგენა, ან ამ არასწორი კონტექსტუალური გარემოს დაფიქსირება, არამედ იმის კვლევა, თუ რაში მდგომარეობს გრამატიკული დარღვევა და რა განაპირობებს მსგავსი მაგალითების წარმოქმნას.

აღსანიშნავია, რომ აბსურდის თეატრი სწორედ ასეთ შესიტყვებებზეა დამყარებული და სინტაქსური წესების დარღვევები უცხო არ არის მისთვის. ავილოთ ამონარიდი სამუელ ბეკეტის ერთ-ერთი პიესიდან (Samuel Beckett, Endgame 1958):

Why don't you kill me?

I don't know the combination of the larder. [5, 709]

ამ დიალოგის დაფარული აზრის გახსნა სირთულეს არ წარმოადგენს. ერთ-ერთი ვარიანტი ასეთია "If I kill you, I will starve to death". მსგავსი დიალოგები აბსურდის არტისტული ბუნების მნიშვნელოვანი ღირსებაა, თუმცა, ასეთი საუბრები ყოველდღიურ საყოფაცხოვრებო სიტუაციებში იშვიათია და არა შაბლონური.

ამრიგად, დისკურსში არსებობს დაუნერული წესები შესიტყვებების შეკავშირებისა და კონტექსტის შექმნისა. ამ დაუნერული წესების შესახებ არც თუ ისე ბევრი რამ არის ცნობილი. შესიტყვებათა რიგი არის იძულებითი და მოთხოვნითი, თუმცა ამ ყველაფერს ვარაუდობილი ბუნება აქვს. ერთი დისკურსი, ანუ დიალოგური ტექსტი არ შეიძლება მეორის სრული ანალოგია იყოს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. *Алхазшвили А.А.* Основы овладения устной иностранной речью. М., Просвещение, 1988.
2. *Бухбиндер В.А.* Устная речь как процесс и как предмет обучения //Очерки методики обучения устной речи на иностранных языках /Под ред. В. А. Бухбиндера. Киев: КГУ, 1980.
3. *Зимняя И.А.* Лингвopsихология речевой деятельности. М.: РАО/МПЦИ, 2001.
4. *Blakemore. D.,* The organization of Discourse, Linguistics: The Cambridge Survey, Cambridge University Press, 1998.
5. *Yule G.,* Pragmatics, Oxford University Press, 2006
6. Irish writing in the twentieth century: a reader, Cork University Press, 2000

სოფიო მორალიშვილი

დისკურსის სტრუქტურული თავისებურებანი

რეზიუმე

სტატიაში განხილულია დისკურსის სტრუქტურის თავისებურებანი კერძოდ, კი მისი შედარებით მარტივი სახეობა - დიალოგი. დისკურსში არსებობს შესიტყვებათა ლოგიკური ურთიერთკავშირების მექანიზმი, ისევე როგორც მზამზარეული მეტატექსტები. დისკურსის კომპეტენციას წარმოადგენს შესიტყვებებს შორის თანმიმდევრობის მექანიზმის დაცვა, რომელიც განპირობებულია თითოეული წინადადების როგორც ლოგიკური, ისე გრამატიკული წყობით. არის სიტუაციები, როცა კონტექსტი და თავად დისკურსი მოითხოვს გამოყენებული იქნას ესა თუ ის გამოთქმა. ამდენად, მექანიზმი ხშირად ირღვევა და სისტემატურობას კარგავს. სტატიაში გაანალიზებულია დისკურსის რღვევის სხვადასხვა შემთხვევა.

Sophio Moralishvili

Structural Characteristics of Discourse

Summary

The article analysis the conversation as the form of verbal communication. It is universally known, that that there are expressions such as: by the way, as I was saying, before I answer that, and etc. which we use during conversations. But sometimes the conversation rules are broken due to the psychological state of the participants and the social context. In most cases they are easily understood, even though the situation may become comical.

The paper concludes that the conversation is characterized by turn-taking: one participant- A, talks, stops; another - B, starts, talks and stops. The mechanism that governs turn-taking is a set of rules with ordered options which operates on a local management system. But sometimes speakers may change their positions and the rules that govern the transition of speakers turn come into play. The exact characterization of such units still requires the considerable amount of linguistic work.

ალექსანდრე ნონევილი თავის თოღა

რომაული არტიფაქტი ქვემო ქედისა

დასავლეთ საქართველოსაგან (კოლხეთი) განსხვავებით, აღმოსავლეთ საქართველოში (იბერია) რომაული არტიფაქტების აღმოჩენის შემთხვევები საგრძობლად ნაკლებია. როგორც ცნობილია კოლხეთში რომაული სამხედრო შენაერთების დისლოკაციის ადგილები დამაჯერებლად არის დადასტურებული. რაც შეეხება იბერიას, სამეცნიერო ლიტერატურაში რომაული სამხედრო შენაერთების ყოფნის შესახებ აზრთა სხვადასხვაობაა. მკვლევართა ერთი ნაწილის თანახმად აღმოსავლეთ საქართველოში რომაული გარნიზონი არ იდგა (Меликишвили 1959, გვ. 71). არის სანინალმდეგო მოსაზრებაც, რომლის მიხედვითაც რომაული სამხედრო შენაერთები განლაგებულნი იყვნენ მცხეთაში (Момзен, 1942, გვ. 358; Кудрявцев, 1949, გვ. 69). ჩვენ ამ უკანასკნელ მოსაზრებას ვიზიარებთ, უფრო მეტიც, მიგვაჩნია, რომ რომაელები იდგნენ არა მარტო მცხეთაში არამედ ძალისაში, იბერია ალბანეთის საზღვრებთან და დარიალის ხეობაში. ამ მოსაზრების დამადასტურებელ ერთ-ერთ ფაქტად შეიძლება დასახელდეს ამ უკანასკნელ ხანებში აღმოჩენილი რომაული მუზარადი, რომელიც 1986 წელს, კახეთში, სოფ. ქვემო ქედში საცურაო აუზის მშენებლობის დროს შემთხვევით აღმოჩნდა. ამჟამად დაცულია დედოფლისწყაროს მხარეთმცოდნეობის მუზეუმში (საინვენტარო #3145). ბრინჯაოს მუზარადი დაზიანებულია მას ნახევარსფერული ფორმა აქვს, სიმტკიცისათვის შუბლთან დამატებით ბრინჯაოსავე სარტყელია მირჩილული, ხოლო კისრის დამცავ ფირფიტაზე სამი ჰორიზონტალური სარტყელი. ფირფიტაზე შემორჩენილია ექვსი სამანჭველ ნახვრეტი, სადაც დამაგრებული უნდა ყოფილიყო ორნამენტები, შესაძლოა ისევე როგორც ეს კოლჩესტერში აღმოჩენილ მუზარადზეა (ჭებსტერ, 1985, სურ. 19). მუზარადს უნდა ჰქონოდა ლოყის დამცავი ფირფიტები, რომლებიც არ შემორჩა (სურ. 1 და 2). აღნიშნული მუზარადი, ლეგიონერების მუზარადთა კატეგორიას განეკუთვნება. მსგავსი მუზარადები დადასტურებულია გერმანიაში (ჩონნოლყ, 1981, გვ. 228), ბრიტანეთში (ჭებსტერ, 1985, გვ. 125, სურ. 19) და ახ. წ. 1 საუკუნით თარიღდება.

ძნელია ახლა გადაჭრით ითქვას იმის შესახებ თუ რა გზითაა აღნიშნული მუზარადი ქვემო ქედში მოხვედრილი, მაგრამ ზოგიერი ვარაუდის გამოთქმა შესაძლებელია. მუზარადის აღმოჩენის ტოპოგრაფიიდან გამომდინარე, შესაძლოა, რომ რომაელებს სოფ. ქვემო ქედის მიდამოებში, ანუ იბერია ალბანეთის საზღვრის სიახლოვეს სადარაჯო-საკონტროლო პუნქტი ჰქონდათ განლაგებული. ისიც არაა გამორიცხული, რომ ეს მუზარადი ჰადრიანეს მიერ იბერიაში `საჩუქრად` გამოგზავნილ სამხედრო შენაერთს უკავშირდებოდეს.

ნებისმიერ შემთხვევაში ერთი რამ ცხადია, აღნიშნული არქეოლოგიური მონაპოვარი იბერია-რომის მჭიდრო სამხედრო-პოლიტიკური კავშირების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მონიშნაა, რაც გარკვეულწილად სხვა ხასიათის არტიფაქტებშიც აისახა; კერძოდ, აღმოსავლეთ საქართველოს ტერიტორიაზე – მცხეთაში, ბორში, ზღუდერში, ნასტაკისში დადასტურებულია ახ. წ. 1-2 საუკუნეებით დათარიღებული რომაული ნაწარმი: ბრინჯაოსა და ვერცხლის ფიალები, თასები, პატერები, ენობოები, ბატილუმები, სარკეები და სხვ. (ლორთქიფანიძე, 1968, გვ. 78-80, 86, 99). ამ ნივთების გარკვეული ნაწილი შესაძლოა იბერიელი დიდებულებისათვის რომაელ ხელისუფალთა მიერ ბოძებულ ძღვენებსა და ჯილდოებს წარმოადგენდა, მათი პრორომაული ორიენტაციისა თუ რომაელთა სამხედრო კომპანიებში მონაწილეობისათვის. ამავე თვალსაზრისით ასევე აღსანიშნავია დედოფლისგორის ნამოსახლარის ძვ.წ. 1 – ახ.წ. 1 საუკუნეებით დათარიღებულ კულტურულ ფენაში აღმოჩენილი რომაული ტიპის ჯავშნები ე.წ. `ლორიკები` (გაგოშიძე, 2004, გვ. 128-132).

ამრიგად, სოფ. ქვემო ქედში აღმოჩენილი რომაული მუზარადი მრავალმხრივ საინტერესო მონაპოვარია; მუზარადი ჯერჯერობით ერთადერთი და უნიკალურია არა მარტო საქართველოს, არამედ კავკასიის არქეოლოგიური სინამდვილისათვის; იგი აძლიერებს ჩვენეულ თეზას იბერიაში რომაული საჯარისო შენაერთების ყოფნის შესახებ; როგორც ჩანს მათი ნაწილი ლეგიონერებით იყო დაკომპლექტებული; მუზარადი, თანაც ლეგიონერის, მიანიშნებს იბერიის გეოპოლიტიკურ მნიშვნელობას რომის იმპერიის სივრცეში; და ბოლოს, ის ერთგვარი მატერიალური მონიშნაა, იმისა, რომ იმპერია იბერიის მხრიდანაც აკონტროლებდა ალბანეთს, რათა რომის სახელმწიფოს საზღვრების უსაფრთხოება უზრუნველყო.

ალექსანდრე ნონეშვილი
თემურ თოდუა

რომაული არტეფაქტი ქვემო ქედიდან

რეზიუმე

მიგვაჩნია, რომ რომაელები იდგნენ არა მარტო მცხეთაში არამედ ძალისაში, იბერია ალბანეთის საზღვრებთან და დარიალის ხეობაში. ამ მოსაზრების დამადასტურებელ ერთ-ერთ ფაქტად შეიძლება დასახელდეს ამ უკანასკნელ ხანებში აღმოჩენილი რომაული მუზარადი, რომელიც 1986 წელს, კახეთში, სოფ. ქვემო ქედში საცურაო აუზის მშენებლობის დროს შემთხვევით აღმოჩნდა. ამჟამად დაცულია დედოფლისწყაროს მხარეთმცოდნეობის მუზე

უმში (საინვენტარო #3145). მუზარადი. იგი ლეგიონერების მუზარადთა კატეგორიას განეკუთვნება. მუზარადის აღმოჩენის ტოპოგრაფიიდან გამომდინარე, შესაძლოა, რომ რომაელებს სოფ. ქვემო ქედის მიდამოებში, ანუ იბერია ალბანეთის საზღვრის სიახლოვეს სადარაჯო-საკონტროლო პუნქტი ჰქონდათ განლაგებული. ისიც არაა გამორიცხული, რომ ეს მუზარადი ჰადრიანეს მიერ იბერიაში `საჩუქრად` გამოგზავნილ სამხედრო შენაერთს უკავშირდებოდეს. მუზარადი ჯერჯერობით ერთადერთი და უნიკალურია არა მარტო საქართველოს, არამედ კავკასიის არქეოლოგიური სინამდვილისათვის.

Aleksandre Noneshvili
Temur Todua

Romanian Artefact from Kvemo Kedi

Summary

We believe that the Romans were stationed not only in Mtskheta, but also in Dzalisa, not far from Iberia-Albania border, and in Darial Gorge. One of the facts supporting this opinion is a Roman helmet accidentally unearthed in 1986 in Kakheti, in the village Kvemo Kedi, during construction works of a swimming pool. Today it is in the safekeeping of a Dedoplistskaro regional history museum (inventory number 3145). Described helmet belongs to the helmets of legionaries. Deriving from the topography of the helmet discovery, it is probable that the Romans may have maintained a lookout checkpoint near the Iberia-Albania border in the vicinity of the hamlet of Kvemo Kedi. It should not be ruled out as well that this helmet was linked with the military formation dispatched to Iberia by Emperor Hadrian as a 'gift'. Therefore, Roman helmet excavated in the village of Kvemo Kedi is interesting finding from many points; the helmet up to this day remains the only unique item not only in the archeological space of Georgia, but the whole Caucasus.

1

2

ნათო მონანი

„სანავარდოს“ მითოსური ხატები

(*ღამნა შენგელაიას რომანის მიხედვით*)

„სანავარდოს“ მითოსურ ხატებზე მსჯელობისას უდაოდ გამორჩეული ადგილი უკავია ქვეთავს: „ურა-ლართამ-ბატონი“, რომელიც მითოსურ პლანში აქცევს რომანის მთავარ სათქმელს — პიროვნულ და ეროვნულ უნაყოფობას, მოდერნისტულ ჭრილში იაზრებს მითოსურ სიმბოლოებს და თავისი მხატვრული სტილითა თუ ესთეტიკით ქართული მოდერნისტული პროზის შესანიშნავ ნიმუშსაც წარმოადგენს.

ურა-ლართამ ბატონს, ანუ შაჰროხიანს, მეგრულ ფოლკლორში შავ გველს უწოდებენ. მითოსური ხატებით გაჯერებულ „სანავარდოში“ გველი მრავალფუნქციური სიმბოლოა და ერთდროულად უკავშირდება ნაყოფიერება-გამრავლებას და უნაყოფობას, ფალოსის კულტსა და ფალიკური სანყისისადმი დაუძლეველ, ქვეცნობიერ შიშს. გველი ასევე ესაზღვრება რომანის იდუმალ სიმბოლოს თეთრ მხედარს, რომელსაც თეთრი გიორგის-წმინდა გიორგის სიმბოლოდ მივიჩნევთ. გარდა ზემოთთქმულისა, გველი ქალური სანყისის მატარებელი, ქალღმერთ იშთარის ცხოველია და ამ ასპექტითაც კრავს რომანის ნიშანთა სისტემას: „სანავარდოს“ მითოსური თუ რეალური პლანის ყველა პერსონაჟი ქალი იშთარის კულტს უკავშირდება, მთავარი პერსონაჟის, ბონდო ჭილაძის ტრაგედია კი სწორედ ქალთან, როგორც ნაყოფის მომცემთან ურთიერთობის პრობლემაა. ამავედროულად, გველს ფალიკურ სიმბოლოდაც მიიჩნევენ, ფალოსის კულტს კი რომანში გუჯუ ლაბახუა აცოცხლებს, რომელსაც ასე მიელტვის უნაყოფო ბონდოს ქვეცნობიერი და რომელიც ამავედროულად, მისი სიბერის ყველაზე დიდი შესხენებაცაა.

გველი ერთ-ერთი ყველაზე გავრცელებული და პოპულარული კულტია, უძველეს მითოლოგიურ წარმოდგენებში იგი ქაოსის, სიბნელის, ბოროტების სანყისია და როგორც ხთონური არსება თავისი მნიშვნელობით ქვეცნობს, წყალს წარმოდგენს. ანტიკურ სამყაროში მას წმინდა ცხოველად მიიჩნევენ: „გველი იყო უპირატესად მაგიურ-რელიგიური სიმბოლო ძალისა, რომელმაც შექმნა ცხოვრება; ხანდახან ის გამოხატავდა თვით უფალ შემოქმედს. ხოლო ორობორო — გამოსახულება გველისა, რომელიც კბენს საკუთარ კუდს, არა მხოლოდ მარადიულობის, არამედ ღვთაებრივი სრულყოფილების, თვითკმარობის სიმბოლოა... გველებში მას... „ფარაონის დიადემად“ უხმობდნენ და ხელმწიფის ხელისუფლების მტერთაგან დამცავ ემბლემად იყენებდნენ... მზის დისკოზე შემოხვეული გველი ანდა ლომთავიანი კობრა მზიური მფარველობის ნიშნად მიიჩნეოდა... გველი განკურნების, მედიცინის სიმბოლოა და ამავედროულად, სიკვდილის მთესველიც... ხეს შემოხვეული გველი ნაყოფიერების ქალღმერთ იშთარის ნიშანია“ (ტრესიდერი 1992: 115)

მნიშვნელოვანი ადგილი ეჭირა გველის კულტს ქართველთა ქრისტიანობამდელ წარმოდგენებშიც, სადაც იგი, ერთის მხრივ, საშიში, იდუმალი და ბოროტი არსებაა, მეორეს მხრივ კი სიბრძნეს, მაგიურ ძალას, განძის მცველობას, ნაყოფიერებას, ბარაქას, სიუხვეს, ოჯახის მფარველობის (მეზირი) ცნებას მოიცავს. გველის კულტმა ისეთ მნიშვნელოვან და ყველაზე გავრცელებულ, დღემდე ცოცხალ სისტემაშიც კი შეაღწია, როგორც ადგილის დედა — ადგილის მფარველი ანგელოზია; როგორც ქეთევან ხუციშვილი აღნიშნავს: „ადგილის დედა პატრონობს ადგილს, ადევნებს თვალყურს მოსავლიანობას, წველაობას, რძის შედღვებას და სხვ. მასთან მიაქვთ შესანიშნავად პატარა გულიანი ქალები, სანთლები და შესთხოვენ ბარაქიანობას. ხშირად ადგილის დედა გველის სახეს იღებს, როცა სურს ადამიანს ეჩვენოს. გველი, რომელიც მას განასახიერებს, სახლის საძირკველში იდებს ბინას და რძეს გამოუდგამენ ხოლმე, არათუ მის მოკვლას, მის დაფრთხობასაც ერიდებიან. მისი სიკვდილი ოჯახის ამონყვეტას ნიშნავს“ (ხუციშვილი 2010: 400-401). მეზირის კულტის ამსახველ ქართულ მითებში მოცემულია მთელი რიგი აკრძალვებისა, როცა გველის მოკვლა არ შეიძლება სასიმიანდებში, სახლში, ვენახში, და სხვა. ტრისტან მახაურს მოჰყავს აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთში დაცული მითოლოგიური გადმოცემა, რომლის თანახმადაც გაამპარტავებულ, ღმერთთან დაპირისპირებულ ოჯახებს ან პიროვნებებს ჯვარი სასჯელად სწორედ, გველს უგზავნი: „უხსენებელი ჭერიდან ჩამოჰყვება საკიდელს, რომელზედაც ქვაბია ჩამოკიდებული... გველი ვარდება ქვაბში და ისიც საჭმელთან ერთად იხარშება. მინდვრის სამუშაოდან დაბრუნებული ოჯახი ჭამს მონამლულ საჭმელს და ყველა იღუპება“ (მახაური 2011: 103) გუდანის ჯვართან დაკავშირებულ თქმულებაში კერძაში აღმოცენებულ იფანს-კოსმიურ ხეს, რომელიც მაკროკოსმიური მასშტაბით სამყაროს ცენტრს განასახიერებს (სკანდინავიური იგდრასილი) ორჯერ მოჭრიან, მესამედ კი ველარ, რადგან მასზე გველი იყო შემოხვეული: „გველი და ფესვი ერთმანეთის ეკვივალენტებია და ერთნაირ ფუნქციას ასრულებენ მითო-რელიგიურ წარმოდგენებში... გველი ქვეცნობილიდან ამოდის, სადაც იფანს ფესვი აქვს გადგმული, რაც მოასწავებს მცენარის დაუსრულებელი ზრდის პოტენციას“ (კიკნაძე 1979: 130).

ქრისტიანულ სიმბოლოთა სისტემაში გველი ბოროტების, ცდუნების ხატად ტრანსფორმირდა. თუმცა ადამიანისთვის ღვთაებრივი ნიჭის წართმევას გველს იქამდეც აბრალებდნენ: „გილგამეშის ეპოსის“ გმირი უზარმაზარ მანძილს გადის გასაახალგაზრდავებელი ჯადოსნური მცენარის მოსაძებნად და როცა პოულობს, გველი მყისვე იპარავს მას. გველი არც „სახარებაში“ ცალსახად უარყოფითი სიმბოლოა: „იყავით გონიერნი, როგორც გველები და უმანკონი, როგორც მტრელები“ (მათე, 10, 16) მოუწოდებს უფალი მოსწავლეებს. ხოლო ადამისა და ევას მაცდუნებელ გველს ასე მიმართავს: „რამეთუ ჰყავ ესე, წყეულ იყავ შენ ყოველთაგან პირუტყვთა და ყოველთაგან მხეცთა ქუეყანისა ზედათა, მკერდსა ზედა და მუცელ-

სა ხვიდოდი და მინასა სჭამდე ყოველთა დღეთა ცხოვრებისა შენისათა. და მტერობაი დავდვა შორის შენსა და შორის დედაკაცისა და შორის თესლისა შენისა და შორის თესლისა მისისა. იგი შენსა უმზირდეს თავსა და შენ უმზირდე მისსა ბრჭყალსა“ (დაბადება 3, 14-15). ადამისა და ევას ცოდვამ გველის სიმბოლო ძირითადად, უარყოფითი ნიშნით განავითარა, რასაც მნიშვნელობათა მთელი ნაკადი მოჰყვება (ცოდვა, ბოროტება, გესლი, სიცრუე, მტრობა, სატანური ვნება...) და იგი დემონურ არსებათა რიგში ჩადგა; თუმცა, უნასი დროსა და სივრცესთან მიმართებით მაინც მოქნილი აღმოჩნდა და ყველაფრის მიუხედავად, წარმართული ღვთაებების მსგავსად მისი პროფანაცია არ მომხდარა: გველმა, როგორც სიმბოლო, კვლავ შეინარჩუნა იდუმალება, საშიშობა, სიბრძნე და გრძნეულება. ქრისტიანული ეკლესიის დიდი მოღვაწე და მწერალი ბასილი კესარიელი გველის რამდენიმე ძირითად ნიშანს გამოჰყოფს: „პირველი ნიშანი, რაც გველს ახასიათებს არის გაახალგაზრდავების უნარი: „სახისმეტყუელმან თქუა: სამი სახეი არს გუელი-საი, პირველი სახეი: რაჟამს დაბერდის და მხდის, მარხვის გუელმან მან ორმეოც დღე და ორმეოც ღამე, ვიდრე ტყავი განველთის და განეთხის. იდიოს ნაპირი და ჰპოვის კლდისაი იწროი და განჭაბუკნის“. ეს ნიშანი გველისა სიმბოლოურად აღიქმება — „ისწრაფედ შესვლად იწროისა მას კარსა და ძნელსა, რომელნი მიავლინებენ ცხოვრებად საუკუნოდ“. გველის ტყავის გამოცვლა, ანუ გაახალგაზრდავება აღიქმება ქრისტიანულ განწმენდად და ძველი ცხოვრების ახლით შეცვლად“ (გაბრიელაშვილი 2005: 37).

გველის სიცოცხლისუნარიანობას მითოლოგიურ გადმოცემებთან ერთად, მხატვრულმა ლიტერატურამაც შეუნყო ხელი, სადაც იგი ერთ-ერთი ყველაზე რთული და მრავალასპექტიანი სიმბოლო, ქვესკნელის ღვთაებათა ზომორფული სახე და ღვთაებრივი ცოდნის შექმნის წყაროა (მაგ., ვაჟა-ფშაველას „გველის მჭამელი“, სადაც მინდია სიბრძნეს გველის ხორცის ჭამით იღებს, ზღაპრები „მეცხვარე და გველი“, „გველის ძმობილი“, „გველი და კაცი“, სადაც ადამიანი ცოდნას გველის ენის შეხებით ეზიარება) და ამავდროულად, განახლებისა და ძველის ახლით შეცვლის, გამრავლების მეტაფორაც. გრიგოლ რობაქიძესთან გველის ტყავის გამოცვლას არჩილ მაყაშვილის შინ დაბრუნება, კერიის აღორძინება და მისი თესლის გამრავლება მოსდევს. გველი მოდერნიზმში მეტად პოპულარულ დიონისეს კულტს — ნაყოფიერებას უკავშირდება კონსტანტინე გამსახურდიასთან: „დიონისეს ღიმილში“ მოხუცი ბარონის მიერ გველის მოკვლით დედაკაცებს შვილიერების უნარი წაერთვათ, სასახლეში დაფხმძიმებულ ჯენეტს კი მუცელი მოეშალა და ბავშვი დაიღუპა. აკაკი ბაქრაძე რომანის მითოლოგიურ პლანს დიონისეს ორ სახეს — ჩვილსა და გველს უკავშირებს და აღნიშნავს: „ბარონის სახლში გველის მოკვლით მოკლეს ბავშვიც. ამიტომ აქვს ამ სახლში დედაკაცს გამრავლების უნარი წართმეული. რაკი გველი და ბავშვი დიონისეა, მათი მოკვლით მოკლულია დიონისეც“ (ბაქრაძე 2004: 47).

ფოლკლორულ კვლევებში დემნა შენგელაია ენას ნაყოფიერებისა და ბარაქის სიმბოლოდ მიიჩნევს და ბუნებრივია, ესაა ყველაზე მნიშვნელოვანი არგუმენტი „სანავარდოში“ გველის სიმბოლოს ასახსნელად: „ისეთნი ხვითქნი, როგორიც ბაყაყი, გველი და ჯოჯოა, ვიშაპთა ზომორფულ გამოხატულებას წარმოადგენენ. გველი მთელ საქართველოში ბარაქის მომნიჭებელ არსებად იყო ცნობილი... მისი სახელი ტაბუიზმით იყო მოცული... გველს მეგრულად უწოდებდნენ, ე.ი. შავროხიანი ანუ შავლართიანი ეწოდება... იმიტომ რომ იგი ქვესკნელის ბატონი იყო, ხოლო ქვესკნელი... ერთი იმ სამ სკნელთაგანი იყო, რომელიც მთელ სამყაროს შეადგენდა და მისი ფერი შავი ფერი იყო... ზესკნელის... ფერი კი თეთრი იყო; ამ სკნელს მზეთუნახავი ქალღმერთი იშთარ-ეთერი განაგებდა... მიუხედავად იმისა, რომ ჯოჯო სიმახინჯის გამომხატველი ხვითქი იყო, როგორც ჩანს, იგი წარმართი ქართველის გულში ერთ დროს ასეთ ზიზლს არ ინვევდა. თბილელი უშილო დედაკაცები მას თავყვანს სცემდნენ. ასე გასინჯეთ, ობასაც უმართავდნენ და ამ დღეს ჯოჯოობა ეწოდებოდა“ (შენგელაია 1972: 258-259).

„სანავარდოს“ უჩა-ღართამიც ქვესკნელის ფერია (შავია), ნაყოფიერებისა და გამრავლების სიმბოლოა და, როგორც ქვესკნელსა და შუასკნელს შორის გადაადგილების უნარის მქონე, რომანის მითოსურ პლანსა თუ რეალურ ნარატივში უმთავრეს კონცეპტებს ხსნის. უჩა-ღართამ ბატონის გამოჩენამდე დემნა შენგელაია ასე აღწერს ყარამანის ოდის გვერდით მდებარე ბოსტანს: „დადგა გველის ამინდი, გველის შუადღე. მაღლა, სულ მაღლა, ცის კენწეროზე, ჭიმჭიმელში აზიდულა ოქროს კლდეები... ცა ლურჯ კათხასავით ახურავს სერებს და ზედ გადმოკიდებული მწიფე ბროწეულივით გადაფატრული მზე ფანტავს სისხლისფერ ლალებს. იისფერი ვენახი ეტმასნება პიტალო კლდეებს და ქარვის ტკბილი მტევნებითა დატვირთული მისი ლერნები... დაყურსული ჰაერი და დრო წუთით შეისვენებს ოქროს სერებზე. უეცრად მოსკდება ღვარი იისფერ გველებსა. ივსება ყველაფერი... გველთაზმორებით იტვირთება მიდამოები. ოქროს ქედები ვერ უძლებენ მათ სიმძიმეს და იზნიქებიან შტოებივით. იისფერ გველთა მტევნებით დაიყურნება ჭიმჭიმელი და ამართული, იისფერი კაბით შემოსილი უნასი მობრძანდება დინჯი რონინით. ოქროს ფაფარი შარავანდედად ჩამოღვრია ქერტილიან ყელზე. კუდზე აღერებულს მოაქვს ოქროს საწმისზე დასვენებული ანთებული ხვითო. მზე დატორტმანდება, მწიფე ნაყოფივით მოწყდება ზეცას და ჩავარდება ხვითოს გულში... გველები ნებივრად იქვარქნებიან ოქროს მტვერში და უსაზღვრო მოლოდინით იკბენენ სხეულს. უეცრად გატყდება წელში უნასი, აიტაცებს ძვირფას ხვითოს და ააგდებს ცაში. მოირხვეიან იისფერი გველები... გაჩნდება ჟუჟუნის იისფერ სხეულებისა... ხვითო თაფლად დნება ცაში და უეცრად... იელვებს თეთრი ყაბალახი და მოცელილი გველები მინაზე დაცვივიან. — წაიღეს ხვითო!... — არ არის ხვითო!... გასნატული გველები დაინახავენ ოქროს სერებზე თეთრი ყაბალახით აფრენილ მხედარს“ (შენგელაია 1968: 90-92).

გველური იდუმალებით დატვირთულ, ჭარბსახოვან სურათში ყოველი დეტალი ნაყოფიერებით, მწიფობით, შემოდგომის ფერებითაა სავსე, მოჭარბებული სიმწიფის სემანტიკა გრძნობებს აშიშვლებს, სიცოცხლის ინსტიქტს აღვიძებს და ამგვარად ამზადებს მკითხველს ნაყოფიერების ასპექტის შემცველ სიმბოლოსთან,

ურა-ლართამ-ბატონთან შესახვედრად. „გველის ამინდი, გველის შუადღე“ რომანში ნაყოფიერების დროა, ამიტომაც დაჰკრავს ამ ჭარბ და წრეგადასულ ფერთა სიმნიფეს ეროტიულობის ელფერიც.

სიმნიფისა და ნაყოფიერების განცდას დემნა შენგელაია გველების ფერთა სიმბოლიკითაც აღწევს: ისინი იისფერნი არიან (იისფერი ღამეც ჩნდება ხოლმე დემნა შენგელაიას პროზაში) და ძირითადად, ბრონეულისფერისა და ოქროსფერის ანტიურაჟში ჩანან. იისფერი — ნითლისა და ლურჯისგან შედგენილი ფერია. ნითელი — მინის, ვნებისა და ცეცხლის, ლურჯი კი ინტელექტის, წყლისა და ცის. ლიტურგიაში იისფერი მონანიების, ცოდვათა გამოსყიდვისა და თვითწარმავების იდეას უკავშირდება: ძველად მაცხოვარი და ღვთისმშობელი ხშირად გამოისახებოდნენ იისფერ სამოსში. ჩინურ სიმბოლიკაში კი ეს ფერი სიკვდილის ფერად გვევლინება. ფსიქოლოგიაში იისფერი სასიყვარულო ურთიერთმერწყმისა და მორჩილების ფერია, გადმოსცემს ერთიანობის, თანხმობისა და საყვარელ ადამიანთან იდენტიფიცირების მოთხოვნის (ტრესიდერი 1999: 448). იისფერი ყველა სხვა სპექტრალური ფერისგან სირთულით განსხვავდება, ბალანსირებს ნითელსა და ლურჯს, ასევე ლურჯსა და შავს შორის; აქედან მოდის მისი სემანტიკა, სიმბოლიკა და ძირითადი მნიშვნელობები: გლოვა, შიში, დათრგუნული სულის ნალველი, მისტიკა, სასიცოცხლო ძალების ქრობა, ტრაგიზმი, ავადმყოფობა, ნალველი... შუა საუკუნეების იაპონიაში კი სასიყვარულო ვნება (ბიჩკოვი 1977: 223).

ამთავითვე განვმარტავთ, რომ იისფერი გველი მართლაც, არსებობს და მას იისფერი ჟირარა, ანუ კანტორია (*Cantoria Violacea*) ეწოდება, თუმცა, ვფიქრობთ მწერალი უნასის ფერს უფრო რთულ და მრავალმხრივ სიმბოლიურ დატვირთვას ანიჭებდა. გველის იისფერი, როგორც ნითლისა და ლურჯისგან შედგენილი ფერი, შემდგომ სემანტიკას აერთიანებს: მინას — გველი ხთონური სიმბოლიკა; ვნებასა და ცეცხლს — ნაყოფიერების სიმბოლიკა; ინტელექტს — სიბრძნის სიმბოლიკა; მონანიებას, თვითწარმავებას, ცოდვათა გამოსყიდვას — ადამისა და ევას ცდუნების, პირველი ცოდვის სიმბოლიკა; სიკვდილის ფერს — „გველი დედამინას ორი ასპექტით უკავშირდება: როგორც მისი ნების გამომხატველი და როგორც მიცვალებულთა სამყაროსთან დაკავშირებული სიმბოლიკა“ (აბაკელია 1997: 17).

ურა-ლართამის გამოჩენამდე ფიგურირებს მზე და მთა (ამის შემდეგ ჩნდებიან გველები). დემნა შენგელაიასთან მზე-ნაყოფიერების წყაროა: „ცის განსახიერებას ბორბალი ანუ თვალი წარმოადგენდა. მართლაც, თვალი ხომ ამ ბარაქის ღვთაების ემბლემატური განსახიერება იყო? ამიტომაც ამბობენ ჩვენში ბარაქიანი ყანის შესახებ დღესაც „ღვთის თვალი“, ე.ი. მზე ტრიალებსო. ამიტომაც ხუჭავენ თვალს სვანები მზისადმი მიმართული ლოცვის წარმოთქმის დროს. ჯერ ერთი იმიტომ, რომ მზეს თვალი განსახიერებს და მეორეც — მზეს თვალს ვერ გაუსწორებ“ (შენგელაია 1972: 292) თამაზ ჩხენკელი მზის ნილის მფლობელ — ნანილიან კაცზე ბრძანებს: „ნანილიანი კაცი პირმზიანი, ლამაზი და სიკეთით სავსე იყო, რაკი მზის ანუ ღვთის მსგავსი და მასთან ნილნაყარი იყო. მას ღვთისაგან კაცთა სიყვარული აქვს განჩინებული. სწორედ ამიტომ ნანილიანს სიცოცხლეშიც და სიკვდილის შემდეგაც სდევნიან გველი, რომელნიც ნანილის წართმევას უპირებენ (ჩხენკელი 2009: 34). პატარა ბონდო თავს ნანილიანად მიიჩნევდა (პირველ სიყვარულს, ხათუნას უმხელს, ნიშანსაც აჩვენებს) და გველიც დასდევს მას, „ტეხს... სკვარამ თვალებით“ (92), (დაახლოებით ისე, როგორც იშთარი უცქერს ქვესკნელში გასაგზავნად განწირულ თამუზს). ჭილაძეთა შთამომავალი დიამეტრალურად განსხვავდება ნანილიანი კაცისგან, მისი სიკეთე ისაა, რომ ბოროტი არავისთვის სურს, თუმცა, უენერგიო და სისხლდალორნილი ვერ აღასრულებს ღვთისშვილის ფუნქციას; ამიტომაც ემძიმება დედისგან ეროვნული კოდივით ნაჩუქარი თეთრი ყაბალახი და მამას უბრუნებს მას, როგორც წინაპართა მიმართ შეუსრულებელ მისიას; აღარც საკუთარ ნანილიანობაზე საუბრობს: ეს განცდა ხათუნასთან ერთად მოკვდა.

მთა — სიმალისა და სინმინდის სიმბოლიკა, აქ გველები ქვესკნელიდან არ ამოსულან — „დრო წუთით შეისვენებს ოქროს სერებზე. უეცრად მოსკდება ღვარი იისფერ გველებისა. ივსება ყველაფერი“ — გველები თითქოს, მთიდან ეშვებიან. ამით გველის სიმბოლიკა კიდევ უფრო მაღლდება, იგი თეთრი გიორგი-წმინდა გიორგის ჰიპოსტასად გვევლინება და არა ქვესკნელის ქვენარმავლად. ამ მოსაზრების დასტურად კიდევ ერთ დეტალს მოვიშველიებთ: „მზე დატორტმანდება, მნიფე ნაყოფივით მოწყდება ზეცას და ჩავარდება ხვითოს გულში... უნასი... დაზვერავს სერებს და მისი თავი მოჩანს იქ, სადაც მზე ეკიდა“ (91); ამ მოდერნისტულ მეტაფორაშიც გველი ხვითოს გულში ჩამოვარდნილი მზის ადგილზე ჩნდება. რეფლექსიით თუ ინტუიტიურად, ავტორი გველს სასიყვარულო ვნებას, ცეხლს, წყალს (რაც — წვიმა, ისედაც გველის სიმბოლიკა), ამაღლებულს (ამიტომაც ჩანან მთის, სიმალის კონტექსტში), შიშს, სიკვდილს, მისტიკის, სასიცოცხლო ძალებისგან დაცლასა (ხვითოს — ნატვრისთვალს ართმევს თეთრი მხედარი) და ამდენად — დათრგუნულ სულს უკავშირებს.

რაც შეეხება ხვითოს — ეს დეტალიც ნაყოფიერების სიმბოლიკაა: ხვითო ნატვრის თვალია, რომელსაც თითქოს, გველი ინახავს და ზოგჯერ ათამაშებს. კაცის ხელში ხვითო ბარაქისა და ჭრილობათა განკურნების უებარ საშუალებად იქცევა, მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუკი კაცი ამას საიდუმლოდ შეინახავს და არავის გაუმხელს. გველის თვალი — ხვითო ჩიტის კვერცხის ტოლა და ნაირფერი ყოფილა, მას გველი ტყეში პოულობდა. იმას, რომ ხვითო ნაყოფიერების მომტანია, დემნა შენგელაიაც აღნიშნავს: „ის, რომ მართლაც, ბარაქის ცხოველად იყო მიჩნეული, ამას თვით ნატვრის თვალისა ანუ ხვითოს ზღაპარიც ამტკიცებს. ზოგ მოხუცს ახლაც სწამს, რომ გველებს ხვითო ან ნატვრისთვალი აქვთ და ეს თვალი დოვლათის წყაროა“ (შენგელაია 1972: 259).

სანავარდოზე აღმართული ურა-ლართამი ბონდო ჭილაძეს ხვდება: „წინატეხილი ცემს კუდს მინაზე, დედამინა იბნიდება ვნებაანთებულ დედაკაცივით... მინის სუნი ასდის... იგი შავია, შავჩოხიანი, აღსავსე სიბრძნითა და ბოროტებით. ასე დგას გველი სანავარდოზე, რომელ არს მოციქული და ცხადება წმინდა

გიორგისა. შუადღის გუგუნში შემოვიდა... და აიმართა შუა ოდაში. —რა გინდა შენ, უჩა-ლართამი?... გველი დგას ამართული და ტეხს ბონდოს სკვარამ თვალებით. ბონდო გააგდებს ძველ კარაბადინს. —ქიქმალუ სირენე!... ვაი-და ბოროტი თვალინკურია!... სამჯერ იკივლებს სულნასწრებული და გველი იგი, უჩა-ლართამ-ბატონი, იმშუშნება. ქრება მისი ლანდი... ბონდო, კედელს ატმასნული, ზარდაცემულ თვალებს აცეცებს. —არ არის გველი!... —მაშ რად არის გველის სუნი ოდაში?! —დასუნულია ყველაფერი, დასუნული! — და გულშელონებული გაიშლება იატაკზე იქ, სადაც დიდი გველი იყო ამართული“ (92-93).

იისფერის ასეთი „მიბმა“ გველებზე და მათ ფონზე გველთმთავარივით უჩა-ლართამის შავი ფერი („იგი შავია, შავროხიანი“) მას დანარჩენთაგან განასხვავებს: სწორედ იგი, „სვეტივით ატყორცნილი აელვარებს მზის თესლივით ანთებულ ხვითოს“ (გველი თეთრ მხედარს ენაცვლება ხვითოს ფლობაში, რადგან მისი ჰიპოსტასია) — ის ნატვრისთვალი, რომელიც თეთრმა მხედარმა წაართვა იისფერ უნასს, ახლა უჩა-ლართამს აქვს, როგორც „მზის თესლი“ — ღვთაებრივი ნაყოფიერების მეტაფორა. თავად ეს შავი გველი კი „არს მოციქული და ცხადება წმინდა გიორგისა“ (ძველ რედაქციაში — „წმინდა ფალუსისა“), ანუ ნაყოფიერების მფარველი წმინდა გიორგის ჰიპოსტასი. წმინდა გიორგი კი თეთრი გიორგის — წარმართული ღვთაების გაგრძელებაა; მაშასადამე, ბონდოსთან მზის თესლივით ანთებული, ბარაქის ხვითო ნატვრის-თვალით და მინის სუნით — ნაყოფიერების ღვთაებაა მისული და „ჟინატეხილი ცემს კუდს მინაზე“. შეშინებული ბონდო გველის შელოცვას ამბობს და ნაყოფიერების ფალიკური სიმბოლო უჩა-ლართამ-ბატონი ქრება: სისხლდალორნილ და სასიცოცხლო ძალებისგან დაცლილ ბონდოს გამრავლება-ნაყოფიერების შიში აქვს და შესაბამისად, უჩა-ლართამსაც უფრთხის. ასე რომ გველი, თეთრი მხედარი და წმინდა გიორგი „სანავარდოში“ ნაყოფიერების კონტექსტში კვეთენ ერთმანეთს და სხვადასხვა მოდიფიკაციაში გამოხატავენ ნაყოფიერება-უნაყოფობის, სიბერნის თემას (ისევე, როგორც იშთარის სიმბოლიკა).

დაბერებული სანავარდოს ბატონს ნაყოფიერების სიმბოლოს მიმართ შიში აქვს, (ერთგან მწერალი ასე აღწერს წყლიდან ამოყვანილ ბონდოს: „იგრიხება ბონდო მინაზე თავგასრესილი გველის წინილივით“ (77); მეორეგან ბონდომ „შიშით დაკაკლულ თვალებით მამას თვალებში ჩახედა და გველივით შემპარავად შეეკითხა“ (48) და სხვა. ერთგან იგი თავგასრესილი, ანუ მოკვდინებული, უნარწარმეული გველის წინილია, მეორეგან კი გველი შიშის კონტექსტში ჩნდება), სამაგიეროდ, სასიცოცხლო ენერგიით სავსე გუჯუსთან ისმის უნასის კუდის დარტყმის ხმა: „ფაღლ!“: „სუნელის მოსაკრეფად ჩასული ლიზიკია გრძნობს, რომ გვალვამ დაჰკრა თავში. —ვინა ხარ შენ?... —შეეკითხა იგი და სიღრმეებიდან ესმის ჭიხვინი ანთებული და წმინდა ფალოსისა. მუხლებში მოსხლეტილი და მორჩილი დანვა მინაზე. წევს იგი განაბული მნიფე კიტრებში და ესმის, ყრუდ ესმის, როგორ რეკს დედამინა დიდი გველის კუდის ჟინიან დარტყმით: —ფაღლ!.. ფაღლ!.. ფაღლ!!!“ (93); თუმცა, გუჯუსა და ლიზიკიას ერთად ყოფნაც ისეთივე უნაყოფოა, როგორც ბონდოს კავშირი პარტნიორ ქალებთან (ერთადერთი სკოპცის ქალია შვილიერების მოლოდინში და ისიც ბლუპება): გადაამნიფებული ტოპოსი ბინიერია და არაწმინდა, ისევე, როგორც გვარი — რომელმაც ფუნქცია დაკარგა, სისხლი დაეღალა და დაელორნა, როგორც გენი, რომელიც დაბერნდა.

უჩა-ლართამ ბატონის მხატვრული სახე რომ ბოლომდე ავსხნათ, კიდევ ერთი სიმბოლო უნდა გავიხსენოთ: თეთრი მხედარი-თეთრი თავადი, რომელიც რომანში რამდენჯერმე მკრთალად, ერთი გაელვებით გვხვდება და ერთდროულად თეთრ გიორგი-წმინდა გიორგის, ბონდოს, სიყვარულისა და ნაყოფიერების თემას უკავშირდება. „მითოლოგიურ ენგადში“ ღვთაებათა ორპირიანობაზე მსჯელობისას აკაკი ბაქრაძე აღნიშნავს, რომ წმინდა გიორგი — თეთრი გიორგი ორი ჰიპოსტასის მატარებელია: „ერთი მხრივ, ყოფილა თეთრი გიორგი, ანუ ზესკნელის გიორგი, ხოლო, მეორე მხრივ, მის საპირისპიროდ — უმზეური, ჯოჯოხეთის გიორგი, ე.ი. ქვესკნელის გიორგი... ზესკნელის გიორგის სახეა ხარი და ხე, ქვესკნელის გიორგისა კი — გველი“. (ბაქრაძე 2004: 197). გიორგის ხალხურმა კულტმა თავის თავში მოიცვა მინათმოქმედების მფარველი, ჭექა-ქუხილის მბრძანებელი, გარეულ ცხოველებზე მონადირე და ნაყოფიერების ღვთაება. როგორც ზვიად გამსახურდია აღნიშნავს: „გიორგის კულტი დაკავშირებულია მინათმოქმედებასთან, კერძოდ, ნაყოფიერების ღვთაებათა დაცვასთან, ამინდთან, მეტეოროლოგიასთან. ასე იყო ძველ საქართველოში და ამასთან არის დაკავშირებული ქართული ეროვნული ღვთაება- თეთრი გიორგი. ხოლო ქრისტიანული წმინდა გიორგი ისტორიულად არსებული პიროვნებაა“ (გამსახურდია 1991: 205-206). ასე კვეთს ნაყოფიერების თემა უძველეს ხეთონურ სიმბოლოს გველს, მოდერნიზმისთვის მახლობელ დიონისოს კულტსა და ქართველთათვის გამორჩეულ წმინდანს თეთრი გიორგი- წმინდა გიორგის.

„სანავარდოს“ თეთრი თავადი სავარაუდოდ, თეთრი გიორგი-წმინდა გიორგის უკავშირდება: რომანის ერთ-ერთ ეპიზოდში „შორს კი, სერებზე, ყაბალახგაფრიალებული თეთრი მხედარი მიფრინავდა, სადღაც კლდეებში ისმოდა ამირანის კვნესა და ჯაჭვების ჩხარუნი“ (96), „ყაბალახგაფრიალებული თეთრი მხედრის“ სახეში სწორედ თეთრი გიორგი-წმინდა გიორგი უნდა იგულისხმებოდეს, ამირანი კი იმიტომ კვნესის, რომ მითოსური ტოპოსიდან (სანავარდოს მითოსური ანალოგიდან) თეთრი მხედარი-წმინდა გიორგი გაფრინდა. თეთრი მხედრისა და ამირანის სიმბოლური წყვილი სანავარდოს (საქართველოს) რწმენასთან დაშორების, სულიერებისაგან დაშრეტის სიმბოლოა.

დოდო ბაყაყის ზღაპარში დასაღუპად განწირულ თეთრ თავადს თეთრი თივთიკის ყაბალახი უფრიალებს და ასოციაციურად ბონდოს უკავშირდება. გომბემოთა დედოფალს, ავ და ბოროტ დოდო ბაყაყს „გველი ვერ უბედავდა შეხედვას“ (25), მთხოვნელები მოსდიოდნენ, მაგრამ არავინ მოსწონდა, დაკუსული თვალებით ამტერდებოდა და ისინიც ჭაობში იხრჩობოდნენ, არადა „სიყვარული ძლიერ უნდოდა“. ულამაზესი თეთრი თავადის დანახვისას დოდო ვნებით აენტება და მიაშტერდება ბატონიშვილს, რომელიც ვერ უძლებს მახინჯი ბაყაყის ატეხილი ჟინის ძახილს, ცხენიდან ვარდება და ჭაობში იხრჩობა. „გომბემო ეკონება მის ტუჩებს... მაგრამ ახალგაზრდა ბატონიშვილი უძრავია, მკვდარი. გომბემო იკივლებს შემზარა-

ვად“ (26). დოდო ბაყაყის გოდება თამუზის ქვესკნელში გამგზავნი იშთარის ქმარზე გოდებასა ჰგავს და ეს ასოციაცია სავსებით ბუნებრივია: ბონდოს მითოსური პრასახე რომანში ხომ იშთარის ქმარი თამუზია. საგულისხმოა ისიც, რომ დოდო ბაყაყის ზღაპარს, როგორც წინასწარმეტყველებას ბონდოს მომავალ ბედზე, მოახლე ლიზიკია უყვება ბონდოს დედას, ციცინოს.

თეთრი მხედარი აშინებს ფრეილინა ტრუბანოვას: „ვიღაც თეთრი მხედარი მოდის ჩემთან ყოველ-ლამე და მაშინებს!“ (109) თეთრი მხედარი თეთრი გიორგი-წმინდა გიორგია, რომელსაც ტრუბანოვა ქვეც-ნობიერად, ბონდოსთან აკავშირებს, მასვე უყვება სიზმარს და თითქოს პასუხსაც სთხოვს. სიზმრად ნანახი სახეების სიმბოლურ-ასოციაციური კავშირები აქაც არაშემთხვევითია: წმინდა გიორგი ნაყოფიერების მფარველია, ბონდო კი მამაკაცური ენერგიისგან დაშრეტილი, რასაც ფრეილინა ინტუიტურად გრძნობს, შემდგომ კი რწმუნდება.

მოდერნისტული ესთეტიკით შესრულებულ, სანავარდოს დაჭაობებული და დასაღუპად განწირული პეიზაჟის ფონზე „შუალამით ბინძურ ძონძებივით დაკიდებულ ღრუბლებში გამორჩდება ნავახშმევი მთვარე და აფრენილი თეთრი მხედარი გაშლის ყაბალახს“ (84). ოდამი მარტოდ დარჩენილი ბონდო ხედავს: „წმ. გიორგი აფრენილა ხატის კანდელზე და თეთრად ანათებს თეთრი მერანი“ (107), იგი ხშირად ევედრება წმინდა გიორგის, თავის დახრჩობის მცდელობის წინაც შესთხოვს პატიებას. ხოლო სცენაში, სადაც მენისქვილე თვითმკვლელობისგან გადაარჩენს, მიწაზე თეთრი თავადის საიდენტიფიკაციო ატრიბუტი — „თივთიკის თეთრი ყაბალახი“ გდია (77). ჭილაძეთა შთამომავალი ვერც ყაბალახს, როგორც ეროვნულ ნიშანს, უძღვება: „სველი ყაბალახი კისერს ამძიმებდა, მოიძრო და მამას გადასცა“ (77). თეთრი მხედარი ბონდოს მიუღწეველი რაობაა, ის იდეალია, რომელიც დედამ — რომანში ფასეულობათა ერთადერთმა დამცველმა — ჩაუნერგა (აკი იხსენებს კიდევაც ბავშვობაში, ხათუნასთვის მონათხრობ მზეთუნახავის ქვესკნელიდან გამოტაცების ზღაპარს, იქაც ფრიალებდა ბონდოს თეთრი ყაბალახი).

თეთრი მხედარი ართმევს ხვითოს გველებს (მის ერთ-ერთ ჰიპოსტასსა და მასსავით ნაყოფიერების სიმბოლოს, გამოდის, რომ ართმევს საკუთარ თავს), თუმცა, სანავარდოზე წამომართული უჩა-ღართამი ისევე „სვეტივით ატყორცნილი აელვარებს მზის თესლივით ანთებულ ხვითოს“ (92) — ნაყოფიერების სიმბოლოს, რითაც თეთრი მხედარი ნაყოფიერების ასპექტში კვლავ ეჯაჭვება გველს; მაგრამ ბონდოს გველის (ნაყოფიერების) შიში აქვს: გველი წყალთან, ხთონურ სამყაროსთანაა კავშირში, საიდანაც ხელახალი შობა და განახლება იწყება, ბონდო კი სწორედ, განახლების, დროისა და სივრცის მოთხოვნათა გათვალისწინებით ტრანსფორმირებისთვის, მითოსური გმირივით მეორედ შობისთვის არაა მზად. ამიტომ სრულდება მისი ურთიერთობა ქალებთან უნაყოფოდ, ამიტომ ართმევს თეთრი მხედარი გველს ხვითოს — ნატვრისთვალს, რომელსაც სხვა სიმბოლური დატვირთვაც აქვს: ნატვრისთვალი — ნატვრაა, პერსპექტივაა, ამდენად, ხვითოს წართმევით თეთრი მხედარი სანავარდოს გადარჩენის, განვითარების პერსპექტივას ოცნებასა და წარმოსახვაში ინახავს, ამითებს.

ასე რომ, თეთრი მხედარი ერთდროულად თეთრ გიორგი-წმინდა გიორგის, ბონდოს, სიყვარულისა და ნაყოფიერების თემას უკავშირდება: იგი ხან იღუპება და გარდაუვალი დაღუპვის სიმბოლოდ გვევლინება, ხან გველს (რომლის ერთ-ერთი ასპექტი ნაყოფიერება ხვითოს (ბარაქის სიმბოლოსა და ნატვრისთვალს) ართმევს, ხან სიყვარულის სახელით თამუზივით იღუპება (დოდო ბაყაყის ზღაპარში), ხან ამირანის გოდების თანხლებით ტოვებს დაბერნებულ სანავარდოს. თეთრი მხედარი სულ გარბის და თეთრი ყაბალახი უფრიალებს, მას მკითხველი მუდამ დინამიკაში, ქმედებაში ხედავს და ეს ქმედება ერთგვარად, საპროტესტოა: იგი ტოვებს იმ სოფელს (ამ სიტყვის ფართო გაგებით), რომელიც მის ზნეობრივ კრიტიკურ უმებს არ პასუხობს, ისე, როგორც მადლი და ნაყოფიერება ტოვებს სანავარდოს, რომელსაც სკოპცები (საჭურისები) ეპატრონებიან. თეთრი მხედრის სიმბოლო რთული და მრავალპლასტიანი, კონკრეტულ ვითარებაში სიტუაციურად განსხვავებული დატვირთვის მატარებელია, თუმცა, ნებისმიერ შემთხვევაში ამაღლებულს, მიღმიერსა და ზნეობრივთან ასოცირდება.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. **შენგელაია 1968:** შენგელაია დ. სანავარდო, თბ. ტ. I. თბ. ს.ს., 1968.
2. **შენგელაია 1972:** შენგელაია დ. განძი, თბ. ტ. III, თბ. ს.ს., 1970.
3. **შენგელაია 1972:** შენგელაია დ. მზეთუნახავი, ვაშა, თბ. ტ. IV, თბ. ს.ს., 1972.
4. **ჩხენკელი 2009:** ჩხენკელი თ. ტრაგიკული ნიღბები, მემკვიდრეობა, თბ. 2009.
5. **კიკნაძე 1979:** კიკნაძე ზ. შუამდინარული მითოლოგია, ს.ს., თბ. 1979.
6. **ბაქრაძე 2004:** ბაქრაძე ა. მითოლოგიური ენგადი, თბ. ტ. II. ნეკერი, ლომისი, თბ. 2004
7. **გამსახურდია 1991:** გამსახურდია ზ. საქართველოს სულიერი მისსია, წერილები, ესსეები. თბ. ხელოვნება, 1991.
8. **აბაკელია 1997:** აბაკელია ნ. სიმბოლო და რიტუალი ქართულ კულტურაში, თბ 1997.
9. **გაბრიელაშვილი 2005:** გაბრიელაშვილი ლ. „ცხოველთა პარადიგმული სახე-სიმბოლოები ასურელ მოღვაწეთა ცხოვრების წიგნთა ძველ რედაქციებში“, კლასიკური და თანამედროვე ქართული მწერლობა“, № 8. 2005.
10. **მახაური 2011:** მახაური ტ. გველის სახე ინგილოურ თქმულებებში, ფოლკლორულ-ეთნოგრაფიული ნარკვევები, ნ. III, თბ. უნივერსალი, 2011.
11. **ხუციშვილი 2010:** ხუციშვილი ქ. წინარეკრისტიანული რწმენა-ნარმოდგენები საქართველოში, საქართველოს ეთნოგრაფია/ეთნოლოგია, უნივერსალი, თბ. 2010.
12. **Тресидлер 1992:** Тресидлер Д. Словарь символов, М. ФАИР-ПРЕСС, 1999.
13. **Бычков 1977:** Бычков В. В., Византийская эстетика, М.1977.

ნატო ონიანი

„სანავარდოს“ მითოსური ხატები
(*დემნა შენგელაიას რომანის მიხედვით*)

რეზიუმე

ნატო ონიანის წერილი — „სანავარდოს“ მითოსური ხატები — დემნა შენგელაიას მოდერნისტული რომანის ნაყოფიერების აღმნიშვნელ სიმბოლოთა გააზრებას ითვალისწინებს. „სანავარდო“ 1924 წელს დაიბეჭდა, მოდერნისტი მწერალი ეროვნული კატასტროფის თუ მის გამომწვევ მიზეზთა ახსნას რომანში მითოსური სიმბოლოების შემოტანით ახორციელებს.

ნაშრომის სახელწოდება: „სანავარდოს“ მითოსური ხატები (დემნა შენგელაიას რომანის მიხედვით).

Nato Oniani

Mythical Icons of Sanavardo
(*after a Novel by Demna Shengelaia*)

Summary

Mythical Icons of *Sanavardo* contain cognizance of productivity symbols of the modernist novel by Demna Shengelaya. *Sanavardo* was published in 1924. In his novel a modernist writer introduced mythical symbols to spell out national catastrophe or its causes.

თეზურ ჟღერები

„მამული, ენა, სარწმუნოება“, როგორც სამი უმაღლესი ღირებულება ილია ჭავჭავაძის პედაგოგიურ მემკვიდრეობაში

ქართველი ხალხის მთელი ისტორიის ს მანძილზე არ არსებულა ერისათვის ისეთი საჭირო ადამიანი, როგორც ილია ჭავჭავაძე იყო. ხომ უდიდესია შოთა რუსთაველის როლი ქართული კულტურისათვის, ხომ მსოფლიო ლიტერატურის მშვენიერება და უკვდავი ძეგლია მისი „ვეფხისტყაოსანი“, მაგრამ ქართველი ერის, სწორედ როგორც ერის, გადარჩენისათვის ილია ჭავჭავაძის როლი და მნიშვნელობა მაინც უნიკალურია და განსაკუთრებული. შეიძლება პირდაპირ ითქვას, რომ მან ქართველი ერი იხსნა განადგურებისაგან, სხვა ერებთან ასიმილაციისაგან, მან ხელახლა ააღორძინა ქართული ეროვნული ცნობიერება, ეროვნული თვითშეგნება, ეროვნული ღირსებისა და სიამაყის გრძნობა. ამიტომაც ეძახიან მას ქართველი ერის სულიერ მამას.

მრავალმხრივი და მრავალფეროვანია ილია ჭავჭავაძის შემოქმედება. ცალ-ცალკე განხილვას მოითხოვს მისი სოციალური, პოლიტიკური, ეკონომიკური, პედაგოგიკური, კულტურული, სამართლებრივი, რელიგიური შეხედულებები. მაგრამ ამჯერად ჩვენ იმ საკითხით შემოვიფაგლებით მხოლოდ, რომელსაც ჰქვია „მამული, ენა, სარწმუნოება“, ილია ჭავჭავაძის პედაგოგიკურ მემკვიდრეობაში.

სანამ უშუალოდ საკითხის განხილვაზე გადავიდოდეთ, უნდა გავარკვიოთ-რა არის ღირებულება და როგორი ტიპის მსჯელობაში იჩენს იგი თავს?

რამდენადაც ღირებულება შეფასებითი სახის მსჯელობაში იჩენს თავს და არა შემეცნებითი სახის მსჯელობაში, ერთიმეორისაგან უნდა გავარჩიოთ შემეცნებითი მსჯელობა და შეფასებითი მსჯელობა. როგორც შემეცნებელი სუბიექტი, ადამიანი ცდილობს სამყაროს ისეთი სურათი შექმნას, რომელიც ამ სამყაროს ზუსტი, ადეკვატური ასახვა იქნება. შემეცნებელი სუბიექტისათვის მთავარია შესამეცნებელი ობიექტის იმგვარი წარმოჩენა, როგორც ის სინამდვილეში არის. შემეცნებელი სუბიექტი ყოველნაირად უნდა ეცადოს, რომ შემეცნების საქმეში სუბიექტური, ტენდენციური არაფერი გაურჩოს. თუ, ვთქვათ, ასეთი შემეცნებელი სუბიექტი ბოტანიკოსია, მან ერთნაირი ინტერესითა და გულისყურით უნდა იკვლიოს ნებისმიერი ყვავილი-სურნელოვანი იქნება იგი, თუ უსიანმოვნო სუნის. თუ შემეცნებელი სუბიექტი ექსპერტ-იურისტია, მან ნახევრადგახრწნილ გვამზეც დაკვირვებით უნდა ჩაატაროს ექსპერტიზა და გვერდზე გადადოს თავისი უსიანმოვნო ემოციები.

როცა შემეცნებელი სუბიექტი ბუნების საგნებსა და მოვლენებს აკვირდება, მისი ამოცანაა ობიექტურად ახსნას იგი, დაადგინოს მათ შორის მიზეზ-შედეგობრივი კავშირი. მაგრამ ადამიანი მარტო შემეცნებელი არსება როდია. იგი არის შემფასებელი არსებაც. როგორც შემფასებელი არსება, იგი უკვე კი არ მაღაღს თავის ემოციურ დამოკიდებულებას საგნებისა და მოვლენების, ან ადამიანთა მიმართ, არამედ სწორედ მათ წამოსწევს წინა პლანზე. სანიმუშოდ ორი მსჯელობა შევადაროთ ერთმანეთს: „ვარდი არის ყვავილი“, და „ვარდი არის ლამაზი“. აქედან პირველი შემეცნებითი მსჯელობაა და იგი გვაცნობს საქმის ვითარებას, მეორე-შეფასებითია და იგი გვავარძნობინებს შემეცნებელი სუბიექტის ემოციურ დამოკიდებულებას ვარდისადმი.

ანალოგიური ვითარება გვაქვს, როცა ჩვენ ვმსჯელობთ ადამიანურ სიკეთეზე. ისევ ორი მსჯელობა შევუპირისპიროთ ერთმანეთს: „პეტრე არის მოაზროვნე არსება“, და „პეტრე არის კეთილი“. პირველი საქმის ობიექტურ ვითარებას გამოხატავს და შემეცნებითი მსჯელობაა, მეორე-შეფასებითი და გამოხატავს ერთი სუბიექტის დამოკიდებულებას მეორე სუბიექტისადმი /რომ ის კეთილია და არა -ბოროტი/.

ამკარაა, რომ, შემეცნებითი მსჯელობისაგან განსხვავებით, შეფასებითი მსჯელობები ღირებულებებით განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან. რაკი ერთი მოვლენა ან ფაქტი განსხვავდება მეორისაგან მისი ღირებულებით, ამდენად ლაპარაკობენ ღირებულებათა იერარქიაზე.

ღირებულება ორი სახისაა: მატერიალური და სულიერი. მატერიალური ღირებულება ფასში გამოიხატება. მაღაზიაში ყველა ნივთს, საგანს, პროდუქტს ფასი აწერია. ეს მისი მატერიალური ღირებულებაა /ცხადია, არა თვითღირებულება/. მაგრამ ჩვენ ამჯერად სულიერი ღირებულებები გვინტერესებს.

ასეთი სულიერი ღირებულებებია: სიკეთე, სილამაზე, ჭეშმარიტება, სიყვარული. უნდა ითქვას, რომ ეს ღირებულებები ყველა ადამიანისათვის თანაბარი მნიშვნელობისა როდია. ასე მაგალითად, მეცნიერისათვის ყველაზე დიდი ღირებულება არის /ან უნდა იყოს/ ჭეშმარიტება. მეცნიერების ისტორიამ იცის ჭეშმარიტებისათვის თავგანწირვის /მაგალითად, ჯორდანო ბრუნო/, ან მისი ყველა სხვა ღირებულებაზე მაღლა დაყენების /დემოკრიტე, არისტოტელე/ ფაქტები.

ხელოვანისათვის ასეთი უმაღლესი ღირებულება არის მშვენიერება, სილამაზე, ანუ ის, რასაც ის ქმნის. სწორედ ამას გაუსვა ხაზი კონსტანტინე გამსახურდიამ, როცა ასე დააყენა საკითხი: „შორენა თუ სვეტიცხოველი?“ /არსაკიდემ მშვენიერებას, ანუ სვეტიცხოველს მიანიჭა უპირატესობა/.

რუსთაველის გმირებისათვის ასეთი უმაღლესი ღირებულებებია: მეგობრობა და სიყვარული /და არა მარტო მათთვის/:

„მე იგივე ვარ, ვინ სოფელსა არ ამოვჰკრებ კიტრად ბერად,
ვის სიკვდილი მოყვრისათვის თამაშად და მიჩანს მღერად...“

ასეთი გრძელი შესავალი იმიტომ გავაკეთე, რომ უკეთ გამომეკვთა-მნიშვნელობა ილიას მიერ შემოთავაზებული ღირებულებებისა:

„მამული, ენა, სარწმუნოება,“ ამ ღირებულებებისადმი დამოკიდებულებით ჩვენ შეგიძლია შევაფასოთ თვითონ პიროვნების ღირებულება. ჭეშმარიტი პიროვნება ისაა, ვისთვისაც სწორედ სამშობლოა უმაღლესი ღირებულება, გვასწავლის ილია.

ცხადია, არასერიოზულობა იქნებოდა გვეთქვა - მამულის სიყვარული ილიამდე არ იცოდნენ - თქო ქართველებმა, ან ქართული ენის ფასი ეშლებოდათ იოანე ზოსიმეს ქვეყანაში, ანუ იმ ქვეყანაში, სადაც დაინერა „ქებაი და დიდებაი ქართულისა ენისაი,“. ან სარწმუნოების, ანუ მართლმადიდებლური ქრისტიანობის როლი და მნიშვნელობა არ იცოდნენ შუშანიკის, აბოს, ევსტათი მცხეთელის, კონსტანტი კახის, გობრონის, დავით და კონსტანტინე მხეიძეების, კოლაელ ყრმათა ქვეყანაში, მაგრამ ილია ჭავჭავაძის გენიალობა სწორედ ისაა, რომ მან ზუსტად მიაგნო და განსაკუთრებით გამოკვეთა ის სამი ღირებულება, რომელთა მნიშვნელობა იმდროინდელ საქართველოში ფასდაუდებელი იყო.

„სამი ღვთაებრივი საუნჯე დაგვრჩა ჩვენ მამა-პაპათაგან: მამული, ენა, სარწმუნოება. თუ ამასაც არ ვუპატრონებთ, რა კაცები ვიქნებით, რა პასუხს გავცემთ შთამომავლობას? სხვისა არ ვიცი და ჩვენ კი მშობელ მამასაც არ დავუთმობდით ჩვენი მსობლიური ენის მიწასთან გასწორებას. ენა საღმრთო რამ არის, საზოგადო საკუთრება. მაგას კაცის ცოდვილი ხელი არ უნდა შეეხოს,“.

ილია ჭავჭავაძეს, ცხადია, არც ღმერთის ღირებულებებზე უთქვამს უარი და არც ადამიანისაზე, მაგრამ იმ დროს, იმ კონკრეტულ ვითარებაში ისე აქტუალური, ისე სასიცოცხლო მნიშვნელობისა არცერთი სხვა ღირებულება არ იყო, როგორც ზემოდდასახელებული, „მამული, ენა, სარწმუნოება,“.

უნდა ვთქვა, რომ აქ დასახელებული სამეზა ისეთივე ერთარსებაა, როგორც მამა ღმერთი, ძე ღმერთი და სული წმინდა, ან როგორც მზე, მზის სხივები და მზის სითბო ეს წმინდა კირილეს შედარებაა/. ეს ერთი არსებაა ქართველობა, რომლის გადარჩენის პრობლემა იდგა იმ მომენტში. დიახ, ქართველების, ქართული ეროვნული ცნობიერების, ქართულ ეროვნული თვითშეგნების, ეროვნული მენტალობის და მათი გადარჩენისა.

ჩვენ არ შევუდგებით იმის დანვრილებით განხილვას, თუ რა ვითარება იყო იმდროინდელ საქართველოში. ძალზე მოკლედ გავიხსენებთ, თუ რა დროს გაჩნდა ილიასეული ეს ლოზუნგი-მოწოდება.

სულ სამოცი წელი იყო გასული იმ დროიდან, რაც ქართველებმა ეროვნული დამოუკიდებლობა დაკარგეს და საქართველო რუსეთის გუბერნიად იქცა. ქართული თავმოყვარეობა და ეროვნული სიამაყის გრძობა ამას ვერ შეეგუა და დაიწყო აჯანყებები: 1802წლის, 1804, 1812-1813 წლების, რაც დასრულდა 1832 წლის შეთქმულებით. სამწუხაროდ, შეთქმულება გაიცა და შეთქმულების ორგანიზატორები დაიჭირეს, დიდი ნაწილი გადაასახლეს და გადასახლების ადგილებში ჩახოცეს - დიმიტრი ყიფიანი სტავროპოლში მოაკვლევინეს. სოლომონ დოდაშვილი, ეს საოცარი ადამიანი, რომელიც 22 წლისამ დაწერა „ლოგიკის“, ისეთი სახელმძღვანელი რუსულად, რომ მთელი რუსეთი ამ წიგნით სწავლობდა ამ საგანს. შექმნა უამრავი სხვა ნაშრომი ფილოლოგიასა და ფილოსოფიაში, დატოვა 3 შვილი და 29 წლისა ვიატკაში გარდაიცვალა ჭლექით.

შეიძლება ითქვას, ამ მარცხმა სულიერად გატეხა ქართველები. ერთი ორი მცდელობა აჯანყების მაინც იყო, მაგრამ ისიც უშედეგოდ.

სამწუხაროდ, ქართველებმა თანდათანობით იწყეს ბედთან შერიგება. ხოლო, როცა ილია და აკაკი გამოვიდნენ სამოღვაწეო ასპარეზზე, მაშინ მდგომარეობა ასეთი იყო: ბევრ ქართველს ქართული ენა დავინწყებული ჰქონდა, ბევრი უბრალოდ არ კადრულობდა ამ „მდაბიურ ენაზე“, ლაპარაკს, ხოლო, ვინც ლაპარაკობდა, მისი მეტყველებაც რუსიციზმით იყო სავსე. აი, როგორ აღწერს აღნიშნულ ვითარებას თავის წიგნში „ილია ჭავჭავაძე“, კრიტიკოსი აკაკი ბაქრაძე:

„ილია რომ ჩამოიყვანეს თბილისში და ჰაკეს სასწავლებელში მიაბარეს, რუსული ლაპარაკი უკვე Bon ton-ად ითვლებოდა და ზეპირი თუ წერიტი მეტყველება აჭრელებულია რუსული სიტყვებით. მაიკოს ნაცვლად მარია ივანოვნა ისმის, ან გიგოს მაგიერ - გრიგორი დავიდოვიჩ, ბაგრატიონო გრუზინსკად გადაქცეულა, მუხრან-ბატონი - მუხრანსკად, ამილახვარი - ამილახვაროვად, დადიანი მინგრელსკად, ბარათაშვილი - ბარათოვად,“.

ერთი სიტყვით, საქართველო თვალსა და ხელს შუა იშლებოდა. ეროვნული მუხტი მიმქრალი, მინავლებული იყო. მდგომარეობა ყველაზე უკეთ ისევე ილიამ, შეფასა:

„ აქ არვის-დიდსა თუ პატარასა, ქვეყნის ტკივილით არ სტკივა გული, დაჰვინწყებია, რომ ქვეყნად ცასა ღვთით მოუცია მარტო მამული,“

ამ დროს ქართველი ხალხის ბედ-იღბალზე კეთდებოდა საოცრად ნიჰილისტური დასკვნები. ამ ნიჰილისტური დასკვნების ზოგადი არსი ასეთია

საქართველოს როგორც წარსული და ისე აწმყო გვიჩვენებს , რომ ქართველი ხალხის ეროვნული ენერგია უქმარისია თავისუფალი, დამოუკიდებელი არსებობისათვის. თავის მხრივ, რუსეთი ყველაფერს აკეთებდა, რომ ეროვნული მუხტი , ეროვნული ცნობიერება გამქრალიყო. სკოლებიდან იდევენებოდა ქართული ენა. ასე მაგალითად: ქართული გრამატიკის ფუძემდებელ აკაკი შანიძის დიპლომის თანმხლებ საგნების ჩამონათვალში ქართული ენა არ ეწერა საერთოდ. ამასთან, წირვა- ლოცვა რუსულ ენაზე მიდიოდა. ქართულ ეკლესიას ჩამოერთვა ავტოკეფალია და მისი წინამძღოლი რუსი ეგზარხოსი გახდა. სასამართლო რუსულ, ენაზე მიდიოდა.

ქართული ეროვნული ცნობიერება რომ ბოლომდე ამოეშანთათ, ქართველები დაყვეს ქართლელეზად, კახელებად, იმერლებად, გურულებად, აჭარლებად, სვანებად, რაჭველებად და ა.შ.

„ქართველი ჩვენი ტომის საერთო სახელი აღარ არის, აღარც შინა და აღარც გარეთ, არც მახლობლებისათვის და არც უცხოთათვის, იმერელი-იმერელია, გურული-გურულია, მეგრელი-მეგრელია, ქართლელი-ქართლელია და სულ ყველანი ერთად კი ქართველები არ არიან,“ -ნერდა ილია.

ერთიანი „მამული“, დაიკარგა. ერი გათითოვდა. „მამულის ხსენებაზედ ეხლანდელ ქონდრის კაცს თავისი ნეხვგადაყრილი სახნავი მინა წარმოუდგება ხოლმე. მამულისათვის ბრძოლა ახლა სასამართლოში შეტანილ ღერბიან ქალაღზედ სადავო საჩივარია. მამულისათვის ძლევამოსილება -მოგებული საქმის განაჩენის პირია, ჯეროვნად შემონმებული, მამულის სიმაგრე-ტყრუშული ღობეა, ვენახ გარეშემო შემორტყმული, მამულის პატივი-ნეხვია, სახნავ მინაზე სასუქად დაყრილი, მამულის შვილობა-მხვნელისა და მთესველის სახელილია.“

არსებული სიტუაციის კრიტიკული შეფასება მოცემულია ილიას შემდეგ სიტყვებში: „ვაი ამ ხალხს, რომელსაც საერთო ძარღვი გაუნყდა. ვაი, იმ ქვეყანას, საცა საერთო ძარღვი სისხლი გაშრა... საცა თითოეული ყველასათვის არ ფიქრობს და ყველა თვითეულისათვის, საცა „მე“, ხშირია და „ჩვენ“, იშვიათი.

და აი, ილიამ თავის თავზე აიღო მისია მიძინებული ერი გამოეფხიზლებინა.

„ოჰ, ღმერთო, ღმერთო, სულ, ძილი, ძილი,

როსლა გვეღირსოს ჩვენ გაღვიძება?“

ამიტომ იწოდება ის ერის სულიერ მამად, ქართველი ერის გადამრჩენელად, როგორც ეს ზემოთ უკვე ითქვა.

მამ, ილიას მიზანი ქართველების გადარჩენაა, ანუ მამულის, ენის და სარწმუნოების შველაა. ამ სამიდან ძნელია რომელიმე ერთის გამოყოფა, რადგან, როგორც ზემოთ ვთქვით, ეს სამეზობლო ერთარსებაა, თუმცა მათ ცენტრში მაინც მამულია. ამიტომაც ცხადდება ილიასთან მამული უმაღლეს ღირებულებად.

რაკი ილიასთან მამული ცხადდება უმაღლეს ღირებულებად, მასთან შედარებით, ცხადია, ნაკლები ღირებულებებია შვილი და მშობელი. ასე მაგალითად. მოთხრობაში „გლახის ნაამბობი“, მღვდელი ასე მსჯელობს ამ საკითხთან დაკავშირებით: „ჯერ ქვეყანაა, მერე დედა და მამა,“-განმარტავს მღვდელი. ცხადია, ეს არავითარ შემთხვევაში, არ ნიშნავს მშობლების უპატივცემულობას. აქ ლაპარაკია ღირებულებათა იერარქიაზე, ანუ იმაზე ვინ უნდა დააყენო ვის წინ, ვის უნდა მიანიჭო უპირატესობა. და როცა საკითხი ამგვარად დადგა: შვილი თუ სამშობლო, მშობელი დედა საკუთარ ერთადერთ შვილს წირავს სამშობლოს/მამულს/:

„ერთი შვილი მყავს, საყვარელი და სანატრელი,

იგია მარტო თავისი დედის ნუგეშმცემელი,

იგია ჩემი სიცოცხლე და სიხარული,

იმით მიდგას უძღურ ტანში უძღური სული.

ჩემი სიბერის მისაყრდენად ისლა მშთენია,-

მაგრამ, მამულო, წაიყვანე, დღეს ის შენია!

თუ სიტყვა „წაიყვანე“, შვილის დაბრუნების შანსს ოდნავ მაინც ტოვებს, სხვა ადგილას დედა პირდაპირ ამბობს, რომ იგი მზადაა სასიკვდილოდ განიროს შვილი:

„მე ვწუხვარ მასზე, რომ ჩემს მამულს ამ ნეტარ დღესა,

მხოლოდლა ერთი შეაკვდება ჩემგან შობილი.“

რაც შეეხება შვილს, იგი ბედნიერია, რომ დედამ ომში წასვლის ნება დართო:

„ არა დროს არ მყვარებიხარ ისე, როგორც დღეს,

შენგან შობილი შვილი განა მხდალად მოკვდება?“

პოემაში „მეფე დიმიტრი თავდადებული“, მეფე მზადაა სამშობლოს შესწიროს თავი და უბრძოლველად ჩაბარდეს ყაენს. აქვე, ამ პოემაში, სამშობლოს სწირავს თავის ორ შვილს მოხუცი მამა. იგი მზადაა მეფე მისი შვილებით „ჩაანაცვლოს“:

„აჰა, მეფევე, ორი ბიჭი, მხრებში რომ ამოგდგომია,

ორივე ჩემი შვილია, ერთი მეორის მჯობია,

მიირთვი და ინაცვალე, ჩემს ქვეყანას მტლად დაუდე.“

მამული უმაღლეს ღირებულებად არის გამოცხადებული ლექსში „ნანა“. აქაც დედა თავის შვილს აკვნიდანვე უნერგავს იმ აზრს, რომ ქვეყნად იმაზე ძვირფასი, იმაზე ღირებული ღირებულება არაფერია, ვიდრე - მამული, ვიდრე საკუთარი სამშობლო. ამიტომაც თუ საქმე არჩევანზე მიდგება, ადამიანმა უნდა სამშობლო აირჩიოს, მამულს მისცეს უპირატესობა ყველა სხვა ღირებულებასთან შედარებით. ასე იქცევა, მაგალითად, თვითონ დედა, რომელიც ამბობს:„

„დედათა გული ჩვილი

მამულისთვის მაგრდება,

რად მინდა იგი შვილი

თუ მისთვის არ მოჰკვდება!

ვისაც ძე არ შეუკლავს, როს მამულს სჭირებია,

შვილო, იმ ვაგლახ დედას შვილი არ ჰყვარებია!...“

ჩემი მამულისათვის მე ჩემს ძუძუს განოვებ

მისი სიკეთისათვის გაგწირავ და გაბრძოლებ,

მას დედის ძუძუ ტკბილი შხამადაც შერგებია,

მამულისთვის სიკვდილი, ვისაც დაზარებია!“

ლექსს „ნანა„ ლეიტმოტივად გასდევს აზრი იმის შესახებ, რომ სამშობლოსათვის თავდადება არის ყველა ქართველის ღვთიური ვალი;

„ნანა, მამულის მსხვერპლო, პანანინა ქართველო!„

მამულისათვის თავდადების, მისთვის თავგანწირვისთვის სიკვდილის ერთგვარი კომპენსაციაა სახელით უკვდავება, ხალხის ცნობიერებაში არსებობა:

„წმინდა იგი, ვისაც ელირსა

მამულისათვის თავის დადება!

ნეტა იმ ვაჟკაცს, ნეტა იმ გმირსა,

ის თავის ხალხში აღარ მოჰკვდება„

ან კიდევ:

„არ არის მკვდარი, ვინც მოჰკვდეს

და ხალხს შესწიროს დღენია,

მკვდრად იგი თქმულა, ვისაც აქ

სახელი არ დარჩენია„.

ჩვენს მიერ მოტანილი ამონარიდები წვეთია ზღვაში ილია ჭავჭავაძის პოეტური, პროზაული თუ პუბლიცისტური შემოქმედებიდან.

ახლა ორ-ორი სიტყვა „მამული, ენა, სარწმუნოების„ მეორე და მესამე წევრების შესახებაც ვთქვათ. დავიწყეთ ენით: ენით იმიტომ, რომ ქართული ენის გარეშე არ არსებობს ქართველი. ენით იმიტომ, რომ „რა ენა წახდეს, ერიც დაეცეს„ /გრიგოლ ორბელიანი/, ან „მტრობა ენის არს მტრობა ქვეყნის„/ილია ჭავჭავაძე/.

ყველას კარგად მოეხსენება, რომ ილიამ თავისი რევოლუციური იდეების გატარება ენის რეფორმით დაიწყო. პეტერბურგიდან ახალდაბრუნებული ილია წერს წერილს: „ორიოდე სიტყვა რევაზ შალვას ძე ერისთავს კოზლოვის„შეშლილის„ თარგმანაზედა„, რომელშიც იგი არა მარტო იმას საყვედურობს რევაზ ერისთავს, ამ უდიდესი ლიტერატურის ქვეყანაში ეს უსუსტესი ნაწარმოები რომ გათარგმნაო, არამედ ენასაც უწუნებს. მოგეხსენებათ, რომ ამას მოჰყვა მამათა და შვილთა ცნობილი ბრძოლა. უმთავრესი საყვედური მამებისადმი ის იყო, რომ მათ ვერ მოუარეს ქართულს. „ის არ ხართ თქვენა რომ ღვიძლი ენა ბრძანებით დასთმეთ აღმოსაფხვრელად? მაშინ არც კარში და არცა სახლში, მას აღარ ხმარობთ თქვენდა სარცხვენლად„.

აქვე უნდა გავიხსენოთ ილია ჭავჭავაძის ბრძოლა /იაკობ გოგებაშვილთან ერთად/ გიმნაზიებში ქართული ენის სწავლებისათვის. ამ მხრივ არაჩვეულებრივად საინტერესოა „ბატონი იანოვსკის წერილის გამო„

რაც შეეხება სარწმუნოებას, მასზე იმიტომ ამახვილებს ყურადღებას ილია ჭავჭავაძე, რომ მან კარგად იცის,თუ როგორ არის ურთიერთობაგადაბუნილი, ურთიერთგადახლართული ქართველობა და ქრისტიანობა. იცის ისიც, რომ ქრისტიანობაზე უარის თქმა ქართველობაზე უარის თქმას ნიშნავდა ავტომატურად.

იმის საილუატრაციოდ, თუ რამდენად დაუცილებელია სარწმუნოებისა და ქართველობის ცნებები ერთმანეთისგან, რამდენად იდენტურ ცნებებად არიან ისინი ქცეულნი, კარგად გამოდგება დავით აღმაშენებლის სიტყვა, დიდგორის ომის წინ საომრად განწყობილ ქართველ ურქთა, ეშმაკის ამა მიმდევართა, არამედ თვით ეშმაკის მხედრობასაც ადვილად დავამარცხებთ. მაშ, ვილოცოთ სამშობლოსა და ქრისტესათვის„.

ილიას დამოკიდებულება ქრისტიანობისადმი კარგად ჩანს „აჩრდილში„, სადაც საქართველოს გადარჩენისათვის ლოცვას ალაგლენენ ნინო, თამარი და ქეთევანი. ამ სამი წმინდანის ლოცვას მაშინვე შეისმენს მაცხოვარი და ნიშნად იმისა, რომ საქართველო არ დაიღუპება, ცაზე ცისარტყელას გამოსახავს.

იგივე განწყობილების გამომხატველია ლექსი „ლოცვა„, რომელიც „მამაო ჩვენოს„ მიბაძვით არის დანერგილი.

დასასრულ გვინდა ვთქვათ შემდეგი:მსოფლიო ლიტერატურის ისტორიაში, ცხადია, ბევრმა უმღერა თავის მამულსაც, ენასაც და სარწმუნოებასაც, მაგრამ, ალბათ, მეორე ისეთი მწერალი არ მოიპოვება, ილია ჭავჭავაძის გარდა, რომელმაც რეალურად გააცოცხლა საკუთარი მიძინებული ერი, გაუღვივა მას ეროვნული ცნობიერება, ეროვნული ღირსება და სიამაყის გრძნობა. შეიძლება თამამად ითქვას, რომ ილიამ მკვდრეთით ალაღვინა საკუთარი ერი და ის, რომ დღემდე ასე თუ ისე მაინც ვინაჩუნებთ ჩვენს ეროვნულ მეობას, ეროვნულ თვითმყოფადობას და თავისთავადობას, ეს, უპირველეს ყოვლისა, ამ ღვთივგაბრძნობილი ადამიანის უდიდესი დამსახურებაა, რომელიც ასეთი დაუვინყარი სიტყვებით გამოთქვა მეორე მისმა გენიალურმა თანამედროვემ, მისმა მეგობარმა და თანაგუნდელმა აკაკი წერეთელმა; „თუ საქართველოს სიკვდილი არ უწერია, მაშინ იმასთან ერთად შენც უკვდავი იქნები„. ილია,ცხადია, დღესაც ჩვენი გზის მაჩვენებელი და ზნეობრივი ორიენტირია. უკვდავია მისი პედაგოგიური იდეებიც.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ვახტანგ გურული, თეა ნითლანაძე, გიორგი ქავთარაძე, ბოჩო შურღია, ილია ჭავჭავაძე და ქართული ეროვნული ცნობიერება, 2009
2. აკაკი ბაქრაძე, ილია ჭავჭავაძე, 1984
3. ნოდარ ტაბიძე, ილია ჭავჭავაძის პუბლიცისტიკა 1988

თემურ ჟღენტი

„მამული ენა, სარწმუნოება,“ როგორც სამი უმაღლესი ღირებულება
ილია ჭავჭავაძის პედაგოგიკურ შემოქმედებაში

რეზიუმე

საქართველოს მაშინდელი სოციალურ-პოლიტიკური ვითარების გათვალისწინებით ილია ჭავჭავაძე სამ უმაღლეს ღირებულებად მიიჩნევს მამულს, ენასა და სარწმუნოებას. ესაა თავისებური სამება ერთარსება, სადაც დანარჩენი ორი ღირებულება მამულის გარშემო იყრის თავს. თუ არა მამული, არც ენა და სარწმუნოება არ იარსებებენ. სწორედ მამულის სიყვარული აყალიბებს ეროვნულ ცნობიერებას, ეროვნული ღირსებისა და სიამაყის გრძნობას, რაც ნებისმიერი ერის არსებობის პირობაა.

Temur Zhghenti

„Motherland, Language and Faith“ as Three Highest Values in
Ilia Chavchavadze Pedagogical Heritage

Summary

Considering social and political situation of that time in Georgia, Ilia Chavchavadze recognizes three highest values: „Motherland, Language and religion“. This trinity is considered to be one entity where language and Faith are gathered around the motherland. If there is no motherland, there won't be language or faith. This is the love of motherland that develops national conscience, national dignity and pride that is the primary condition for the existence of any nation.

თემატური

საინფორმაციო გარემო და მისი ზემოქმედება ადამიანის ფსიქიკაზე

XXI საუკუნე ინფორმაციისა და ახალი ტექნოლოგიების საუკუნეა. საზოგადოების ინფორმაციზაციის პროცესის გლობალური განვითარების შედეგად მსოფლიოს ყველა განვითარებულ, ასევე განვითარებად ქვეყნებში ყალიბდება სრულიად განსხვავებული საინფორმაციო გარემო და ცხოვრებისა და პროფესიული საქმიანობის ახალი საინფორმაციო წესი. საზოგადოების საინფორმაციო გარემო დიდ ზეგავლენას ახდენს ადამიანის ფსიქიკაზე, მისი ქცევების სტერეოტიპებზე საზოგადოებასა და პირად ცხოვრებაში, მორალურ ნორმებზე, ზნეობრივ კრიტერიუმებსა და სულიერ ღირებულებებზე. დღეს უკვე საუბრობენ XXI საუკუნის ახალ გლობალურ პრობლემაზე - ადამიანის საინფორმაციო-ფსიქოლოგიური უსაფრთხოების პრობლემაზე. ინტერნეტის ქსელში არსებობს „ფსიქოლოგიურ უსაფრთხოებაზე“ შექმნილი 2,5 ათასზე მეტი სპეციალური საიტი.

ადამიანის ფსიქიკაზე საინფორმაციო-ფსიქოლოგიური ზემოქმედების რამდენიმე სახეობას გამოყოფენ: ზეპირი ზემოქმედება, მათ შორის ხმის გამაძლიერებელი აკუსტიკური საშუალებებისა და ხმაურის ეფექტის გამოყენება; ბეჭდვითი პროდუქციის გამოყენებასთან დაკავშირებული ზემოქმედება; ტელევიზიისა და რადიოს გამოყენებასთან დაკავშირებული ზემოქმედება; კომპიუტერული ტექნოლოგიებისა და ინტერნეტის გამოყენებასთან დაკავშირებული ზემოქმედება. დღეს უკვე არავის ეპარება ეჭვი, რომ ზემოქმედება, რომელიც კომპიუტერსა და ინტერნეტს შეუძლია მოახდინოს მომხმარებლის პიროვნებაზე, ყველა ტექნოლოგიურ სისტემაზე ბევრად სისტემური და სიღრმისეულია.

ინტერნეტი ტელეკომუნიკაციის პრინციპიალურად ახალი საშუალებაა, რომელიც ინფორმაციის გაცვლის მაღალი სისწრაფით გამოირჩევა. ამასთან დაკავშირებით, იცვლება და ყალიბდება სხვა დონის ურთიერთობები ადამიანებს შორის, ადამიანსა და კომპიუტერს შორის. გამოიკვეთა ადამიანის ფსიქიკაზე ინტერნეტის ზემოქმედების ორი სახე: პოზიტიური და რეალური სამყაროსათვის პრობლემური, ნეგატიური ზემოქმედება. ინტერნეტის (ან თუნდაც ზოგიერთი ვიდეოთამაშის) გონივრულ ფარგლებში, როგორც ლოგიკის, ყურადღების კონცენტრაციისა და აზროვნების განვითარების საშუალების, მოხმარებას უდავოდ სარგებლობა მოაქვს ადამიანისათვის. ბევრი კომპიუტერული თამაში შემეცნებითი ხასიათისაა, ინტერნეტში კი შეგვიძლია მოვიპოვოთ უამრავი საინტერესო და სასარგებლო ინფორმაცია. პრობლემები წარმოიშობება მაშინ, როცა კომპიუტერთან გატარებული დრო ყველა დასაშვებ ზღვარს აღემატება (თუმცა სინამდვილეში არავის დაუდგენია ეს ზღვარი) და უკვე ამკარად არის გამოხატული კომპიუტერთან ურთიერთობის პათოლოგიური მოთხოვნილება და დამოკიდებულება.

ტექნიკური თავისებურებებიდან გამომდინარე, საინფორმაციო ტექნოლოგიებს რეალურად შესწევთ ძალა, უზრუნველყონ ინდივიდის ცნობიერებასა და ქვეცნობიერზე, მის ფსიქოლოგიურ და ფიზიოლოგიურ მდგომარეობაზე აქტიური ზემოქმედების ფართო შესაძლებლობები. ასეთ ზემოქმედებას, უპირველეს ყოვლისა, ექვემდებარება მოსახლეობის, ფსიქოლოგიური თვალსაზრისით, ყველაზე დაუცველი სოციალური ფენები, კერძოდ, ბავშვები და მოზარდები. ცნობილია, რომ ბავშვები ბევრად უკეთ და სწრაფად ეგუებიან გარემომცველ სამყაროს, კომპიუტერულ სამყაროს მათ შორის. ბავშვის ფსიქიკაში მიმდინარე ცვლილებების შემჩნევა საკმაოდ რთულია, განსაკუთრებით არაპროფესიონალისათვის. ეს შეიძლება იყოს შეცვლილი ემოციური ფონი, გაზრდილი აგრესიულობა, ძალადობის გამოვლენები. კიდევ ერთი, არანაკლებ მნიშვნელოვანი შედეგი - ბავშვები აღარ ფანტაზიორობენ, ვეღარ ქმნიან საკუთარ ვიზუალურ სახეებს, მოზარდებს უჭირთ ინფორმაციის განზოგადება და ანალიზი. მშობლების მხრიდან კომპიუტერის გაუკონტროლებელმა გამოყენებამ ბავშვის ფსიქიკურ და ინტელექტუალურ განვითარებაში შეიძლება შეუქცევადი ცვლილებები გამოიწვიოს. ე.წ. „კომპიუტერული თაობის“, წარმომადგენლებისათვის დამახასიათებელია მეხსიერების ზოგიერთი სახეობის დარღვევა, ემოციური უმნიშვნელობა, უპასუხისმგებლობა.

კომპიუტერული დამოკიდებულების ორი ტიპი არსებობს: „ინტერნეტ-დამოკიდებულება“, (სეტელოგიზმი) და კომპიუტერულ თამაშებზე დამოკიდებულება (კიბერადიქცია).

ინტერნეტ-დამოკიდებულების პირველ სტადიაზე აღინიშნება მეტ-ნაკლებად ადვილად დასაძლევ დარღვევები. ადამიანი ჯერ-ჯერობით მხოლოდ გატაცებულია „ახალი სათამაშოთი...“ თანდათანობით მდგომარეობა რთულდება - ცივდება ურთიერთობები ახლობლებთან, მეგობრებთან, პრიორიტეტად უკვე იკვეთება „მსოფლიო ქსელი...“ როგორც წესი, მომხმარებელი უმაღლეს ახლობლებს (ან თანამშრომლებს) საიტებთან გატარებული დროის ხანგრძლივობას. მეორე სტადიაზე სიმპტომების რაოდენობა იზრდება. მომხმარებელს ეფანტება ყურადღება, უქვეითდება შრომისუნარიანობა, ანუხებს უძილობა, უჩინდება აკვიატებული აზრები, მოთხოვნილება ისეთი „მატონიზირებელი საშუალებებისადმი“, როგორიცაა ყავა, სიგარეტი, სპირტიანი სასმელები, ნარკოტიკები, თანაც ზოგჯერ ნარკოტიკების მოხმარებას იწყებენ ისინი, ვისაც ცხოვრებაში არ გაუსინჯიათ ნარკოტიკის არცერთი სახეობა. ფსიქიკურ აშლილობებს თან ერთვის თავის ტკივილები, არტიერიული წნევის ცვალებადობა, თვალების წვა, სახსრების ტკივილი. მესამე სტადია სოციალური დეზადაპტაცია. მომხმარებელი ინტერნეტ-ურთიერთობებიდან ვეღარ ღებულობს სიამოვნებას, მაგრამ მაინც „ჩამოკიდებულია“, საიტებზე. დეპრესიული მდგომარეობა აუარესებს ურთიერთობებს სამსახურში, ოჯახში, ინვესს სერიოზულ კონფლიქტებს. მხოლოდ ძლიერი ნების-

ყოფის მქონე პირებს კიდევ შესწევთ ძალა (რა თქმა უნდა, თუ მოინდომებენ) ყურადღება გადაიტანონ სხვა რამეზე, მაგალითად შეიყვარონ ვინმე, მოძებნონ ახალი სამსახური.

თანამედროვე მეცნიერები, რომლებიც იკვლევენ ინდივიდზე ვირტუალური ურთიერთქმედების ზეგავლენას, აღნიშნავენ, რომ საინფორმაციო—საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების გლობალური დანერგვის პირობებში ხდება პიროვნების ახალი ტიპის ჩამოყალიბება. ინდივიდი თანამედროვე საზოგადოების ქცევის პატერნებს, სოციალურ ნორმებსა და ღირებულებებს, ძალიან ხშირად ვირტუალურ სივრცეში ითვისებს. ზოგიერთ ავტორს, ადამიანის ფიზიკურ და სოციალურ განვითარებასთან ერთად, შესაძლებლად მიაჩნია ვირტუალური პიროვნების ჩამოყალიბებაზე საუბარიც - ვირტუალურ რეალობაში ჩაფლული, პოსტმოდერნისტული ეპოქის ადამიანი, რომელიც გატაცებით “ცხოვრობს იქ”, აცნობიერებს მის პირობითობას, მისი პარამეტრების მართვისა და მისგან გამოსვლის შესაძლებლობას.

ვირტუალურ სინამდვილეში ჩართულობის ერთ-ერთ სახეს კომპიუტერული თამაშები წარმოადგენს. აღინიშნება კომპიუტერული თამაშებით აქტიურად გატაცებული ადამიანების რიცხვის ზრდა. ასეთი გატაცება ზოგჯერ კომპიუტერულ დამოკიდებულებაში გადაიზრდება (არა მხოლოდ ბავშვებთან მიმართებაში!) — ჩნდება სურვილი, რომ თავისუფალი დროის უმეტესი ნაწილი მონიტორის ეკრანთან გაატარო და ითამაშო. კომპიუტერული თამაშებით გატაცებამ ზოგიერთ ქვეყანაში ეპიდემიის სახე მიიღო. მაგალითად, კომპიუტერული ბრძოლებისათვის სამხრეთ კორეაში სპორტული მოედნებიც კი ააშენეს, ხოლო ორი ტელეარხი დღეღამის განმავლობაში უწყვეტად აჩვენებს გეიმერების საუკეთესო ბრძოლებს. კომპიუტერული თამაშების ფენომენის შესასწავლად დამოუკიდებელი კვლევების ჩატარებაა საჭირო, რომლებშიც მონაწილეობა უნდა მიიღონ არამარტო ფსიქოლოგებმა და მედიკოსებმა, არამედ პედაგოგებმა, კულტუროლოგებმა და სოციოლოგებმაც.

სოციოლოგიაში “გეიმერებს” განსაკუთრებულ სოციალურ ჯგუფად გამოყოფენ. ამ ჯგუფში გაერთიანებული არიან ის ადამიანები, რომლებიც გატაცებულნი არიან არამარტო კომპიუტერული თამაშებით, არამედ თავისუფალი დროის გატარებისა და გართობის სხვა სახეებითაც, თუკი ეს ხელს არ უშლის მათზე დაკისრებული მოქალაქეობრივი მოვალეობებისა და სოციალური ფუნქციების შესრულებას. გეიმერები სხვა ადამიანებისაგან განსხვავდებიან როგორც კომპიუტერულ თამაშებში ჩართულობის ხარისხით, ასევე ჯგუფური კულტურით, ცხოვრების წესით, საკომუნიკაციო კავშირების იერარქიული სისტემით და სოციალური სინამდვილისადმი თავისებური დამოკიდებულებით. თამაშების ტიპი, რომლებშიც გეიმერები მონაწილეობენ, მათში ჩართულობის ხარისხი, სირთულის დონე და ა.შ., განაპირობებს გეიმერებს დიფერენციაციას.

ყველაზე ხშირად თამაშს განიხილავენ როგორც სოციალური სინამდვილისა და მისდამი დამოკიდებულების იმიტაციის ფორმას; როგორც ინტელექტუალური უნარების განვითარების ფორმას; როგორც ადამიანის მიერ მისი ცხოვრების ნაწილის გატარების ფორმას, სადაც იგი ახდენს საკუთარი შესაძლებლობებისა და მოთხოვნილებების რეალიზებას. თამაშის არსის ბოლო ინტერპრეტაცია ყველაზე უკეთ ასახავს განსახილველ პრობლემას. ასეთი მიდგომის დროს თამაში ერთდროულად განიხილება როგორც საქმიანობის სახე, შემეცნებითი პროცესი და პიროვნების თვითრეალიზაციის ფორმა. თამაშს ძირითადად ახასიათებს პროცესის დაუსრულებლობა, შედეგების დაუსახველობა, აქტიურობის ღია ფორმა, საკუთარი თავის სხვებთან გაიგივება (სხვისი როლის მიღება-მორგება). ამგვარად, კომპიუტერული თამაშებით გატაცება დაკავშირებულია ადამიანის თვითრეალიზაციის მოთხოვნილების დაკმაყოფილებასთან. ამასთან ერთად, თამაში ზიანს არ აყენებს გეიმერის პიროვნებას, პირიქით — ხელს უწყობს მის აქტუალიზაციასა და განვითარებას. ეს განსაკუთრებით ეხება სასწავლო თამაშებს, რომლებიც მოსწავლეებს სხვადასხვა პროფესიულ უნარ-ჩვევებს უვითარებენ.

კომპიუტერული თამაშები, მათი ინტერაქტიურობის, მულტიმედიაურობისა და სანახაობრიობის საფუძველზე, მაქსიმალურად ააქტიურებენ ადამიანურ გრძნობებს და, მაშასადამე, პიროვნებაზე ზემოქმედების ფართო სპექტრი გააჩნიათ. ადამიანი ავითარებს რეაქციის სისწრაფესა და აზრის სისხარტეს, გამოიმუშავებს სიმტკიცეს, მიზანდასახულობას, მოხერხებულობას. კომპიუტერული პროგრამებიდან ყველაზე ადრე თანამედროვე ადამიანი სწორედ თამაშებს ითვისებს. მათი შესწავლა მიმდინარეობს საკმაოდ სწრაფად, თავად თამაშის პროცესი უდავოდ საინტერესოა, კარგ ფსიქოლოგიურ განმუხტვას იძლევა და ხსნის მუშაობით გამოწვეულ დაღლილობას.

ვირტუალური რეალობის კვლევა შემდეგი დასკვნების გაკეთების საშუალებას იძლევა — კომპიუტერულ თამაშებს უნარი აქვთ დააკმაყოფილონ ადამიანის გასართობი და რეკრეაციული მოთხოვნილებები; არსებობს ფაქტორების ფართო სპექტრი, რომლებიც განაპირობებენ ვირტუალური თამაშების მიმზიდველობას. კერძოდ, ფსიქოლოგი ა.გ. მაკალათია გამოყოფს კომპიუტერზე თამაშის შემდეგ მოტივაციებს: (1) სიუჟეტური ან ემოციური—ესთეტიკური ასპექტი — მიზიდველია გრაფიკის ესთეტიკური სტილი და ხარისხი, გამოკვეთილია ინტერაქტიულობა და მოვლენების განვითარებაზე ზეგავლენის შესაძლებლობა; (2) თვითგანვითარება — ვირტუალური უნარ—ჩვევების გაუმჯობესება, თამაშის პროცესში ახალი შესაძლებლობების ათვისება, გაძლიერება, კომპიუტერული თამაშების სამყაროზე უფრო მეტი გავლენის მოხდენის საშუალებების დაუფლება, ამოცანების ამოხსნისათვის ახალი, უფრო ეფექტური და ქმედითი საშუალებების მოძიება; (3) მიღწევა — მონიშნულმდეგეზე გამარჯვება, მიზნის მიღწევა (დავალების შესრულება, მისი დასრულება და სხვა მსგავსი), შეჯიბრი; (4) ინტელექტუალური სიამოვნება — თავად ამოცანის გადაწყვეტის პროცესი — ინტელექტუალური მოღვაწეობისა და ინტელექტუალური შედეგების მიღწევა — ანიჭებს ადამიანს სიამოვნებას; (5) კოლექციური—კვლევითი ასპექტი — თავად თამაშის, კომპიუტერული თამაშების სამყაროს, წესებისა და ობიექტების კვლევის შესაძლებლობა; (6) შემოქმედება —

თამაშის ფარგლებში რაღაც ახლის, ინდივიდუალურის შექმნის შესაძლებლობა; (7) თამაშის მიღმა არსებული ასპექტები — სოციალიზაცია, თავისუფალი დროს გატარება, ემოციების განტვირთვა, ესკაპიზმი — რეალობიდან გაქცევა და ვირტუალურ სამყაროში ჩაძირვა.

ასეთი ტიპის გეიმერებს აღენიშნებათ აგრესიულობა, მოუთმენლობა, გამლიზიანებლობა. მათ სოციალურ გარემოცვაში ხშირია ახლობლებთან კონფლიქტი, პრობლემები სამსახურში; ისინი თამაშის პროცესის კომფორტულობის უზრუნველსაყოფად ხარჯავენ სოლიდურ თანხებს; დაფიქსირებულია გადაღლილობისა და დაუძლურებისაგან იმ ადამიანების სიკვდილის რამდენიმე შემთხვევა, რომლებიც ხანგრძლივი დროის მანძილზე, შესვენების გარეშე სარგებლობდნენ კომპიუტერით. სამეცნიერო ლიტერატურაში აღწერილია შემთხვევები, როდესაც “კომპიუტერულ მოთამაშეებს აღენიშნებათ “ზეიგარნიკის ფენომენის” მსგავსი მოვლენა: დავალების შეუსრულებლობა “არ ასვენებს” მოთამაშეს; ადამიანი, ვიდრე მიზანს არ მიაღწევს, ვიდრე არ გადავა შემდეგ დონეზე, ვიდრე არ დაასრულებს მისიას, თავს ვერ ანებებს თამაშს. თუ თამაში მისგან დამოუკიდებელი მიზეზებით შეწყდა, მისი ფიქრები აკვიატებულად უბრუნდება თამაშის შეუსრულებელ მოქმედებას“.

სამეცნიერო გამოკვლევებში შემოტანილია ცნება — “კომპიუტერული ადიქტები“. იგი აღნიშნავს ადამიანებს, რომლებიც რეგულარულად და ხანგრძლივი დროის განმავლობაში იმყოფებიან კომპიუტერული თამაშების ვირტუალური სამყაროს ზეგავლენის ქვეშ და ამ თამაშების მიმართ პათოლოგიურ ლტოლვას განიცდიან, რაც, საბოლოო ჯამში, ფსიქოსოციალურ დეპრევიაციას იწვევს (მსგავსი გადახრები აღმოჩენილია გეიმერებთანაც, რომლებიც დღე—ღამის განმავლობაში თვრამეტ საათს ატარებენ კომპიუტერთან). ასეთ შემთხვევებში კომპიუტერულ ადიქტს შეიძლება განუვითარდეს პანიკური შიშის შეტევები, საერთო დეპრესია, სუიციდური მცდელობები.

გამოკვლევები ადასტურებენ, რომ თამაშებზე დამოკიდებულება პიროვნების დესტრუქციული განვითარების საფუძველს წარმოადგენს, რაც გამოიხატება ახლობლებთან ურთიერთობების გაუარესებით, ცოცხალი ურთიერთობებისა და რეალობისადმი ინტერესის დაკარგვით. თამაშებისადმი ლტოლვას ადამიანები იყენებენ როგორც სერიოზული სოციალური პრობლემებისაგან თავის არიდების შესაძლებლობას. კომპიუტერული ადიქტების საშუალო ასაკი 28—33 წელს შეადგენს. ისინი გამოცდილი კომპიუტერული მოთამაშეები არიან და კარგად აცნობიერებენ მთელი თავისუფალი დროს თამაშში გატარების უსარგებლობასა და პრაქტიკულ უაზრობას. ხშირად მათ აღენიშნებათ კოგნიტური დისონანსი — წინააღმდეგობა ადამიანის შეხედულებებს “ნორმალურ“, სოციალურად გამართლებულ ცხოვრებასა და საკუთარ ცხოვრებას შორის. გეიმერების უძირითადესი მოთხოვნების, თამაშის მოთხოვნების და უკმაყოფილებლობა იმიტომ იწვევს მათში ფრუსტრაციის მდგომარეობას, რომ მრავალფეროვანი და მართვადი ვირტუალური სამყაროს სანინააღმდეგოდ, რეალურ სამყაროში ისინი პირისპირ რჩებიან ცხოვრებისეულ სირთულეებთან, იძულებული არიან დაკავდნენ ყოველდღიური აუცილებელი საქმიანობით, იზრუნონ თავის რჩენაზე. რეალურ სამყაროში ადიქტები მუდმივად იმყოფებიან ფრუსტრაციისა და დაქვეითებული განწყობის მდგომარეობაში. თამაშის პროცესში განწყობა არსებითად უხალისდებათ, ეუფლებათ დადებითი ემოციები; მაგრამ თამაშის დასრულების შემდეგ, ე.ი. ვირტუალური სამყაროდან გამოსვლის შემდეგ, განწყობა უარესდება, უბრუნდება სანყის მდგომარეობას, ვიდრე ადამიანი ისევ არ “შევა“ ვირტუალურ სამყაროში.

დიდი მნიშვნელობა ენიჭება ინტერნეტის მომხმარებლის ჯანმრთელობაზე, როგორც ფიზიკური, ასევე ფსიქიკური თვალსაზრისით, ინტერნეტ—ურთიერთობის ზეგავლენის გამოკვლევას, აგრეთვე მისი ჯანმრთელობისათვის საშიში ფაქტორებისა და არასასურველი ზეგავლენისაგან დაცვის საშუალებების განხილვას. ფილოსოფიურ და სოციალურ—ფსიქოლოგიურ კვლევებში ურთიერთობა განიხილება ადამიანების ურთიერთქმედების, მცირე და დიდ სოციალურ ჯგუფებში მათი ერთობლივი საქმიანობის, ურთიერთდამოკიდებულების კონტექსტში. გამოდევნის რა ურთიერთობის ჩვეულ ფორმებს, ინტერნეტი ცვლის მათ ახალით, რაც ხელს უწყობს ადამიანის გარე სამყაროსთან ურთიერთობის კარდინალურად ახალი ფორმების წარმოშობას.

კომპიუტერული თამაშების განვითარების ზემოაღწერილი სოციალური შედეგები ემყარება ახალი ფსიქოლოგიური დამოკიდებულების — კომპიუტერულ თამაშებზე დამოკიდებულების — გავრცელებას. ამ მოვლენის მასშტაბებზე მონიშნა ის ფაქტი, რომ აშშ—ს 189 მლნ. ინტერნეტ—მომხმარებელთაგან 6—10% დაავადებულია ამ დამოკიდებულებით. ამერიკის სამედიცინო ასოციაციას განზრახული აქვს ოფიციალურად დიაგნოსტიკურად დაავადებათა ჩამონათვალში შეიტანოს კომპიუტერული თამაშებით გატაცება. ექიმების აზრით, კომპიუტერულ თამაშებზე დამოკიდებულება შეტანილი უნდა იყოს “გონებრივი აშლილობების დიაგნოსტიკური და სტატისტიკური სახელმძღვანელო”—ში (Diagnostic and Statistical Manual of Disorders). ასეთი სახის ფსიქიკური აშლილობების სამკურნალოდ 2004 წელს პეკინში გაიხსნა სპეციალიზირებული კლინიკა. მსგავსი დანესებულებები აქტიურად მოქმედებენ ჰოლანდიაში, აშშ—ში. ვინაიდან რუსეთში, უკრაინაში, ბელორუსიაში, ასევე საქართველოში კომპიუტერულ თამაშებზე დამოკიდებულება ფსიქიკურ აშლილობათა ჩამონათვალში შეტანილი არ არის, შესაბამისად ასეთი სპეციალიზირებული კლინიკებიც ამ ქვეყნებში ჯერ—ჯერობით არ არსებობს. უდავოა, კომპიუტერული დამოკიდებულება სერიოზულ საზოგადოებრივ პრობლემას წარმოადგენს და იგი სპეციალურ შესწავლას საჭიროებს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. მაკალათია ა.გ. მოტივაცია კომპიუტერულ თამაშებში. მ., 2003 წ.
2. კომპიუტერული თამაშების როლი სწავლების პროცესში. სრულიად რუსეთის XV გაერთიანებული კონფერენციის შრომები. „ინტერნეტი და თანამედროვე საზოგადოება„(IMS-2012). სანკტ-პეტერბურგი, 2012.
3. შაპკინი ს.ა. კომპიუტერული თამაში: ფსიქოლოგიური კვლევების ახალი სფერო. ფსიქოლოგიური ჟურნალი, 2007, N1.

თამარ ფანცულაია

საინფორმაციო გარემო და მისი ზემოქმედება ადამიანის ფსიქიკაზე

რეზუმე

დღეს უკვე არავის ეპარება ეჭვი, რომ ზემოქმედება, რომელიც კომპიუტერსა და ინტერნეტს შეუძლია მოახდინოს მომხმარებლის პიროვნებაზე, ყველა ტექნოლოგიურ სისტემაზე ბევრად სისტემური და სიღრმისეულია. კომპიუტერისა და ინტერნეტის, როგორც ლოგიკის, ყურადღების კონცენტრაციისა და აზროვნების განვითარების საშუალებების, გონივრულ ფარგლებში მოხმარება უდავოდ სასარგებლოა ადამიანისათვის. მაგრამ ტექნიკური თავისებურებებიდან გამომდინარე, საინფორმაციო ტექნოლოგიებს ძალა შესწევთ არასასურველი ზემოქმედება მოსხდინონ ინდივიდის ცნობიერებასა და ქვეცნობიერზე, მის ფსიქოლოგიურ და ფიზიოლოგიურ მდგომარეობაზე და პიროვნების დესტრუქციული განვითარების საფუძველი გახდნენ. ამდენად, დიდი მნიშვნელობა ენიჭება ინტერნეტის მომხმარებლის ჯანმრთელობაზე ინტერნეტ—ურთიერთობის ზეგავლენის გამოკვლევას, აგრეთვე მისი ჯანმრთელობისათვის საშიში ფაქტორებისა და არასასურველი ზეგავლენისაგან დაცვის საშუალებების განხილვას.

Tamar Pantsulaia

Informational Environment and its Impact on Human Mentality

Summary

Today nobody doubts that the impact, computer and Internet can produce on the user's personality is much more systemic and deep than any other technological system. Use of computer and Internet as the method of development of logic, concentration of attention and thinking in reasonable limits is certainly useful for a person. But following technical peculiarities, informational technologies are capable of producing undesirable impact on individual's consciousness and sub-consciousness, his/her psychological and physiological condition and form the basis of person's destructive development. Thus, great importance is given to the research of the impact of Internet communication on the Internet user's health, as well as consideration of protection methods against factors, hazardous for health and undesirable impact.

Marine Chagelishvili

**Second language acquisition through culture
(on the example of Georgian language)**

Today much is spoken about cultural awareness of the language or about socio cultural knowledge.

What is it?- simply it is knowledge of the society and culture of the community in which a language is spoken. Cultural awareness becomes central when we have to interact with people from other cultures. People see, interpret and evaluate things in a different ways. What is considered an appropriate behavior in one culture is frequently inappropriate in another one. Misunderstandings arise when I use my meanings to make sense of your reality.

There are several levels of cultural awareness that reflect how people grow to understand cultural differences.

Parochial stage - At the first level, people are aware of their way of doing things, and their way is the only way.

Ethnocentric stage - At the second level, people are aware of other ways of doing but still consider their way as the best one.

Synergistic stage - This is my way and your way of doing things, and they chose the best way according to the situation. At this stage people realize that cultural differences can lead both to problems and benefits and are willing to use cultural diversity to create new solutions.

The fourth and final stage - Participatory Third culture stage brings people from different cultural background together in order to create a culture of shared meanings. People have a conversation with each others, create new meanings, new rules to meet the needs of a particular situation.

. Since everyone is the product of their own culture, we need to increase both self-awareness and cross-cultural awareness

In order to understand another person, we need to try standing in his/her shoes. What does it mean?

Georgian are passive and American hyperactive? No, it means that the meaning that people give to certain activities, like having lunch or dinner, could be different according to certain cultures. In Georgia where relationships are highly valued, lunch, dinner or simple pauses for coffee have a social connotation: people get together to talk and relax, and to get to know each other better.

Cultural awareness shouldn't be understood simply as a behavior, manner or custom of different people. It has an important place in English language teaching and language studies. Of course, there are different kinds of aspects but it is thought that culture and language are used and considered as a unit. For critical thinking, information is not enough and useful. There should be cultural awareness.

Cultural awareness and language teaching are some of the keywords of this study. Everybody knows that to understand a language completely it is essential to know not only knowledge of the grammar, phonology and lexis but also a certain features and characteristics of the language culture. To communicate internationally requires communicating intercultural as well, which probably leads us to encounter factors of cultural differences and features. These differences and features exist in every language.

There is a strong relationship between culture and language. Language is the soul of country and people who speak it. Language and culture are interdependent.

Actually, there is a threat to the native values when we are learning about the target language. For learners, it is hard to appreciate the importance of learning the cultural aspects of communication if they do not visit or have a close contact with a foreign country and experience the difficulties. I think nowadays Georgia is one of the most suitable countries for English language teaching because our country is in the centre of many cultures. Learners in ELT departments in Georgia have chance to get cultural values easily.

However, there is a problem about culture and language. It is miscommunication. It is because of the lack of cross-cultural awareness. Also, signals, postures, mimics and another ways of behavior can cause miscommunication.(ex . of Turkish , Indian students) .

If language learners are to communicate at a personal level with individuals from other cultural backgrounds, they will need not only to understand the cultural influences at institutions in the behavior of others, but also to recognize.

People who identify themselves as members of a social group (family, neighborhood, professional or ethnic affiliation, nation) acquire common ways of viewing the world through their interactions with other members of the same group. These views are reinforced through institutions like the family, the school, the workplace, the church, the government, and other sites of socialization through their lives. Common attitudes, beliefs and values are reflected in the way members of the group use language-for example, what they choose to say or not to say and how they say it. for eg. *ღმერთო ჩემო*-we are not talking about our **GOD father**, but we express our surprise or anger and adequate phrase for it is **OH MY GOD**

McKay (2003) contends that culture influences language teaching in two ways: linguistic and pedagogical. Linguistically, it affects the semantic, pragmatic, and discourse levels of the language. Pedagogically, it influences the choice of the language materials.

Culture classes have a humanizing and a motivating effect on the language learner and the learning process. They help learners observe similarities and differences among various cultural groups. Today, most of L2 students

around the world live in a monolingual and monocultural environment. They need to know how language is used by members of a speech community to accomplish their purposes. Communicative competence has mainly two aspects: *linguistic-cknowledge and ability to use vocabulary of a language* and *pragmatic-concerned with the user/learner's knowledge of the principles according to which messages are organized structured, used to perform communicative function and sequenced.*

Ellis identifies three types of social structure which can affect the acquisition of second languages: sociolinguistic setting, specific social factors, and situational factors.

Sociolinguistic setting refers to the role of the second language in society, such as whether it is spoken by a majority or a minority of the population, whether its use is widespread or restricted. It is also very important to get to know if language is learned in a natural or an educational setting.

Specific social factors include age, gender, social class, and ethnic identity.

Situational factors are those which vary between each social interaction. For example, a learner may use more polite language when talking to someone of higher social status, but more informal language when talking with friends.

Vocabulary learning has often been one of the major issues in the study of L2. No matter how well learners learn grammar, no matter how successfully sounds of L2 are mastered, without words, expressing a wide range of meanings during communication in an L2 cannot take place in any meaningful way. Therefore, L2 learners need to know as much vocabulary as possible and be able to use it appropriately

For example; if at a table you will tell an English man “ pour me some coffee”- it will be offensive for him without using following statements **COULD YOU?.. PLEASE...**

Sometimes a speaker uses phrases or idioms in her/his speech to show herself or himself off, but he/ she finds out herself/ himself in an uneasy situation. If speaking with a person who you don't know quite well and you'll say he/she is **poking her/ his nose into your business**, you will appear in a very awkward situation, as in this case you should use a phrase like: **sorry but it is not your business.**

Learning to understand a foreign culture should help students of another language to use words and expressions more skillfully. Most learners find positive benefits in cross-cultural living on learning experiences. However, some have psychological blocks and other inhibiting effects of the second culture. So teachers are important here because teachers should help students to turn such an experience into self awareness.

In modern life in order to express ourselves effectively we frequently use idioms. According to Johnson Laird(1993)it is difficult to speak spontaneously without lapsing into idiomatic usage. Idioms are important for language, reading and social communication. Learners want to know which idiom to use and in what situation.

We know that idioms are phrases, expressions whose figurative interpretations are not derived from their literal meaning. The meanings of the words that make up the idiom and the idiom itself is different. So it is also a culture of a word that has got his literal meaning and with combination of other words it gets totally different one. For example- **Break the news,(to inform), birds of feather flock together,(people of the same type or with the same ideas can get on well) it's no use to cry over spilt milk(don't cry over an error for which there is no remedy), hold your horses(wait patiently),a piece of cake, no cross, no crown, all talk and no cider etc.**

Sometimes meanings are easily understandable. For example: **Do in Rome as the Romans do To hold one's tongue, from top to bottom, to change one's mind, sleep like a log, eat like a horse, look before you leap etc.**

According to above-mentioned we can divide idioms into two types: **Transparent**- whose meaning can be easily recognizable and **Opaque**-whose words do not contribute to the understanding of the idioms' meaning.

Nowadays we have a lot of foreign students who learn English in Georgia or Georgian language as a foreign one. And while teaching idioms we always try to translate them, give them relevant definitions in English and in Georgian as well, in order to clarify if the meaning of the given phrase or an idiom is relevant to the ones existed in their native language. For instance ,when Georgian say “გენაცვალე“ (genacvale) or “შემოგეველე“ (shemogevle)- they have no adequate translation in english or in any other languages, as these words are idioms in our language which have no word by word translation but “my darling”.

“Every Jack has his Jill”-ყველას თავისი შესაფერისი მოეძებნება-(yvelas tavis shesaperisi moezebneba)it is like *birds of feather flock together.*

“with a silver spoon in his mouth”- ქუდბედანი(kudbediani)- lucky, which cannot be considered as an adequate translation as ქუდბედანი Georgian word is idiom itself and we use it when we want to say that a person is fortunate.

“Apple of my eye”-ჩემი თვალის ჩინი”-(chemi tvalis chini)also idiom in Georgian, we use when we adore or love somebody very much.

Studying idioms by means of comparison students study the culture of a language. Through translation they notice differences or similarities in meanings which give them ability to implement these phrases in their speech.

English language is rich in idioms. Studying them you study the soul of the language.

Guessing the meanings of phrases, idioms or words are complicated as far as the sphere of business ,economy, politics or ecology concerns. For example: **Assets and liabilities (profits and debts) clock in (to sign the time you come)**

Clock out (to sign the time you go), target product sales target (=the amount of something that you want to sell) work in shifts(work in particular period of time)

Toxic debt(debt that has little chance of being played), step up(to increase), domestic economy (country economy), game of chance(gambling), pay through the nose(pay a lot of money)

Source of revenue(source of income),reasonable price(relevant price),real estate(property like land, building).etc. These phrases are given to students through context and than in debates and problem solving activities they try to implement them in speech.

There are idioms also which are widespread according to their cultural and historical origins.

Reading the texts based on these idioms, or describing pictures students get aware of history and culture of target language.

“Achilles heel”- is used to describe a weak and vulnerable spot.

“To Tilt at Windmills”- is used to refer to an unrealistic person who undertakes an absurd attack against an imaginary foe.(Cervantes 1547-1616,Don Quixote).

“Pandora’s box “takes its roots from mythological tales. It is an interpretation of the beginning of society, and explains every aspect of controversy in the world.

“Hannibal’s Vow”-a firm and unshakable decision(in his boyhood Hannibal a Carthaginian general swore his oath to annihilate Rome which had turned Carthage into a colony).

From researches we can say that culture classes have a great role because learners like culturally based activities role playing, doing research on countries and peoples, etc. The study of culture increases learners’ not only curiosity about and interest in target countries but also their motivation. Teachers should choose materials(idioms ,sayings proverbs, phrases) based on cross cultural studies and involve their students in pair and group works. Debates and jugemenmts work well in this case. Visualization arise motivation in students. Due to comparison students can easily find out differences or similarities between cultures and can adapt something valuable for them.

Literature:

1. Cultural aspects in ELT . Submitted by RHN 79 Omn 17 February 2011-23.04
2. Patrizia Tabossi Idioms: Processing, structure, and interpretation. (Eds) pp.249-270.
3. Sprenger,SA,& Levelt,WJM, & Kempen,G.(2006). Lexical access during the production of idiomatic phrases.
4. Titone,DA, Connine,CM(1994b).Comprehension of idiomatic expressions effects of predictability and literality.
5. Colombo,L The comprehension of ambiguous idioms in context. 1993.

მარინე ჩაგელიშვილი

მეორე ენის შეძენა კულტურის გზით

რეზიუმე

სტატიაში ავტორი ყურადღებას ამახვილებს მეორე ენის შესწავლასთან დაკავშირებულ პრობლემებზე. კერძოდ, იმ ლექსიკური ერთეულების, იდიომების და ფრაზეოლოგიის სწავლებაზე, რომელთა მნიშვნელობის აღქმა და მათი მეტყველებაში დანერგვა წარმოადგენს ერთგვარ სირთულეს სხვა ენის მატარებელთათვის. აქვე ავტორი სახაავს გზებს მათი დანერგვის გასამარტივებლად.

Marine Chagelishvili

Second language acquisition through culture (on the example of Georgian language)

Summary

The present article deals with the problems of second language acquisition. Main accent puts on understanding of meanings of lexical and phrase logical items In target and native language. L2 learners need to know as much vocabulary as possible and be able to use it appropriately. Learning to understand a foreign culture should help students of another language to use words and expressions more skillfully.

საეკლესიო ცენტრი

წინადადების წევრთა წყობის ტიპები მოკლე მოთხრობებში (ქართულ და ამერიკულ ავტორთა მოკლე მოთხრობების მიხედვით)

ენათმეცნიერება, როგორც პოზიტიური ჰუმანიტარული დისციპლინა, მხოლოდ მეცხრამეტე საუკუნის ოციან წლებში ჩამოყალიბდა ისტორიულ-შედარებითი გრამატიკის სახით. შედარებითი მეთოდი ისტორიული რომ არ ყოფილიყო ზურგამაგრებული, ენათმეცნიერება ვერასოდეს დაიმსახურებდა პოზიტიური მეცნიერების სახელს. ისტორიულმა-შედარებითმა ენათმეცნიერებამ შექმნა ფონეტიკა, სრულიად ახალი დისციპლინა, ენათმეცნიერების ეს ქიმია; ფერი ეცვალა მეტყველების ნაწილების შესახებ მოძღვრებას: მორფოლოგია გაიმიჯნა ძველი ეტიმოლოგიისაგან; იშვა სემასიოლოგია.

სხვა გზით წარიმართა სინტაქსის ბედი; ტრადიციას აქ უფრო ღრმად ჰქონდა გადგმული ფესვი, უფრო ძნელი იყო აზროვნების მეთოდოლოგიის გადაყვანა ახალ ლინდაგზე; განსაკუთრებით ეს წინადადების შესახებ ითქმის: აქ ტრადიციას უწინარეს ყოვლისა კვებავდა ობიექტის სირთულე: წინადადების სახით მეტყველება მჭიდროდ არის გადაქსოვილი აზროვნების სინამდვილეს. სწორედ ამიტომაც ჯერ კიდევ სადავოა სინტაქსის მთავარი საკითხები, არ არის მიღწეული თანხმობა ფუძემდებელ საკითხთა გაგებაში.

„წინადადებისა და მისი ნაწილების კვალიფიკაციისას შეიძლება იქნეს წამოყენებული სამი ძირითადი თვალსაზრისი: ლინგვისტური, ფსიქოლოგიური და ენობრივ-გრამატიკული. ლინგვისტურია ყოველი კლასიფიკაცია, რომელიც წინადადებაში ლოგიკის მსჯელობის გამოხატულებას ხედავს, ხოლო ქვემდებარე - შემასმენელს ისევე განსაზღვრავს, როგორც ტრადიციული ლოგიკა სუბიექტსა და პრედიკატს. მსჯელობის მაგივრობა შეიძლება დაეკისროს აზრსაც, - ამ სიტყვის ყოველდღიური გაგებით.

ფსიქოლოგიურია ყოველი კვალიფიკაცია, რომელიც წინადადებას განსაზღვრავს ცნობიერების იმ პროცესების მიხედვით, რომლებიც წინადადებას თან ახლავს; ქვემდებარე-შემასმენლის განსაზღვრებასაც ამ ნიშნებზე იძლევა. ენობრივ-გრამატიკულია ყოველი კვალიფიკაცია, რომელიც წინადადებისა და მისი ნაწილების განსაზღვრისას მხოლოდ ენობრივ ნიშნებს მოიხმარს.“ (არნ. ჩიქობავა, 1968:2).

ფორტუნატოვი წინადადების შესახებ მსჯელობას იწყებს არა შესიტყვებათა ზოგადი ანალიზით, არამედ იმ ფსიქოლოგიური ოდენობის რკვევა-ძიებით, რომელიც წინადადებას საფუძვლად უდევს და მხოლოდ შემდეგ იხილავს წინადადებას, ვითარცა მეტყველების ფაქტს და აკეთებს დასკვნებს ფსიქოლოგიურისა და მეტყველების ერთეულების ურთიერთობის შესახებ. ფსიქოლოგიურ მსჯელობასთან დაკავშირებით წყდება საკითხი სრულ და უსრულ წინადადებათა შესახებ. სრულ წინადადებაში მსჯელობის ყოველი ნაწილი აღნიშნულია სათანადო სიტყვით, არაფერია ნაგულისხმევი, ხოლო უსრული წინადადება არის „ისეთი ფსიქოლოგიური მსჯელობის გამოხატულება, რომელშიც მისი შემადგენელი ორი ნაწილისაგან მხოლოდ ერთი შეიცავს სიტყვის ან სიტყვათა წარმოდგენებს, მაშინ როდესაც მეორე ნაწილს არ გააჩნია სიტყვიერი წარმოდგენა და შედგება, აზრის საგნის ან მისი ნაწილის უშუალო წარმოდგენისაგან“ (4:61).

საგულისხმოა ფორტუნატოვის შეხედულება იმასთან დაკავშირებით, რომ მსჯელობის ნაწილთა თანამიმდევრობის მიხედვით წინადადების ნაწილთა თანამიმდევრობა არ შეიძლება იქნეს გათვალისწინებული: „ფსიქოლოგიურ მსჯელობაში ანუ წინადადების აზრში“... ქვემდებარე შეადგენს პირველ ნაწილს, შემასმენელი - მეორე ნაწილს, პირველის მომდევნოს, მაგრამ ჩვენ არა გვაქვს უფლება აქედან გავაკეთოთ დასკვნა სიტყვათა განლაგების შესახებ სრულ წინადადებაში მეტყველებისა“ (4:63).

პეშკოვსკის შეხედულებამ ჩვენთვის საინტერესო საკითხში გარკვეული ევოლუცია განიცადა. იგი წერს „გადამწყვეტი მნიშვნელობისა ეს წარმოდგენები კი არ არის, არამედ მათი თანამიმართება (соотношение); ამ თანამიმართების შეგნებაა ამ წარმოდგენებს რომ აქცევს აზრის წევრებად, და, მაშასადამე, აზრს რომ ქმნის. (4:70).

იმ მიზნით, რომ გაგვერკვია მოკლე მოთხრობებისა და მათში მარტივი წინადადების პრობლემის საკითხები მივმართეთ როგორც მოთხრობის, ასევე წინადადების თანამედროვე განმარტებას:

რა არის მოთხრობა? მოთხრობა არის წინადადებათა რიგი, რომელიც აღწერს ან ერთ ან რამდენიმე მოვლენას, რომელსაც მივყავართ დასკვნამდე.

რა არის წინადადება? წინადადება იმ სიტყვათა თანამიმდევრობაა, რომელიც მიზნად ისახავს აზრის გადმოცემას. ეს ის აზრია, რომელიც ავითარებს იდეას და დებულებას და არ არის აუცილებელი ჰქონდეს წერიტი ფორმა, რადგან იგი გადმოსცემს სიტყვის სიმბოლურ გამოხატულებასაც, იმ მნიშვნელობას, რასაც ეს სიტყვა გულისხმობს.

სინტაქსი გვეხმარება განვსაზღვროთ წინადადების წევრთა თანამიმდევრობა და მათი თანამიმდევრობა არის პიროვნული არჩევანი, რომელიც დამოკიდებულია იმ მესიჯზე, რომელიც გადმოიცემა. ასახელებენ 3 ტიპის სინტაქსს: თავისუფალი, რომელიც ქვემდებარესა და ზმნას ათავსებს წინადადების თავში, დასაწყისში, პერიოდული, ციკლური - რომელიც წინადადების ყველაზე მნიშვნელოვან ახალ ამბავს წინადადების ბოლოში განიხილავს და კომუნიკაციური-თავისუფალი, რომელიც ფუნქციონირებს ასევე შესაბამისად.

ზემოთდასახელებული ძველი თუ თანამედროვე მეცნიერთა განმარტებანი წინადადების შესახებ უფლებას გვაძლევს ვიფიქროთ, რომ მოკლე მოთხრობების მწერალთა უმეტესობა იყენებს წინადადების წევრთა გარკვეული ტიპის წყობას, რომ ამბავი ყველა დეტალით დასაწყისიდან დასასრულამდე 500-დან

3000-მდე სიტყვით გადმოსცე ნაწარმოებისათვის დამახასიათებელი კომპონენტებით. როგორც ამერიკელი, ასევე ქართველი მწერლები მოკლედ და დიდი ემოციური დატვირთვით გადმოსცემენ სათქმელს; ამაში მას ეხმარებათ რთულ წინადადებაზე მეტად მოკლე სრული თუ უსრული წინადადების სხვადასხვა ტიპი (თხრობითი, კითხვითი, ძახილის, კითხვით-ბრძანებითი და ა.შ.) გარდა ამისა, აღსანიშნავია მოკლე ნაწარმოებების წინადადების ნევრებისათვის დამახასიათებელი შემდეგი თავისებურებანი:

1. მარტივი წინადადებათა კრებული გარკვეული პუნქტუაციით.

2. ნევრნაკლული მარტივი წინადადებები (უქვემდებარო, უშემასმენლო, შემასმენლის სახელადი ნაწილის გარეშე და ა.შ.).

3. მარტივი წინადადების ნევრთა ინვერსიული წყობა

4. მარტივი წინადადების ნევრთა გახლეჩა

5. მარტივი წინადადების ნევრთა გამეორება

6. მარტივი წინადადების ნევრთა არჩევანი

რამდენიმე მარტივი წინადადებით ავტორი ვრცელ ინფორმაციას გადმოსცემს:

მაგ.: 1) Thus did my uncle. He next tried bricks. After pitting up a vast former difficulty supervened; his great heart broke again, he sold out his soul's idiot to the retired brewer (8:56).

2) „ყელს ამ ცეცხლმოკიდებულ გზაზედაც კი შერჩენოდა ყირმიზის ფერი... თვალს ვეღარ უჭერდი... სალაში გადმოგვეცა... სადილი მოვატანინეთ ღარიბული... (2:85).

მოკლე მოთხრობებში ნევრნაკლული წინადადების შედარებით ხშირი გამოყენებით ხასიათდება ქართული ენა, რადგან, როგორც ცნობილია, უქვემდებარო წინადადების გაგებას აადვილებს ზმნის ფორმაში მოცემული აფიქსები, რომლებიც სწორედ მომქმედი სახელის პირის ნიშნებს გადმოსცემენ. რაც შეეხება ამერიკულ-ინგლისურ უქვემდებარო წინადადებას უმეტესად პირობითი "it"-ით გამოიხატება. გარდა ამისა ვხვდებით შედგენილი შემასმენლის მაკავშირებელი ზმნების ნაკლებობას.

მაგ.: 1) გადაიარა ეზო (2:168)

1) Wrong again, for indubitably he does support, himself (9:42)

2) "Afraid of folks" old Mrs Tilley said to herself. (9:85)

3) "Better in body perhaps" (9:123)

„სირცხვილი!“... (2:169).

გრამატიკულ სახელმძღვანელოებში ვხვდებით ერთნევრიან წინადადებასაც, ისინი შედგებიან ან მარტო არსებითი სახელისაგან, ან არსებითი სახელს+განსაზღვრება. მას ნომინატივურ ან სახელდებით წინადადებას უწოდებენ. ისინი ელიპტიკური წინადადებისაგან განსხვავდება, რამეთუ ეს უკანასკნელი შეიცავს წინადადების მეორეხარისხოვან ნევრებსაც.

ჩვენს შემთხვევაში ქართულ ენაში საკმაოდაა სახელდებითი წინადადება ელიპტიკურთან ერთად, ხოლო ამერიკულ ინგლისურში ელიპტიკური მეტია სახელდებითთან შედარებით (ესეც ქართულის ფლექსიურობის დამახაზურება).

მაგ.: 1) დუმილი (2:95)

2) No answer (9:43).

3) ზამთარია (5:156).

4) "A grave and dark - dad company", - quoth Goodmen Drown (9:8).

დამატების უქონლობას მარტივ წინადადებაში ამერიკულ ინგლისურში ინფინიტივის მხოლოდ "to" ნაწილაკი აღნიშნავს, სადაც დამატება იგულისხმება წინა კონტექსტით. ქართულ ენაში შეიძლება ობიექტური პირის ნიშნები დაგვეხმაროს.

მაგ.: 1) I don't want to (9:121)

2) ახლა კი გლახებასაც უკვირდათ (2:126)

3) გაჩუმდი, ვინმე ყურს მოკრავს (2:89)

ისეთ წინადადებებსაც ვხვდებით, სადაც არც ქვემდებარება და არც დამატება. რასაკვირველია, მათ ვგულისხმობთ წინა წინადადების კონტექსტიდან.

მაგ.: 1) "Be glad to", - he said slowly (9:227)

2) „ინებე, ოლონდ ჩქარა“ (2:95).

ზემოთდასახელებული თვისებები შეიძლება დიდი ნაწარმოებების მარტივ წინადადებებსაც ახასიათებდეს, განსაკუთრებით დიალოგურ მეტყველებაში, მაგრამ შემდეგი თვისება, ნევრთა ინვერსია სპეციფიკურია მოკლე მოთხრობების მარტივი წინადადებისათვის. ეს იმით არის განპირობებული, რომ მწერალი წინადადების ნევრთა ადგილის განადაცვლებით უფრო ახერხებს მკითხველის ყურადღება გადაიტანოს მკითხველში. ამ კუთხითაც დიდ განსხვავებას ვაწყდებით შესადარებელ ენებში. ქართული ენის ფლექსიურობა შესაძლებლობას იძლევა წინადადების ნევრების თავისუფალი წყობა წარმოვადგინოთ, რასაც ვერ ვიტყვით ინგლისურზე. (ჩვენს შემთხვევაში ამერიკულ ინგლისურზე), სადაც ნევრთა წყობა მკაცრია.

„საზღვარგარეთელი ლინგვისტები ჯ. კერმი, პ. სუიტი, ლ. ბლუმფილდი, ო. ესპერსენი თავიანთ ნაშრომებში ამტკიცებენ, რომ ისტორიული განვითარების შედეგად ინგლისური ენისათვის დამახასიათებელი გახდა სიტყვათა გაფორმება ფლექსიურობის გარეშე; გაჩნდა სხვა საშუალებები, სადაც დიდი ადგილი უკავია სიტყვათა რიგს. ქართულში კი სიტყვათა რიგის კანონზომიერების დადგენისას საჭიროა შევისწავლოთ სიტყვათა ურთიერთობის შესწავლა სიტყვათა რიგის დადგენის ერთადერთ კრიტერიუმს წარ-

მოადგენს. ასეთ შემთხვევაში სიტყვათა რიგის კანონზომიერებას ქართულში შემდეგი თვალსაზრისით ვადგენთ: წინადადების წევრთა განლაგება აზრობრივ სუბიექტში (ე.ი. წინადადების იმ ნაწილში, რომელიც კონტექსტით არის ცნობილი) და აზრობრივ პრედიკატში (ე.ი. წინადადების იმ ნაწილში, რომელიც წარმოადგენს სიახლეს და გამონათქვამის საბოლოო მიზანს")

მ. ალხაზიშვილი აკეთებს დასკვნას, რომ ქართულში ძირითადად განასხვავებენ სიტყვათა რიგის ორ ტიპს, პირველს მიეკუთვნება სიტყვათა რიგი არაემფატიკური წინადადებისა, მეორეს - სიტყვათა რიგი ემფატიკური წინადადებისა.

წინადადების წევრთა ინვერსიას რომ ვასახელებთ ინგლისურში, არ ვგულისხმობთ არც კითხვით წინადადებას და არც "there is" და "there are" კონსტრუქციებით აგებულ წინადადებებს. უმეტესად ქვემდებარისა და შემასმენლის ადგილმონაცვლეობას ვხვდებით რთულ დროებში (როცა შემასმენელი რამდენიმე სიტყვით გადმოიცემა).

მაგ.: 1) Had there been the least uneasiness, anger, impatience in his manner (9:25).

2) მოაგონდა ლევანს ძმა (2:12)

3) გამხიარულდა მიყრუებული დარბაზი (2:17)

ვხვდებით შედგენილი შემასმენლის სახელადი ნაწილისა და პირობით ქვემდებარეს ("it") ადგილმონაცვლეობას ამერიკულ წინადადებაში:

მაგ.: So true it is, and so terrible too (9:33)

რაც შეეხება დამატება-ობიექტის ადგილს ქართულ ენაში, ინვერსიის შემთხვევაში წინადადების თავშია, როგორც პირდაპირი დამატება, ასევე ირიბი. ამ ენაში წინადადების წევრთა თავისუფალი წყობის წყალობით. ამერიკულ წინადადებებში კი მხოლოდ ვნებითი გვარის ფორმებში თუ გვექნება არამოქმედი წევრი (გრამატიკული სუბიექტი) წინადადების თავში.

მაგ.: 1.. კარდი სალომემ გაალო (პირ. დამატ.) (2:160)

2. გელათს და მცხეთას ორ-ორი კომლი გლეხი შესწირა გარდაცვლილი სულის საოხათ. (ირ. დამატ.) (2:90)

3. ცხვარი კიდევ ეყარა. ვნ. გვარი (2:44)

ორივე ენაში ემფატიკური წინადადების საუკეთესო მაგალითებია, როცა გარემოებები წინა პლანზეა წამოწეული.

მაგ.: 1. For a particular reason the words made our young man change colour (10:21). (21)

2. გულამოსკვნით ღრიალებენ თინა და კეკე (3:109).

1. Never before that night had I felt the extent of my own powers - of my sagacity (14).

2. Outside it was getting dark (9:240)

3. რომ გართულიყო, მამბეზარი სურათი რომ წაქეშა, წამოდგა ფეხზე.... (85)

ქართულში მიზნის გარემოება დამოუკიდებელი წინადადებით გადმოიცა. ე.ი. მარტივი წინადადება აღარა გვაქვს.

ქართულშიც და ამერიკულ-ინგლისურშიც უმეტესად ვხვდებით მიზნისა და მიზეზის გარემოებას წინადადების თავში, მხოლოდ ისინი აღარ წარმოადგენენ მარტივი წინადადებას და გვაქვს მიზნის ან მიზეზის გარემოებითი დამოკიდებული წინადადების რთულ ქვეწყობილში.

ამერიკულ-ინგლისური ემფატიკურობას არა მარტო წინადადების წევრთა გადაადგილებით გადმოსცემს, არამედ "do" ზმნის სხვადასხვა შესაფერი დროით, ქართული კი „მხოლოდ“ „კი“ „სწორედ“ - სიტყვებით.

მაგ.: 1) In this very attitude did I sit ... (9:25)

2) I did write for a while in spite of them; but it does exhaust me a good deal.... (9:116).

წინადადების წევრთა უჩვეულო წყობით გამოირჩევა ამერიკული მოთხრობების ზოგიერთი კითხვითი წინადადება.

მაგ.: 1) Why there's John at the door (9:129)

2) How he does call and poured (9:129)

ორივე შესაძარებელ ენაში ვპოულობთ მაგალითებს, სადაც წინადადების წევრთა რიგს ერთი სიტყვა ან რამდენიმე სიტყვა არღვევს. ამას წინადადების წევრთა გახლეჩას უწოდებენ ((splitting). ძირითადად ეს სიტყვები წარმოადგენენ გარკვერძობულ სიტყვებსა და გამოთქმებს, რითაც უფრო მეტ ინფორმაციას აწვდის ავტორი მკითხველს მარტივი წინადადებით.

მაგ.: 1) As yet I had never, of my personal knowledge, known him to be outside of my office (27)

2) My understandig with the publishers, as I have dreary ninted, had been... (9:144)

1) როცა მუშაობა გათავდება - მუშაობა კი მეტად ადრე თავდება, დამპატიჟეს ნახევარში (5:157).

წინადადების წევრთა გამეორება ნაწარმოების მხატვრული ხერხის ერთ-ერთი სახეობაა, რომელიც მკითხველის ყურადღებას კიდევ უფრო ამახვილებს ამა თუ იმ მოვლენის გარკვეულ პროცესზე ან ობიექტზე.

1) იცის თვედორემ, იცის, უნახავს და გაუგია (5:156).

2) "Yes, married. I 'm married", said Potter, distinctly (9:67) ვხვდებით წინადადების გამეორებასაც.

მაგ.: 1) "Tried to sneak up on me", he said

Tried to sneak up on me" (66)

უარყოფითი ემოციის გადმოსაცემად ორივე ენა უარყოფითი ნაცვალსახელთა დიდ არჩევანს აკეთებს.

მაგ.: 1) ნუ, სიდონია, ნუ ისივებ უკვე გასიებულ გულს (5:86)

2) არც იხრჩობა, აღარც იჭყლიტება (5:87)

3) არავითარი აზრი, არავითარი ფიქრი, მხოლოდ სიტყვები (48)

1) There was no vulgar bullying, no bravado of any sort, no cheric nectoring and (9;37)

2) There was nothing to wash out - no strain of any kind - no blood - spot whatever (9:16)

შესატყვის მაგალითებზე დაკვირვებამ კიდევ უფრო დაგვარწმუნა ქართული ენისათვის დამახასიათებელი სინთეზური ფორმების ეფექტურობაში - სიტყვათა ნაკლები რაოდენობით გადმოსცეს აზრი. შეიძლება აქვე დავასახელოთ ამერიკულ-ინგლისურის თვისება ლაკონურად გადმოსცეს საქთმელი, თუმცა ეს უფრო მეტად ეხება არა მარტივ წინადადებას, არამედ რთულს, რომელშიც დამოუკიდებელი წინადადებები მიმდებარებიან და ინფინიტივური კონსტრუქციებით გამოდის.

ასე რომ ქართული მოკლე მოთხრობები ბევრად მდიდარია მარტივი წინადადებით (სრული თუ არასრული), რომელიც საინტერესოდ გადმოსცემს აზრს მკითხველისათვის გასაგებასა და მისაწვდომს. მარტივ წინადადებაში სიტყვათა ნაკლები რაოდენობით გადმოსცეს სათქმელი, ისე რომ მკითხველი გახადოს მისი ემოციების თანამოაზრე უფრო ქართველ ავტორებს ძალუძს ვიდრე ამერიკულს, ეს კი მისი ფლექსიური ბუნების დამახასიათებელია.

I) მხოლოდ მსაზღვრელ-საზღვრულით

მაგ.: 1) წელმაგარი კომლი (2:43)

2) სავსე ოჯახი! (2:40)

II. მსაზღვრელ-საზღვრული + ადგ. გარემოება

მაგ.: 1. გაპრიალებული ნაჯახი სახელმწიფო ტყეში (2:43)

2. უფარგისი სხვენზე

ფუჩიჩი - სავარძელში (2:43)

III ერთდროულად გვაქვს

1) ხან ოფლი, სიცხე, ბოდვა

ხან სცივა, კანკალებს, სამი საბანი სიყვითლე (2:43) (სახელდებითი ნაწილი)

ქართულ მარტივ წინადადებებში გამოვლენილია კონტრაქტი

მაგ.: 1) ექიმი და მარჩენალი

ნამალი და შელოცვა (2:43)

2) იმატა ობლების მტერმა, იკლო მოყვარემ (2:44)

ქართველ და ამერიკელ ავტორთა მოთხრობებში მარტივი წინადადებებზე დაკვირვებამ დაგვანახა მსგავსება და განსხვავება, რაც ახასიათებთ შესადაარებელ ენებს გადმოსცენ ვრცელი, ემოციებით დატვირთული ინფორმაცია მოკლე ფორმატში და დაინტერესონ მკითხველი მასში წარმოდგენილი გმირთა ავითა და კარგით, ცხოვრებისეული მოვლენებით.

მწერლის მიერ სინამდვილის ასახვა მათ ინდივიდუალურ სტილზეა ხშირად დამოკიდებული, თუმცა დიდი მნიშვნელობა ენიჭება რამდენად აძლევს ავტორს საშუალებას ესა თუ ის ენა გაამდიდროს მკითხველის წარმოდგენები მისი ნაწარმოების კითხვისას.

მსგავსება საკვლევ ენებში ემოციის გამოხატვასთან დაკავშირებით სავსებით ბუნებრივია და შეესაბამება ზოგადდამიანური ფსიქიკური აქტივობისათვის დამახასიათებელ კანონზომიერებებს, რაც შეეხება განსხვავებებს, მათ კულტურული თავისებურება (ინდივიდუალურიც) განსაზღვრავს, რაც ენაშიც აისახება.

გამოყენებული ლიტერატურა :

1. გაბისონია თ. ინგლისური მარტივი წინადადების ზოგიერთი სტრუქტურული თავისებურება ქართულთან მიმართებაში, "უცხოური ენები სკოლაში", 1971, №1.
2. ლორთქიფანიძე ნ. - 1990. მოკლე მოთხრობები - გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველო“, ბათუმი, 1990.
3. ქართული პროზა, 1989, მოთხრობები, „საბჭოთა საქართველო“, თბ., 1989.
4. ჩიქობავა არნ. - 1968. მარტივი წინადადების პრობლემა ქართულში, I, საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემია, მეცნიერების ინსტიტუტი, გამომც. „მეცნიერება“, 1968, თბილისი.
5. ჯავახიშვილი მ. - 1959. მოთხრობები, სახელმწიფო გამომცემლობა, „საბჭოთა საქართველო“, თბილისი, 1959 წ.
6. Алхазышвили А.,- 1957, Порядок слов и интонация в простом повествовательном предложении грузинского языка. сб. "Фонетика". Т. I. Тб. 1957.
7. I. Lyish B, 1971 - the Structure of modern English, 1971, Изд. "Просвещение, Лен. 1971.
8. Twain M, 1970, The Conrasser's Tall, N. Y. 1970.
9. Great American Short Shories - 2002 - edited by Paul Negri - Dover Publications, INC. Mineola, New York.
10. James H. - 1982. - Short Stories, Moscow Vysšaja Škola, 1982.

ნუნუ ჩარკვიანი

წინადადების წევრთა წყობის ტიპები მოკლე მოთხრობებში (ქართულ და ამერიკულ ავტორთა მოკლე მოთხრობების მიხედვით)

რეზიუმე

სტატია ეხება წინადადების წევრთა სპეციფიკურ არჩევანსა და წყობას, რაც დამახასიათებელია ქართულ და ამერიკულ მოკლე მოთხრობებისათვის.

მოკლე მოთხრობებიდან მაგალითების ანალიზმა ცხადყო, რომ შესაძარებელ ენებს (ქართულ და ამერიკულ-ინგლისურს) აქვთ მსგავსება და განსხვავება მარტივი წინადადების გამოყენების არეალში. ყველაზე მკვეთრ სხვაობად შეიძლება ჩაითვალოს სახელდებითი წინადადების ხშირი გამოყენება ქართულში ამერიკულ-ინგლისურთან შედარებით. ეს კი განპირობებულია ქართული ენის სინთეზური ბუნებით.

N. Charkviani

The Types of Sentence Part Order in Short Stories (On Georgian and American Short Stories)

Summary

The article deals with the specific selection and order of sentence parts that is characteristic to Georgian and American short stories.

Analyzing some short stories makes it clear that source languages (Georgian and American English) have similarities and difference in the usage of simple sentences.

The most distinct difference is frequent usage of nominal sentences in Georgian language due to its synthetic character.

ლიანა ჭანკოტაძე

როგორ სწავლობენ და ასწავლიან საფრანგეთში პროფესია ჟურნალისტიკას

«თანამედროვე დროის ჟურნალისტიკა მუდამ უნდა ახსოვდეს ის, რომ ამბავი სრულიად დამოუკიდებლად თავისით იქმნება, მას არ ქმნიან ჟურნალისტები, ისინი მხოლოდ კარგ დროს და კარგ ადგილას იმყოფებიან, რათა თვალი ადევნონ და შემდეგ სიტყვასიტყვით გადასცენ თუ როგორ შეიქმნა ეს ამბავი».

პატრიკ პუაფრ-დავრო. ფრანგი მწერალი, ჟურნალისტი და საზოგადო მოღვაწე.

მრვალის წლის წინ, მაშინ როდესაც ჟურნალისტიკა როგორც პროფესია შეიქმნა, ამ საქმეს მხოლოდ ის ხალხი ართმევდა თავს, ვისაც კალმის ხმარება ეხერხებოდა და საოცარ ლიტერატურულ შედეგებს ქმნიდა. საფრანგეთში პირველი გაზეთი “ლა გაზეტ” 1631 წელს მეფის ლუი მე 8-ის დროს მის კარზე მომსახურე მეცნიერ-ლიტერატორმა ტეოფასტ რენოდომ დაარსა [1]. ცხადია ეს გაზეთი ხელნაწერი გახლდათ და მხოლოდ მეფის ინტერესებს ემსახურებოდა. მოგვიანებით გაზეთის ტირაჟი ხალხის მოთხოვნით გაიზარდა და წლების მსვლელობასთან ერთად ახალმა გაზეთებმაც იმრავლა. ფრანგი ხალხი თანდათან უფრო ინუსხებოდა პრესით და როგორც ინფორმირების ერთადერთმა საშუალებამ, პრესამაც მათი გავლენის ქვეშ მოქცევა ადვილად მოახერხა. სწორედ ამის თავიდან ასაცილებლად უკვე მოგვიანებით 1918 წლის 10 მარტს საფრანგეთის მაშინდელმა სახელმწიფო პროფ-კავშირებმა ჟურნალისტიკის ეთიკის კოდექსი [2] შექმნეს, ხოლო 1927 წლიდან მათ ამ კოდექსის ფრანგულ მედიაში მუდმივი კონტროლი ჟურნალისტთა ეროვნულ კომისიას დააკისრეს.

გასულ საუკუნეებში შექმნილ კანონებს ფრანგი ჟურნალისტები დღემდე იცავენ და მათი მედიის დღევანდელი ანარეკლიც სწორედ ამ კანონების გატარებით გადმოიცემა.

მსოფლიოში ტექნიკური საშუალებების რევოლუციამ პროფესია ჟურნალისტიკის დახვეწა და სწრაფი განვითარება მოითხოვა. დღეს ნებისმიერ ფრანგ ჟურნალისტს თავისუფლად შეუძლია ერთდროულად იმუშაოს როგორც ტელევიზიაში ასევე რადიოში და პრესაში. იგი ასეთივე ეფექტურობით ეწყობა ინტერნეტ მედიის მოთხოვნებსაც და ფლობს, ინფორმაციის არა მხოლოდ მოპოვება-დამუშავება, არამედ უსწრაფეს დროის მონაკვეთში გადაღება, დამონტაჟება, განთავსების უნარსაც.

რატომ ესაჭიროება დღეს ფრანგ ჟურნალისტს მედიის ყველა საშუალების ერთნაირად შესწავლა და რაც მთავარია გამოყენება? რატომ ევალუა ტელევიზიის ჟურნალისტს დიდი პროფესიონალიზმით რადიოს ხმის ჩამწერი ტექნიკური საშუალებების მართვა? როგორ და რამდენი წლის მანძილზე სწავლობენ ფრანგები გახდენ პროფესიონალი თანამედროვე დროის ჟურნალისტები ისე, რომ ამავდროულად 1918 წელს შექმნილი ჟურნალისტიკის ეთიკის კოდექსი დაიცვან? ამ კითხვებზე პასუხების მისაღებად საფრანგეთში პროფესია ჟურნალისტიკის განვითარების ეტაპებს გვერდს ვერ ავუვლით.

ოფიციალური ცნობების თანახმად დღეს საფრანგეთში 30 000 პროფესიონალი, ხოლო 20 000 დამწყები ჟურნალისტია [3].

1976 წლის 1 ნოემბერს გამოვიდა დადგენილება იმის შესახებ რომ ორი სასწავლო დაწესებულება : პარიზის ჟურნალისტიკის სასწავლო ცენტრი და ქალაქ ლილში არსებული ჟურნალისტიკის კერძო სასწავლებელი, იქნებოდნენ აღიარებული როგორც ამ პროფესიის შემსწავლელი უმაღლესი სასწავლო დაწესებულებები. ინოვაცია კი ის გახლდათ რომ სტუდენტები რომლებიც მისაღებ გამოცდებს გადალახავენ, მხოლოდ ორი წელი ისწავლიდნენ და ორი წლის შემდეგ გადაეცემოდათ პროფესიონალი ჟურნალისტის დიპლომი თუ სტატუსი. გახლდათ თუ არა საკმარისი მხოლოდ ორ წლიანი სწავლება პროფესიის დასაუფლებლად, ამის გასარკვევად ზემოთხსენებულ კერძო სასწავლებლებში ტარდებოდა ყოველწლიური რეგულარული გადამონმებები, იმისა თუ ვინ როგორ ირჩეოდნენ პროფესორ-მასწავლებლები, რა ტექნიკურ საშუალებებს ეუფლებოდნენ სტუდენტები და განსაკუთრებით გადიოდნენ თუ არა სავალდებულო სტაჟირებებს სწავლების პერიოდში. განათლების სამინისტროს მხრიდან მრავალწლიანმა კონტროლმა კი საბოლოოდ დაამტკიცა ამ ორ სასწავლო დაწესებულებაში მაღალი პროფესიული განათლების მიღების შესაძლებლობა და ამით გზა გაუხსნა მომავალ 11 ჟურნალისტიკის უმაღლეს სასწავლებელს სადაც შესაძლებელია პროფესიონალ ჟურნალისტად ჩამოყალიბება. დღეს არსებულ 13 დაწესებულებაში რეგულარული შემონმებების ჩასატარებლად კი შეიქმნა სახელმწიფო ორგანიზაცია CNPEJ, « Commission nationale paritaire de la presse (ეროვნული პრესის კომისია) [4].

უმაღლეს სასწავლებლებში ყოველწლიურად კომისია « CNPEJ » ამონმებს : თუ რამდენწლიანი გამოცდილება აქვს სასწავლებელს, პროფესორების მაღალკვალიფიკაციურობა და სამუშაო გამოცდილება, შესასწავლი საგნების საჭიროობა და ეფექტურობა, ჟურნალისტიკისთვის აუცილებელი საბაზისო განათლების მიცემის დონე, გარემო, სასწავლებლის ინვენტარი თუ პირობები სადაც სტუდენტები იმყოფებიან, ტექნიკური აღჭურვილობა, მონვეული პროფესორი მოქმედი ჟურნალისტების კომპეტენტურობა, სავალდებულო სტაჟირების ხანგრძლივობა და ეფექტურობა, სწავლების ღირებულება (რის თუ არა გადაჭარბებული დაწესებული თანხა) და ბოლოს რაც სტუდენტებისთვის ყველაზე მნიშვნელოვანია ეს გახლავთ

მაქსიმალური გადამონმება იმისა თუ როგორ ზრუნას სასწავლებელი უკვე კურსდამთავრებულზე იმისათვის რომ ის დაუსაქმებელი არ დარჩეს. 13 ზემოთნახსენებ სასწავლებელს შორის 8 სპეციალიზირებული უნივერსიტეტია, სადაც სწავლება ასევე ორი წელი მიმდინარეობს და იქ მოსახვედრად სტუდენტს აუცილებლად სამი ან ოთხ წლიანი ბაკალავრის დიპლომი უნდა გააჩნდეს. სწავლების ფასი აქ შედარებით ხელმისაწვდომია, ნელინადში გადასახდელ 350 ევროში სამედიცინო დაზღვევაც შედის.

დანარჩენ 5 სასწავლებლიდან ყველა კერძო დაწესებულებაა და აქაც სწავლების ხანგრძლივობა ორი წელია, (მხოლოდ ტულუზის კერძო ჟურნალისტიკის სკოლა სთავაზობს 3 წლიან სწავლებას). კერძო სწავლებლებში ყოველწლიური გადასახადი 4000 იდან 5000 ევრომდე მერყეობს [4].

თითოეულ უმაღლეს სასწავლებლებში მოსახვედრას ყოველწლიურად დაახლოებით 7 000 აბიტურიენტი ცდილობს. ამათგან კი მხოლოდ 40-ამდე ხდება სტუდენტი. მისაღები გამოცდების კონკურსი საკმაოდ დიდი და კონკურენტუნარიანია. აბიტურიენტები გადაიან შემდეგ გამოცდებს :

ფრანგული ენა (წრიითი)

სტატიის დაწერა (გამოცდაზე სთავაზობენ სტატიის სახელწოდებას)

აქტუალური ამბების ანალიზი

კრეატიულობა (მხატვრული ჩანაწერი)

ზოგადი განათლების შემონმება (ისტორია, გეოგრაფია)

ჩამოთვლილი საგამოცდო საგნებიდან მხოლოდ ფრანგული ენა ბარდება საერთო საგნად სტუდენტის მიერ არჩეულ რამდენიმე სასწავლებელში. თუ სამი ჩამოთვლილი სასწავლებლიდან სტუდენტმა ერთგან წარმატებით გაიარა ფრანგული ენის გამოცდა, მას მხოლოდ იქ შეუძლია ჩააბაროს მომდევნო საგნებიც. ხოლო თუ სამივეგან ერთნაირად მაღალი ქულები აიღო, ის თავად ირჩევს სად სურს მოხვედრა და იქ აბარებს მომდევნო გამოცდებსაც. საგამოცდო ციებ-ცხელებას ფინანსური დანახარჯებიც საგრძობლად ემატება, მისაღებ გამოცდებზე ჩასაწერად სავალდებულოა 180° ევროს გადახდა, რომელიც წარუმატებლობის შემთხვევაში ცხადია აბიტურიენტს უკან არ უბრუნდება. გარდა ამისა მგზავრობისა თუ საცხოვრებლის ხარჯები მისაღები გამოცდების დროს აბიტურიენტებისთვის საკმაო თანხებთანაა დაკავშირებული, სწორედ ამ გადაადგილებების თავიდან ასაცლილებლად 2006 წელიდან შესაძლებელია რამდენიმე სასწავლებლისათვის ერთი და იმავე დროს, ერთი და იგივე ადგილას ჩაბარდეს მისაღები გამოცდები. ამას ასევე ემატება სოციალურად დაუცველი ოჯახის პრობლემების გათვალისწინებით მისაღები გამოცდების ხარჯების შეკვეცა და იმ შემთხვევაში თუ აბიტურიენტმა გამოცდები წარმატებით გაიარა, სასწავლებელი (კერძო თუ სახელმწიფო) სწავლებას სრულიად უფასოდ სთავაზობს სტუდენტს [5].

როგორ მიმდინარეობს სწავლება და არის თუ არა საკმარისი ორი წელი პროფესიონალ ჟურნალისტად ჩამოყალიბებისათვის .

საფრანგეთის 13 უმაღლეს სასწავლებელში :

CELSA – Centre d’Etudes Littéraires et Scientifiques Appliquées (სამეცნიერო-სალიტერატურო სასწავლებელი)

CUEJ - Centre Universitaire d’Enseignement du Journalisme (საუნივერსიტეტო ცენტრი ჟურნალისტიკის მიმართულებით)

EJCM - Ecole de Journalisme et de Communication de Marseille (მარსელის ჟურნალისტიკისა და კომუნიკაციების სასწავლებელი)

EJDG - Ecole de Journalisme de Grenoble (გრენობლის ჟურნალისტიკის სკოლა)

IFP - Institut Français de la Presse (საფრანგეთის პრესის ინსტიტუტი)

IJBA - Institut de Journalisme de Bordeaux Aquitaine (ბორდოს ჟურნალისტიკის ინსტიტუტი)

Iut Lannion (ლანონის ტექნიკური ჟურნალისტიკის სასწავლებელი)

Iut Tours (ტურის ტექნიკური ჟურნალისტიკის სასწავლებელი)

CFJ - Centre de Formation des Journalistes (ფორმაცია ჟურნალისტიკის ცენტრი)

EJT - Ecole de Journalise de Toulouse (ტულუზის ჟურნალისტიკის სკოლა)

ESJ - Ecole Supérieur de Journalisme (ლილის უმაღლესი ჟურნალისტიკის სკოლა)

IPJ : Institut Pratique de Journalisme (პრაქტიკული ჟურნალისტიკის ინსტიტუტი)

L’école de Journalisme de Science Po (Paris) (პარიზის პოლიტოლოგიური უნივერსიტეტი ჟურნალისტიკის სკოლა)

მისაღები გამოცდების წარმატებით გადალახვის შედეგად აბიტურიენტი ან მის მიერ შერჩეულ სასწავლებელში ხვდება ან იქ სადაც ქულები ეყოფა (ყველა სასწავლებელს სხვადასხვა შეფასების სისტემა გააჩნია). სწავლების პირველი წელი ზოგად განათლებას ეთმობა, სტუდენტები გადაიან ისეთ საგნებს როგორცაა : ჟურნალისტიკის ისტორია, სამართალი, გეოპოლიტიკა, მედიის ეკონომიკა, პოლიტიკა, ეკონომიკა, უცხო ენები, მქოფლიო აქტუალობა თუ პროფესიული ინგლისური. კურსზე მოხვედრილი 40-ამდე სტუდენტიდან ყველა ერთნაირ რეჟიმში გადაის სასწავლო პროგრამას. ზოგადი განათლების შემდეგ საგნებს ძირითადად პირველი კურსის პირველი სემესტრი ეთმობა, ხოლო პირველი კურსის მეორე სემესტრიდან ასევე ზოგადად იწყებენ პრესის, ტელევიზიის, რადიოსა და ინტერნეტ მედიის შესწავლას. წლის ბოლოს კი მთელი ზაფხულის განმავლობაში თითოეული სტუდენტი დირექციის მიერ შერჩეულ სავალდებულო სტაჟირებას გადაის.

მეორე კურსი გაცილებით შრომატევადი და სამუშაო გამოცდილების მიღებაზე დამყარებულია. სტუდენტებს ემატებათ ისეთი სპეციალიზირებული საგნები როგორცაა : პოლიტიკის ჟურნალისტიკა, ეკონომიკის ჟურნალისტიკა, აქტუალური ამბები, ჟურნალისტიკის ეთიკის კოდექსი, კულტურისა თუ სპორტის ჟურნალისტიკა. ამ საგნებს მთელი კურსი ერთნაირად შეისწავლის და ისინი ასევე ერთნაირად სპეციალიზირდებიან, ტელე-რადიო, ინტერნეტ თუ პრეს-მედიაში. სასწავლებელი მაქსიმალურად ქმნის საოჯახო გარემოს სტუდენტებისთვის, გამომდინარე იქიდან რომ სწავლება დილას 8 საათზე იწყება და საღამოს 9 საათამდე გრძელდება, დირექციის განცხადებით აუცილებელია სტუდენტებისთვის საოჯახო პირობების შექმნა. ამიტომაც არავის უკვირს სასწავლებლებში, კომფორტულად მოწყობილ მისაღებ ოთახებში მოსასვენებელი კუთხეების მოწყობა ან სამზარეულო-სასადილოები, სადაც სტუდენტები თავად ამზადებენ კერძებს ლექციებს შორის.

მეორე კურსის დასაწყისში სტუდენტები პროფესიონალი ჟურნალისტების დაკვირვებით და ხელმძღვანელობით თავად გამოსცემენ გაზეთებს, ქმნიან სატელევიზიო თუ რადიო გადაცემებს. ორმოციოდე სტუდენტს შორის, პრესის ლექციებზე ფუნქციები ასე ნაწილდება : რედაქტორი, რედაქტორის მოადგილე, გამომცემელი და რეპორტიორ-ფოტოგრაფები. ამ « თანამდებობებზე » ყოველი ახალი ნომრის გამომცემისთვის სხვადასხვა სტუდენტები ინიშნებიან და ამგვარი « ნრეზე ბრუნვა » ეფექტურ შედეგს იძლევა. თითოეული მათგანი რეალურ პრესასთან მიახლოებულ რედაქციებსა თუ სტამბებში უშვებენ სრულიად მაღალ პროფესიულ ჟურნალებს. იგივე სურათია ტელევიზიისა და რადიოს ლექციების თვალსაზრისით. განსხვავება ისაა რომ თუ მათი გამოშვებული გაზეთი შიდასაუნივერსიტეტოა ზოგიერთი სატელევიზიო გადაცემა რომლებსაც სტუდენტები უშვებენ რეგიონალურ არხებზეც კი გადის.

სტუდენტების დაქვემდებარებაში ყოველდღიურად 50-იოდე პროფესიული კამერა, რადიოსათვის განკუთვნილი ხმისჩამწერი აპარატურა და პროფესიული ფოტო-აპარატურა. ისინი დილას რამდენიმე ლექციის დამთავრების შემდეგ, ინაცვლებელ სპეციალიზირებულ პერის, რადიოსა თუ ტელე ატელიეებში, სადაც გვეგმავენ, აწყობენ, წერენ თუ ათავსებენ ინტერნეტ საიტებზე მათ მიერ დამუშავებულ ინფორმაციას. ზედამხედველად პროფესიონალი ჟურნალისტები ყავთ, რომლებიც საკუთარი გამოცდილების გაზიარებით ახდენენ მათ ჩამოყალიბებას. სტუდენტთა განკარგულებაში არის ასევე უფასო სატელეფონო კავშირები და სასწავლო სტრესისაგან თავის დასაღწევად შექმნილი სპორტული დარბაზები. მეორე კურსის წლის ბოლოს კი ყოველი სასწავლებელი მეორეკურსელებს სთავაზობს საზღვარდარეთ მოგზაურობის საშუალებას. ამ მოგზაურობას (მთელ კურსს) ცხადია სასწავლებელი აფინანსებს და მიზანი გახლავთ მოგზაურობას მიეძღვნას მთელი ჟურნალი ან სატელევიზიო გადაცემა.

ჟურნალისტიკისათვის საჭირო განათლების მიღებასთან ერთად ფრანგული სასწავლებლები სტუდენტებს ასევე სთავაზობენ პროფესიულ დონეზე შეისწავლონ ფოტოგრაფია და პრეს-სააგენტო მიმართულება. ყოველი სტუდენტისათვის სავალდებულოა რამდენიმე თვიანი სტაჟირება, რასაც სასწავლებლის დირექცია თავად არჩევს. სტაჟების განმავლობაში დირექცია ასევე დიდ როლს თამაშობს, რათა სტუდენტმა სრულფასოვნად გამოიყენოს სტაჟირების დრო და ამაზე სპეციალიზირებული სადიპლომო ნაშრომი მოამზადოს, რაც ცხადია დიპლომის აღებაში წინ გადადგმული ნაბიჯია.

სტაჟირებასთან ერთად უმაღლესი სასწავლებლები მსურველ სტუდენტებს სთავაზობენ მიმართულებას « შემსწავლელი კურსები ». ამ კურსებზე მოხვედრისათვის უკვე სასწავლებელსი მოხვედრილ სტუდენტებს შორის მსურველებმა, სწავლის დასაწყისში კიდევ ერთხელ უნდა გაიარონ გამოცდები და საჭირო ქულები დააგროვონ. ყოველწლიურად მიღებულ 40 ამდე სტუდენტს შორის დაახლოებით 10-15 დამატებით « შემსწავლელ კურსებს » გადის. ისინი სავალდებულო ლექციების გარდა მთელი ორი წლის განმავლობაში დამატებით ნახევარ განაკვეთზე ოფიციალურად მუშაობენ მედიის სხვადასხვა საშუალებებში. სატელევიზიო არხებს, რადიო სადგურებს, გაზეთებს თუ ინტერნეტ მედიას სასწავლებლის დირექცია თავად სთავაზობს როგორც მომავალ სამუშაოს და სტუდენტები სურვილის მიხედვით იწყებენ სწავლასთან ერთად მუშაობას. ისინი შესრულებულ სამუშაოში ცხადია გასამრჯელოსაც იღებენ. უფრო მეტიც ორწლიანი სწავლებისა და სამსახურის დროებითი კონტრაქტის დამთავრების შემდეგ ის მედიის საშუალებები სადაც მუშაობდნენ დროებითიდან მუდმივ სამუშაო კონტრაქტებს სთავაზობენ სტუდენტებს, რაც მათთვის დიდი ჟურნალისტური კარიერის დასაწყისია.

თითოეული უმაღლესი სასწავლებელი ყოველი წლის ბოლოს შიდა კვლევებს ახორციელებს, კითხვები რომლებსაც ისინი სვამენ ძირითადად შემდეგში მდგომარეობს : რა ფასი აქვს დღეს ჟურნალისტს შრომის ბაზარზე? არის თუ არა სავალდებულო უმაღლესი სასწავლებლის დამთავრება პროფესიონალ ჟურნალისტად ჩამოყალიბებაში? რა განსხვავებაა სწორედ ამ უმაღლეს სასწავლებლებსა და უნივერსიტეტში არსებულ ჟურნალისტიკის მაგისტრატურებს შორის? რას სთავაზობს სასწავლებელი ახალს და განსხვავებულს სტუდენტებს? როგორ უნდა ჩამოყალიბდეს ევროპელი ჟურნალისტი და რა განსხვავებაა ევროპულ-ამერიკულ მედიას შორის? რა კრიტერიუმებით ასაქმებენ მედია საშუალებები და ბოლოს ინტერნეტ-მედიის საფრთხე თუ საჭიროება დღევანდელობაში? დირექცია სწორედ ამ კითხვებზე პასუხებიდან გვეგმავს და ანახლებს მომავალ სასწავლო პროგრამას. ისინი ასევე ყოველწლიურად ანახლებენ სასწავლებლის ტექნიკურ სასუალებებს, სამუშაო კომპიუტერებს, კამერებსა თუ ტელე და რადიო სტუდიებს.

პროფესია ჟურნალისტიკის შესწავლის საშუალებას ახალგაზრდებს საფრანგეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტებიც სთავაზობენ. მართალია საკმაოდ მცირე რაოდენობით მაგრამ მაინც შესაძლებელია უნივერსიტეტში სამიდან-ხუთ წლამდე სწავლების შემდეგ ჟურნალისტიკის ფაკულტეტის დამთავრება. გამომდინარე იქიდან რომ ამ ფაკულტეტებს ბევრი მსურველი აბიტურიენტი არ ყავს უნივერსიტეტები ხშირ შემთხვევაში ორი ფაკულტეტის ფუნქციებს აერთიანებენ და ქმნიან ისეთ ფაკულტეტებს როგორი-

ცაა მაგალითად : «მედიის მართვა და კომუნიკაციები». მიუხედავად იმისა რომ მსგავს ფაკულტეტებზე ნაკლები პრაქტიკული სამუშაოები ტარდება სწორედ მრავალ წლიანი სწავლების გამო უნივერსიტეტი სტუდენტებს საკმაოდ მრავალფეროვან და მყარ განათლებას სთავაზობს.საიმედო და მრავალფეროვანი განათლება არის თუ არა საკმარისი მომავალი ჟურნალისტიკისათვის, სწორედ ამ კითხვის გარშემო ტრიალებს პოლემიკა, რომელიც მაინც მეტ რეალურ მედია გამოცდილებებსა, პრაქტიკასა და სტაჟირებებზე დამყარებულ უმაღლეს სასწავლებლებს მატებს პრივილეგიებს. რეპუტირებული სასწავლებლის დამთავრება ხომ გარანტირებულ სამუშაოს უდრის ფრანგი სტუდენტებისთვის. სწორედ კონკურენციის გამო უნივერსიტეტში არსებული ჟურნალისტიკის ფაკულტეტები სტუდენტთა მოსაზიდად, მედია საშუალებებში 3-4 თვიან სავალდებულო სტაჟირებებს აწესებენ და პრაქტიკული ცოდნის გასაღრმავებლად პროფესორებად მოქმედ ჟურნალისტებს იწვევენ, თუმცა დღევანდელი ფრანგული საგანმანათლებლო სისტემა მაინც ჟურნალისტიკის უმაღლესი სასწავლებლების პოპულარობას უსვამს ხაზს.

თანამედროვე ტექნიკური საშუალებების მრავალფეროვნება და დიდ პრაქტიკაზე დამყარებული პროფესია ჟურნალისტიკის შესწავლა მართლაც რომ მიმზიდველი ფაქტორებია ფრანგი სტუდენტებისთვის. გამარტივებული სოციალური პირობების ფონზე (მაღალი სტიპენდიები, სტუდენტური საერთო საცხოვრებლები თუ სამედიცინო დაზღვევები) მათ სწავლების საფასურის ხელმისაწვდომობის საშუალებას აძლევს, ამიტომაც კერძო და უმაღლეს ჟურნალისტიკის სასწავლებლებს ყოველწლიურად უფრო და უფრო ემატება აბიტურიენტთა რაოდენობა.

სასწავლებლის დამთავრების პირველივე დღიდან როგორც კურსდამთავრებულის ასევე სასწავლებლის დირექციის ამოცანა მისი მედიაში დასაქმება ხდება. წლების განმავლობაში დამყარებული კავშირები უმაღლეს სასწავლებლებს საშუალებას აძლევს მარტივად დაასაქმონ ახალგაზრდა დიპლომირებულები, რომლებიც თავის მხრიდან ჟურნალისტიკური ფუნქციების აღების პირველივე დღეებიდან სამუშაო ხარისხს იგივე დონეზე აჩვენებენ როგორც ადგილზე დამხვედრი წლების მანძილზე მომუშავე ჟურნალისტები. უდიდესი სატელევიზიო არხებისა თუ რადიო სადგურების ფუნქციებში არ შედის ახლად შექმნილი თანამშრომლის დაკვალიანება თუ მიმართულებების მიცემა. სწორედ იმის თავიდან ასაშორებლად რომ ახალგაზრდა დიპლომირებულმა თავი მუშაობის პირველივე დღეებიდან გაართვას დაკისრებულ მოვალეობებს, სასწავლებლები მათ ორი წლის განმავლობაში ყოველწლიურად აყენებენ რეალური ჟურნალისტიკის წინ. კურსდამთავრებულების ტექნიკურ სრულყოფილებას, მრავალთვიანი და მრავალფეროვანი სტაჟირებების დროს მიღებული გამოცდილება ემატება, რაც მათ მეტ პროფესიულ გამბედაობას მატებს. პროფესიონალიზმის გარდა ფრანგული მედიის დღევანდელი ინოვაცია გახლავთ ის რომ ჟურნალისტები ერთდროულად მუშაობენ როგორც ტელევიზიებსა და რადიოში, ასევე პრესაში თუ ინტერნეტ-მედიაში. ამიტომაც მულტიმედიის ჟურნალისტობა აუცილებელი პირობა გახდა ამ პროფესიის განსახორციელებლად. ეს კი ცხადია უმაღლეს სასწავლებლებს არ გამოპარვიათ და მომავალ ჟურნალისტებს მაქსიმალურად ახელოვნებენ მედიის ყველა საშუალებაში. თუ ადრე სტუდენტი თავად ირჩევდა მედიის რომელი სფერო შეესწავლა და მოგვიანებით ამ სფეროში ემუშავა კიდევ, დღეს მას არჩევანი არ აქვს, სასწავლებელი ერთნაირად მოითხოვს ტელე, რადიო, პრესა თუ ინტერნეტ მედიის სპეციალიზირებული განათლების მიღებას.

ყველაზე მთავარი კი ფრანგული მედიისთვის ჟურნალისტთა პასუხისმგებლობაა, ნაჩვენებსა, დაწერილსა თუ ნათქვამზე. ამიტომაც მომავალი ჟურნალისტები სწავლების ორწლიან მანძილზე ინტენსიურად გადიან და იზეპირებენ ოდესღაც დაწესებულ ჟურნალისტიკის ეთიკის კოდექსს. ანაბანივით ფლობენ საკუთარ უფლებებს და მომავალში მათ განსახორციელებლად ორი წელი თავდაუზოგავად მუშაობენ. თუ კვლავ დავესესხებით ფრანგებისთვის კარგად ნაცნობ ჟურნალისტს პატრიკ პუავერ-დავროს : « ჟურნალისტიკა არ არის პრივილეგია, იგი რიგითი პროფესიაა, ისეთივე როგორც ინჟინრობა ან მასწავლებლობა, ამიტომაც არ არსებობს ამ პოფესიაში « მე » ან « შენ » ობიექტურობა მთავარი და ერთადერთი იარაღია».

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. «საფრანგეთის მედიის ისტორია» ავტ. ჟან-მარი შარონი. პარიზის ახალი გამომცემლობა, 2007.
2. fr.wikipedia.org/wiki/Histoire_de_la_presse_écrite_en_France (1918 წელს ოფიციალურად დაარსდა ჟურნალისტთა ეროვნული კომისია, რომელმაც დაწესა ფრანგულ მედიაში ჟურნალისტიკის ეთიკის კოდექსის კონტროლი).
3. Refondue le 27 octobre 1987. კომისია, რომელიც დამყარებულია სხვადასხვა პროფესიონალი ჟურნალისტების ინიციატივაზე, ყოველწლიურად დაითვალონ რამდენი ჟურნალისტი იწყებს მუშაობას ფრანგულ მედიაში, ამათგან ვინაა დამწყები და ვინაა პროფესიონალი. მათი სტატისტიკა კი ემყარება « საფრანგეთის სამუშაო ეროვნული ცენტრის » მონაცემებს.
4. Cf. http://www.snj.fr/article.php3?id_article=209
5. Cf. www.education.gouv.fr, Repères et statistiques 2007.

დიანა ჭანკოტაძე

როგორ სწავლობენ და ასწავლიან საფრანგეთში პროფესია ჟურნალისტიკას

რეზიუმე

საფრანგეთში ჟურნალისტური სწავლების განვითარება ყოველწლიურად მიმდინარეობს. ამ განვითარების ხელისშესაწყობად დაარსებულია სახელმწიფო ორგანიზაციები, რომელიც მკაცრად ადევნებენ თვალ-ყურს იმას, თუ რას და რა მეთოდებით ასწავლიან მომავალ ჟურნალისტებს. პროფესია ჟურნალისტიკა ევროპის ამ ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ქვეყანაში აღქმულია როგორც ყველაზე დელიკატური პროფესია, რომელიც სპეციალურად მისთვის შექმნილ ეთიკის კოდექსებს უნდა ემორჩილებოდეს.

საფრანგეთში აუდიო მედიის უმაღლესი მაკონტროლებელი საბჭო 1989 წლიდან მოყოლებული მოუწოდებს ფრანგულ ტელე-რადიო საშუალებებს ჟურნალისტური ეთიკის კოდექსის დაცვას. ამ მოწოდებების უგულველყოფის შემთხვევაში კი საბჭო მკაცრ სანქციებს აკისრებს კონკრეტულ ჟურნალისტებსა თუ მედია საშუალებებს. საბჭოს არსებობას დიდი გავლენა აქვს ჟურნალისტური სწავლებაზეც. ჟურნალისტური განათლების მიმცემი უმაღლესი კერძო სასწავლებლები თუ უნივერსიტეტები პრიორიტეტად სწორედ ეთიკის კოდექსის შესწავლას ისახავენ. მათთვის ასევე მნიშვნელოვანია სტუდენტებისათვის პროფესიული ტექნიკური საშუალებების შესწავლა-გამოყენება და თეორიულთან შედარებით უფრო მეტი პრაქტიკული ცოდნის გადაცემა. ორწლიანი სწავლების განმავლობაში ფრანგი სტუდენტები მრავალთვიან სტაჟირებებს გადიან, ისინი პარალელურად თავად ამზადებენ გაზეთებს და სატელევიზიო თუ რადიო გადაცემებს. სასწავლებლის არქივის გასამდიდრებლად კი ხშირად საზღვარგარეთ მიემგზავრებიან დოკუმენტური ფილმებისა თუ საუნივერსიტეტო ჟურნალების შესაქმნელად. საფრანგეთში პროფესია ჟურნალისტიკა მცირე რაოდენობით შეისწავლება სახელმწიფო უნივერსიტეტებში, ამ პროფესიას ძირითადად კერძო უმაღლეს სასწავლებლებში ეუფლებიან.

Diana Chankotadze

The Ways of Teaching the Profession of Journalism in France

Summary

In France, the development of the journalism training is carried out annually. For supporting this development, there are number of organizations that strictly observe what ways are used to train the future journalists. Profession of the journalism, which follows the specific code of ethics, is considered to be the most delicate in this European country.

In France, since 1989 the Supreme Board of controlling of the audio-media has been calling for following the code of ethics of the journalism. In case of ignoring this "call" the Board imposes severe sanctions on the certain journalists or Mass Media. Existence of the Board has a great influence on the training of the journalism. The main priority at private schools and universities is the code of ethics. According to their interests, teaching and using the professional-technical skills of the journalism is essentially important. Moreover, the main goal is to provide the practical knowledge. During two-year education, French students are trained at different kinds of Mass Media selected by the schools. At the same time they write reports for newspapers and make television and radio programs. Frequently, in order to enrich the archive of their educational institution, the students travel abroad to make documentary films and write reports. In France, the profession of journalism is studied at the State Universities but there are specially founded higher private schools to master this profession.

Lia Jangebashvili

Grigol Robakidze's Comprehension about the World

The interest towards Grigol Robakidze's creation has not deescalated since his appearance as a writer. We should also mention that at the same time he was attractive and charming writer as for Georgians, where was written his first book as for German population, where he passed his major period of life. Grigol Robakidze wrote many fiction books in German. He was known as a writer, introducing western tendencies in Georgia by naming himself as an admirer of eastern egzotic ecstasy of Dionis. He was always selfcontrolled and used to speak a little. He often used artistic words full of eroticism and lead ascetic personal life. Motherland was his main conception and he passed his biggest period of life abroad.

Grigol Robakidze's comprehension about the world provokes interest to us. This is shown in mystic. The main idea of mystic tradition is to have a direct relation with the God. According to the Greek historians, old Egyptian priests used to express their ideas in three ways: by direct meaning, symbolically and in sacral way. Heracle explained these very three types of speech as a speaker, denominator and secret. Such types of three layers, speech was used for esoteric education of God's commandments in Bable and Egypt. This knowledge about the world's creation to the old Jewish was spread by Moses to the old Jewish teaching. Ancient philosophers introduced the teachings of mystic schools based on abovementioned knowledge.

This was "hidden" knowledge obtained only by the men blessed from God.

According to Edward Shiure's statement capitalistic wisdom expressed in closed books made Grigol Robakidze to take interest in it, so he himself applied it. This is mystic wisdom, knowledge that under Grigol Robakidze's saying "is to be found by yourself".

This phrase is extraordinary among the other expressions of Grigol Robakidze.

Mystic understanding of God was the most important aspect of writer's ideology mentioned in his fiction.

Imminent source of world is typed by Grigol Robakidze under the name of "nameless". The first part of idea and essence includes the whole "life of cosmos, its internal principle. To the writer "God" is "ego" - the supreme and the deepest. Also the God is not only "ego", but "other" person always existed with "ego". All the time it creates "itself from its being" ... It presents by itself "others" It is the basis of nature" (1.51).

Robakidze's ideology is inspired by neoplatonism. The first emanation of "absolute one" under Plato's statement is the mind including the principle of "original doubling". Ones cognitive mind represents him as separate one, but himself as the second "ego". Exposure of cosmic mind ("Nies") in materialism is a human mind.

Esoteric essence of God with Robakidze is shown in every object and event, "it is difficult to apply it", albeit "even it is sweet if you don't apply it ... if you feel it" (2.270). WE should also note that besides the fact that Robakidze represents reality as the basis and reason of our land, the God is "far" on the other side from writer. In this case, to writer's mind the God is transcendental towards the world. Robakidze calls it "nameless". It is the very influence of old Jewish casalistic, stating that it is entirely forbidden for Jewish people to name the God, like Indians who do not name their manstra. According to the understanding of "demon and mythos" it is impossible to be deeply aware about the essence of God. That is why it is "nameless". "Old Testament" God was as "Elohyrn", "Elohym" in old Jewish language is as "God" Thus, God is not to be existed in "closed monada", it is spread everywhere. So, the God's world is in "Elohym" so it is in "God" (1.51). This mistic conception became Libo. Joint essence of God was taken under its three kinds: in divine mind ("great existence), nature and human being.

Grigol Robakidze relates to men in antroposophic way. "Each men have astral body that time by time is separated from it" (2.323) - writes the writer in "Palestra".

According to Shtainer's mind human mind is not at once able to understand the sphere of inspirited wisdom. Men gradually place cosmic reality in mind. "Its spiritual feeling" (5.76). Archibald Mekeshs "Snake's Shirt" is gradually developed, evolution of spirits of prince George, "Guards of Grail" and in other books of Robakidze. Lasting to celestial motherland being in rude objective reality. Differently from them, spiritual evolution of Tamaz Enguri's (Killed Soul) and Mindia's ("Lamara") is that very change stated by Edward Shiure: "In order to understand, first you should forget and agam remember, for to love first you should loose and gain again" (6.130).

The heart of Tamaz Enguri in "Killed Soul" "Its ruined part of mystically tom God".

Deity being in itself is macro-cosmos in micro-cosmos. The mind of Tamaz Enguri considers metaphysical field as the basis of cognition and merges to divine logos in gaining "cosmic secret". Though under the influence of rotting power of Bolshevism like a "hell" Tamaz looses his "open heart" with God." ("Where are you, God?"). His body leaves the principle of world and is decomposed as atom. Tamaz Enguri knows that men is full of ocultic power when his blood is sacrificed to God". (3.52). But Soviet Union is Godless Monster, why should men sacrifice if there is no God?! The soul of Tamaz Enguri lost that divine t-rone, the very one where his soul "existed" fell, but his soul still remembers the God, he revives this memory and by its second understanding reforms himself. At the end of novel he takes

absolution from Christ's blood drop bleeding from his wounded ribs (Symbolically). Thus, he is near his original being, again remembers forgotten and by the help of spiritual understanding finds the way towards physically perceptual world.

World's development, its essence in drama "Lamara" is discussed as lasting cognition. As for Mindia, cognition is not only knowledge for him. It is mystic wisdom by which enthroned ones in ancient civilization satisfy their spiritual needs. Mindia declares to himself as a man, who passed the gate of death and is awoken for a new spiritual life. He is a man for whom a person is only his reflection. Namely, a bestowed man is himself, is born within him.

To Rudolf Shtainer's mind men's moral life is stimulated not only by feelings, but impulses having above feelings. Such kind of "impulses" form eternity is Grigol Robakidze's person. "having fertilizing reaction of eternal one, adopts to eternity." (1.157) Such impulse is Lamara for Mindia. By the help of such woman spiritua part of Mindia is deepened, as a writer recalls "Radiated powers of woman", "Energy radiated by waves grows occultic power" (3.52). After Targvai kidnapped Lamara, Mindia lost his power of divination. God died in Mindia and he is to again gain lost one by his divine cognition. Having known that there is not yet lost his mystic wisdom at all. "Time after time it arises" (4.188). While opposition of hatred (Targvani) and love (Lamara) Mindia again finds the lost. His face is like that every man who again understands one time existed and at present asleep mystic wisdom. "When you live with God, nobody will ever take your life" (3. 134) - writes the author of "Killed Soul" - "It is the supreme support of human being". "God is inside every men, besides "Men is itself God" (4.29). When men are near the God, harmonious order is gradually found, first in itself, then in the world, if it is understood by universal world.

Mystic dependence to the world shown in writer's fiction is found, first as in internal orders of men as to the oppositional powers' relation. So, mystic nature of writer's creation is shown in two main phenomenon: performance of occultic union with the world's creative power and men's spiritual renaissance.

Applied Literature:

1. G. Robakidze - "Demon and Myth" Translated from German by Sergei Okropiridze, Tbilisi, 200 1
2. G. Robakidze - "Snake's Shirt", "Palestra", Tbilisi, 1989
3. G. Robakidze - "Killed Soul", Tbilisi, 1991, Translated from German by Alexander Kartoziia.
4. G. Robakidze - "Dramas", Tbilisi, 1926
5. R. Shtainer - "The Way of My Life", Tb., 1994
6. E. Shiure "Pitagora" from the book "Blessed Ones", Magazine "Apra", 1996, # 4, Translated from Russian by Mzia Gelashvili.

ლია ჯანგებაშვილი

სამყაროს გრიგოლ რობაქიძისეული გააზრება

რეზიუმე

სამყარო გრიგოლ რობაქიძის მხატვრულ შემოქმედებაში მისტიკურ-მეტაფიზიკურ ქრილშია დანახული. მწერალმა იგი ერთიან განზომილებაში წარმოიდგინა, როგორც დიალექტური ქმნადობა, კანონზომიერი განვითარების პროცესი. სამყაროსადმი მისტიკური დამოკიდებულება მწერალთან ვლინდება, ერთი მხრივ, ადამიანის შინაგან წესრიგში და, მეორე მხრივ, სამყაროს, როგორც დაპირისპირებულ ძალთა ერთიანობაში.

გრიგოლ რობაქიძისეული სამყაროს მისტიკურ-მეტაფიზიკური ხედვა სხვადასხვა დროის ფილოსოფოსთა და მისტიკოსთა სიბრძნითაა შთაგონებული. არჩიბალდ მეკეშის, თამაზ ენგურის, თავადი გიორგის, მინდიასა და სხვათა სულისმომცემი გზა გოეთეს „პირველსაწყისთან„ ზიარებული გონია, შტაინერისეული „სულიერი სამყაროა„, რომელიც მიუჩინებელი ევოლუციითაც საზრდოობს და, გარკვეულ ასპექტში, ნიცშეს ზეკაცსაც ემეზობლება. მწერლის ადამიანი, კოსმიურ სუბიექტად ქცეული, სულის შინაგანი მრეების მეტამორფოზით ღვთაებრივი სუბსტანციის ნაწილი ხდება. ასე იქმნება გრიგოლ რობაქიძესთან კოსმიური მთელის ჰარმონია, დაპირისპირებულ ძალთა ერთობლიობა, როდესაც „მთელში„ „ცალკეული„ არ იკარგება, ხოლო „ცალკეულთა„ ურთიერთჭიდილი კოსმიურ ჰარმონიას ვერ არღვევს.

Lia Jangebashvili

Grigol Robakidze's Comprehension of the World

Summary

The world in Grigol Robakidze literary works is shown in the light of mystics and metaphysics. The author presented it in complete dimension, as dialectic creature, process of even development. Mystical attitude of the author is expressed in internal order of human on the one hand and in the world as entity of contradiction forces on the other hand.

In his mystical and metaphysical vision of the world Grigol Robakidze was inspired by the wisdom of philosopher and mystics of different generations. Spiritual ways of Archibald Mekesh, Tamaz Enguri, Giorgi, Mindia and others are perceived by Goethe's "initial source", Stainer's "spiritual world" that is fed with with Shiure's evolution and neighbors Nietzsche's supermen. Man becomes a cosmic object, a part of Deific Substance. This is a harmony of a cosmic unity, entity of opposing forces in Grigol Robakidze works, when "one" is not lost in "whole" and battles of 'individuals 'cannot disharmonize a cosmic harmony.

ნათია ჯიქია

ჰატჩინსი-პრესის პასუხისმგებლობის თეორიის ავტორი

ამერიკული ჟურნალისტიკა და მისი ისტორიული განვითარების ეტაპები იცნობს მრავალ საინტერესო ფაქტსა და მოვლენას როგორც ჟურნალისტური თეორიებისა და ცალკეული მიმდინარეობების შექმნის, ჩამოყალიბებისა და შეცვლის თვალსაზრისით, ასევე იმ პერიოდის ჟურნალისტიკა მოღვაწეობის მნიშვნელობით, როგორცაა, პენნი პრესის წარმოშობა, ახალი „ჟურნალიზმის წარმოშობა, ოქსის ეპოქა და ხარისხიანი ჟურნალისტიკის ჩამოყალიბების საწყისები, ყვითელი პრესა და პულიცერი, ჰერსტი და სენსაციური ჟურნალისტიკის წლები, მაკრეკერული ჟურნალისტიკა (ანუ ნაგვისმქექავთა ხანა), და ასე შემდეგ,

მაგრამ თავისი მნიშვნელობის მიხედვით ყველაზე აქტუალური და უპრეცედენტო გახლდათ ამერიკელი საზოგადოების და მისი თვალსაჩინო წარმომადგენლის - მომზადებითა და მისწრაფებით მოსამართლის, ჩიკაგოს უნივერსიტეტის რექტორის - ფილოსოფოს რ. ჰატჩინსის მიერ საგანგებო კომისიის შექმნა 1947 წელს, მეორე მსოფლიო ომის დამთავრებიდან ორი წლის თავზე, რომლის მიზანი იყო პრესის შესწავლა და მეცნიერული დასკვნების გამოტანა. კომისიის შექმნის იდეა კი თავიდან ეკუთვნის ჰენრი ლუისს, „Time and life“-ის გამომცემელს, რომელმაც თავად მოახდინა ამ პროექტისათვის საჭირო ძალების კონსოლიდაცია და გადაიბირა ჰატჩინსი ამ კომისიის თავმჯდომარეობაზე. ჰატჩინსს ღრმად ჰქონდა გასიგრძელებული ის ფაქტი, რომ პრესა არის არსებითად სოციალური განვითარების ინსტიტუტი, განსაკუთრებით კი უწყვეტი განვითარების სფერო და ამიტომ ის მოხარული იყო ამ დანიშვნისა. მანვე დაინიშნა კომისიის 12 წევრი, რომელ

თაგან უკლებლივ ყველა იყო წამყვანი ინტელექტუალი და არცერთი - ჟურნალისტი.(1-14) რობერტ მენიარდ ჰატჩინსი დაიბადა 1899 წლის 17 იანვარს, ის იყო ფილოსოფოსი, იელის სასამართლო სკოლის დეკანი, ჩიკაგოს უნივერსიტეტის პრეზიდენტი, უფრო ადრე კი - კანცლერი, იყო ვილფის სათავო საზოგადოების თანათავმჯდომარე, ასწავლიდა ლეიკ-ფლასიდის უმაღლეს სკოლაში, ნიუ-იორკში, ისტორიასა და ინგლისურს, სულ 20 წლის ასაკში იგი გახდა იელის სახსამართლო სკოლის დეკანი და ამ დროიდან იგი აღიარებულია ეროვნულ ფიგურად.

როგორც პროფესორი, ის მუშაობდა ფსიქოლოგიის, სოციოლოგიისა და ლოგიკის ინტეგრაციასა და დანერგვაზე იურისპრუდენციაში. აქ მას უერთდება უილიამ ო. დუგლასი, რომელიც ტოვებს კოლუმბიის სასამართლო სკოლას, რათა იმუშაოს ჰატჩინსთან ერთად იელში. ჰატჩინსმა ითამაშა უმთავრესი როლი როკფელერის ფონდის დაარსებაში. მან დაარწმუნა ეს ფონდი იელში საზოგადოებრივი ურთიერთობების ინსტიტუტის დაარსებაზე.

30 წლის ასაკში იგი ილინოისში ჩიკაგოს უნივერსიტეტის პრეზიდენტი და მოზარდთა განათების ფონდის ხელმძღვანელი, რომლისგანაც ჩამოყალიბდა ეროვნული საგანმანათლებლო სატელევიზიო არხი, შემდგომში ცნობილი პი-ბი-ესი.(PBS).

ასევე, ფონდის ფონდის დაარსებისთანავე, მან დააარსა დემოკრატიული ინსტიტუტის შესწავლის ცენტრი 1959 წელს.

ის გახლდათ ამერიკაში გამომავალი დიდი წიგნების სერიათა ერთ-ერთი გამომცემელთაგანი აღმოსავლეთ მსოფლიოსი, ასევე, თანარედაქტორი წიგნების სერიისა „დიდი იდეები დღეს“, და თანათავმჯდომარე ენციკლოპედია ბრიტანიკის გამომცემელთა ბორდისა 1943-1974 წლებში. (2)

1947 წელს ჰატჩინსის კომისიამ გამოაქვეყნა დასკვნა იმასთან დაკავშირებით, რომ მან შეისწავლა (გამოიკვლია) პრესის მდგომარეობა მეორე მსოფლიო ომის განმავლობაში და მის შემდეგ. ამ კომისიამ საყვედური გამოთქვა ჟურნალისტიკის მიმართ, როგორც უპასუხისმგებლო მიმართულებისადმი, ამის შემდეგ კი მთელმა რიგმა კრიტიკოსებმა დააყენეს საჭიროება პრესის პასუხისმგებლობა გაზრდილიყო.

განცხადებაში გამოიყოფოდა ორი ძირითადი დასკვნა: პირველი ის, რომ პრესას პასუხისმგებლობა უნდა ჰქონდეს საზოგადოების მიმართ და მეორე, რომ ამერიკის შეერთებული შტატების ლიბერტანიანული პრესა არ ასრულებდა მასზე დაკისრებულ მოვალეობას და არ იყო პასუხისმგებლობით განმსჭვალული საზოგადოების წინაშე. სწორედ ამ მიზეზთა გამო დადგა საჭიროება შექმნილიყო ახალი ჟურნალისტური თეორია.

ჰატჩინსი ექსტრემალურად იყო დაინტერესებული პრესის დამოუკიდებლობით, ის ცხადად წარმოდგენდა, როგორც ძირითად თავისუფლებას „კარგის ქმნისას“- პოზიტიური თავისუფლების გამოვლინებას, რომელიც გადაჯაჭვული იქნებოდა ისეთი სახის პასუხისმგებლობასთან, რომელსაც უნდა გამოეწვია სოციალური პროგრესი. ის გვაფრთხილებდა, რომ თუ პრესა არ იქნებოდა პასუხისმგებლიანი, მისი წარმომადგენლებიც უეცრად აღმოაჩნდნენ, რომ ძალები საზოგადოებაში, კერძოდ, მთავრობაში უთუოდ შებოჭავდნენ მის თავისუფლებას. და კიდევ ერთი: თუკი პრესა არ იქნებოდა პასუხისმგებლიანი, „თვით პირველი შესწორებაც კი ვერ დაიცავდა მათ ხელისუფლების კონტროლისაგან.“

განცხადების გამოქვეყნებას მომდევნო წლებში მძიმე ბრალდებები მოჰყვა, ამერიკელი გამომცემლების დიდი ნაწილი დიდი სკეპტიციზმით უყურებდა ამ გამოწვევას, ამ ფარულ მინიშნებებს, რომელიც ისევ და ისევ მათი დაცვისათვის იყო გამიზნული. მიუხედავად ყველაფრისა, საინტერესოა, რომ გაკეთებული განცხადება ისევ ძალაში რჩებოდა.

ნიგნმა და მის ირგვლივ შექმნილმა დისკუსიამ პრესაში და აკადემიურ წრეებში აღნიშნა ჟურნალისტური ძირითადი საკითხების აქცენტირების სამაგალითო ცვლა: პრესის თავისუფლებიდან პრესის პასუხისმგებლობამდე. კომისიის წევრთა შეხედულებით, პრესამ უნდა შეწყვიტოს ტრივიალური და საჭორიკონო (არაფრისმომცემი) საკითხების გამომზეურება და თავი შეიკავოს ძირითადი ნეგატიური თუ სენსაციური ორიენტაციისაგან.

ჰატჩინსის კომისიამ წამოჭრა პრესის ხუთი, საზოგადოებისათვის საპასუხისმგებლო მოთხოვნა:

1. მედიამ უნდა უზრუნველყოს ნამდვილი, ამომწურავი და გონივრული ანგარიშის წარმოდგენა დღის მოვლენებთან დაკავშირებით იმ კონტექსტით, რასაც იგი მნიშვნელობას ანიჭებს.
2. მედია უნდა ემსახუროდეს, უნდა იყოს ფორუმი კომენტარებისა და კრიტიკის გაცვლა-გამოცვლისა
3. მედიამ უნდა ასახოს საზოგადოებაში ამომრჩეველთა ჯგუფების წარმომადგენლობის სურათი
4. მედიამ უნდა გაარკვიოს და წარადგინოს საზოგადოების მიზნები და ღირებულებები
5. მედიამ უნდა უზრუნველყოს დღის იმფორმაციის მისაწვდომობა. (3-16;17)

ქართული პრესის დღევანდელი სავალალო მდგომარეობა: ყვითელი ბულვარული პრესის მოძალე-ბა, ხარისხიანი პრესის დეფიციტი და მასკულტურის ფართო გავრცელება, მიკერძოებულობა ერთი რომელიმე კონკრეტული მხარისა და პოზიციისადმი, რაც ძნელად თუ გვაპოვნინებს პასუხებს კითხვებზე, კერძოდ, თუ სად არის პრესის, როგორც მეოთხე ხელისუფლების ადგილი და როლი თანამედროვე ქართულ საზოგადოებაში, რა მარეგულირებელი ბერკეტები აქვს მის ფუნქციონირებას, რამდენად იცავს ჟურნალისტთა მიერ შემუშავებული ქარტია ეთიკის სტანდარტების შესახებ მის დამოუკიდებლობას. იქნებ, დადგა სწორედ ის დრო, როდესაც სწორედ სწავლულებმა, ექსპერტებმა და აკადემიური სივრცის წარმომადგენლებმა მიიღონ სერიოზული დასკვნები პრესის თავისუფლების საკითხთან დაკავშირებული პრობლემების გაშუქებისას, რათა ერთხელ და სამუდამოდ გათავისუფლდეს პრესა იმ წნეხისა და ტენდენციებისაგან, რომელიც ძვირფას და განუყრელ მემკვიდრეობასავით მოჰყვება მის დიდ ნაწილს საბჭოეთიდან გამოსვლის დროიდან.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Journalistic Ethics, Philosophical Foundations for News Media, John C. Merrill, University of Missouri- Columbia, St. Martin's press, New York
2. Wikipedia, free electrodictionary;
3. Hutchins Commission (Commission of freedom of the press). A Free and Responsible Press. Chicago; University of Chicago Press, 1947.

ნათია ჯიქია

ჰატჩინსი- პრესის სოციალური პასუხისმგებლობის თეორიის ავტორი

რეზიუმე

ჰატჩინსს ღრმად ჰქონდა გასიგრძელებული ის ფაქტი, რომ პრესა არის არსებითად სოციალური განვითარების ინსტიტუტი, განსაკუთრებით კი უწყვეტი განვითარების სფერო და ამიტომ ის მოხარული იყო ამ დანიშვნისა. მანვე დანიშნა კომისიის 12 წევრი, რომელთაგან უკლებლივ ყველა იყო წამყვანი ინტელექტუალი და არცერთი - ჟურნალისტი.

1947 წელს ჰატჩინსის კომისიამ გამოაქვეყნა დასკვნა იმასთან დაკავშირებით, რომ მან შეისწავლა (გამოიკვლია) პრესის მდგომარეობა მეორე მსოფლიო ომის განმავლობაში და მის შემდეგ. ამ კომისიამ საყვედური გამოთქვა ჟურნალისტის მიმართ, როგორც უპასუხისმგებლო მიმართულებისადმი, ამის შემდეგ კი მთელმა რიგმა კრიტიკოსებმა დააყენეს საჭიროება პრესის პასუხისმგებლობა გაზრდილიყო. ნიგნმა და მის ირგვლივ შექმნილმა დისკუსიამ პრესაში და აკადემიურ წრეებში აღნიშნა ჟურნალისტური ძირითადი საკითხების აქცენტირების სამაგალითო ცვლა: პრესის თავისუფლებიდან პრესის პასუხისმგებლობამდე. კომისიის წევრთა შეხედულებით, პრესამ უნდა შეწყვიტოს ტრივიალური და საჭორიკონო (არაფრისმომცემი) საკითხების გამომზეურება და თავი შეიკავოს ძირითადი ნეგატიური თუ სენსაციური ორიენტაციისაგან. ჰატჩინსის კომისიამ წამოჭრა პრესის ხუთი, საზოგადოებისათვის საპასუხისმგებლო მოთხოვნა.

Natia Jikia

R. M. Hutchins _ Author of the Press Theory of Social Responsibility

Summary

The Hutchins commission (the official name was the Commission of Freedom of the press) was formed during World War II to recruit a commission to inquire into the proper performance of the media during and after the World War II.

In 1947, after deliberating for four years, the commission came to the following conclusion: the press plays an important role in the development and stability of modern society and, as such, it is imperative that a commitment of social responsibility be imposed on mass media. According to this social responsibility theory, the press has a moral obligation to consider the overall needs of society when making journalistic decisions. There had been journalism codes of ethics~ for decades, however, the commission's report was considered to be the landmark by some scholars. They believed it was a pivotal reassertion of modern media's role in a democratic society.

ველედი ბენიძე

პროფ. გივი ლობჯანიძის ნაშრომი „საერთაშორისო ჰუმანიტარული სამართალი“

რეცენზია

იურიდიულ მეცნიერებათა დოქტორის, სრული პროფესორის გივი ლობჯანიძის მიერ წარმოდგენილი ნაშრომი, „საერთაშორისო ჰუმანიტარული სამართალი,“ სრულყოფილი სახელმძღვანელო სამართლის ფაკულტეტის სტუდენტებისათვის. ამასთანავე, იგი სამსახურს გაუწევს საქართველოს შეირაღებული ძალების ოფიცრობასა და სამხედრო აკადემიის კურსანტებს. მათ, ვისაც უშუალო შეხება აქვს შეიარაღებულ კონფლიქტებთან. ნიგნის მნიშვნელობა მით უფრო აქტუალური ხდება, თუ გავითვალისწინებთ ჩვენი ქვეყნის დღევანდელ რეალობას, როდესაც სახელმწიფოს ტერიტორიის 20% ოკუპირებულია და უცხო ქვეყნის შეიარაღებული ძალების პლაცდარმადაა ქცეული. ამიტომ ჰუმანიტარული სამართლის შესწავლა და მისი ძირითადი პრინციპებისა და დებულებების ცოდნა-გაცნობიერება, არსებული პრობლემების გადაჭრის გზების ძიება საქართველოსათვის მეტად საშური საქმეა. ამ თვალსაზრისით ნიგნი შინაარსობრივად ახალ განსაკუთრებულ დატვირთვას იძენს.

უნდა აღინიშნოს, რომ მეცნიერული ხედვის გარდა, ნაშრომში იგრძნობა პრაქტიკოსი ადამიანის თვალხედვაც, რაც განხილულ საკითხებსა და დასმულ პრობლემებს საკმაოდ საინტერესოს და აქტუალურს ხდის.

ნიგნის არქიტექტონიკა და საკითხთა დალაგების სისტემა არ ქმნის მხოლოდ თეორიული მასალის გადმოცემის ფონს, არამედ შეიცავს შეიარაღებული კონფლიქტების დროს წამოჭრილი პრაქტიკული საკითხების ანალიზსა და ნაწილობრივ მათი გადაჭრის კონკრეტულ გზებსაც.

სახელმძღვანელოში დიდი ადგილი აქვს დათმობილი ჰუმანიტარული სამართლის ნორმათა წარმოშობა-ჩამოყალიბების გნოსეოლოგიურ ფესვებს, რაც უფრო ნათელ წარმოდგენას ქმნის იმის შესახებ თუ ომები რა ფასად უჯდებოდა კაცობრიობას. მოცემულია მისი გამომწვევი მიზეზები და სავალალო შედეგები, ამავდროულად, პროფ. გ. ლობჯანიძე არ ივიწყებს ადამიანის უფლებების სფეროში მოქმედი საერთაშორისო და შიდასახელმწიფოებრივი სამართლის ნორმებს და მათზე დაყრდნობით განსაზღვრავს საერთაშორისო და არასაერთაშორისო კონფლიქტების დროს, როგორც „კომბატანტების“, ისე „არაკომბატანტების“, სამოქალაქო მოსახლეობის დაცვის სამართლებრივ გარანტიებს.

ნაშრომში ავტორი ყურადღებას ამახვილებს ბრძოლის აკძრალული ან შეზღუდული მეთოდებისა და საშუალებების პრობლემებზე. სამართლიანადაა აქცენტი გადატანილი სამხედრო ხელმძღვანელ პირთა პასუხისმგებლობის საკითხებზე, იურიდიული მრჩევლის ინსტიტუტზე.

ნიგნში ასევე, განხილულია ეკოლოგიური იარაღის გამოყენების შემთხვევაში ის მოსალოდნელი სავალალო შედეგები, რაც აუნაზღაურებელ ზიანს მიაყენებს კაცობრიობას.

ავტორს ფაქტობრივად დამუშავებული აქვს, როგორც „ჰააგის სამართლის“, ასევე „ჟენევის სამართლის“ ძირითადი კონვენციები და შესაბამისი ოქმები, გაეროს სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლოს რომის წესდებები, ამ სფეროში ეროვნული კანონმდებლობა და შედარებით –სამართლებრივი მეთოდის გამოყენებით იძლევა მათი შენონადობის საინტერესო მოდელს.

ჩვენი აზრით, პროფ. გ. ლობჯანიძის სახელმძღვანელო „საერთაშორისო ჰუმანიტარული სამართალი“ კარგი შენაძენია თანამედროვე იურისპუდენციისათვის ის დიდ სამსახურს გაუწევს აღნიშნულ პრობლემებით დაინტერესებულ ადამიანებს და მომავალ იურისტებში ჰუმანიტარული სამართლის შესწავლის საქმეს.

ჩვენი ავტორები:

ბესიკ ალადაშვილი - გურამ თავართქილაძის სასწავლო უნივერსიტეტის /გთსუ/ სრული პროფესორი
ვენედი ბენიძე - გთსუ-ს სრული პროფესორი
ნანა გოგიჩაშვილი - გთსუ-ს ასოცირებული პროფესორი
გიორგი ზედგინიძე - ილია ჭავჭავაძის უნივერსიტეტის დოქტორანტი
ამირან /სიმონ/ თავართქილაძე - გთსუ-ს სრული პროფესორი
ნუგზარ თევდორაძე - გთსუ-ს ასოცირებული პროფესორი
თემურ თოდუა - თსუ-ს პროფესორი
ლია თოთლაძე - გთსუ-ს ასოცირებული პროფესორი
მამუკა თორია - გთსუ-ს ასოცირებული პროფესორი
დავით კალანდარიშვილი - გთსუ-ს დოქტორი
დავით კბილაძე - გთსუ-ს ასოცირებული პროფესორი
მაცვალა /ბაია/ კოლუაშვილი - გთსუ-ს ასოცირებული პროფესორი
ლაურა კუტუბიზე-ზუბაშვილი - გთსუ-ს ასოცირებული პროფესორი
ზურაბ ლაომვილი - გთსუ-ს ასოცირებული პროფესორი
დავით ლობჯანიძე - გთსუ-ს ასოცირებული პროფესორი
გივი ლობჯანიძე - გთსუ-ს სრული პროფესორი
შალვა მაჭავარიანი - კავკასიის უნივერსიტეტის ვიცე-პრეზიდენტი
მაია მიქელაძე - გთსუ-ს ასოცირებული პროფესორი
სოფიო მორალიშვილი - აკაკი წერეთლის უნივერსიტეტის ასისტენტ-პროფესორი
ალექსანდრე ნონეშვილი - გრიგოლ რობაქიძის სახელობის სასწავლო უნივერსიტეტის პროფესორი
ნატო ონიანი- საპატრიარქოს წმინდა ანდრია პირვეწოდებულის სახელობის უნივერსიტეტის დოქტორანტი
თალიკო ყვანია -- გთსუ-ს სრული პროფესორი
თემურ ყლენტი -- გთსუ-ს სრული პროფესორი
გიულან რაჰიმოვა - აზერბაიჯანის ეროვნული აკადემიის აგროქიმიური ინსტიტუტის წამყვანი მეცნიერ-მუშაკი
პაულ სანკესი - „იუსაიდის“ ექსპერტი სამხრეთ კავკასიაში
მაია სეთური - გთსუ-ს ასოცირებული პროფესორი
ჩარლზ მორგან სტრომე - ორეგონის უნივერსიტეტის პროფესორი /აშშ/
ლაშა ტაბატაძე - გთსუ-ს ასისტენტ პროფესორი
მაია უკლება - გთსუ-ს სრული პროფესორი
თამარ ფანცულაია - გთსუ-ს ასოცირებული პროფესორი
შენგელი ფიცხელაური - გთსუ-ს სრული პროფესორი
ლიანა ყარალაშვილი - გთსუ-ს დოქტორი
ლალი ჩაგელიშვილი - გთსუ-ს სრული პროფესორი
მარინე ჩაგელიშვილი - გთსუ-ს სრული პროფესორი
ნუნუ ჩარკვიანი - აკაკი წერეთლის უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი
დიანა ჭანკოტაძე - საფრანგეთის უნივერსიტეტის დოქტორანტი
დავით ხობელია - გთსუ-ს ასოცირებული პროფესორი
ლია ჯანგებაშვილი - გთსუ-ს ასოცირებული პროფესორი
ნათია ჯიქია - აკაკი წერეთლის სახელობის უნივერსიტეტის ასისტენტ პროფესორი

OUR AUTHORS:

Besik Aladashvili - Full Professor of Guram Tavartkiladze Teaching University /GTTU/
Venedi Benidze _ Full Professor of GTTU
Lali Chagelishvili _ Full Professor of GTTU
Marine Chagelishvili _ Full Professor of GTTU
Diana Chankotadze _ Doctoral Student of the University /in France/
Nunu Charkviani _ Associate Professor of Akaki Tsereteli State University
Lia Jangebashvili _ Associate Professor of GTTU
Natia Jikia _ Assistant Professor of Akaki Tsereteli State University
Nana Gogichashvili _ Associate Professor of GTTU
David Kalandarishvili _ Doctor of GTTU
Liana Karalashvili _ Doctor of GTTU
David Kbiladze _ Associate Professor of GTTU
David Khobelia _ Associate Professor of GTTU
Mayvala /Baia/ Koghuashvili _ Associate Professor of GTTU
Laura Kutubidze-Zubashvili _ Associate Professor of GTTU
Zurab Laoshvili _ Associate Professor of GTTU
David Lobzhanidze _ Associate Professor of GTTU
Givi Lobzhanidze _ Full Professor of GTTU
Shalva Machavariani _ Vice-President of Caucasus University
Maia Mikeladze- Associate Professor of GTTU
Sofio Moralishvili- Assistant Professor of Akaki Tsereteli State University
Aleksandre Noneshvili _ Professor of ST. Grigol Peradze Tbilisi Teaching University
Nato Oniani - Doctoral Student of ST. Andrew The First- Called Patriarchate University
Shengeli Pitskhelauri - _ Full Professor of GTTU
Tamara Pantsulaia _ Associate Professor of GTTU
G. Rahimova _ Soil Science Agrochemistry Institute of Azerbaijan National Academy.
Paul Sankess- Expert of USAID in south Caucasus
Maia Seturi _ Associate Professor of GTTU
Charles Morgan Stromme _ Professor in Oregon University USA
Lasha Tabatadze _ Assistant Professor of GTTU
Amiran /Simon/ Tavartkiladze _ Full Professor of GTTU
Nugzar Tevdoradze _ Associate Professor of GTTU
Temur Todua _ Professor of GTTU
Lia Totladze _ Associate Professor of GTTU
Mamuka Toria _ Associate Professor of GTTU
Maia Ukleba _ Full Professor of GTTU
Georgi Zedginidze _ Doctoral Student of Ilia Chavchavadze University
Taliko Zhvania _ Full Professor of GTTU
Temur Zhghenti - Full Professor of GTTU

მოთხოვნები

მოთხოვნები რომლებიც წაეყენება კრებულში გამოსაქვეყნებელ ნაშრომებს:

კრებულში გამოსაქვეყნებელი ნაშრომი უნდა აკმაყოფილებდეს შემდეგ მოთხოვნებს:

- სამეცნიერო სტატია შეიძლება დაწერილი იყოს ქართულ ან ინგლისურ ენაზე.
- ნაშრომს უნდა ახლდეს რეზიუმე (7-8 სტრიქონი) ორ ენაზე (ქართული, ინგლისური). ორივე ენაზე უნდა ითარგმნოს ნაშრომის სათაური, ავტორის სრული სახელი და გვარი
- ნაშრომი უნდა იყოს აწყობილი Microsoft Word- ში;
- ქართული ნაშრომი იწყობა sylfaen შრიფტით;
- ინგლისური ნაშრომები იწყობა Times New Roman შრიფტით;
- შრიფტის ზომა 12, ინტერვალი ერთი;
- ნაშრომის მოცულობა, რეზიუმის ჩათვლით, შეიძლება იყოს 5-დან 10-მდე ნაბეჭდი A4 ზომის გვერდი.
- ნაშრომს უნდა დაერთოს ავტორისსაკონტაქტო რეკვიზიტები: მისამართი (სახლის, სამსახურის), ტელეფონის ნომერი, ფაქსი, ელ-ფოსტა, სრული სამეცნიერო ხარისხი და წოდება, ასევე დაკავებული თანამდებობა;
- ნაშრომის ელექტრონული ვერსია უნდა მოგვანოდოთ როგორც დისკეტით, ისე ამონაბეჭდი სახით ერთ ეგზემპლარად A4 ზომის ქალაქში;
- ნაშრომში გამოქვეყნებულ მასალაზე პასუხისმგებელია ავტორი.
- ნაშრომის რეცენზირება ანონიმური წესით.

პროფ. ამირან თავართქილაძეს: 899537744 125 (შიდა)

დამატებითი ინფორმაციისათვის დაგვირეკეთ ტელეფონებზე: 23-20-20; ან 599-90-40-04.

გურამ თავართქილაძის სასწავლო უნივერსიტეტი

რედაქციის მისამართია: 0101 - თბილისი, სამღერეთის ქუჩა 5

ტელ. /99532/ 2246591; 266 1512

ელ-ფოსტა - GTTU Scientific works

ვებ-გვერდი: [www. GTTU. edu. ge](http://www.GTTU.edu.ge)

Requirements

For Publication Format in Scientific Proceedings of Guram Tavartkiladze Teaching University

For publication in Scientific Proceedings of Guram Tavartkiladze Teaching University, the scientific work, article should satisfy the following requirements:

- Scientific article can be submitted either in Georgian or English.
- The work should be followed by the abstract (7-8 lines) into two languages (Georgian and English). The title of the article and author's full name must be into two languages (Georgian and English).
- The work should be presented in Microsoft Word format;
- Georgian work should be presented in Acadnux, 12 pt. font;
- English work should be presented in Times New Roman 12 pt. font;
- Line spacing 1.0;
- The work, including the abstract should be 5-10 printed page, paper size A4.
- In the body of the text, in-text citation should be done in brackets, in the following order: reference and page number of the used source in the bibliography attached to the work. At the end of the work, the list of the used literature (bibliography) should be arranged in the following order: Author, title of the source and the year of publication.
- Contact info and requisites of the author should be submitted on the separate paper. This info should include: the address, (home, work), academic degree, title, position, tel, fax number and e-mail address.
- The work should be handed in electronic version on CD disc, as well as 2 hard copies on A4 size paper;
- The author is responsible for the authenticity of the material provided by him/her for publication.
- The work will be reviewed anonymously.

For additional info, please contact us: tel: 2 23 20 20; 599 90 40 04.

Address: Guram Tavartkiladze Teaching University 5, Samghereti str. Tbilisi, Georgia.

ფასი სახელმწიფოებრივად

გამომცემლობა „უნივერსალი“

თბილისი, 0179, ი. ჭავჭავაძის გამზ. 19, ☎: 2 22 36 09, 5(99) 17 22 30
E-mail: universal@internet.ge